

Ds. G. vertrok eindelijk, begin Januari 1939, van Soemba, om naar Nederland terug te keeren.

Door den kerkeraad van Appingedam werd hij toen geroepen naar Appingedam, om zich te verantwoorden. Aan deze citatie werd door Ds. G. niet voldaan. De kerkeraad gaf de zaak door aan de classis.

Ds. G. verscheen op de vergadering der classis 23 Maart 1939. Hem werd gevraagd of hij wilde erkennen dat hij geschorst was, wyl hij zijn zaak vooraf nader wilde toelichten. Ds. G. antwoordde deze vraag niet zonder meer bevestigend te kunnen beantwoorden.

Daarop werd hij uit zijn ambt ontzet.

Ds. G. ging van dat besluit in appèl bij de particuliere synode van Groningen, die het appèl afwees.

Van welk besluit toen Ds. G. in appèl ging bij de Generale Synode die eveneens tot afwijzing kwam, in weerwil van het rapport den Houting dat o.m. deze conclusie bevat: dat zoowel het besluit van 29 April 1938 terzake van de opschorting als dat van 1 Juni 1938 betreffende de schorsing en dat van 23 Maart 1939 tot afzetting onjuist waren en dat derhalve daarop dient terug gekomen te worden. Dat het terugkomen op de gewraakte besluiten ten gevolge zou moeten hebben, dat Ds. G. zijn ambtelijke bevoegdheid terug verlangt, al houdt dat niet noodzakelijkerwijs in, dat hij weer naar zijn arbeidsterrein zou kunnen vertrekken.

Uwe commissie wil volstaan met in het kort weer te geven het oordeel van rapport den Houting. Telkens wordt er op gewezen, dat Goossens inzake al deze gevallen in menig opzicht foutief handelde maar dat de algemeene en bijzondere vergaderingen alsmede de Java-commissie, waarmede Ds. Goossens had te handelen evenmin vrij uit gaan.

Door al deze van weerszijden opgeblazen geschillen werd het geding allengs zoo vertroebeld, dat er geen goede basis bestond voor de handelingen die hier te lande geschieden door kerkeraad, classis en synode.

6. *Opschorting, schorsing en ontzetting.*

In de eerste plaats moet nu gelet op het besluit genomen door de kerken van Appingedam en Delfzijl, 29 April 1938, dat ten inhoud had het bevel tot Ds. Goossens gericht tot opschorting van zijn dienst en terugroeping naar Nederland.

De gronden van dit besluit waren:

ten eerste: eigenmachtige handelingen waardoor de rechte verhoudingen bepaaldelijk tot de algemeene en bijzondere vergadering geheel verstoord zijn.

ten tweede: de weigering om zich te voegen naar wat de beroepende kerk en de met haar samenwerkende kerken hem opgedragen inzonderheid aangaande de institueering der gemeente Kananggar.

ten derde: het weigeren van samenwerking met de Java-commissie.

Allereerst valt op, dat het dezen kerkeraden zelve niet helder voor den geest stond, wat de betekenis was van haar besluit.

Het bleek dat men dit besluit niet zag als een tuchtmaatregel en zich daartoe beriep op een artikel van Prof. H. H. Kuyper in den „Heraut” betreffende de „simplex abstentio”. Dit beroep ging voor het besluit dat genomen was niet op. Vooreerst moet ook deze simplex abstentio worden gezien als een maatregel van tucht, maar voorts wordt er geen schorsing mee bedoeld, terwijl het besluit tot opschorting van den dienst wel degelijk het karakter van schorsing dragen moest.

Er wordt gesproken van voorloopige schorsing, wat in elk geval toch een schorsing is.

Ten aanzien van de terugroeping wordt gewezen op de instructie, maar door Ds. Goossens werd niet ten onrechte een beroep gedaan op zijn oorspronkelijke instructie terwijl de kerken wezen op de gewijzigde van welke Ds. Goossens niet langs den behoorlijken weg in kennis was gesteld.

Vandaar dat aan zijn weifeling de arbeid stop te zetten en naar Nederland terug te keeren, niet die betekenis kan worden gehecht, die men er nader aan wilde geven.

Voor het standpunt van Ds. Goossens valt zeer zeker wel iets in te brengen.

Het rapport den Houting noemt nu dit besluit der kerken van Appingedam en Delfzijl:

ten eerste: van te onzekere strekking.

ten tweede: het ging te ver.

ten derde: het werd te overhaast genomen.

ten vierde: het was formeel niet in orde.
ten vijfde: het werd onjuist uitgevoerd.

Niet alleen werd zoo aan Ds. Goossens zelve te kort gedaan maar tevens wordt geconstateerd dat ook de inlandsche gemeenten niet haar recht ontvingen dat zij krachtens art. III Z.O. verkregen. Wat het vijfde punt — de onjuiste uitvoering betreft — wordt gewezen op het telegram van 2 Mei 1938, bevattende de lastgeving om stopzetting van den arbeid en terugroeping. Dit telegram wordt onvolledig en onjuist genoemd. Hetzelfde geldt van den brief die daarop volgde.

Na deze opschorting van den dienst werd tot schorsing overgegaan welk besluit werd genomen door den kerkeraad van Appingedam met den kerkeraad van Delfzijl in samenwerking met Deputaten voor de zending.

De gronden voor deze schorsing waren:

ten eerste: openbare scheurmaking;
ten tweede: besliste weigering om zich te voegen naar wat door de kerk die hem beriep en uitzond en de met haar samenwerkende kerken was opgedragen.

De commissie-den Houting gaat nu zeer uitvoerig deze gronden bezien en komt tot deze conclusie.

ten eerste: ten aanzien van de vraag of Ds. Goossens zich schuldig heeft gemaakt aan openbare scheurmaking vóór het besluit tot opschorting, is het antwoord dat, hoezeer het optreden van Ds. G. vóór het besluit van 29 April 1938 afkeuring verdient hem toch geen openbare scheurmaking ten laste kan worden gelegd.

dat mitsdien wat deze vraag betreft er materieel geen voldoende grond voor schorsing was,

ten tweede: ten aanzien van de vraag of Ds. G. zich schuldig heeft gemaakt aan openbare scheurmaking na het besluit tot opschorting,

dat ook hier niet gesproken kan worden van een zich bewust en opzettelijk schuldig maken aan openbare scheurmaking.

ten derde: ten aanzien van de vraag of Ds. G. zich schuldig heeft gemaakt aan miskenning van het gezag van zijn kerkelijke lastgevers van zulk een aard, dat de schorsing gewettigd mag worden geacht,

dat ook deze miskenning niet van dien aard was, dat schorsing gewettigd was.

Nog wordt geconcludeerd dat de feiten niet voldoende vast stonden, het schorsingsbesluit formeel niet in orde moet geacht, en dat het besluit ook niet correct werd uitgevoerd. Wat de onvoldoende uitvoering in dit besluit betreft wordt opgemerkt dat het telegram van 2 Juni 1938 door Ds. G. 3 Juni ontvangen onvoldoende was omdat met geen enkel woord daarin ook maar wordt aangeduid op welke gronden het besluit berustte.

Ook de daarop volgende brief per 11 Juni verzonden wordt incorrect genoemd. Ook hierin ontbrak de voldoende mededeeling der gronden voor de schorsing.

Ten slotte werd overgegaan tot afzetting van Ds. Goossens uit zijn ambt als bedienaar des Woords.

Voor deze afzetting werden dezelfde gronden aangevoerd als voor de schorsing terwijl daar nog bij werd gevoegd: weerspanning tegen het gezag der kerkelijke vergaderingen.

De commissie den Houting vraagt nu:

Was er voldoende grond voor afzetting?

Het antwoord is en inzake wat Ds. Goossens vóór zijn repatriatie deed en wat hij deed na zijn repatriatie ontkennend.

De commissie spreekt uit:

1. in de houding van Ds. Goossens vanaf zijn schorsing tot zijn repatriatie zou op zichzelf beschouwd voldoende grond gevonden kunnen worden voor zijn afzetting.
2. evenwel dat al de bijkomstige omstandigheden in aanmerking moeten worden genomen.
3. dat het niet gewettigd was dat daarom onmiddellijk tot het uiterste middel van censuur zou worden overgegaan en dat
4. mitsdien ook ingeval de schorsing voor rechtmatig zou moeten worden erkend, er toch geen voldoende grond zou zijn geweest voor zijn afzetting.

Die afzetting wordt voorts nog genoemd niet noodzakelijk, terwijl geconstateerd wordt, dat door de kerkelijke instanties niet met tact en wijsheid is gehandeld.

Uwe commissie meent hiermede te kunnen volstaan om de beteekenis van de slotconclusies der commissie-den Houting te doen zien.

Uit deze conclusies licht zij nu de voor Uwe Synode voornaamste nl. die van punt 13 tot punt 23.

Zij luiden als volgt:

13. dat, hoezeer ook in menig opzicht het optreden van Ds. G. vóór het besluit van 29 April 1938 afkeuring verdient, daar met name niet voldoende gerekend werd met de eischen van het kerkverband hem nochtans daarin niet openbare scheurmaking kan ten laste worden gelegd.
14. dat, hoezeer ook Ds. Goossens wel is waar niet door het feit op zichzelf, dat hij tegen de hem verstrekte lastgeving in zijn ambtelijk werk voortzette op verzoek van de kerken van Oost-Soemba schismatiek handelde — maar toch door de wijze waarop hij dat deed, zonder zich eerst te overtuigen of die lastgeving werkelijk voortkwam uit machtsmisbruik en zonder ten spoedigste daartegen protest in te dienen bij zijn lastgevers eigenmachtig gehandeld heeft er nochtans niet valt te spreken van een zich bewust en opzettelijk schuldig maken aan de zonde van openbare scheur.
15. dat, hoezeer ook Ds. G. zich inderdaad niet gevoegd heeft naar wat hem was opgedragen in de hem bij telegram van 2 Mei 1938 verstrekte lastgeving er nochtans gelet op de wijze waarop de lastgeving ter zijner kennis was gebracht en rekening houdend met het feit dat die lastgeving hem niet nader duidelijk werd toegelicht, niet kan gesproken worden van een besliste weigering zijnerzijds van dien aard dat het het karakter van een tuchtwaardige zonde zou hebben;
16. dat wegens het in de voorafgaande drie overwegingen gestelde niet kan geacht worden, dat er materiaal voldoende grond voor schorsing was;
17. dat voor den kerkeraad van Appingedam toen hij het schorsingsbesluit nam niet voldoende vast stond dat door Ds. Goossens de lastgeving van 2 Mei 1938 niet was opgevolgd;
18. dat in het schorsingsbesluit niet had mogen ontbreken een duidelijke aanwijzing waarin de zonden die als grond voor de schorsing genoemd werden bestonden;
19. dat in het telegram van 3 Juni 1938 niet had mogen ontbreken de mededeeling van de gronden waarop de schorsing rustte;
20. dat de schriftelijke mededeeling van het schorsingsbesluit aan Ds. G. niet had behooren te geschieden door toezending van een gedrukt exemplaar van dat besluit met een kort begeleidend schrijven namens de kerkeraad maar in den vorm van een officieel schrijven van den kerkeraad;
21. dat het besliste afkeuring verdient dat in het schrijven aan Ds. G. bedoeld in de vorige overwegingen, elke vermaning en opwekking tot verootmoediging en bekeering en elke betuiging van leedwezen over de noodzakelijkheid der tucht oefening ontbreekt en dat dit verzuim ook later niet is hersteld, waarmede in strijd gehandeld is met wat tot de eerste eischen van goede tucht oefening moet gerekend worden;
22. dat op grond van het in de voorafgaande vijf overwegingen gestelde moet geoordeeld worden, dat het schorsingsbesluit formeel niet in orde was, als onvoldoende gefundeerd, onvoldoende geformuleerd, en onjuist uitgevoerd;
23. dat in de houding van Ds. G. vanaf zijn schorsing tot zijn repatriatie op zichzelf beschouwd voldoende grond zoude kunnen gevonden worden voor zijn afzetting.

Wat deze laatste conclusie betreft merkt Uwe commissie op dat zich daartegen een minderheid in de commissie den Houting verzette.

Trouwens de commissie den Houting sprak tegelijk o.m. uit, dat zoowel het besluit 29 April 1938 ter zake van de opschorting als dat van 1 Juni 1938 betreffende de schorsing en dat van 23 Maart 1939 tot afzetting onjuist waren en dat derhalve daarop dient teruggekomen te worden en

dat het terugkomen op de gewraakte besluiten ten gevolge zou moeten hebben dat Ds. G. zijn ambtelijke bevoegdheid terug verlangt al houdt dit niet noodzakelijkerwijze in, dat hij weer naar zijn arbeidsterrein zou kunnen vertrekken.

7. Uwe commissie meent nu komend tot haar advies aan Uwe Synode te moeten concluderen, dat de schorsing en afzetting van Ds. G. onjuist moeten worden geacht, en dat er voldoende redenen bestaan voor Uwe Synode om deze schorsing en afzetting op te heffen, wat beteekent dat Ds. Goossens vooreerst in zijn ambt wordt hersteld, en zijn zaak opnieuw in behandeling kan worden genomen, waartoe Uwe commissie dan ook adviseert.

In de tweede plaats merkt Uwe commissie echter op, dat hiermee de zaak Goossens in geen enkel opzicht voor onze kerken een beslissing heeft gevonden en dat derhalve een nieuw volledig onderzoek zal moeten worden ingesteld.

Eerst na dat onderzoek kan een volledige beslissing worden genomen en ten aanzien van de positie van Ds. Goossens als bedienaar des Woords en ten aanzien van zijn geschiktheid voor verderen zendingsarbeid, tot welk opnieuw ter handnemen van deze zaak dan ook door Uwe commissie wordt geadviseerd.

En eindelijk, dat het Uwe commissie aan gegevens en tijd ontbrak om Uwe Synode reeds dienaangaande te dienen.

Zij meent dat daartoe een bredere commissie noodig zal zijn die de behandeling dezer zaak voor de volgende Synode voorbereidt en dan met een weloverwogen advies zal kunnen komen.

Namens de Commissie,

A. ZIJLSTRA, *Rapporteur.*

BIJLAGE XVIII.

RAPPORT van de door de Generale Synode van Groningen ingestelde Commissie IV, biedende het door deze Synode van de Commissie gevraagde advies ter afhandeling van de geheele zaak Oost-Soemba—S. J. P. Goossens.

Aan de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken (onderh. art. 31 K.O.) in Nederland Ao. Di. 1946 te Groningen.

L.S.

Aan Uw commissie IV werd ter behandeling gegeven het door Br. A. Zijlstra te Groningen namens een door de voorloopige Synode van Enschede 1945 benoemde Commissie uitgebrachte rapport betreffende de zaak S. J. P. Goossens.

Naar aanleiding van een in verband met deze stukken door Uw Comm. IV aan de orde gestelde praealabele quaestie droeg Uw Synode genoemde Commissie op naar te dienen van advies ter afhandeling van de geheele zaak Oost Soemba/S. J. P. Goossens, zulks in haar in Comité gehouden zitting op Woensdag 22 Mei 1946.

Ten einde dit advies te kunnen geven heeft Uw Commissie de volgende op deze zaak betrekking hebbende stukken geraadpleegd (welke verder met de tusschen () bijgevoegde afkortingen in dit Rapport worden aangeduid).

1. Uitgebreide correspondentie tusschen Ds. S. J. P. Goossens eenerzijds en de verschillende andere instanties anderzijds.

2. S. J. P. Goossens, Openbare Scheurmaking op Soemba (in het rapport aangeduid S.O.S.).

3. Concept Contra Memorie van de deputaten der Zendingssynode van de Gereformeerde Kerken in Groningen, Drenthe en Overijsel c.a. naar aanleiding van het schrijven van Ds. S. J. P. Goossens van Soemba d.d. 5 Mei 1938 aan de kerkeraden van de Geref. Kerken te Appingedam en Delfzijl (Contra Memorie).

4. Memorandum inzake Ds. S. J. P. Goossens aangaande de handelingen der classis Appingedam van 5 Mei 1938 tot 23 Maart 1939 (Memorandum).

5. Rapport der Java Commissie, dr. J. H. Bavinck en dr. F. L. Bakker.

6. Rapport betreffende „zaak S. J. P. Goossens” aan de voortgezette Generale Synode van de Geref. Kerken, die D.V. samenkomt te Sneek 15 April 1940 (rapport Ds. den Houting).

7. Oost Soemba, rapport Mei 1939 dr. H. Bergema (rapport Bergema).

8. Rapport inzake de zending op Soemba aan de Zendingssynode van de Geref. Kerken in de provincie Groningen, Drenthe en Overijsel c.a. te houden D.V. op 28 Juni 1939 te Assen (rapport zendingssynode).

9. Visitatie-rapport van ds. W. v. Dijk, van 24 Mei 1938 tot 14 Jan. 1939.

10. Rapport de Jong (Rp. d. J.).

11. Revisieverzoek van Ds. S. J. P. Goossens aan de Generale Synode 26.2.41 (Rev. vz.).

Uw commissie oordeelde, dat zij bij het nieuw door haar in deze zaak in te stellen onderzoek zich *kon* en *moest* beperken tot de nauwkeurige kennisneming en overweging der bovengenoemde stukken.

Zij *moest* dit, omdat het haar niet mogelijk was alle, of ook maar de voornaamste van de bij deze zaak betrokken personen te hooren. Enkele van deze zijn reeds overleden. De meeste hebben zich door de door de laatste Synode van Utrecht aangerichte en bestendige kerkscheuring van ons vervreemd.

Slechts Ds. G., die bij Uw synode als „aanklager” optreedt en niet de „aangeklaagden” tot mondelinge verdediging van eigen inzicht in staat te stellen zou tegenover de laatsten onrecht zijn.

Daarbij had Uw commissie zulke samensprekingen niet noodig. Zij kon volstaan met nauwkeurige kennisneming en overweging der genoemde stukken.

In al deze stukken is toch geen verschil over de *feiten*, die tot de schorsing en afzetting van Ds. S. J. P. Goossens „aanleiding” boden. Er is alleen verschil ter zake van de waardeering dezer feiten. En deze onderscheiden waardeering wordt beiderzijds in genoemde stukken zoo duidelijk uitgesproken en verdedigd, dat Uw Commissie hiervan voldoende kennis kreeg om er over te kunnen oordeelen.

Het resultaat van haar onderzoekingen en overwegingen biedt Uw commissie U hierna aan, gerangschikt in drie hoofdstukken, te weten:

I. Beschrijving en beoordeeling van hetgeen op Oost Soemba terzake is voorgevallen (door Prof. B. Holwerda).

II. Beschrijving en beoordeeling van de handelingen, verricht door of vanwege de kerkelijke vergaderingen, hier te lande (door Ds. G. Hagens (A t/m D) en Ds. J. v. Bruggen (E t/m F))

- A. de Javacommissie
- B. de terugroeping van Ds. S. J. P. G.
- C. de schorsing
- D. de afzetting
- E. het besluit der Synode van Sneek-Utrecht
- F. het besluit der Synode van Utrecht 1943 e.v.

III. Conclusie.

I. *Beschrijving en beoordeeling van hetgeen op Oost-Soemba ter zake is voorgevallen* (Rapporteur: B. Holwerda).

A. *De allesbeheerschende vraag.*

1. Uw commissie heeft, toen ze zich zette tot de bestudeering van de „zaak-S. J. P. Goossens”, gemeend de vraag onder oogen te moeten zien, of er tusschen de op Soemba gerezen moeilijkheden misschien ook een *innerlijke samenhang* bestaat. Bij dit onderzoek bleek haar, dat deze vraag tot dusver in de kerkelijke behandeling vrijwel geheel is verwaarloosd. Het rapport-den Houting, waarvan Uw commissie de groote objectiviteit en de sterk juridische instelling over het geheel genomen slechts bewonderen kan, heeft hieraan o.i. ook te weinig aandacht gegeven. Immers begint het op het moment, dat het een „beknopt overzicht van het verloop der zaak” gaat geven met dezen zin: „*Afgezien van de vraag naar de diepste oorzaak van het conflict*, dat tenslotte tot de afzetting van Ds. Goossens geleid heeft, moet de aanleiding daartoe gezocht worden in wat kort kan worden aangeduid als de kwestie Oemboe Katoe”. Uw commissie is van oordeel, dat het vellen van een rechtvaardig oordeel onmogelijk is, zolang buiten beschouwing blijft de kwestie van „de diepste oorzaak van het conflict”, uiteraard is bij de methode, die door het rapport-den Houting gevolgd werd, de band die al de geschillen vereenigt, slechts deze, dat daarbij telkens dezelfde *personen* betrokken zijn. Feitelijk wordt dan alles gebracht onder den noemer: „Conflict tusschen Ds. Goossens en zijn medearbeiders”. Vanzelfsprekend redeneert men dan zoo. De persoonlijke verhoudingen waren stuk, en dat leidde tot conflicten overal waar men met elkaar in aanraking kwam. En dezen gedachtengang ontmoeten we dan ook doorlopend: bij de Deputaten voor de Soemba-zending, bij de Javacommissie, in het rapport Bergema.

Tegen deze methode heeft nu Uw commissie het groote bezwaar, dat men op die wijze het zichzelf en anderen onmogelijk maakt, tot de kernvraag door te dringen. Immers, zelfs de mogelijkheid van een *intern samenhang* tusschen de verschillende „kwesties”, wordt aldus niet eens overwogen. Uw commissie zegt niet bij voorbaat, dat zoodanige zakelijke samenhang aanwezig is, doch *wel*, dat zulk een verband *mogelijk* is. En ze heeft dan ook gemeend bij dit punt te moeten beginnen.

2. Al dadelijk rees er toen bij Uw commissie eenige twijfel, of we hier slechts te doen hebben met een reeks van „persoonlijke” incidenten. Zooals gezegd hebben de instanties, die zich met deze zaak bezig hielden, tot dusver wel de kwestie aldus gesteld. Volgens hen had Ds. Goossens een lastig karakter, waardoor de samenwerking eerst in ernstige mate belemmerd en tenslotte zelfs geheel onmogelijk

werd. De Deputaten voor de zending op Soemba dringen dan ook telkens er op aan, dat hij „in goede harmonie” met de anderen zal werken. Toch kwam het Uw commissie al dadelijk heel dubieus voor, of hiermee wel het hart der kwestie werd geraakt.

Immers:

a. hoe is het dan te verklaren, dat het conflict uitbrak eerst in 1935, toen Ds. Goossens al vier jaren op Soemba was?

b. hoe is het te verklaren, dat de andere zendingsarbeiders nog tot het einde van 1937, toen de crisis inzake „Kananggar” reeds haar hoogtepunt naderde, en slechts enkele maanden vóór de schorsing van Ds. Goossens, nog regelmatig bij hem kwamen logeeren?

c. uiterst merkwaardig zijn in dit verband een brief van Ds. Colenbrander en een van Ds. Luyendijk, waarin gesproken wordt van gedurige ruzies tusschen zendingsmensen, ruzies wel te verstaan, waarin blijkens de stukken Ds. Goossens nimmer betrokken was.

3. Ons vermoeden, dat het toch wel eens om iets meer en iets anders dan „persoonlijke conflicten” kon gaan, werd tot zekerheid, na bestudeering van het rapport-Bergema. Dit behelst een vernietigende critiek op het werk van Ds. Goossens. Dr. Bergema acht Ds. Goossens voor het zendingswerk ongeschikt.

Het opmerkelijke is evenwel, dat Dr. Bergema, ná zijn visie op het conflict te hebben gegeven, een heel lang hoofdstuk wijdt aan het adatprobleem op Soemba. Als de conclusie van den schrijver, dat de schuld uitsluitend bij Ds. Goossens lag, juist was, had het geen zin om daarna nog in den breede te be-toogen: *eigenlijk stuiten we hier op het adatprobleem*, op de vraag hoe de zending zich moet instellen tegenover de gansche heidensche cultuur. Zijns ondanks bewijst Dr. Bergema hier, dat de kwestie, die op Soemba gerezen was, *niet was opgelost met de verwijdering van den persoon-Goossens*.

Ook voor Dr. Bergema ligt de kwestie tenslotte veel dieper; als men het goed ziet zelfs ergens elders.

4. Hiermee had Uw commissie een leidraad in handen. Blijkbaar bestond er tusschen de missionaire dienaren op Soemba een volkomen verschil van instelling tegenover de adatvragen, m.a.w. een *principieele controvers inzake beginsel en methode der zending*.

En het is Uw commissie gebleken, dat vrijwel alle incidenten tot dit principieele verschil zijn te herleiden. Om het bewijs hiervoor te leveren, stelde ze een onderzoek in naar de controvers:

a. *Vóór* het conflict (deel B), en

b. *tijdens* het conflict (deel C).

B. *De controvers vóór het conflict.*

1. Van groot belang is hier het reeds genoemde rapport-Bergema. Deze geeft eerst een historisch overzicht van de zending op Soemba tot het oogenblik, dat Ds. Goossens daar zijn arbeid begon (1931). Het oordeel van Dr. Bergema over het werk van Ds. Goossens is ontzaglijk scherp. Hij acht hem voor dit werk onbekwaam, want hij kende geen talen, hij had enkele malen ziekteverlof noodig, en hij begreep niets van de adatvragen. En het beeld, dat Dr. Bergema ontwerpt van het zendingsterrein Oost-Soemba is al even somber. Vanouds heerschten daar groote misstanden, dit terrein was slecht verzorgd, en had de gedurige correctie en principieele verdieping van een missionaris dringend noodig. Let wel: dit oordeel heeft betrekking op den tijd *vóór* Ds. Goossens daar kwam.

Nu meent Uw commissie, dat wat hier gezegd wordt, nimmer zooals dat het geval is bij Dr. Bergema, op de debet zijde van Ds. Goossens mag worden ge-boekt. Dr. Bergema heeft zelf heel veel tijd ontvangen om studie te maken van de groote zendingsvragen. Ds. Goossens echter werd na een korte voorbereiding van slechts weinige maanden, naar Soemba gezonden, ontving opdracht om eerst als consulent op Midden-Soemba op te treden, en zag zich daarna geplaatst op Oost-Soemba, d.w.z. op het zwaarste terrein, dat tot op dat oogenblik niet de bearbeiding ontvangen had, die het noodig had. Nu kan men achteraf gemakkelijk zeggen: Ds. Goossens was ongeschikt, doch Uw commissie wil *twee vragen* stellen:

a. Waarom werd bij de uitzending van Ds. Goossens niet voldaan aan het besluit der Synode van 's-Gravenhage 1914, art. 95, waarbij aan de zendende

kerken werd aanbevolen, „om de Missionaire Dienaren, die zij zullen uitzenden, in de gelegenheid te stellen, in de *Indologische vakken*, speciaal dan die, welke voor het bepaalde terrein van belang zijn, studie te maken. In den regel zal daarvoor een *studie van twee jaren wel noodig zijn*” (Jansen-Pol, Kerkenordering ect., 5e uitgave 1939 p. 129). Waarschijnlijk heeft de zendende kerk van Appingedam dezen studietermijn niet in acht genomen vanwege den nood op Soemba.

Ds. Colenbrander was al in 1927 gerepatrieerd; de vacature duurde dus reeds vier jaren, wat uiteraard vooral voor dit terrein een ernstige noodtoestand moet worden geacht. Uw commissie wil, gezien dien nood, er dan ook niemand een verwijt van maken, dat Ds. Goossens zonder voldoende voorbereiding werd uitgezonden. Maar ze meent wel onrechtvaardig te moeten noemen de critiek-achteraf: Ds. Goossens is ongeschikt, hij kende de talen en de adatvragen van Soemba niet etc.; men had immers zélf hem verhinderd daarvan de noodige studie te maken. Wat Dr. Bergema ten nadeele van Ds. Goossens opmerkt, rechtvaardigt hem eerder dan dat zulks hem veroordeelt. Als hij fouten gemaakt heeft ten aanzien van het adatprobleem b.v., en in verband daarmee met de kerkelijke tucht, dan vragen we: hoe kon dat anders bij iemand aan wien men zelf de tijd van voorbereiding onthouden had?

In dit alles lag voor de zendende kerk alsmede voor genoemde Deputaten slechts reden om dezen man tot het uiterste met raad en daad bij te staan.

Daarom heeft Uw commissie dan ook aandacht gegeven aan de vraag, in hoeverre „Holland” deze zedelijke roeping heeft vervuld (zie beneden C.V.).

b. waarom hebben Appingedam en Deputaten, toen ze dezen dienaar zonder voldoende voorbereiding uitzonden, hem niet een terrein aangewezen op b.v. West-Soemba en iemand als Ds. W. van Dijk, die veel meer zendingservaring had niet in zijn plaats naar Oost-Soemba gedirigeerd.

In ieder geval stelt Uw commissie vast: *de verantwoordelijkheid voor het feit, dat Ds. Goossens zóó (onvoorbereid) en hier (op het zwaarste terrein) werd geplaatst, komt geheel voor „Holland”.*

2. Nog belangrijker is wat het rapport-Bergema zegt over de voorgangers van Ds. Goossens, met name over Ds. Colenbrander. Dr. Bergema heeft voor diens werk veel waardeering, en hij acht het fout, dat Ds. Goossens niet in diens lijn heeft doorgewerkt.

Nu dient men o.i. de jaartallen niet te vergeten. Ds. Colenbrander vertrok in 1927, Ds. Goossens kwam pas in 1931. Tijdens de vacature trad als consulent op Ds. Lambooy. Dit punt is tot dusver nimmer behoorlijk in rekening gebracht. Hoe belangrijk het is, moge echter blijken uit het volgende:

a. De Java-commissie vroeg van Ds. Goossens, dat hij zijn verhouding speciaal met Ds. Lambooy in orde zou maken.

b. Ds. Goossens weigerde pertinent, dat tijdens zijn verlof Ds. Lambooy zou optreden als consulent. Hij achtte diens werk schadelijk.

c. Later kwam de kwestie ter tafel, dat de attestaties speciaal van Midden-Soemba (het terrein van Ds. Lambooy!) niet in Oost-Soemba werden aanvaard.

We krijgen dus telkens weer te doen met de vraag: wat zat er toch eigenlijk tusschen Ds. Goossens en Ds. Lambooy? Het kwam Uw commissie al aanstonds waarschijnlijk voor, dat deze critiek op Ds. Lambooy bij Ds. Goossens verband hield met het consulentschap van Ds. Lambooy tusschen 1927 en 1931. En het overtuigend bewijs ontving ze in het rapport-Bergema. Deze zegt nl. dat ná het vertrek van Ds. Colenbrander in Baing (oost-Soemba) velen werden gedoopt. D.w.z. de kerstening van Baing is het werk van Ds. Lambooy! En tegen deze kerstening had Ds. Goossens van stonde aan ernstige bezwaren, getuige o.a. zijn rapport over de jaren 1931—1933 (vgl. S.O.S., p. 8v). In dit jaarverslag klaagt hij over den ontzaglijken geestelijken nood op zijn terrein. Van Baing heet het: „Als er geen groote ommekeer komt, dan zal het niet anders kunnen, dan dat in Baing de massadoop gevolgd wordt door massa-afsnijding”. Ds. Goossens heeft dus tegen Ds. Lambooy het bezwaar, dat deze z.i. een *massadoop* bedient. M.a.w. hier blijkt een diepgaand principieel verschil ten aanzien van de vraag: wat is Gereformeerde zending?

Was dat een subjectieve kijk van Ds. Goossens? O.i. niet. Ons trof in het rapport-Bergema op blz. 50 een verscholen zinnetje, waaruit blijkt dat ook Ds. Krijger bezwaren heeft tegen de methode-Lambooy. En in dit verband trokken temidden van de bijna eindelooze hoeveelheid stukken bijzonder aandacht twee brieven van Ds. Colenbrander, resp. gedateerd 8-4-'35 en 8-6-'37. In de eerste heet het: „Het werk en de werkwijze van Lambooy blijft nog steeds gelijk en herinnert aan: Indie dagen was er geen koning in Israël en ieder deed wat goed

was in zijn oogen. Niets heeft me indertijd meer verwonderd dan de doopsbediening in Baing en Mangili en vooral het overgaan van de oude „tang” in Baing dat was veel te spoedig”. En na ontvangst van het jaarverslag-1936 schrijft Ds. Colenbrander aan zijn opvolger: „Dat de zaken wat strenger aangepakt worden dan vroeger, lijkt me niet kwaad. Dat er zoo spoedig na ons vertrek reeds zooveel gedoopt konden worden, heb ik nooit kunnen begrijpen...”

Ds. Goossens heeft dus blijkbaar in zijn bezwaren tegen de methode-Lambooy de steun van Ds. Krijger en Ds. Colenbrander. Later stond hij moederziel alleen. Was zijn tucht toen te rigoristisch of zegevierde inmiddels de „soepeler” opvatting van Ds. Lambooy?

Uw commissie acht zich niet bevoegd om uit te maken, wiens methode de voorkeur verdiende, maar ze constateert toch reeds in dezen tijd de divergentie tusschen de „soepele” opvatting van Ds. Lambooy en de „strengere” aanpak van Ds. Goossens.

Hier botsen niet twee uiteenlopende karakters, doch Ds. Goossens komt op zijn terrein niet zonder meer in aanraking met de vruchten van het werk van Ds. Colenbrander, doch met de oogst van Ds. Lambooy.

En juist tegen dat laatste gaan zijn bezwaren, en die bezwaren raken de principes.

3. Dat er toch inderdaad een *principieel* verschil tusschen de zendingsmensen op Soemba bestond, blijkt voorts wanneer we aan een anderen collega van Ds. Goossens onze aandacht geven, nl. aan Ds. W. van Dijk. Een jaar voordat Ds. Goossens naar Indië ging, was er Synode geweest te Arnhem, en deze besloot (art. 293) ongegrond te verklaren het bezwaar van Ds. W. van Dijk te Karoeni tegen de uitspraak van de Gen. Synode van 1902 (acta art. 96), dat iemand „zoolang hij meer vrouwen heeft dan eene tegelijk, niet kan benoemd worden tot eenig kerkelijk ambt”. (Jansen-Pol, a.w. blz. 149). In 1934 is op de April-vergadering der Miss. Dienaren op Soemba een brief ter tafel van Ds. W. van Dijk, waarin deze zijn bezwaren kenbaar maakt tegen een op de vorige vergadering op voorstel van Ds. Goossens (!) genomen besluit, waarbij werd uitgesproken, dat de censuur over iemand die na zijn doop tot polygamie vervallen is en weigert die vrouw (en) weg te zenden, niet kan worden opgeheven.

Merkwaardig is dit schrijven, omdat eruit blijkt dat Ds. van Dijk ook na het besluit van Arnhem aan zijn opvattingen trouw blijft. Hij wil toch een „soepeler” aanpak en behandeling der polygamie dan b.v. Ds. Goossens.

Voorts blijken deze twee tegenover elkaar te staan inzake het eten van offervleesch.

Ook hier acht Uw commissie zich niet geroepen noch bevoegd tot het doen van een uitspraak. Ze constateert slechts, doch dit met nadruk, dat al vóór 1935 op Soemba principieele vragen aan de orde waren, en dat de missionaire dienaren ten aanzien van die vragen het onderling allesbehalve eens waren. En het spreekt vanzelf, dat deze divergentie in de principes noodwendig leiden moest tot moeilijkheden in de samenwerking.

4. Het is zeer te betreuren, dat „Holland” aan deze dingen geen aandacht heeft besteed. Want Ds. Goossens legde telkens weer deze principieele vragen aan Deputaten voor, al dadelijk in zijn jaarverslag over 1931—’33, en verder in talloze brieven. Doch Deputaten hebben er nooit, al was het ook slechts met een enkel woord, op gereageerd. De vraag mag met recht gesteld worden, of Deputaten wel diligent waren. Ze zijn ijverig in het vergaderen, organiseren, financieren, propageeren der zending. Doch ze geven geen aandacht aan de eigenlijke zendingsproblemen, en ze laten hun missionaris die telkens weer over deze dingen schrijft maar tobben. En de positie van Ds. Goossens werd wel zeer moeilijk, toen in 1934 ook Ds. Krijger repatrieerde. Uit de stukken bleek, dat Ds. Goossens en Ds. Krijger inzake zendingsmethode het vrijwel eens waren. Het vertrek van Ds. Krijger bracht voor Ds. Goossens de groote vereenzaming in wat hij zag als Gereformeerde zendingsmethode. Bij Deputaten vond hij geen gehoor, bij zijn collega’s geen steun: Ds. Luyendijk hield zich op den achtergrond, Ds. W. van Dijk en Ds. Lambooy kozen bewust voor de „Soepele” practijk.

In ieder geval is gebleken: *reeds vóór het conflict* inzake de benoeming van Oe. Katoe begon, *was er divergentie inzake de principieele vragen.*

C. *De controvers tijdens het conflict.*

I. *De kwestie Oe Katoe.*

1. *De feiten.*

Oe Katoe was, *naar het schijnt*, door de Algemeene Vergadering reeds be-

noemd als onderwijzer te Karoeni. Ds. Goossens zelf zegt dat de benoeming nog niet had plaats gehad, en geeft daarvoor argumenten die de commissie niet onbelangrijk acht. Maar waar dit punt moeilijk is uit te maken, en voor de beoordeeling van het geheel ook allerminst beslissend is, gaan we er nu maar van uit, dat de benoeming reeds geschied was.

Oe Katoe had zijn opleiding ontvangen, te Makassar, en keerde in Mei '35 met zijn diploma terug naar zijn woonplaats Baing. Begin Aug. '35 belt de schoolopziener T. van Dijk Ds. Goossens op, en verzoekt hem Oe Katoe mee te brengen uit Baing. Ds. Goossens belooft con amore medewerking. Bij zijn komst in Baing ontdekt hij echter, dat Oe Katoe sinds zijn terugkeer nog nimmer in de Kerk is geweest, en zich ver houdt van Christus. Hij laat een briefje voor Oe Katoe achter, waarin hij hem schrijft, dat hij niet naar Dhr. van Dijk behoefde te gaan, terwijl hij hem vermaant zich te bekeeren. Van zijn bevindingen en maatregelen geeft hij telefonisch kennis aan Dhr. van Dijk, die er echter op staat, dat Oe Katoe toch zal komen, daarin weldra gesteund door Ds. W. van Dijk, Ds. Goossens volhardt evenwel in zijn weigering.

Zoo komt de zaak op de Algemeene Vergadering (Nov. '35). De Alg. Verg. handhaaft de benoeming. Argumenten: Oe Katoe moest uit de verkeerde omgeving in Baing worden weggehaald, het zou met hem in Karoeni wel in orde komen; bovendien liep anders de subsidie gevaar. Daartegenover stelde Ds. Goossens, dat hier een principieele kwestie in geding was: kon een ongedoopte, die bovendien geen toenadering tot het Christendom toonde benoemd worden en leiding geven bij de vorming, o.a. van aanstaande goeroes? Hij beriep zich op Ds. Krijger, die indertijd zelfs bij de volksscholen de verwijdering van ongedoopte leerkrachten geëischt had; er was zelfs een besluit te dien aanzien. Voorts wees hij erop, dat dergelijke methoden de vloek zijn van het zendingswerk. Hij meende, dat subsidiekwesties niet den doorslag mochten geven, betoogde voorts, dat de Alg. Verg. hierin geen beslissing kon nemen krachtens art. 15 Z.O.; vroeg, dat de zaak zou worden voorgelegd aan Deputaten, opdat die een principieele uitspraak zouden geven, en verzocht tot zoolang indienststelling op te schorten. De Alg. Verg. bleef echter op haar standpunt staan.

In haar verslag zinspeelde de Alg. Verg. met geen woord op dit debat. Ds. Goossens zond toen zelf een begeleidend schrijven naar Deputaten dd. 20-4-'36, waarin hij liet uitkomen, dat deze zaak voor hem niet maar een geval was, doch een kwestie van principieele methode, en waarin hij voorts vroeg een algemeene uitspraak, terwijl hij er tevens op aandrong de benoeming van Oe Katoe tot zoolang op te schorten.

Deputaten antwoordden 9-10-'36, dat ze een afschrift van den brief aan de Alg. Verg. hebben gezonden, omdat ze ook van die zijde inlichtingen begeren; zoodra die binnen zijn, wordt de zaak verder behandeld.

Op 12-10-'37 deelen ze aan Ds. Goossens mee, dat ze inlichtingen hebben ontvangen, maar dat er open vragen bleven, waarom ze opnieuw inlichtingen hebben gevraagd. 20-11-'37 berichten ze aan Ds. Goossens, dat ze de biz. Verg. op Midden-Java hebben verzocht een commissie te benoemen voor het onderzoek van deze zaak. Deze commissie, de z.g. Java-commissie aanvaardt haar taak op 10-4-'38, doch heeft dan reeds een telegram van Appingedam ontvangen van dezen inhoud: „Indien Commissie voorloopige schorsing onthouding allen ambtelijken arbeid noodig oordeelt gemotiveerd telegrafisch bericht.”

2. Beoordeeling.

a. Javacommissie alsmede rapport-den Houting zeggen: hier lag geen principieel verschil. Volgens de Javacommissie was er slechts „een zeker verschil in waardeering van de ons van God gegeven zendingsmiddelen tot opbouw van Zijn kerk”; volgens rapport-den Houting ging het alleen om de vraag, hoe zwaar men Oe Katoe zijn gedrag in Baing moest aanrekenen. Opmerkelijk is echter, dat rapport-den Houting (17) toch de verdediging der benoeming door de Alg. Verg. wel heel erg negatief vindt, en dat de Javacom. constateert, dat Oe Katoe ernstige reden tot twijfel had gegeven, dat omtrent zijn geestelijk leven op dat moment eigenlijk niets bekend was, en dat de benoeming van Oe Katoe fataal kon worden voor gemeenten als Baing. O.i. heeft de Javacomm. terecht ingezien, dat hier wel iets meer aan de orde was, dan de vraag hoe zwaar men Oe Katoe zijn houding moest aanrekenen; „Verskil in waardeering etc.” is toch een zachte term voor *principieel* verschil.

b. De feiten zijn toch maar:

aa. Oe Katoe heeft vóór zijn 15e jaar gecatechiseerd bij Ds. Lambooy.

- bb. Tijdens het verblijf in Makassar was hij van catechitisch onderwijs verstoken (totaal één uur in twee jaar!).
- cc. Hij is nog ongedoopt.
- dd. Hij vervalt, hoewel hij weet dat hij bestemd is voor het zendingsonderwijs, bij zijn terugkeer toch dadelijk weer tot het heidendom, en leeft volkomen onkerkelijk.

O.i. had de Alg. Verg. geen grond voor de stelling, dat het met hem in Karoeni wel in orde zou komen, en had Ds. Goossens wel reden om hem te beschouwen als een heiden, die geen toenadering toonde. In ieder geval waren er termen om zich af te vragen: kan de benoeming, gezien het jongste verleden, zonder meer doorgaan.

c. O.i. moet men zich hierbij niet laten leiden door de altijd subjectieve opinie van deze of gene, doch door de normen voor de helpers in het zendingswerk. Het visitatiereglement bevat o.a. deze vragen: „23. Doen de helpers hun werk met ijver en getrouwheid? 24. Is er bij hen een merkbaar opwassen in kennis en godzaligheid? 25. Gedragen zij zich ongerlijk en zijn ze in alles een goed voorbeeld voor anderen?” (Jansen—Pol, a.w. 268 v.).

Deze vragen, die in eerste instantie zien op de eischen die men aan kerkelijke helpers stelt, zijn toch zeker van belang als maatstaf ook voor het personeel der zendingsscholen. O.i. kan toch niet ontkend worden, dat Ds. Goossens terecht oordeelde, dat zonder meer de installatie van Oe Katoe niet kon doorgaan. Daarover zijn tenslotte ook Javacom. en rapp.-den Houting het eens. *D.w.z. zakelijk had Ds. Goossens in dezen gelijk.*

d. *Is Ds. Goossens misschien verkeerd opgetreden?*

De Javacom. zegt: ja, hij had formeel tot de terughouding van Oe Katoe niet het recht; ze wil hem evenwel deze fout niet zwaar aanrekenen. Rapport-den Houting (15) acht het fout, dat Ds. Goossens dit deed zonder overleg met T. van Dijk en de Alg. Verg.

O.i. is dit oordeel onjuist. Want:

aa. Er moest direct een voorloopig besluit vallen. Ds. Goossens kwam in Baing om Oe Katoe mee te nemen. Hij moest dus direct beslissen: „kan ik, na mijn bevindingen, dat nog doen”?

bb. We meenen, dat elke predikant in Holland, als er geen gelegenheid meer is, om een zaak aan den kerkeraad voor te leggen, zelf maatregelen neemt, soms zelfs van ingrijpenden aard, in dingen, waarin tenslotte alleen de kerkeraad te beslissen heeft.

Zulk optreden is niet eigenmachtig, doch slechts het treffen van urgentie-maatregelen. Uiteraard dient zijn voorloopige schikking dan ten spoedigste voor te leggen aan zijn kerkeraad, opdat die een definitief besluit neme. Zoo heeft ook Ds. Goossens gehandeld.

cc. Persoonlijke motieve zijn niet in het spel. Waarom gaf hij anders aanvankelijk grif de gevraagde medewerking? Dit is van belang, omdat Deputaten hem later in dit verband verwijten, dat zijn persoonlijke verhouding tot zijn medearbeiders niet deugt.

Conclusie: het optreden van Ds. Goossens was niet eigenmachtig.

e. *Wat te denken van de houding van gebr. van Dijk?*

1. Hun aandringen op de komst van Oe Katoe valt te betreuren, omdat ze:
 - aa. de zonde van Oe Katoe te licht namen;
 - bb. den voortgang van het onderwijs beveiligden ook met gevaar voor het principieele karakter ervan.
 - cc. niet letten op de gevolgen van de benoeming voor een gemeente als Baing (zie Javacom., boven sub. 2a);
 - dd. negeerden de principieele bezwaren van een collega.
2. Hier is een zekere eigenmachtigheid; immers de Alg. Verg. had hier te beslissen, en deze kon gezien de feiten wel eens anders oordeelen.

Het eenig juiste was o.i. geweest, dat ze zoodra ze kennis kregen van de bevindingen van Ds. Goossens, diens voorloopige maatregelen hadden goedgekeurd, om de vraag gezamenlijk te overwegen, of de benoeming thans wel kon doorgaan. Hun optreden bewijst, dat zij kozen voor de „soepeler” practijk.

f. *Wat te denken van het besluit der Algem. Vergadering, Nov. '35?*

1. Javacom. heeft terecht critiek op haar besluit (boven sub. a.).
2. Rapport-den Houting acht terecht haar argumenten zwak. Ze had tenslotte

over de laatste jaren geen enkel positief gegeven dat Oe Katoe den Heere vreesde.

3. Ds. Goossens wees den juisten weg: de benoeming opschorten, en een beslissing van Deputaten vragen.

4. Ds. Goossens had eveneens gelijk, toen hij erop wees, dat dit besluit beekende een overschrijding der bevoegdheid, krachtens art. 15 Z.O.

5. De A.V. heeft ten onrechte deze zaak voor Deputaten verzwegen.

Conclusie: het besluit der A.V. was *onjuist* (1 en 2), *eigenmachtig* (3), *onwettig* (4), terwijl men voor „Holland” alles *verzweeg* (5).

g. *Wat te denken van het optreden van Deputaten c.s.?*

1. Het was juist, dat ze krachtens het „audi et alteram partem” inlichtingen vroegen aan de A.V.

2. Het was onjuist, dat ze hierbij zonder reden 5 maanden lieten passeeren; Ds. Goossens had gevraagd om een spoedige beslissing.

3. Het was onjuist, dat ze slechts aan één puntje uit den brief van Ds. Goossens aandacht gaven; hij had om een principiële richtlijn gevraagd, en niet maar om een incidenteele beslissing. Deputaten hebben aan dat verzoek nimmer voldaan.

4. Het was onjuist, dat ze hangende het onderzoek, geen opdracht gaven tot opschorting der benoeming.

5. Het was onverantwoordelijk, dat ze na 1½ jaar nog niet verder waren dan het vragen van inlichtingen.

6. Het was juist, dat ze toen ze zelf niet in staat waren een onderzoek in te stellen, een opdracht gaven aan de Javacom.; maar juist deze overweging maakt het telegram aan die comm. inzake een voorloopige schorsing uit moreel oogpunt uiterst aanvechtbaar. Wie tot oordeelen niet in staat is, heeft nimmer het recht om een comm. van onderzoek een suggestie te doen toekomen tot *veroordeeling*. Daarom rijst de vraag, of deze correspondentie niet *onwaarachtig* moet heeten?

Conclusie: Deputaten *traineeren* (2,5) en *bagatelliseeren* (3) de zaak, ze grijpen niet in (4); hun correspondentie is, gezien het telegram, uit moreel oogpunt *onwaarachtig* te noemen (6).

h. *Eindconclusie*:

De comm. acht het optreden van Ds. Goossens in deze zaak ernstig, correct tegenover zijn medearbeiders, wijs wat zijn voorslag aangaat, kerkrechtelijk zuiver.

De comm. constateert bij de andere instanties verschillende, soms ernstige, fouten.

II. *De Verhouding tusschen Ds. Goossens en de A.V.*

1. *De feiten.*

a. Art. 15 Z.O. luidt (voorzoover het hier van belang is) aldus:

„De dienaren des Woords, de Onderwijzers en de Artsen op het Zendingssterrein houden Algemeene Vergaderingen en elke categorie houdt Afzonderlijke Vergaderingen” (1e lid).

„Het karakter van die vergaderingen is drieledig:

a. zij adviseeren én in zaken, die door de gezamenlijke Kerken moeten beslist worden, én in zaken, die eene Zendende Kerk heeft te regelen;

b. zij geven raad en helpen volgens art. 22 en 23 van de Zendingsorde;

c. zij beslissen in ondergeschikte huishoudelijke zaken, wanneer de practijk op het Zendingsterrein hiertoe noodzaakt” (4e lid).

b. *Opmerkingen*:

1. het bijwonen der verg. is *verplicht* (de indicatief „houden” heeft in een Zendingsorde uiteraard geen *descriptieve*, doch een *praescriptieve* beteekenis).

2. het karakter dezer vergaderingen is evenwel niet dat van een „meerdere” kerkelijke vergadering; art. 15 Z.O. resorteert dan ook niet onder het hoofdstuk „Van de *Samenkomsten*”, gelijk dat in de K.O. het geval is met classis etc., doch onder den titel „Van den *arbeid*”.

3. De macht dezer verg. is voornamelijk *adviseerend*; *beslissend* slechts in urgente huishoudelijke zaken van ondergeschikten aard.

c. De moeilijkheden tusschen Ds. Goossens en de A.V. begonnen op de verg.

van Nov. '35 (zie boven). Ds. Goossens had het bezwaar, dat de verg. haar bevoegdheid naar art. 15 Z.O. overschreed, en kon er ook niet mee accoord gaan, dat men van dgl. besluiten de bevoegde instanties onkundig hield.

Het zal direct duidelijk zijn, dat de beoordeeling van Ds. Goossens' houding tegenover de A.V., speciaal zijn voorloopig-niet-bijwonen der vergaderingen, beheerscht wordt door het oordeel, dat men heeft over de kwestie Oe Katoe. In ieder geval is voor een recht oordeel over deze kwestie een uitspraak noodig ten aanzien van deze momenten uit de zaak-Oe Katoe:

1. besliste de A.V. toen slechts in een ondergeschikte huishoudelijke aangelegenheid?

2. was het juist, dat ze daarvan Deputaten onkundig hield?

Uw commissie meent, dat hier principieele vragen aan de orde waren (eigenlijk geeft ook de Javacomm. dat toe), en dat in verband hiermee de beslissing bij Deputaten lag.

d. Een 2e moeilijkheid was inmiddels gerezen met betrekking tot de verg. van Mei '36. In Nov. '35 was afgesproken, dat men de volgende vergadering zou houden eind Mei '36. Ds. Goossens, die met ziekteverlof (operatie) op Java was, ontving een telegram van de A.V. wanneer hij dacht terug te komen op Soemba. Er gingen twee booten waarvan de eerste aankwam op 14, de tweede op 28 Mei. Omdat Ds. Goossens terecht inzag, dat de 2e boot te laat aankwam om de vergadering nog in Mei te kunnen houden, berichtte hij dat hij hoopte te komen op 14 Mei. Hij wilde graag deze vergadering bijwonen, omdat daar opnieuw aan de orde zou komen het visitatierapport van Midden-Soemba (terrein-Ds. Lambooy). Tegen dat rapport had Ds. Goossens in verband met klachten van zijn goeroes over die van Ds. Lambooy, op de verg. van Nov. '35 eenige bezwaren ingebracht; de zaak zou daarom in Mei '36 opnieuw aan de orde komen. Nu gebeurde het volgende: men vroeg telegrafisch den datum van terugkeer — men rekende op zijn aanwezigheid blijkbaar —, doch verzuimde hem den datum der verg. te melden, die men had vastgesteld op 13—15 Mei. Bij aankomst op Soemba (14 Mei) hoorde Ds. Goossens toevallig, dat de vergadering reeds begonnen was, omdat Ds. Luyendijk met verlof naar Nederland ging; Ds. Goossens had misschien den laatsten dag nog wel enkele uurtjes disponibel om de vergadering bij te wonen.

e. *Enkele opmerkingen hierover:*

1. Ds. Goossens heeft geen behoorlijke convocatie gehad.

2. Het argument (verlof-Ds. Luyendijk) zal wel juist zijn, alleen het is geen argument waarom men aan Ds. Goossens geen bericht omtrent den datum gezonden had.

3. Na het telegram inzake datum van terugkeer, is de vervroeging der verg. buiten weten van Ds. Goossens inderdaad afkeurenswaardig. Moest hij niet den indruk krijgen, dat men telegrafisch zekerheid gezocht had over den datum van zijn aanwezigheid met het doel om de zaken in zijn afwezigheid te kunnen behandelen? Wat voor zin had het telegram, nu het niet gevolgd was door een behoorlijke convocatie?

f. Brief van Ds. Goossens aan de A.V., gedateerd 22-10-'36:

„Waarde broeders, Tot mijn leedwezen zal ik de vergaderingen voorloopig niet kunnen bijwonen. U zult zich herinneren, of althans aan de hand van de notulen kunnen constateeren, dat geruimen tijd geleden, tot 2 maal toe, mij bij vergaderingsbesluit per brief werd voorgehouden, dat ik — over groote bezwaren heenstappend — ter verg. behoorde te komen. Zelfs werd over deze zaak naar Holland geschreven. In Mei heeft de verg. de ijdelheid van die brieven bewezen, door willens en wetens — niettegenstaande eerst telegrammen met mij gewisseld te hebben — buiten mij om te vergaderen... daarmee uitsprekend, dat zij het werkelijk niet noodig acht, dat ik meevergader. Bovendien heeft de kwestie Oe Katoe, die ik *principieel* stelde (en daarmee buiten de sfeer van de ondergeschikte huishoudelijke aangelegenheden, waarin de verg. beslissende macht heeft, zie Z.O.), door de wijze waarop de verg. gewetensbezwaren vertrappt en het streven van een miss.pred. op zijn terrein krachteloos maakt, mij duidelijk doen zien, dat samenvergaderen voorloopig niet wel mogelijk is. De verg. gelieve wel te bedenken, dat ik me, bij mijn besluit om niet ter verg. te verschijnen, geenszins een man van afscheiding, doch van de doleantie weet. Immers de kwestie Oe Katoe (o.a.!) deed me ernstig en op principieele gronden protesteeren — doch U zelf zette me in Mei buiten de verg.

Met br.gr. (volgt onderteekening).

g. *Enkele aantekeningen hierbij:*

1. Tot tweemaal toe wordt gezegd, dat het gaat om een „voorloopig” niet ter vergadering komen.
2. Ds. Goossens had vooral principiele bezwaren: de A.V. loopt over zijn bezwaren heen, en maakt zijn streven op zijn terrein krachteloos; duidelijk is dus, dat hier principes botsen.
3. Ds. Goossens laat uitkomen, dat hij zich niet afscheidt; aan schisma denkt hij niet.

h. *Brieven en besluit der A.V.*

1. d.d. 26-11-'36: „Waarde broeder, Uw schrijven . . . waaruit we tot ons leedwezen moesten vernemen, dat U meent reden te hebben om voorloopig onze vergaderingen niet te kunnen bijwonen, mochten we ontvangen. Hoewel het ons voorkomt, dat de door U voor dit besluit aangevoerde gronden om verschillende redenen niet steekhoudend zijn, willen we hier toch liever op deze punten thans niet ingaan, maar wenschen we alleen onze droefheid uit te spreken over het feit, dat er zulk een scheuring onder ons is ontstaan, — met de verzekering, dat wij onzerzijds van harte bereid zijn, al het mogelijke te doen, om zoo mogelijk alle gerezen geschillen uit den weg te ruimen. We besloten daarom op de volgende vergadering Mei '37 vóór alle andere punten deze zaak aan de orde te stellen en we noodigen U hierbij dringend uit aan deze vergadering deel te nemen om met ons mede te werken tot oplossing van de moeilijkheden.”

(Volgen nog enkele zakelijke mededeelingen en onderteekening).

2. *Enkele aantekeningen hierbij:*

aa. De verg. noemt de argumenten van Ds. Goossens niet steekhoudend, doch gaat daarop niet in; in deze situatie was naar het oordeel der comm. een poging tot weerlegging zijner bezwaren belangrijker dan een betuiging van leedwezen.

bb. De Verg. spreekt hier van „scheuring”, en negeert dus de opmerking van Ds. Goossens dat het geen „afscheiding”, doch „doleantie” bij hem was. Temeer is dit jammer, omdat nu het woord „scheuring” eenmaal opgekomen is, alle mogelijke instanties het overnemen, en straks het vonnis dan ook luidt: „Scheur”-making.

cc. De Verg. toont zich bereid tot een samenspreking over de moeilijkheden, wat Uw comm. toejuicht. Alleen vraagt ze zich af: waarom moest die samenspreking nog een half jaar worden uitgesteld. En was het in de gegeven omstandigheden ook niet het beste geweest dat men aan Ds. Goossens den weg tot bijwoning der verg. had trachten te effenen, door op zijn bezwaren alvast in te gaan?

3. In een 2e schrijven, d.d. 16-3-'37, deelt de A.V. aan Ds. G. dan mee, welke redenen ze had gehad tot het stellen der voorlaatste vergadering op een datum, toen Ds. G. nog niet aanwezig kon zijn. Met drie factoren hadden ze rekening moeten houden, n.l. met de bezwaren van Ds. G. inzake visitatierapport, terwijl bovendien nog twee andere rapporten in behandeling moesten komen; met het feit dat met het oog op de a.s. Generale Synode de rapporten uiterlijk eind Mei verzonden moesten worden; met het feit, dat Ds. G. niet eerder dan 14 Mei kon terugkeeren. Nu redeneerden we aldus: Al is het voor een keer niet strikt noodzakelijk, dat alle leden tegenwoordig zijn, toch moet Ds. G. tenminste deze keer zijn bij de behandeling van het visitatie-rapport Melolo en moet hij rapport uitbrengen van de visitaties der posten Anakalang en Karoeni.

Wanneer wij dus de vergadering vaststellen op 13, 14 en 15 Mei, dan kan den 13en en 14en behandeld worden datgene, waarbij Ds. G. niet strikt noodzakelijk tegenwoordig behoeft te zijn, en dan heeft hij, wanneer hij den 14den terug komt van Java wellicht den volgenden dag, waarop hij toch nog te Pajeti is, enkele oogenblikken disponibel voor het bijwonen van de behandeling van het rapport Melolo en indiening van de visitatierapporten Anakalang en Karoeni . . . Wij meenden, na veel overleg (want ook de andere leden waren aan hun tijd gebonden) deze zaak tot alier tevredenheid opgelost te hebben. Helaas blijkt dat nu niet het geval te zijn, maar hoe dat ook zij, — dit feit staat boven allen twijfel vast dat dit alles met zooveel zorg geregeld werd, louter en alleen om U nog zooveel mogelijk bij deze vergadering tegenwoordig te doen zijn . . .

4. *Enkele aantekeningen hierbij:*

aa. Uw comm. ontkent niet dat de verg. zorgvuldig was in het vaststellen van den datum; alleen is het ons niet duidelijk, waarom men deze overweging niet dadelijk in den eersten brief, of liever nog, in een telegram aan Ds. G. toen hij nog op Java vertoefde, heeft meegedeeld.

bb. Al deze argumenten bewijzen niet, waarom de A.V. aan Ds. G. geen behoorlijke convocatie zond.

cc. Temeer valt dit op, omdat men rekende op een optreden van Ds. G. als rapporteur. Een rapporteur wordt toch tijdig van den datum eener vergadering in kennis gesteld.

dd. Het is ons niet duidelijk, hoe de A.V. na gezegd te hebben dat de aanwezigheid van Ds. G. *noodzakelijk* is omdat hij rapporten heeft in te dienen, vervolgen kan, dat hij *wellicht* den volgenden dag *eenige oogenblikken disponibel* zal hebben voor dit noodzakelijke werk. Een vergadering die een rapporteur noodig heeft, convoceert hem tijdig, en wacht niet af of hij misschien ook enkele oogenblikken disponibel heeft om te komen op een vergadering waarvan hij den datum niet eens kent.

5. Tenslotte is in dit verband van beteekenis het besluit der A.V., genomen op 6/7 Mei '37, naar aanleiding van het verzoek van Ds. G. om in Kananggar een onderzoek in te stellen. De A.V. besloot het oordeel der Deputaten te vragen, „hoe zij in dezen handelen moet, gezien het feit, dat Ds. G. principieele bezwaren heeft tegen de leiding van de vergadering uitgaande, en daarom alle zaken, het zendingsterrein Oost-Soemba betreffende, buiten de vergadering om, rechtstreeks met de kerken in Holland behandelt en alzoo de samenwerking tusschen Oost-Soemba en het overige deel van Soemba verbroken heeft.

6. *Enkele aantekeningen hierbij:*

aa. De A.V. weet dus, dat de bezwaren van Ds. G. een *principieel* karakter dragen.

bb. Ze omschrijft die bezwaren zelf als gericht „tegen de *leiding* van de vergadering uitgaande”; het was dus ook haar duidelijk, dat het hier niet ging over een gevalletje, doch om de methode.

Haar „Leiding” stond tegenover het „streven” van Ds. G. op zijn terrein (vgl. boven sub f).

cc. De scheuring waarvan de A.V. sprak, wordt door haar blijkbaar zoo verstaan, dat Ds. G. de zaken van zijn terrein rechtstreeks met de kerken in Holland behandelt.

i. *Correspondentie tusschen Depp. en Ds. G. over deze zaak.*

1. In een brief aan Ds. G. dd. 18-5-'37 treffen we naast een vermaning om financieele verslagen toe te zenden ook dit:

„Ook sporen Depp. ingevolge bespreking ter Depp. verg. van 27 April j.l. U dringend aan om in goede harmonie met de A.V. op Soemba te werken, die vergadering weer bij te wonen en de goede verstandhouding met de B.V. te bewaren. Uw tegenwoordige handelswijze is in strijd met den inhoud van Uw instructie. Ook wanneer U grieven hebt, wettigen die toch geenszins uw aangenomen houding. Bij nadenken zult U verstaan dat dit toch zoo niet blijven kan. Hoe moeten Depp. dat verantwoorden? Zij verwachten dan ook, dat hierin van nu af aan verandering komt, etc.

2. Ds. G. antwoordt, d.d. 16-7-'37. Zijn verweer inzake de financ. verslagen zie beneden. Maar wat de verhouding tot de A.V. aangaat: „Hoe Depp. kunnen weten, dat de rechte verhouding tot mijn mededienaren ontworicht is, is mij een raadsel. Dat kan de verg. op Soemba u zelfs niet geschreven hebben. Ze zeggen altijd weer tegen me: we houden toch zooveel van je; als persoon ben je ons dierbaar, maar als verg. staan we tegenover je. Zelfs komen de dames en heeren voorzoover de gelegenheid zich voordoet, gezellig bij ons logeeren. Zelfs na de verg. in Mei '37 hebben we als gasten de fam. Ds. van Dijk, de heeren Luyendijk en Onvlee mogen ontvangen. En 't was alles o zoo vriendelijk en broederlijk. Het gaat dus ook volgens de verg. zuiver om *beginselen*, broeders. Laat dat toch eens goed tot u doordringen. Zullen er menschen met heidenhart in Gods kerk ingeduwed worden, zelfs gebruikt worden om a.s. goeroes leiding te geven of

niet?... Maar als de verg. zulks dan toch doet, wat verwondert ge U dan nog dat ik met deze verg. niet kan samenwerken? Vooral als de verg. (ik schreef het u toch duidelijk, brs., depp., en waarom gaat U er toch niet op in!!!! die slechts recht heeft te beslissen in ondergeschikte huishoudelijke zaken, volgens de zendingsorde art. XV, c., tegen mijn uitdrukkelijke waarschuwing in, nota bene een beslissing neemt in een *beginselzaak*, en daarmee de minderheid die principieel bezwaard was, vertrappt.

Doet U daar toch eens iets tegen, depp... Depp., klagen immers altijd, dat ik zoo weinig van me laat hooren. Dat ik weinig schrijf, behoeft U niet te verwonderen. Laten depp. eens aantoonen, op welke brief van mij, van ouds af, zij zijn ingegaan!"

3. Depp. antwoorden 12-10-'37: „Uit uw schrijven bleek ons, dat het tusschen U en de A.V. wreef en dat eendrachtige samenwerking in gevaar was. Dit zou schade doen aan het zendingswerk. Vandaar dat dringend werd aangespoord om in goede harmonie met de A.V. te werken... Juist daarom klemt een aansporing als geschiedde te sterker na uw allerlaatste schrijven..."

k. *Beoordeeling door Javacomm. en rapport-den Houting.*

1. De Javacomm. acht de houding van Ds. G. in geen enkel opzicht te billijken. Ds. G. had geen recht zich van dat oogenblik (bedoeld is de verg. van Nov. '35) aan, van de verg. los te maken.

Daardoor sneed hij Oost-Soemba af van het overige Soemba; ongetwijfeld een begin van schisma. Bovendien had Ds. G. niet naar Holland mogen schrijven zooals hij gedaan had.

2. Het trof de comm.-den Houting, dat Ds. G. besloot de verg. voorloopig niet meer bij te wonen in plaats van althans voorloopig nog wel te gaan en ter verg. zijn protest te doen hooren.

2. *Beoordeeling door de commissie.*

a. Het is Uw comm. niet mogelijk het oordeel der Javacomm. te onderschrijven. 't Heeft ons verwonderd, dat de Javacomm. in haar rapport verzwijgt het feit, dat Ds. G. geen officieele convocatie had ontvangen voor de verg. van Mei '36; dat ze ook niet vermeldt het *voorloopig* karakter van het niet komen van Ds. G.; dat ze den indruk wekt, alsof Ds. G. direct na de moeilijkheden van Nov. '35 weigerde te komen, terwijl hij pas de verg. van Nov. '36 niet bezocht. Dat hij hierdoor Oost-Soemba afsneed van het overige Soemba en dus een schismatische daad pleegde, wordt niet bewezen, doch slechts beweerd; Uw comm. komt nog terug op deze bewering.

b. Of het oordeel der comm.-den Houting te onderschrijven valt, hangt af van drie vragen:

1. het karakter;
2. de motieven;
3. de beteekenis van het wegblijven.

c. Wat het eerste betreft, het *karakter* van het wegblijven dus, begint Uw comm. met te herinneren aan wat boven beoogd werd (sub II, 1, a en b): art. 15, 1e lid, *verplicht* tot het bijwonen van vergaderingen, waarvan het karakter in het 4e lid omschreven is.

Dit 4e lid inzake karakter en bevoegdheid der A.V. mag o.i. niet uit het oog verloren worden.

1. Reeds werd opgemerkt, dat het geen „samenkomst" is in den zin van de K.O. Uiteraard draagt het wegblijven van zoodanige verg. dan ook *geen schismatiek karakter*, althans niet zonder meer. Zoo is het ook nimmer opgevat: Ds. Wielinga bezocht op Soemba bijna nooit de verg.; Ds. K. van Dijk op Java geruimen tijd niet; volgens mededeeling van diens broer, ons commissielid br. J. van Dijk, mocht Ds. K. van Dijk die vergadering zelfs niet bijwonen. Maar afgedacht daarvan: een missionaris is lid der A.V. niet als afgevaardigde van zijn kerk, doch als missionair-predikant. Het is blijkens den titel een stuk „van den arbeid", doch niet een oefenen van het kerkverband in de „samenkomsten". Men kan dus hoogstens zeggen, dat een missionaris die niet ter verg. komt *zijn taak verzuimt*, maar *niet dat hij schisma* maakt, zoolang hij althans hieraan geen andere feiten vastkoppelt, waarbij hij zijn kerken van de andere losmaakt.

2. Of nu Ds. G. zijn taak verzuimde, hangt samen met de vraag naar de bevoegdheid der A.V., naar art. 15, 4e lid. Heeft Ds. G. gelijk, als hij klaagt, dat de A.V. haar bevoegdheid overschrijdt door beslissing te nemen in principieele dingen (en het bleek ons boven, dat de A.V. zelf toegeeft, dat hier principieele kwesties aan de orde waren!!), dan vraagt Uw comm. zich af, of art. 15 ook

verplicht tot het bijwonen van vergaderingen die haar karakter verloochenen en haar bevoegdheden overschrijden. O.i. vervalt de plicht tot bijwoning, als de verg. zelf dit art. niet meer eerbiedigt.

Conclusie:

3. Het wegblijven van de A.V. is zonder meer niet schismatiek, doch slechts plichtsverzuim. Of in concreto plichtsverzuim aanwezig was, hangt samen met de vraag of de A.V. zich hield binnen de grenzen van art. 15, wat Uw comm. ontkent (zie conclusies inzake Oe Katoe).

d. Wat de *motieven* van het wegblijven betreft:

1. Ds. G. noemt als bezwaar, dat de A.V. de Z.O. niet eerbiedigt en over gewetensbezwaren heenloopt. Uiteraard is dan wat het eerste betreft, de medeverantwoordelijkheid voor de vergadering niet meer te dragen; en wat het 2e aangaat, niet-eerbiediging van gewetensbezwaren maakt samenwerking onmogelijk.

2. Te noteren valt ook hier, dat de A.V. zelf wist dat het niet — ter verg. — komen bij Ds. G. te danken was aan principieele bezwaren. *Doch dat maakt het onmogelijk, iemand wegens afwezigheid te veroordeelen, zolang zijn principieele bezwaren niet onderzocht zijn.*

Het tragische is evenwel, dat men de eigenlijke kwestie bedolven heeft onder een uitvloeiisel, en toen haastig gesproken: scheurmakerij. Quod erat demonstrandum.

3. Wat het 2e motief betreft (het incident betreffende de verg. van Mei '36), hier in ongetwijfeld bij de A.V. geen boos opzet geweest; doch het verzuim inzake de convocatie is toch aan haar te wijten.

4. Ernstiger evenwel dan het verzuim en de fouten der A.V. acht Uw comm. de houding der Depp. Terwijl ze van *beide* partijen wisten dat *principieele* vragen in geding waren, vermaanden ze Ds. G. alsof het om *persoonlijke* ruzies ging; en ze hebben, hoewel ze beter wisten, ook in Nederland den indruk gewekt alsof het conflict te danken was aan het karakter van Ds. G.

e. *De beteekenis van het wegblijven.*

Reeds werd gezegd, dat *zonder* meer het wegblijven geen schismatieke daad was. De vraag moet echter gesteld worden: heeft Ds. G. misschien toch op de een of andere wijze aan zijn weigering om ter vergadering te komen, bepaalde schismatieke handelingen verbonden?

Men krijgt den indruk uit het schrijven van de A.V. aan depp., d.d. 6/7 Mei '37, waarin ze zegt, dat Ds. G. *alle* zaken van zijn zendingsterrein buiten de vergadering om, rechtstreeks met Holland behandelt.

Toch is het Uw comm. gebleken, dat deze aanklacht niet overeenkomstig de feiten is. Want op deze vergadering kwam in behandeling de brief van Ds. G. aan Ds. W. van Dijk, d.d. 12-2-'37, waarin hij vraagt:

- a. de toezending van een attestatie;
- b. de regeling door de A.V. van het pensioen van een helper op zijn terrein;
- c. een onderzoek door de A.V. van de institueering van de gemeente van Kananggar.

Juist op dit laatste verzoek heeft betrekking het besluit van 6/7 Mei, reeds vermeld. Hoe de A.V. nog kon zeggen, dat Ds. G. alle zaken buiten de verg. om behandelde, is Uw comm. een raadsel, want duidelijk blijkt juist uit zijn brief, dat hij aan schisma niet denkt.

Immers, hij onderhoudt het kerkverband (attestatie), hij erkent de bevoegdheid der A.V. inzake huishoudelijke kwesties (regeling pensioen), hij eerbiedigt de taak der A.V. overeenkomstig art. 19 Z.O. (onderzoek bij aanstaande institueering).

f. *Eindconclusies:*

1. Het wegblijven droeg, blijkens de brieven en de handelingen van Ds. G., allermint een schismatiek karakter.

2. Het eerste motief was wettig, gezien zijn principieele bezwaren tegen de leiding die van de A.V. uitging.

3. Het tweede motief valt te billijken, gezien het verzuim dat de A.V. pleegde met betrekking tot de convocatie.

III. *Kwestie Kananggar.*a. *Enkele feiten.*

1. Alle instanties, inclusief Javacomm. en A.V., zijn het erover eens dat de gemeente van Kananggar rijp was voor institueering. De A.V. wilde zelfs achteraf, zonder eenig onderzoek, de institueering sanctioneeren.

2. Wat de *urgentie* betreft: meermalen wordt gezegd, dat Ds. G. de zaak toch wel op de spits dreef. Deze zaak had toch niet zooveel haast. En zeer beslist is men in zijn afkeuring van het feit, dat Ds. G. toen hij hoorde van de komst der Javacomm., den datum der institueering vervroegde, zoodat de Javacomm. voor een voldongen feit kwam te staan.

3. Billijke beoordeeling vordert evenwel erop te letten:

aa. dat de Z.O. in art. 19 niet maar spreekt van het advies der A.V. en de goedkeuring der zendende kerk, doch begint met de woorden: „Tot de institueering van Inlandsche kerken wordt overgegaan, *zoodra* een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie willen komen, en onder hen gevonden worden, die voor de diensten eenige gaven hebben ontvangen.”

bb. dat het formulier tot bevestiging van miss. dienaren des Woords deze zinsnede bevat: „Ten laatste is deze dienaar *geroepen* die diensten in te stellen, *zoodra zulks mogelijk is*, naar goede orde etc.” (Jansen-Pol, a.w. blz. 254).

cc. Wist Ds. G. dat de Javacomm. ook een onderzoek had in te stellen in de kwestie-Kananggar? *Hij kon het niet weten*. Uw comm. heeft alle stukken, die betrekking hebben op het mandaat der Javacomm. en de informatie van Ds. G. door depp. te dezer zake onderzocht. Daaruit bleek, dat depp. als taak der Javacomm. slechts noemden de zaak Oe Katoe en de verhouding tusschen Ds. G. en de A.V. Pas bij schrijven van 21-3-'38 ontvangt hij afschrift van de gespecificeerde opdracht der Javacomm. Daarin wordt werkelijk ook de zaak-Kananggar genoemd. Alleen: deze brief bereikte Ds. G. pas, toen de institueering al een feit was.

dd. Was het niet ontactisch, dat Ds. G. op het bericht dat de Javacomm. 10 April hoopte te arriveeren, de institueering die oorspronkelijk op 13 April zou plaats hebben, vervroegde tot 6 April? Uw comm. wijst op de feiten, gelijk ze uit de stukken blijken:

1. De Javacomm. was van plan te komen van 10—24 April. Ds. W. van Dijk schreef aan de comm., dat hij het volgende reisplan wilde aanbevelen: eerst West-Soemba bezoeken, later *eventueel* nog Oost-Soemba.

2. Ds. G. schreef, dat hij tegen dit reisplan geen bezwaar had; hij had zijn werkzaamheden zoo geregeld, dat hij eerst 15 April ter beschikking der comm. kon zijn. Hij had dus geen bezwaar, dat de broeders het laatst naar Oost-Soemba zouden komen; wel had hij bezwaar tegen het „eventueel” uit den brief van Ds. W. van Dijk.

3. De Javacomm. berichtte echter, dat ze het op prijs stelde, dat Ds. G. van 10 April af ter beschikking stond. Om dit verzoek in te willigen heeft Ds. G. toen den datum der institueering vervroegd.

ee. Natuurlijk kan men de vraag stellen, of het niet juist was geweest in die situatie de institueering *uit te stellen* tot na het vertrek der Javacomm. Uw comm. kan antwoorden, dat dit onmogelijk was, gezien het aanstaande verlof van Ds. G. Uit de stukken blijkt nl., dat de komst der Javacomm. op zulk een datum viel, dat het niet eens zeker was, dat Ds. G. dan al niet onderweg zou zijn naar het vaderland. Depp. vragen daarom Ds. G. om in verband met de komst der Javacomm. desnoods zijn verlof iets uit te stellen; Ds. W. van Dijk dringt er uit dezelfde overweging bij de Javacomm. op aan, om toch wat vroeger te komen; de Javacomm. zelf vraagt Ds. G. telegrafisch of hij dan op Soemba aanwezig zal zijn. Gezien deze feiten meent uw comm. dat Ds. G. toen hij de Javacomm. ter wille zocht te zijn, geen andere keus had dan te besluiten tot vervroeging der institueering.

ff. Uw comm. zit wel met een andere vraag, die ze niet beantwoorden kan. Deze nl.: waarom verzochten depp. *die wisten dat het verlof van Ds. G. per 1 Mei inging*, aan de Javacomm. *telegrafisch* advies voor eventuele voorloopige *scharsing*? Waarom besloten de kerkeraden van Appingedam en Delfzijl op 29 April, twee dagen vóór het verlof tot die schorsing, hoewel men toen het

rapport der Javacomm. nog niet ontvangen had? Wat was er tegen om hun missionaris rustig met verlof te laten komen, om dan tijdens zijn verlof, zoo het noodig mocht zijn, met hem te „handelen”? *Niet de haast van Ds. G., wèl die van Holland, is ons een raadsel.*

b. *Enkele data.*

1. 12-2-'37: brief van Ds. G. aan Ds. W. van Dijk, met o.a. dezen zin: „Vervolgens breng ik U namens de gemeente van Kananggan het verzoek over, de Bijz. Verg. te willen uitnoodigen tot een onderzoek ter plaatse naar de mogelijkheid van institueering, liefst zoo spoedig mogelijk”.
2. Mrt. '37: Verg. te Pajeti, waar l. ter tafel is. De verg. antwoordt daarop niet, behandelt het schrijven zelfs niet eens. Van de brs. Onvlee en Luyendijk hoort Ds. G. toevallig: „We hebben er heelemaal niet over gesproken, want er waren andere dingen die veel tijd vroegen”.
3. Mei '37: De Verg. besluit aan Depp. advies te vragen, omdat Ds. G. alle zaken van Oost-Soemba buiten haar om behandelt (zie boven). Men zendt echter geen enkele mededeeling naar Ds. G. of Kananggar. Van Ds. Onvlee en Ds. van Dijk verneemt Ds. G. dat de verg. niet naar K. wil komen, omdat Ds. G. niet ter vergadering kwam. Ds. G. stelt een ultimatum: „Ik zal de zaak niet op de spits drijven, door direct naar Holland te schrijven. Komen jullie echter voor a.s. Dinsdag niet op je besluit terug, dan zal ik Holland telegrafisch inlichten.”
4. eind Mei '37: telegram van Ds. G. aan Appingedam: „Uit persoonlijke grieven tegen mij weigert vergadering medewerking... verzoeken regelrecht toestemming kerkeraad (tekst S.O.S. p. 51).
5. begin Juni: reis van Ds. G. naar Anakalang, om de broeders te bewegen tot een andere houding; zonder resultaat.
6. 5-7-'37: Appingedam aan Ds. G., waarin ontvangst van het telegram (4) bevestigd wordt. De kerkeraad oordeelt dat er geen persoonlijke grieven moeten bestaan en anders moeten ze worden weggenomen; de kerkeraad houdt zich aan art. 19 Z.O.
7. 11-7-'37: brief van Kananggar aan Appingedam: verzoekt toestemming tot institueering, nu de B.V. medewerking weigert.
8. 16-7-'37: brief van Ds. G. aan depp, van ongeveer denzelfden inhoud als 7.
9. 18-8-'37: brief van Appingedam aan Ds. G.: kerkeraad houdt zich aan art. 19; kan zich niet voorstellen, dat de verg. geen medewerking zou geven bij een „zoo beteekenisvolle zaak”; vraagt of Ds. G. wel een desbetreffend verzoek heeft gedaan, of hij dan copie wil toezenden plus de adviezen der betrokken inlandsche kerken.
10. 28-9-'37: Ds. G. voldoet aan dit verzoek, en vraagt thans telegrafisch toestemming te geven.
11. 12-10-'37: Depp. antwoorden op (8): vereischte stukken nog niet binnengekomen; Depp. hebben aan de B.V. geschreven, dat ze zich niet aan de gevraagde medewerking mag onttrekken.
12. 11-11-'37: antwoord van Appingedam op (10); bericht de ontvangst der stukken maar het advies der B.V. ontbreekt tot haar spijt. Bij dezen stand van zaken heeft de kerkeraad nog geen vrijmoedigheid om toestemming te geven.
13. 8-12-'37: Ds. G. waarschuwt Appingedam, om niet mee te doen met de zonden der B.V.; langer uitstel is niet te verantwoorden; ontstemming in Kananggar is groot.
14. 6-1-'38: In antwoord op (13) verwijst Appingedam nogmaals naar art. 19; ze betreurt het dat advies der B.V. niet is binnengekomen; maar vraagt zich, gezien de ontstemming te Kananggar waarvan in (13) gesproken werd, toch af of een kring met zulk een gesteldheid wel heelemaal rijp is voor de institueering.
15. 21-1-'38: Ds. G. vraagt telegrafisch antwoord op (13). Brief (14) had hem nog niet bereikt blijkbaar.
16. 10-2-'38: Kerkeraden en oudsten van Oost-Soemba besluiten de institueering te doen plaats hebben op 13-4. Op dat geen scheuring ontsta, zal in alle gemeenten een bidstond worden gehouden op 23-2.
17. 9-3-'38: Appingedam waarschuwt Ds. G. ernstig de institueering zonder toestemming niet door te zetten.
18. 17-3-'38: Ds. G. deelt telegrafisch aan Appingedam mee, dat de datum der institueering is vervroegd tot 6-4, in verband met komst Javacomm.

19. 23-3-'38: Kerkeraad Appingedam verbiedt telegrafisch institueering (tekst S.O.S., p. 82 v.).
20. 30-3-'38: Ds. G. antwoordt daarop telegrafisch (tekst S.O.S. p. 84).
Voorts wil comm. nog noteeren, dat de B.V. minstens vier malen opdracht ontving om een onderzoek in te stellen, nl. 27-9-'37; 22-11-'37; Febr. '38; en telegrafisch op 21-3-'38. De B.V. antwoordde op de eerste twee brieven heelemaal niet, en op de derde, dat het instellen van een onderzoek h.i. thans onmogelijk was.

c. Beoordeeling van houding der B.V. door vroegere commissies.

De B.V. besloot (tekst zie boven bij C II op 6—7 Mei '37, advies te vragen, omdat Ds. G. principiele bezwaren had tegen haar leiding en alle zaken van zijn terrein buiten de verg. om met Holland behandelde.

Tot de Javacomm. zei men: Ds. G. scheidde zich hoe langer hoe meer af; het zou onwaarachtig zijn als de B.V. nu alleen op dit eene punt nog deed alsof de verhoudingen nog in orde waren; ze zou daarmee het bestaande schisma aanvaarden. De Javacomm. acht deze houding onjuist, hoewel begrijpelijk; rapp-den Houting vindt de redeneering der B.V. gezocht; Dr. Bergema oordeelt weer iets anders.

d. Oordeel Uwer commissie:

1. Het is niet waar als de B.V. zegt, dat Ds. G. alle zaken van Oost-Soemba buiten haar om behandelde; ze wist beter, omdat juist op die vergadering zijn brief inzake attestatie, pensioen en institueering aanwezig was (zie boven).

2. De B.V. heeft een moreel bezwaar; het zou „onwaarachtig” zijn om in deze eene zaak zich met Oost-Soemba te bemoeien. Uw comm. vindt het vreemd, dat op diezelfde en op een vorige verg. ondanks deze bewering heel wat kwesties betreffende Oost-Soemba geregeld werden; Uw comm. kan minstens 5 zaken noemen.

Daarom zijn we van oordeel, dat het juist uit een oogpunt van waarachtigheid geboden was geweest, wèl een onderzoek in te stellen. Waarom had de B.V. slechts bij dit eene punt bezwaar zich met Oost-Soemba in te laten, terwijl ze voor het overige volop met Oost-Soemba zich bezig hield?

3. De B.V. zegt wel advies te willen vragen aan Depp. hoe ze moet handelen; doch na ontvangst negeert ze dat advies volkomen, tot 4 malen toe.

4. Als het al moeilijk was, om een onderzoek in loco in te stellen, de B.V. was, blijkens rapport-Javacomm. ook zonder onderzoek overtuigd, dat Kananggar voor institueering rijp was. Waarom berichtte ze niet aan Appingedam, dat ze zonder onderzoek in staat was een gunstig advies te geven?

5. Conclusies:

- a. de B.V. sprak zoowel met betrekking tot de daden van Ds. G. als met betrekking tot haar eigen handelingen niet de waarheid.
- b. De B.V. saboteerde de heele zaak.
- c. De B.V. overtrad art. 19 Z.O.
- d. De B.V. handelde in strijd met ontvangen instructies.

e. Houding van Holland in dezen:

1. Uw comm. kan onderschrijven het oordeel van het rapport-denHouting: de instanties hier te lande hielden de zaak sleepende.

2. Deputaten en Appingedam zijn wel zeer partijdig: hardnekkige overtreding van art. 19 bij de B.V. wordt „betreurd”, als Ds. G. tenslotte dit artikel „schenidt” (zie beneden), is zijn vonnis geveld.

3. Depp. grijpen niet in. Als de B.V. saboteert, heeft Holland „Geen vrijmoedigheid om toestemming te geven”; en als de B.V. eenvoudig weigert, legt men er zich bij neer.

4. Dit alles, terwijl Appingedam reeds op 22-10-'36 (let op den datum) „spoedige afhandeling” had toegezegd.

5. Men beroept zich wel telkens op art. 19 en verklaart dat bindend. Maar Uw comm. constateert, dat toen Appingedam de sabotage der B.V. tolereerde en tenslotte feitelijk steunde, de heele institueering *buiten het raam van art. 19 Z.O. was gesteld!* Appingedam mocht slechts op art. 19 wijzen, zoolang ze de B.V. en zichzelf daaraan bond.

f. Beoordeeling van het toch doorzetten van Ds. G.

Maar Ds. G. overtrad art. 19 toch ook, toen hij zonder de vereischte toestem-

ming van Appingedam de institueering doorzette? Men zegt: hij had zich moeten beroepen op de meerdere vergaderingen.

Uw comm. wil op dit punt toch enkele vragen stellen:

a. Is het moreel geoorloofd, om zonder meer te zeggen: Ds. G. schond art. 19? Is het niet zoo, dat hij in een impasse gedreven werd, *juist doordat de daar genoemde instanties (B.V. en Appingedam) zich aan dit art. niet hielden?*

Hij had toch Appingedam dringend gewaarschuwd om zich niet solidair te verklaren met de B.V.; anders zou ook Appingedam „tekort schieten in liefde jegens die gemeente, die *langs den geordenden weg tot zelfstandigheid wenschte te komen, maar zich daartoe den weg afgesneden zag*”. (brief 8-12-'37).

b. Was uitstel ook in strijd met art. 19 („zoodra”), alsmede met het bevestigingsformulier, alsmede met de belofte door Appingedam gedaan. Is Holland nog conform art. 19, als men daar van de institueering zegt: „Uiteraard geen spoedzaak!”

d. Hoelang moest het appèl op Holland duren, en voor hoelang dus de institueering worden uitgesteld?

Indien iemand Ds. G. desondanks toch schuldig mocht achten, wie kan hem dan straffen, zonder met twee maten te meten?

Conclusie: de weg van art. 19 werd door de B.V. en Appingedam aan Ds. G. versperd; hij had gelijk, toen hij zich naar art. 31 K.O. aan dit besluit hield.

IV. *Kwestie L. D. Gah—Melolo.*

1. Wat L.D. Gah betreft, bleek de kerkeraad van Melolo gelijk te hebben; de Javacomm. ontdekte dat vrij spoedig, en adviseerde dhr. van Dijk hem over te plaatsen, wat deze deed. Jammer, dat hij het niet deed, toen Melolo het vroeg.

2. Eveneens bleek de „droeve attestenkwestie” waarover depp. spraken bij onderzoek door de Javacomm. niets te beteekenen; Oost-Soemba aanvaardde attestatie van andere terreinen, mits ze maar behoorlijk geteekend waren. Uw comm. kan wat de hier onder 1 en 2 genoemde kwesties betreft dan ook geen schuld bij Ds. G. vinden. Veeleer acht ze termen aanwezig om een afkeuring uit te spreken over het feit, dat de A.V. indirecten steun aan Gah verleende en daardoor den kerkeraad van Melolo van zich vervreemde; alsmede over het feit, dat men zeer lichtvaardig was in zijn klachten over Ds. G.

3. Slechts even zij nog aangestipt de vraag, of Ds. G. niet te rogoristisch was in zijn tucht? Zulks vooral in verband met het rapport-Bergema. Uw comm. wil doen opmerken:

a. Ds. Colenbrander juichte het toe, dat Ds. G. de zaken wat strenger aanpakt dan Ds. Lambooy.

b. Ds. Krijger stond ook veelal aan den kant van Ds. G.

c. Ook de Javacomm. oordeelde de strenge tucht te Melolo „noodzakelijk” vanwege de metterdaad ernstige misstanden”.

d. Voorts: hiervoor heeft niet slechts Ds. G. verantwoordelijkheid doch ook de kerkeraad van Melolo.

e. Indien de tucht te streng was, herinnere men zich dat Ds. G. vrijwel onvoorbereid op het moeilijkste terrein werd geplaatst.

f. Indien hij fouten maakte, is dit dan „scheurmaking”?

g. Waarom hebben depp. nooit ook maar één advies gegeven, terwijl hun missionaris heel den nood van zijn terrein hun voorlegde?

V. *Verhouding tusschen Depp. en Ds. G.*

1. Depp. hebben Ds. G. nooit bijgestaan met raad en daad.

2. Ze maakten een caricatuur van de moeilijkheden op Soemba.

3. Ze traineerden vrijwel alle kwesties (zie dit rapport passim).

4. Aparte aandacht verdient nog de klacht van depp. dat Ds. G. traag was met het toezenden van financ. staten e.d. Dit is ook ons gebleken, inderdaad zoo te zijn. Vergeten mogen we dan echter niet:

a. dat Ds. G. dit royaal toegeeft, en ook een zeer behoorlijk excuus heeft: het werk ligt hem niet, hij moet het doen met behulp van een klerk, die voortdurend ziek is; en de overgang van schoolbeheer maakte alles nog slechts te meer ingewikkeld. Hij belooft echter beterschap.

b. Dat depp. meermalen overdrijven. Op 18-7-'37 schrijven ze hem, dat afrekeningsstaten „nog in het geheel niet” binnengekomen zijn; Ds. G. bewijst dan, dat er toch al een aanzienlijk deel door hem is ingezonden. Op 11-3-'39 schrijven depp. een heel fellen brief: „ook de laatste jaren hebben wij wat Oost-Soemba aangaat, geen financieele overzichten van U. Deputaten wenschen thans onver-

wijld in het bezit te komen van de noodige verrekeningsstaten etc.”

Ds. G. antwoordt, dat hun schrijven gebaseerd is op een „klein onjuistheidje”, om het maar zachtmoedig te zeggen; laten depp. even de moeite nemen de notulen van Ds. van Dijk te lezen, zooals ze gepubliceerd staan in Kerkblad Drente en Overijsel van 4 Juni '38. Binnengekomen zijn staten over tekorten schoolfinanciën sinds 1930, en financieele overzichten Oost-Soemba over 1936 en 1937! Daarop antwoorden depp. dat ze deze onjuistheid toegeven; het was „aan de aandacht van deputaten ontgaan” dat de stukken binnen waren. Een beetje wonderlijk, dat men vraagt om stukken die men al bijna een jaar in zijn bezit heeft. Men zou in ieder geval nu eenig excuus verwachten. De depp. vervolgen evenwel: „Had U maar altijd de vereischte stukken tijdig aan depp. doen toekomen. *Dan had deze vergissing niet plaats gehad*”.

Uw commissie acht het eerste schrijven van depp. een blunder, het tweede daarentegen onchristelijk.

5. Was het optreden van Ds. G. tegenover „Holland” soms onbeschaamd? De comm.-den Houting oordeelt die aldus (p. 60, 62), dit vooral in verband met de correspondentie van 23/24 Febr. 1939.

Wel noemt de comm.-den Houting een enkel zinnetje uit den brief van depp. d.d. 23-2-'39 „zeldzaam irriteerend”, doch ze acht dit een „betrekkelijke kleinigheid”; het antwoord van Ds. G. van 24-2 acht ze daarentegen „onbetamelijk en onbeschaamd” en ze vindt dat van zoodanige importantie, dat de synode wordt geadviseerd daarover afkeuring uit te spreken.

Uw commissie, kan hierin het rapport-denHouting niet volgen. De zaken staan aldus: Ds. G. had op 11-2 een brief aan alle classes geschreven, waarin hij meedeelde in Holland den strijd voor het werk van Christus op Soemba te zullen voortzetten. Depp. antwoorden daarop. „Maar komt u niet naar het vaderland om te rusten op kosten van de kas der Soemba-zending?” O.i. moet men wel geheel ontgroeid zijn aan den ernst van kerkelijke tucht, als men repatriatie van een geschorste om verantwoording af te leggen durft voor te stellen als een rustkuur op zendingskosten; vooral als men dan nog leest, hoeveel haken en oogen de uitbetaling van het verlofstractement nog gaf. Is het wonder, dat Ds. G. dan vlam vat, en dit schrijven „onbroederlijk en onchristelijk noemt”, dat hij de financieele manipulaties van depp. bestempelt als een „economische blokkade”? Heeft hij geen gelijk als hij zich verweert: „Meent u dan werkelijk dat het alleen aan de tegenpartijders van Oost-Soemba en mij vrijstaat missives te zenden aan alle classes”? Is in antwoord op den hoon van depp. niet zakelijk ad rem het verweer „Wat nu uw vraag betreft... dat was toch een heel verkeerde gedachte van u. Vooral omdat volgens u dat rusten zou moeten gaan op kosten van de kas der Soemba-zending. Want dat laatste zou ik nooit willen. Ik heb nl. altijd, ook als predikant in Holland, mijn vacaties zelf betaald. U toch ook, waarde collega's? Ik had vroeger als dominee mijn tractement, en als ik dan vacantie nam, ging ik niet op kosten van de kerkelijke kas. De comm. van beheer betaalde me gewoonweg maandelijks mijn tractement en daarmee uit. De vacaties kwamen voor mijn eigen rekening... Ik betaal mijn verlof dus maar weer zelf. Als U dan tenminste maar, zooals iedere fatsoenlijke comm. van beheer, eerlijk het tractement uitbetaalt aan den predikant met het geld, dat u tot dat doel door het Gereformeerde volk is ter hand gesteld...” Uw comm. kan niet inzien, dat dit onbeschaamd is. Men behoeft zich toch ook als geschorste niet alle beleedigen te laten welgevalen.

6. Nog één punt vraagt de aandacht: het *consulentschap* tijdens het verlof van Ds. G.

Men kent de groote bezwaren van Ds. G. tegen de werkwijze van Ds. Lambooy. Hij schrijft dan ook in den brief van 16-7-'37, dat hij Ds. Lambooy als consulent tijdens eigen verlof niet aanvaarden kan, en betoogt dan breed en geargumenteed, dat het aanbeveling verdient Ds. Luyendijk aan te wijzen. Depp. antwoorden daarop: „Wat het consulentschap aangaat, u hebt dienaangaande in samenwerking met de A.V. geen voorstel of voorstellen tot regeling bij depp. ingezonden...” En men beantwoordde juist den brief, waarin die voorstellen waren vervat.

Als voorstellen van de A.V. om Ds. Lambooy als consulent te benoemen hen bereiken, geven depp. onmiddellijk hun fiat, en ze geven daarvan aan Ds. G. kennis in een ook uit anderen hoofde eigenaardige briefwisseling. We laten dat thans rusten.

Doch we komen hier weer uit, waar we begonnen zijn: het zakelijk verschil in methode is oorzaak dat Ds. G. zijn collega Lambooy niet begeert als consulent. Depp. evenwel negeren zijn bezwaren, en kiezen zoo toch metterdaad partij.

Conclusie: Depp. zijn in vele opzichten tegenover deze missionair zeer tekort geschoten.

VI. *Generale conclusie.*

Na grondig onderzoek van alle kwesties kan Uw commissie tot geen andere conclusie dan deze komen:

De beschuldigingen tegen Ds. G. ingebracht, blijken niet steekhoudend te zijn. Mitsdien zijn de gronden voor de uitgesproken vonnissen van schorsing en afzetting volkomen ondeugdelijk.

B. HOLWERDA.

II. *Beschrijving en beoordeeling van de handelingen, verricht door of vanwege de kerkelijke vergaderingen hier te lande betreffende de „zaak S. J. P. Goossens“.*

A. *Het uitzenden der Javacommissie.*

Betreffende deze commissie is het rapport-denBoeft uitermate kort. Dat is jammer, wijl opdracht, werkwijze en advies dezer commissie van groote beteekenis is geweest in het proces Ds. Goossens.

a. *Benoeming en opdracht Javacommissie.*

Vanwege de zeer ernstige verwarring op Soemba was een commissie van onderzoek alleszins gewenscht. Echter:

1e. het was kerkrechtelijk toch zeker niet juist, dat deze commissie benoemd werd door het moderamen der Soemba-deputaten (immers zelf gedeputeerden), zij het „in overleg met de betrokken beroepende kerk van Appingedam“, en dat vooral gelet op de opdracht die gegeven werd.

2e. Indien al de benoeming kerkrechtelijk geschied was, had de opdracht toch nooit meer kunnen inhouden dan: een onderzoek in te stellen en deputaten rapport uit te brengen. Die opdracht luidt echter o.a. „de door haar noodig geachte maatregelen te nemen, die voorloopig voor alle instanties bindend zullen zijn“. Het rapport-den Houting spreekt hier van een opdracht, „waaraan menig superintenden in een Hiërarchisch geordend kerkelijk leven niet kan toekomen“ (pag. 25).

b. *Het werk der Javacommissie.*

1e. Deputaten hebben niet het oordeel der commissie afgewacht, doch reeds tevoren duidelijk eigen opinie doen weten. Dit blijkt behalve uit de opdracht (de opsomming der te onderzoeken zaken) ook uit het telegram, door deputaten aan de commissie verzonden, zes dagen voordat het onderzoek plaats vond: „Indien commissie voorloopige schorsing onthouding allen ambtelijken arbeid noodig oordeelt gemotiveerd telegrafisch bericht.“

Dat in het telegram zelfs geen naam genoemd wordt, is wel zeer opvallend. De commissie wist dus, wie Appingedam bedoelde. Misverstand was uitgesloten. Ds. Goossens was de schuldige. In de brief aan Ds. Goossens, waarin deputaten de komst der commissie aankondigen, staat juist één zin meer dan in een gelijk-luidend schrijven aan de vergadering op Soemba, n.l. deze zin: „de deputaten zijn zoo vrij te rekenen op Uw medewerking met de commissie om tot een goede oplossing te komen“ (rapport-den Houting pag. 24). Terwijl toch geconstateerd moet worden dat bij de komst der Javacommissie *aan de Vergadering* ten laste gelegd kon worden: 1e. Overtreding Z.O. art. 15c (de benoeming van Oe Katoe, hoewel niet een „ondergeschikte huishoudelijke zaak“, werd door de Vergadering doorgevoerd). 2e. Verwaarloosd was ook door haar het reeds vroeger genomen besluit der Algemeene Vergadering (geen ongedoopte mag onderwijzer zijn aan de Volksschool). 3e. Verzet tegen deputaten en overtreding Z.O. art. 19 (weigering van het verplichte onderzoek inzake institueering eener inlandsche gemeente). 4e. De feitelijke excommunicatie der kerken van Oost Soemba. Terwijl aan Ds. Goossens ten laste kon worden gelegd: 1e. Verleenen van zijn medewerking bij de institueering van Kananggar zonder toestemming van de zendende kerk; 2e. het niet meer bijwonen van de vergaderingen der Algemeene en Bijzondere Vergadering. Die hij niet meer bijwoonde echter a. nadat hij Mei 1936 door de Algemeene Vergadering zelf was buitengesloten; b. naar zijn uitdrukkelijke verklaring slechts voorloopig; c. omdat hij wilde wachten op een principieele uitspraak door Holland inzake zendingsmethode. Hoewel echter de Vergadering

zeker het eerst en het meest voor ernstige vermaning in aanmerking kwam, had zich bij de deputaten de overtuiging vastgezet, dat Ds. Goossens de eigenlijk schuldige was.

Deputaten hebben de Javacommissie dan ook van meetaf beschouwd als „tuchtcommissie” voor Goossens, blijkens ook een reeds 30 Maart 1938 (tien dagen vóór de aankomst der Javacommissie op Soemba) gehouden enquête onder deputaten, waarbij de meening gevraagd werd over eventueel overgaan tot voorloopige schorsing van Ds. Goossens. Men mag zeggen, dat deze opinie der deputaten niet zonder invloed is geweest op de houding der Javacommissie. Na slechts éénmaal met Ds. Goossens en éénmaal met de Vergadering te hebben gesproken, na 2½ dag van onderzoek, werd Ds. Goossens door haar als de meest schuldige verklaard (rapport-denHouting, pag. 26). De conclusies, die hij moest onderteekenen, werden zonder hem opgesteld door de Javacommissie, samen met de Algemeene Vergadering.

2e. Het onderzoek is zeer onvolledig geweest. Met de kerken van Oost-Soemba is geen samenspreking gezocht; toen ze gevraagd werd door Oost-Soemba zelf, werd ze geweigerd (S.O.S. pag. 107). Oost-Soemba werd in het geheel niet bereisd; West- en Midden-Soemba wel. (alleen met den kerkeraad van Melolo is gesproken over L.D. Gah). Na drie dagen was de commissie met haar onderzoek en oordeel gereed.

c. *Het resultaat der commissie.*

Aanvankelijk resultaat: Conclusies, voorgelegd aan Ds. Goossens. Deze conclusies eindigen: „De commissie is van oordeel, dat Ds. Goossens bovenstaande conclusies tenvolle moet accepteren, dat hij schuld moet belijden over de zondige verhouding, waarin hij nu reeds geruimen tijd gestaan heeft tegenover de Vergadering en dat hij zich bereid moet verklaren alles te doen, wat in bovenstaande conclusies van hem gevraagd wordt.”

Ds. Goossens weigerde op de vastgestelde datum deze conclusie te accepteren en schuld te belijden. En nu hem gebleken was, dat ook de Javacommissie niet van plan was de principieele kwesties der zendingsmethode te bespreken, wilde hij zich ook niet laten vinden voor eenige „minnelijke schikking”. (Zie brief Goossens aan classis Appingedam d.d. 13-6-1938). De Javacommissie seinde nu naar Holland: „Goossens weigert samenwerking scheidt zich af met kerken Oost-Soemba Kananggar reeds geïnstitueerd stop Javacommissie adviseert hem voorloopig te schorsen waardoor onthouding van allen ambtelijken arbeid stop hem onmiddellijk naar Holland terug te roepen ter verantwoording stop benoem van Dijk consulent Melolo alle geldzendingen aan van Dijk stop wij zijn 27 April telefonisch Djoeja bereikbaar”.

Ten opzichte van dit advies het volgende:

1. In plaats van dit telegram had de commissie slechts mogen zenden een uitvoerig rapport.

2. Wel degelijk heeft de commissie dus gebruik gemaakt van de bevoegdheid door deputaten (zonder recht) verleend, al was die nog grooter.

3. Inhoud telegram niet geheel juist: Goossens weigerde samenwerking niet; had zich bereid verklaard met een commissie uit de Vergadering samen te spreken over de zaak Oe Katoe, mits de overige kwesties (tusschen de Vergadering en de Kerken van Oost-Soemba) eveneens zouden besproken worden; doch de Vergadering weigerde (zie S.O.S. pag. 106); Goossens scheidde zich niet af met kerken Oost-Soemba (blijkt uit: de uitwisseling van attestaties; aanvraag onderzoek Kananggar enz.); de kerken van Oost-Soemba wisten zich geëxcommuniceerd door de Vergadering (zie brief van gemeente van Kananggar aan Appingedam d.d. 11 Juli 1937); zij zelf scheidten zich af na de schorsing van Goossens, zeer onaangenaam doet aan het advies: alle geldzendingen aan van Dijk.

Conclusies:

1. Het uitzenden van een commissie tot onderzoek en rapport had zin, nu verwarring op Soemba was gegroeid door het nalaten van een principieele bespreking der zendingsmethode door deputaten in Holland en het nimmer verschaffen van advies door deputaten en zendende Kerk in deze.

2. Wijze van benoeming en bevoegdheid en opdracht der Javacommissie paste niet in ons Gereformeerd kerkelijk leven.

3. Het onderzoek zelf was tevens beïnvloed door deputaten; droeg een partijdig karakter; deed aan Ds. Goossens onrecht; was zeer onvoldoende.

4. Ds. Goossens weigerde een „minnelijke schikking”, nu de kwesties niet

princiepelijk werden besproken en opgevat slechts als onderlinge ruzies.

5. Telegrafisch advies tot voorloopige schorsing buiten bevoegdheid der commissie; inhoud grootendeels onjuist; hoofdschuldigen vergeten; gehoord worden behoort vooraf te gaan aan voorloopige schorsing.

B. *Terugroeping Ds. Goossens.*

De opstellers der Contra-Memorie van de deputaten der Zendingssynode (Groningen, Drenthe, Overijssel) schrijven onder 8 (pag. 24): „Nadat het reeds genoemde telegram van de Java-commissie was ingekomen en nadat reeds verschillende besprekingen hadden plaats gehad, werd op 28 April 1938 een samenspreking gehouden namens het moderamen van Soemba-deputaten en de kerkeraad van Appingedam met de Generale Zendingdeputaten. Het eenparig advies van Generale deputaten luidde als volgt:

- a. Ds. Goossens op te schorten van den dienst.
- b. Ds. Goossens onmiddellijk terug te roepen naar Holland.
- c. Te dezer zake, nadat nadere berichten zijn ontvangen en hij (Ds. Goossens) in Nederland zal zijn, naar bevind van zaken te handelen volgens de bepalingen in onze kerken geldende.

Op 29 April 1938 werd een vergadering gehouden van den kerkeraad van Appingedam met vertegenwoordigers van dien van de genabuurde kerk van van Delfzijl en afgevaardigden van het moderamen van Soemba-deputaten. Deze vergadering ging zakelijk met de adviezen van Generale deputaten accoord en besloot unaniem Ds. Goossens te gelasten zich te onthouden van alle ambtelijke arbeid en naar het vaderland te komen.”

Het moet Uwe commissie van het hart dat in dit korte relaas van deputaten sprake is van beslissingen en daden, die zeer onbegrijpelijk zijn. Deze terugroeping van Ds. Goossens kon niet anders door hem verstaan worden dan als een voorloopige schorsing. Wel schrijven deputaten (Contra Memorie pag. 25): „Nadrukkelijk is op genoemde vergadering van de kerkeraad van Appingedam (29 April 1938) uitgesproken, dat deze abstentio van het ambt geen suspensio is en dus niet draagt het karakter van tuchttoefening”, maar deze uitspraak verandert aan de beoordeeling van de daad der terugroeping niets. Immers: in het telegram dat Ds. Goossens gezonden werd, was geen sprake van simplex abstentio, maar stond zonder meer (ook zonder nadere gronden): „gelasten u onthouding allen ambtelijken arbeid”, een uitdrukking, die toch niemand anders verstaan zal dan: „u is geschorst”; Ds. Goossens moest dat bovendien zoo verstaan, omdat hij juist tevoren inzage had gekregen van het telegram, afgezonden door de Javacommissie naar Holland en luidende: „Javacommissie adviseert hem voorloopig te schorsen waardoor onthouding van allen ambtelijken arbeid”; bovendien sprak het telegram van Appingedam duidelijk uit, dat het besluit genomen was door Appingedam samen met de genabuurde kerk van Delfzijl, wat ook op schorsing wees; en ontving Ds. Goossens het verklarende schrijven met de gronden van zijn schorsing eerst 1 Juni 1938, onmiddellijk gevolgd op 3 Juni door het telegram: „1 Juni 1938 is U geschorst naar art. 79 en 80 kerkenordering. Brief volgt.” Zoo kan dus kort en goed worden gezegd: Ds. Goossens ontving 3 Mei 1938 het bericht zijner schorsing.

Betreffende deze beslissing moet nu echter opgemerkt worden:

1. *Ze kon* niet worden genomen. Immers op dien datum bezit men in Holland nog niet meer dan het telegram der Javacommissie. Niemand is dus nog door de commissie van onderzoek uitvoerig ingelicht. Toch wordt 28 April een vergadering belegd, waar Soemba-deputaten inlichtingen geven en Generale deputaten adviseeren: „De Goossens opschorten van de dienst.”

2. Deze beslissing *mocht* niet worden genomen:

a. Indien men gewacht zou hebben op het uitvoerige rapport der Javacommissie, zou men toch hoogstens hebben kunnen besluiten: Ds. Goossens uit te noodigen in Holland over de kwesties te komen spreken. Hier is de booze consequentie van het verkeerd begin, te weten de opdracht en bevoegdheid der Javacommissie. Deputaten hebben een hiërarchisch kwaad ingedragen en handhaven dat nu.

b. Nu de terugroeping het karakter van een schorsing draagt, ja, schorsing is, wordt den gevonniste het onrecht aangedaan, zonder te voren gehoord te zijn, geschorst te worden.

3. Een zoodanige beslissing *behoefde* niet genomen te worden: het verlof en de repatriëring van Ds. Goossens stonden voor de deur. Nog slechts een maand tevoren zond de kerkeraad van Appingedam aan Ds. Goossens een schrijven, waarin er „bij Ds. Goossens ernstig op aangedrongen (werd), dat hij gebruik

zal maken van zijn recht, binnenkort met verlof naar Nederland te komen, opdat mogelijk door mondelinge samenspreking de moeilijkheden tot oplossing zullen worden gebracht." (Memorandum 10e blad).

4. Zonder twijfel is deze beslissing ook *formeel niet juist genomen*. De oproep luidde: „De kerken van Appingedam en Delfzijl gelasten u onthouding allen ambtelijken arbeid. De kerkeraad van Appingedam roept U onmiddellijk terug naar instructiebepaling bij beroepsbrief.”

Volgens instructie beroepsbrief, aan Ds. Goossens meegegeven bij zijn vertrek naar Soemba, kon terugroeping van het arbeidsveld slechts geschieden bij oordeel van de particuliere synode van Groningen, Drenthe en Overijsel. Die instructie is gewijzigd in 1936, echter is die wijziging (zie rapport-den Houting pag. 146) niet tevoren ter kennis van Ds. Goossens gebracht, noch is tevoren advies van Generale Deputaten gevraagd, noch is na vaststelling der wijziging een en ander ter kennis van Ds. Goossens gebracht (voorwaarden alle in de beroepsbrief genoemd); een handeling, niet alleen formeel onjuist, maar die toch ook niet getuigt van trouw aan een gegeven woord. Zelfs volgens *gewijzigde* instructie echter is de terugroeping niet naar den regel, daartoe gegeven. Die luidt immers: terugroeping van het arbeidsveld kan geschieden door de kerkeraad in overleg met de zendingssynode. Van eenig overleg met de zendingssynode nu is geen sprake geweest (rapport den Houting pag 47).

Bovendien is hier niet gehandeld naar art. 23 der Z.O. Indien een missionair Dienaar des Woords op ergelijke wijze zijn plicht verzaakt of tegen de zuiverheid der leer of de vromigheid des wandels zondigt, zal, indien het geval uitstel kan lijden, met hem gehandeld worden door de raad der zendende Kerk „met dien verstande, dat die daarbij rekening zal hebben te houden met het recht en de roeping der Inlandsche gemeente om zelf ook mee te oordeelen over de toelating van den betrekken Dienaar tot de uitoefening van zijn ambt.” Kan het geval geen uitstel lijden, dan handelt de Vergadering van de missionaire Dienaren des Woords na advies van de kerkeraad der Inlandsche gemeente. Zoo spreekt art. 23 der Z.O. Overleg met de inlandsche kerk is dus volgens de Z.O. altijd geboden. Van zulk een overleg is echter bij de „Schorsing” (terugroeping, simplex abstentio) van Ds. Goossens geen sprake geweest, hoewel dat zeker mogelijk was.

De verantwoording der deputaten in deze voldeet niet. Deputaten berichten: „Toen echter later bleek, dat de kerkeraad (bedoeld is die van Melolo) geheel stond aan de zijde van Ds. Goossens, ging het natuurlijk niet meer aan, nog een oordeel van de kerkeraad van Melolo naar art. 23 Z.O. te vragen” (Contra Memorie pag. 33).

Deze opvatting der deputaten moet toch als onjuist worden afgewezen.

Vervolgens zeggen zij:

„Het is hun (bedoeld is: der Javacommissie) bedoeling niet geweest art. 23 uit te schakelen. Het artikel kon toen niet meer toegepast worden vanwege de weigering van Ds. Goossens en van de kerkeraad van Melolo tot samenwerking” (Contra Memorie pag. 33).

Deze opmerking kan niet juist zijn, wijl de kerken van Oost-Soemba (m.n. Melolo) nadrukkelijk om een samenspreking met de Javacommissie hebben gevraagd en die uiteindelijk ook hebben verkregen (S.O.S. pag. 100, 107, Memorandum 13e blad).

Opvallend moet tenslotte toch ook nog worden genoemd de haast die men in Holland maakte en die ten deele reeds uit het bovengenoemde bleek. 14 Mei arriveert bij dep. het uitvoerig schrijven der Javacommissie, 29 April werd echter reeds de „voorloopige schorsing” (terugroeping) uitgesproken.

19 Mei werd alweer getelegrafeerd: „Kerkeraad Appingedam vraagt bij classicaal schorsingsadvies telegrafisch persoonlijk bericht of u lastgeving 2 Mei opvolgt stop antwoord binnen vijf dagen stop volmacht 1931 ingetrokken.” Toen was het begeleidend schrijven van Appingedam met de gronden van deze „schorsing” (terugroeping) nog niet eens door Ds. Goossens ontvangen. 21 Mei vraagt Ds. Goossens per telegram verduidelijking van het telegram van de kerkeraad. 23 Mei antwoord in deze woorden: „Kerkeraad gelastte onthouding alle ambts-werk onmiddellijk repatriëring aanvaardt u deze lastgeving ja of neen.” D.i. dus in plaats van eenige verduidelijking en opnieuw zonder eenige grond te noemen herhaling van het bevel. Antwoordt Ds. Goossens dan niet (immers wat moest hij antwoorden? Opnieuw verduidelijking vragen?) dan volgt reeds 1 Juni 1938 de „echte” schorsing. Op die zelfde dag ontvangt Ds. Goossens de brief met de gronden:

Het doet dan toch wel zeer wonderlijk aan, te lezen dat deputaten in hun contra-memorie dit hoofdstuk besluiten met de woorden: „De kerkeraad van

Appingedam heeft zeer veel geduld geoefend, maar moest tenslotte wel tot schorsing komen." pag. 26.

De gronden der „voorloopige schorsing" waren de volgende:

1. Uw eigenmachtige handelingen, waardoor de rechte verhoudingen, bepaaldelijk tot de Algemeene en Bijzondere Vergaderingen geheel verstoord zijn.

2. Uw weigering om u te voegen naar wat de beroepende kerk en de met haar samenwerkende kerken, u opdroegen, inzonderheid ook wat betreft de institueering der gemeente Kananggar.

3. Het weigeren der samenwerking, waardoor de Javacommissie, die namens den Raad der beroepende Kerk c.a. in het vaderland, op Soemba optrad, haar opdracht niet doeltreffend heeft kunnen vervullen.

Hoewel voor een grondige beoordeeling dezer punten verwezen mag worden naar deel A van dit rapport (Javacommissie), maar vooral naar het rapport over de voorgeschiedenis, kan hier nog worden opgemerkt: ad 1. De verstoring van de rechte verhouding Algemeene Vergadering-Ds. Goossens geschiedt (en alle verdere conflicten vloeien daaruit voort) door het eigenmachtig optreden der Vergadering in de zaak Oe Katoe (overtreding Z.O. art. 15c).

Ook deputaten Zending Soemba stemmen toe, dat de Vergadering slechts beslissen mocht in ondergeschikte huishoudelijke zaken, maar laten dan, onbegrijpelijk, volgen: „Tenslotte is heel die kwestie over Oe Katoe toch maar een kwestietje! Hier was geen principe in geding" (contra Memorie p. 31).

ad. 2. De institueering van Kananggar, voorbereid reeds sinds November 1935 met instemming van de kerk van Appingedam en Soemba-deputaten, werd verhinderd door de Bijzondere Vergadering met overtreding van art. 19 Z.O. en mede verhinderd door deputaten en zendinge Kerk, die deze overtreding toelieten.

ad. 3. Herinnerd mag worden aan de bereidheid van Ds. Goossens, aan de Javacommissie medegedeeld, een samenspreking te houden met de Vergadering, mits alle kwesties zouden besproken worden. Deze samenspreking werd door de Vergadering geweigerd.

Conclusie:

1. De terugroeping van Ds. Goossens was in feite niet anders dan schorsing naar art. 79 en 80 K.O. en is zoo ook door Ds. Goossens begrepen.

2. Dit besluit tot terugroeping *kon* echter niet genomen worden, wijl juiste kennis van de zaken op Soemba nog ontbrak; *mocht* niet worden genomen, omdat hoogstens een vriendelijke uitnodiging tot repatriëering op haar plaats was en de geschorste toch eerst gehoord had moeten worden en *behoefde* niet te worden genomen in verband met het komende verlof van Ds. Goossens.

3. De beslissing was bovendien formeel niet juist en derhalve niet geldend: ze was niet in overeenstemming met de instructie van de beroepsbrief van Ds. Goossens; ze was niet overeenkomstig art. 23 Z.O.

4. De gronden der „schorsing" (terugroeping) zijn niet juist.

C. De schorsing.

Na het voorafgaande, omtrent de schorsing van Ds. Goossens slechts enkele opmerkingen.

1. Ze is uitgesproken vóórdat men zekerheid had aangaande de houding van Ds. Goossens t.o.v. de terugroeping. Als de brief, die Ds. Goossens uitvoerig moet inlichten over zijn zonden, hem nog niet heeft bereikt, adviseert reeds de classis Appingedam, in buitengewone vergadering bijeen 16 Mei 1938, aan de kerk van Appingedam, voort te varen met Ds. Goossens en hem te schorsen. Als tijdens die vergadering gevraagd wordt of Ds. Goossens de bedoeling der lastgeving van 2 Mei wel begrepen zal hebben, antwoorden deputaten „'t Is heel goed mogelijk, dat hij wel degelijk begrepen heeft, wat bedoeld is. Hij krijgt straks wel bericht van het schorsingsbesluit als het valt en dan begrijpt hij het wel." (notulen classisvergadering Appingedam 16 Mei 1938). Als de Kerk van Appingedam toch besluit eerst te informeren of Ds. Goossens aan de lastgeving heeft gehoorzaamd (19 Mei), vraagt Ds. Goossens telegrafisch nadere inlichtingen en verduidelijking. Die worden hem niet verstrekt. Per telegram 23 Mei wordt eenvoudig de lastgeving herhaald. Als dan geen antwoord meer binnenkomt, wordt reeds na zeven dagen schorsing uitgesproken.

2. Ze is uitgesproken, terwijl er juist alle reden was, haar uit te stellen. Immers per 7 Mei telegrafeeren de Kerken van Oost-Soemba: „Erkennen schorsing niet op grond van Z.O. art. 23 laatste alinea en omdat er geen wettige

redenen zijn. Appelleeren op Generale Synode, verzoeken Ds. Goossens onderwijl ambt te blijven uitoefenen, dat hij ontving van Christus. Verzoeken u dringend onwettig schorsingsbesluit eveneens telegrafisch intrekken". In dit telegram wordt een zeer belangrijk bezwaar genoemd (art. 23 Z.O.) en spreekt de nood der inlandsche kerken. Appingedam heeft een uitvoerig antwoord hierop verzonden 28 Mei 1938. Eer dus dit schrijven in Oost-Soemba werd ontvangen en bestudeerd kon worden, trof de inlandsche gemeenten als een slag het telegram van 3 Juni: „Ds. Goossens geschorst”.

3. Ze is uitgesproken op grond van een onjuiste overweging. Ter classisvergadering van 16 Mei werd bovengenoemd telegram der Inlandsche kerken d.d. 7 Mei eenvoudig op naam van Ds. Goossens gezet. In het rapport, dat door de daartoe aangewezen commissie ter classisvergadering werd uitgebracht, werd gezegd: „Hierop is 29 April gevolgd de onthouding van allen ambtelijke arbeid aan Ds. Goossens *die hij evenwel, blijkens zijn antwoord d.d. 7 Mei niet aanvaardt*” (Memorandum 14e blad). Precies zoo werd geformuleerd door de deputaten in hun rapport aan de zendingssynode 1938.

4. Ze is uitgesproken na onvoldoend onderzoek. Vóór alles had Ds. Goossens zelf gehoord moeten worden over de beschuldigingen die hem in het rapport der Javacommissie waren ten laste gelegd. Wel heel vreemd doet aan de weerlegging, gegeven op de vergadering der classis Appingedam 1 September 1938: „Ds. Goossens is gehoord door de kerk van Appingedam. Het hooren heeft toch plaats gehad door middel van de Javacommissie. De Javacommissie trad op namens de kerk van Appingedam.”

De laatste zin is juist, maar — trad ze op om een onderzoek in te stellen of om de in staat van beschuldiging gestelde Ds. Goossens „te hooren”? Ook de kerken van Oost-Soemba hadden gehoord moeten worden. Dit is zelfs niet geschied toen de Javacommissie op Soemba was. Hoewel dit haar nadrukkelijk was gevraagd, weigerde de commissie elke samenspreking met de kerken van Oost-Soemba. Slechts met Melolo is gesproken over de zaak L. D. Gah, zelfs dáár niet, volgens de verklaring van Dr. Bakker in de vergadering van Generale deputaten van 27 October 1938, over de kwestie Goossens—Algemeene Vergadering (Zie contra-memorije pag. 33). Ook overigens blijkt, hoe onvoldoende het onderzoek moet worden genoemd, mee vanwege de haast die betracht werd. Op 9 Mei 1938 werd te Appingedam het rapport der Javacommissie ontvangen. En reeds op 16 Mei 1938 rapporteert een, inmiddels door de kerk van Overschild (samenroepende kerk voor de classisvergadering) benoemde commissie op de buitengewone classisvergadering te Appingedam. De notulen van die vergadering vermelden:

„Als resultaat van haar arbeid komt de commissie thans, bij monde van Ds. Vogel, met een uitvoerig rapport, waarin verwerkt zijn het rapport van de „Javacommissie” met haar conclusies, de handelingen van de kerkeraad van Appingedam, blijkens de notulen en gevoerde correspondentie met gewisselde telegrammen”. (Memorandum 3e blad).

Het rapport Javacommissie is dus binnen zeven dagen bestudeerd door de kerkeraden van Appingedam en Delfzijl en de deputaten voor zending op Soemba (zoo moet men toch veronderstellen). Vervolgens meende men gerechtigd te zijn (van wege de dringende nood?) tot de kerkrechtelijk wel zeer „ongewone” figuur: een door een roepende kerk benoemde „classicale commissie”. En deze commissie was bovendien in staat op de vergadering van 16 Mei reeds een uitvoerig rapport in te dienen, waarin niet alleen verwerkt was het rapport-Javacommissie, maar zelfs alle handelingen van de kerkeraad van Appingedam blijkens zijn notulen en de gevoerde correspondentie met gewisselde telegrammen.

Op grond van dit rapport is op dienzelfden dag tot schorsing van Ds. Goossens geadviseerd, hoewel in het rapport o.a. de opmerking voorkomt: „De houding van Ds. Goossens tegenover de B.V. is ook in andere opzichten verre van de gewenschte. Uw commissie heeft de bewijzen ervan niet gezien, maar stelt vertrouwen in de mededeelingen van de Javacommissie”.

Wordt tijdens de vergadering tot schorsing geadviseerd, dan blijkt plotseling ook reeds aanwezig een rechtskundig advies van Mr. R. ten Kate van Groningen inzake intrekking van de aan Ds. Goossens verstrekte notarieele volmacht als gevolg van zijn schorsing (Memorandum 6e en 17e blad).

5. Ze is uitgesproken op ondeugdelijke gronden. De beide schorsingsgronden zijn: a. openbare scheurmaking en b. besliste weigering om zich te voegen naar wat door de Kerk, die hem beriep en uitzond en de met haar samenwerkende kerken is opgedragen.

Wat a. betreft, het is niet zoo moeilijk feiten te noemen die de beschuldiging

van openbare scheurmaking ernstig verzwakken, zoo niet wegnemen. Ds. Goossens is het die de Vergadering van Mei 1936 per se wilde bijwonen maar door de Vergadering zelf daarin werd verhinderd; woont hij daarna de vergadering niet meer bij, dan heeft hij dit wegblijven duidelijk gemotiveerd en bovendien nadrukkelijk genoemd een „voorloopig in doleantie gaan”. Ds. Goossens bewaarde overigens steeds het gewone contact met de overige zendingsterreinen (attestaties enz.); verzocht de Bijzondere Vergadering een onderzoek in te stellen in Kananggar; wilde tijdens bezoek Javacommissie samenspreken met de vergadering over alle kwesties. En bleef zich steeds wenden tot de Kerk van Appingedam.

In het licht van deze feiten kan scheurmaking als schorsingsgrond toch moeilijk gehandhaafd.

Wat b. betreft, moge ik voor de weerlegging verwijzen naar wat is opgemerkt onder A en B.

6. Dat Ds. Goossens, na de hem telegrafisch verstrekte lastgeving zijn ambtelijk werk neer te leggen, zijn werk heeft voortgezet, kan men slechts in hem waardeeren. Juist zijn principieel bezwaar tegen de in de overige terreinen gevoerde zendingsmethode, had hem in conflict met de Algemeene Vergadering gebracht. Nu hij zijn voorloopige schorsing strijdig wist met K.O. en Z.O. en met de instructie in eigen beroepsbrief, behoefde hij zeker zijn werkterrein niet in handen te geven van diegenen, wier methode en gedachten hij niet kon aanvaarden en *mocht* hij dit ook niet volgens art. 31 K.O., waarop hij zich beriep.

Conclusies:

1. Het besluit der schorsing is overhaast uitgesproken. Niets noodzaakte een zoo spoedige uitspraak, veel pleitte juist voor uitstel.
2. Het besluit berust op onjuiste overwegingen.
3. Het is uitgesproken na onvoldoende onderzoek.
4. Het berust op ondeugdelijke gronden.

D. De Afzetting.

Betreffende de tenslotte gevolgde afzetting van Ds. Goossens 23 Maart 1939 nog eenige opmerkingen.

1. Gezegd moet worden dat én door de Kerk van Appingedam én door deputaten én door den benoemden consulent van Oost-Soemba (Ds. W. v. Dijk) de verwarring op Soemba sinds de schorsing van Ds. Goossens, door handelingen c.q. stilzwijgend is toegenomen.

a. Reeds Mei 1938, toen het uitvoerig schrijven van de zendende Kerk aan Ds. Goossens aangaande diens „voorloopige schorsing” nog niet ontvangen was, trad Ds. W. van Dijk reeds als consulent op Oost-Soemba op. Dit was zijn recht. Echter met ontevredenheid werd door den consulent aanstonds positie genomen tegen het Ds. Goossens-trouw-blijvende-deel. Geëxcommuniceerden en gecensuureerden zegden, onder leiding van den consulent, aan de bestaande kerkeraden de gehoorzaamheid op. (zie rapporten consulent Ds. W. v. Dijk aan Appingedam). Zendingarbeiders werden uit hun huizen gezet. (zie brief van Ds. Lambooy d.d. 27 Juni 1938 aan H. Raba Manoe in S.O.S. p. 144).

b. Appingedam en deputaten hebben, tegen den wil en het verlangen der kerken van Oost-Soemba in, doorgezet de benoeming van Ds. W. van Dijk als consulent. Hier heerschte de eene Kerk over de andere. Ze hebben bovendien het geforceerde ingrijpen van den consulent laten begaan. Zij hebben de benoeming van Ds. Krijger, die de Kerken van Oost-Soemba en Ds. Goossens wel begeerden als consulent, niet doorgezet, toen de Algemeene Vergadering zich verzette.

2. Geconstateerd moet worden dat de kerkelijke vergaderingen in Nederland (kerkeraad en classis Appingedam) Ds. Goossens mee tot zijn verzet hebben gedreven.

a. Hem zijn onthouden meerdere geheime stukken, die over hem handelen, hoewel deze door hem nadrukkelijk zijn opgevraagd. (S.O.S. p. 37 noot, 41, 70 noot).

b. Hem is geweigerd een nieuw en grondig onderzoek op het terrein van Soemba, hoewel hij reeds in een schrijven d.d. 13 Juni 1938 (waarin met feiten werd aangewezen de onschriftuurlijke zendingsmethode der Vergadering, de partijdigheid der Javacommissie en de noodzaak van bezinning op het zendingswerk) nadrukkelijk dit vroeg. „Broeders, om Christus' wil, zegt Oost-Soemba toe, dat *alle* gerezen kwesties opnieuw onderzocht zullen worden en trekt het schorsingsbesluit in.” (Memorandum 24e blad).

c. Ook het geciteerd worden door de kerkeraad van Appingedam moest verzet wekken toen bleek, dat de ontmoeting niet met den kerkeraad alleen, doch met dien raad samen met kerkeraad van Delfzijl en Soembadeputaten zou plaatsvinden en bovendien Ds. Goossens ter verantwoording werd geroepen ook over wat vóór zijn schorsing plaats vond.

Op de vergadering der classis Appingedam trouwens mocht Ds. Goossens zich in het geheel niet verantwoorden, slechts ja of neen zeggen op de vraag: „Erkent ge dat ge geschorst en geciteerd zijn?”

3. Niet verzwegen mag worden dat Ds. Goossens met name na zijn schorsing forsche taal gesproken heeft. Zoo nu en dan in zijn uitdagingen zelfs ver zich heeft laten gaan. In dit alles dient echter ten volle in rekening gebracht te worden het onrecht dat hem is aangedaan en de strijd die hem, vooral na zijn schorsing, op Soemba is opgedrongen.

4. Wat het besluit der afzetting eigenlijk betreft, dit moet voorbarig genoemd worden en onjuist.

a. Goossens was in appèl bij de Generale Synode: voortvaren tot afzetting in die tijd moet worden gelaakt.

b. Goossens gedroeg zich, zooals hij zelf verklaarde ter classisvergadering van Appingedam, 23 Maart 1939, in Nederland als een geschorste: hij trad nergens op.

c. Goossens heeft zich, evenmin vóór zijn afzetting kunnen verantwoorden voor de vonnissende vergadering.

d. De gronden der afzetting waren ondeugdelijk.

Conclusies:

1. Het optreden van zendende kerken, deputaten en consulent heeft gedurende de schorsingsperiode van Ds. Goossens op Soemba tot aan zijn repatriëering de tegenstelling dáár onnoodig verscherpt.

2. Ook de houding van den Kerkeraad van Appingedam, classis Appingedam en deputaten tegenover Ds. Goossens na zijn repatriëering moet zeer worden afgekeurd.

3. Het optreden van Ds. Goossens sinds zijn schorsing is niet steeds correct geweest.

4. Het besluit der afzetting kan slechts genoemd worden voorbarig en onjuist.

Eindconclusies:

1. De Javacommissie, wat opzet en bevoegdheid betreft een niét gereformeerde figuur, heeft de hoofdschuldigen niet getroffen en het doel gemist.

2. De terugroeping van Ds. Goossens was in feite niet anders dan schorsing naar art. 79 en 80 K.O. Deze „schorsing” was voorbarig, ook onjuist. De gronden waren ondeugdelijk.

3. De schorsing van Ds. Goossens was voorbarig, ook onjuist. De gronden waren ondeugdelijk.

4. De afzetting van Ds. Goossens was voorbarig, ook onjuist. De gronden ondeugdelijk.

G. HAGENS.

E. De Synode van Sneek-Utrecht.

I. Volgens Rp. de J. is in de geschreven Acta van de Gen. Synode van Sneek-Utrecht het volgende opgenomen: (17 April '40).

Art. 17. De Synode verklaart voorloopig de simplex abstentio gegrond wegens:

a. het wegblijven van Ds. Goossens van de Bijzondere vergadering op Soemba;

b. de kerkinstituëering te Kananggar.

Zitting van Donderdag 18 April 1940.

Art. 28: De Synode erkent voorloopig de schorsing als gegrond wegens:

a. openbare scheurmaking door, de facto, met de kerken van Oost-Soemba zich ten aanzien van het kerkverband, voorzoover dit op Soemba bestaat, in aparte positie te stellen.

b. besliste weigering om zich te voegen naar wat door de kerk, die hem beriep en uitzond en de met haar samenwerkende kerken hem is opgedragen.

Daarna wordt gesproken over de afzetting. De Synode spreekt als haar voorloopig oordeel uit, dat in de houding van Ds. Goossens na zijn schorsing voldoende grond ligt voor zijn afzetting.

Verder heeft de Synode haar afkeuring uitgesproken over de publicatie en het

in den handel brengen van de brochure „Scheurmaking op Soemba”. Na samenspreking met Ds. Goossens, vertegenwoordiger van de Kerk van Appingedam; vertegenwoordigers van Soemba Deputaten; Ds. Lambooy en T. v. Dijk zijn volgens Rep. d. J. deze voorloopige conclusies op 24 April 1940 definitief door de Synode vastgesteld.

Ook is toen de afzetting gegrond verklaard wegens zijn houding na de schorsing, inzonderheid door zijn voortgaan in de zonden, die tot de schorsing hebben geleid blijkens:

- a. zijn verzet tegen het gezag der kerkelijke vergaderingen;
- b. zijn blijven beïnvloeden van het schisma op Soemba.

Voorts is een Commissie benoemd, die tot opdracht heeft te trachten Ds. G. tot erkenning van schuld te brengen. Afzetting gehandhaafd. Later ingediend verzoek om revisie (Mrt. '41), naar de volgende Synode verwezen.

II. Ds. G. klaagt zich in Rev.vz., dat deze synode haar besluit heeft genomen zonder hem voldoende te hooren (1) zonder hem gelegenheid tot repliek te hebben gegeven (2) en zonder hem inzage te hebben gegeven van rapporten, welke zijn aanklagers en rechters wel, doch hem niet bekend waren (3).

BEORDEELING DEZER KLACHTEN VOORZOOVER UIT DE AANWEZIGE GEGEVENS MOGELIJK.

ad. (1)

Rp. de J. (bldz. 14) merkt op, dat Ds. G. door de Comm. II der Synode van Sneek is gehoord. En dat hem 18 April 1940 in de vergadering der synode de vraag is voorgelegd, welke bezwaren hij had tegen:

- a. de op hem toegepaste simplex abstentio en de daarvoor aangevoerde gronden;
- b. de op hem toegepaste schorsing en de daarvoor aangevoerde gronden;
- c. de op hem toegepaste afzetting en de daarvoor aangevoerde gronden.

Hierover heeft Ds. G. volgens genoemd rapport uitvoerig gesproken en zóó geantwoord, dat de synode er geen behoefte aan had hem opnieuw te hooren omdat zijn standpunt haar volkomen duidelijk was. Het is juist deze uiteenzetting van zijn standpunt geweest, die de synode bewoog tot haar bovengemelde besluiten.

Ds. G. vermeldt in zijn Rev.vz. dat de Voorz. der Synode (wijlen Ds. Schouten) hem op 22 April '40 toezegde op het 18 April ter synode gehoorde repliek te mogen geven. Ds. G. was daarvoor 24 April te Sneek aanwezig. Maar kreeg slechts de mededeeling, dat de synode was uiteengegaan.

Rp. de J. (bldz. 12) zegt hiervan, dat over deze „bewering” uiteraard weinig is te zeggen, omdat Ds. Schouten overleden is. De Acta vermelden hiervan niets. En al aanvaarden wij de mededeeling van Ds. G. dan blijkt nog *niet dat de synode tot de door Ds. Schouten gegeven toezegging had besloten.*

ad. (2).

Uit niets blijkt, dat Ds. G. gelegenheid tot repliek heeft gehad. Ook blijkt niet, dat deze kon wegblijven, omdat de synode tegen vertoogen van Ds. G. op 18 April 1940 niets zou hebben tegengeworpen.

Er is reden aan te nemen, dat er gelegenheid voor repliek moest zijn gegeven.

ad. (3).

Rp. de J. ontkent niet, dat Ds. G. niet alle rapporten (die zijn rechters en aanklagers wel ontvingen) niet ontving.

Het noemt het rapport den Houting een vertrouwelijk rapport voor de leden der synode. Dit kan toegegeven. Het was geen aanklagend, maar een de beoordeeling voorbereidend stuk. Als zoodanig *behoefde* het niet aan Ds. G. te worden verstrekt. Wel valt achterwege blijven dezer verstrekking te betreuren. Immers had deze het „hooren” kunnen bevorderen.

Voorts zegt genoemd rapport, dat het rapport van de Java Commissie aan Ds. G. bekend was. Inderdaad. Maar er waren meer rapporten en brieven. In den brief d.d. 14 September 1939 aan den Weleerwaarden Heer Ds. W. H. den Houting, Lid Comm. II Gen. Syn. te Sneek, te Leeuwarden vermeldt Ds. G. 19 stukken, die ondanks herhaald aandringen om ze hem te zenden, voor hem geheim zijn gehouden!!

En nu mag verklaard zijn, dat aan deze stukken geen *grond* voor eenige tucht-handeling is ontleend. Zij zullen toch zeker invloed hebben geoefend. T.a.v. een brief van Ds. W. v. Dijk d.d. 24 Mei 1938 wordt in haar Acta door de zending-

synode zelfs vermeld, dat deze daarvan diep onder den indruk was, (zie laatst-gemelde brief aan Ds. W. H. den Houting).

De Synode van Sneek heeft blijkbaar over „de zaak G.” besloten, zonder dat Ds. G. in kennis was gesteld van alle stukken, die zijn aanklacht zoo al niet helpen formuleeren dan toch mede deden uitbrengen. Dit is in strijd met een goede rechtspleging.

Rp. d. J. meent, dat de klacht van Ds. G. inzake zijn veroordeeld worden zonder voldoende te zijn gehoord en zonder gelegenheid tot repliek te hebben gekregen en zonder van alle stukken in kennis te zijn gesteld „niet met de feitelijkheid overeenkomt” weshalve het in deze klacht geen reden vindt het verzoek tot revisie in te willigen.

Dit oordeel over het niet strooken met de feitelijkheid kan niet zonder meer aanvaard.

Want al heeft de Synode Ds. G. 18 April 1940 te Sneek gehoord, hij is blijkens 't geheim houden van vele stukken niet in staat gesteld zich tegen de daarin tegen hem ingebrachte klachten, te verweren, en uit niets blijkt, dat hem een blijkbaar ook naar 't oordeel van wijlen Ds. Schouten noodige gelegenheid tot repliek is gegeven.

Dit valt te meer te betreuren omdat Ds. G. door mindere vergaderingen de gelegenheid zich tegen zijn aanklagers te verweren vaak schromelijk is onthouden.

III. Per 26 Februari 1946 richtte Ds. G. zich met een uitvoerig revisieverzoek tot de synode van Sneek—Utrecht. Per 3 April d.a.v. werd Ds. G. door den Scriba synodi medegedeeld „dat dit verzoek niet op de agenda van deze synode kon worden geplaatst”.

Per 8 December 1941 richtte Ds. G. weer een uitvoerig omschreven verzoek tot dezelfde synode „zijn revisieverzoek alsnog in behandeling te nemen”.

De gronden, waarop de synode haar besluit om zijn revisieverzoek niet te behandelen fundeerde, waren hem niet medegedeeld. Hij raadt nu eenige motieven, die de synode kunnen hebben bewogen en bestrijdt die.

Al valt het te betreuren, dat de Synode van Sneek—Utrecht Ds. G. de gronden harer weigering om zijn Rev.v.z. in behandeling te nemen niet meedeelde, het moet goed geacht worden, dat zij, haar afgehandeld hebbende, de zaak niet opnieuw ter hand nam, maar naar haar opvolgster verwees. Doch daarmee heeft deze Synode dan tevens veroordeeld al die handelingen waarbij zij wèl in één-zelfde zaak *weer* handelde.

IV. *De Synode van Utrecht 1943 e.v.*

Aangaande de behandeling der zaak S. J. P. Goossens op deze synode beschikte Uw commissie over geen andere gegevens, dan de mededeeling van haar voorzitter, die lid dezer Synode is geweest, dat de conclusie van 't rapport de Jong, inzake 't revisieverzoek van Ds. G. hier zonder noemenswaardige discussie is aanvaard.

Deze conclusie luidt:

ten aanzien van het revisie verzoek uit te spreken dat er geen redenen bestaan om hieraan te voldoen en om aan den Heer Goossens hiervan kennis te geven en hem dit rapport toe te zenden.

Teneinde de juistheid dezer conclusie en tevens de redenen op grond waarvan de Synode van Sneek de op Ds. G. toegepaste tuchtmaatregelen wettig achtte te kunnen beoordeelen, volge nu:

V. *Korte beschouwing van het Revisieverzoek en het Rapport Ds. de Jong dienaangaande.*

De simplex abstentio.

Ds. Goossens voert in zijn Rev. vz. tegen de wettigheid der z.g.n. simplex abstentio sub I a t/m d., kort weergegeven de volgende bezwaren aan:

a. in werkelijkheid was deze simplex abstentio een vonnis dat formeel alle kenmerken droeg van een schorsing naar art. 79/80 K.O., uitgesproken op grond van als vaststaand aangenomen schuld;

b. het telegrafisch mededeelen van een kerkelijk vonnis aan den betrokkene zonder vermelding van gronden is niet overeenkomstig het geestelijk karakter der kerkelijke censuur, zelfs al had het slechts een simplex abstentio gegolden;

c. een dergelijke preventieve maatregel is voor gevallen als het onderhavige onwettig (Acta Syn. Leeuw. '20 art. 139, zie ook brochure S.O.S, pag. 121)

d. de onthouding van allen ambtelijken arbeid werd imperatief uitgesproken door een vergadering, die volgens K.O. noch Z.O. daartoe bevoegdheid had. Volgens brief van 3 Mei bleken in deze vergadering immers met keurstem aanwezig: 1e de Kerkeraad van Appingedam; 2e de Kerkeraad van Delfzijl (middels afgevaardigde); 3e de z.g.n. moderamencommissie van Soemba-deputaten. Terwijl deze vergadering de beschuldigingen in het telegram der Javacommissie geuit aanstonds als *feiten* aannam.

Hieraangaande zegt Rp. d. J. nu op pag. 15: „In wat de Heer Goossens opmerkt over de telegrafische mededeeling van de o.a. over de samenstelling van de vergadering, die de onthouding van allen ambtelijken arbeid gelastte, is meer dan een element van waarheid, alleen maar: het bijzondere van heel de behandeling van zijn zaak mag niet uit het oog verloren: de zendende kerk en Soemba-deputaten in Holland en hij op Soemba.”

Het valt te betreuren, dat Rp. de J. niet zegt welke elementen in het betoog van Ds. G. waar zijn. Dan had meteen beoordeeld kunnen worden of en in hoeverre zij de synode aanleiding moeten zijn tot revisie. Nu gaat het Rp. de J. met de erkenning der waarheid dezer „elementen” er zwijgend aan voorbij.

Wij moeten echter opmerken:

1. De simplex abstentio was naar de wijze, waarop zij aan Ds. G. werd meegedeeld en hij er mee te doen had in feite een schorsing (zie hierover breeder hoofdstuk II, B.)

2. De „bijzondere omstandigheid”, waarop Rp. de J. zich beroept rechtvaardigt niet het weglaten der gronden in de mededeeling.

3. De vergadering, die het besluit nam was daartoe metterdaad onbevoegd. Een vergadering van zoodanige samenstelling als deze kent de K.O., noch de Z.O. En ook hier geeft „de bijzondere omstandigheid” geen reden haar toch bevoegd te verklaren.

4. Het besluit werd overhaast genomen (zie hfdst. II B, I)

Al verder beklagt Ds. G. zich in zijn Rev. vz. dat de z.g.n. simplex abstentio werd uitgesproken met krenking van art. 23 Z.O. (Zie ook Hfdst. II B.)

Rp. de J. voert daartegen in, dat „volgens de stellige verzekering van Ds. Breukelaar, die mede opsteller was van dit artikel het allermintst de bedoeling geweest is van de opstellers om te voorzien in een kwestie als nu aan de orde is.”

Doch hiertegen moet opgemerkt, dat niet de bedoeling van de opstellers eener wet, maar haar tekst bindend is.

Ten onrechte zegt Rp. de J., dat de kerk van Melodo is „gehoord”. Want al is door de Javacommissie met deze kerkeraad gesproken, met hem is niet gesproken over een eventueele schorsing van Ds. G. Dienaangaande is hem niet het door art. 23 Z.O. voorgeschreven advies gevraagd.

En meent gemeld rapport., dat dit „hooren” in casu van „geen beteeckenis” was „omdat blijkens het rapport der Javacommissie deze kerken zelf partij zijn”, dan moet bedacht, dat een kerkeraad over zijn Dienaar des Woords adviseerende altijd partij, althans belanghebbende is.

Het door Ds. G. op art. 23 Z.O. gedane beroep is dan ook niet steekhoudend weerlegd. Dit artikel is metterdaad geschonden.

Ook beklagt Ds. G. zich in zijn Rev. vz. dat de terugroeping uit het zendingsveld en de stopzetting van den arbeid werd bevolen met schending van zijn instructie, volgens welke dit niet kon geschieden door den Kerkeraad van Appingedam alleen, maar alleen door de vier met name genoemde Particuliere Synoden, welke dit besluit evenwel niet namen.

Hiertegen betoogt Rp. de J. in navolging van Ds. Breukelaar, dat de terugroeping van Ds. G. met de in de instructie bedoelde terugroeping niets te maken heeft en dat de woorden „naar instructiebepaling bij beroepbrief” in het telegram van 29 April 1938 niet hadden moeten voorkomen.

Maar ze kwamen er in voor!!

En al betoogt Ds. Postema volgens Rp. de J. in een van zijn rapporten dat deputaten en zendingssynode er van uit waren gegaan, dat bij de reorganisatie van 1935 de instructie Goossens 1931 „als vanzelfsprekend” naar behoefte veranderde, dan moet hiertegen opgemerkt, dat dit vanzelfsprekend niet „vanzelf-

sprekend" is. Ds. G. kon en moest zich houden aan de hem gegeven instructie, waarvan hem geen wijziging ter kennis was gebracht toen hij het telegram van 29 April 1938 ontving.

Ter zake van de klacht van Ds. G. sub g. in het onderhavige deel van zijn Rev. vz. geuit, dat men voor de toepassing van de z.g.n. simplex abstentio niet heeft gehandeld naar het audi et alteram partem, zegt Rp. de J. hierin geen aanleiding te vinden om te adviseeren de procedure opnieuw aan te vangen, „omdat naar haar inzien de instanties in Holland gedaan hebben wat mogelijk was om dit rechtsbeginsel te eerbiedigen”.

Intusschen geeft de comm. de J. voor dit haar „inzicht" geen redenen op. Dit zou haar ook wel niet doenlijk zijn. Want metterdaad heeft men Ds. G. geschorst zonder dat hij voldoende of ook slechts eenige gelegenheid had zich te verweren. Wat de Javacommissie in haar rapport over hem klaagde was hem toen evenals meer zelfs niet bekend. Het audi et alteram partem is bij het uitbrengen der z.g.n. simplex abstentio geheel nagelaten.

Tenslotte beklagt Ds. G. zich, dat de gronden voor de simplex abstentio, door den Gen. Synode aangevoerd, in aantal, formulering en motiveering afwijken van de ten laste legging in het oorspronkelijk besluit.

Rp. de J. geeft dit toe. Maar acht, wijl van wezensverschil geen sprake is, deze zaak niet van belang. Dit behoeft ons ook niet op te houden. De appèl-rechter kan een geveld vonnis bekrachtigen zij het op andere gronden dan de eerste rechter. En hij kan de in rechten betrokken feiten ook anders qualificeeren.

Alleen, welke waren hier de feiten?

Conclusie.

De z.g.n. simplex abstentio was in feite een schorsing.
Zij werd genomen door een niet bevoegde vergadering.
Het besluit kwam op onjuiste wijze tot stand.
Het werd op de verkeerde manier uitgevoerd.

Ds. Goossens had reden om de z.g.n. simplex abstentio voor een schorsing te houden en haar alsdan, wijl door een onbevoegde vergadering op ondeugdelijke gronden genomen, niet voor vast en bondig te houden.

Ten formeele was er reeds voor de voorgaande synoden en is er voor Uwe synode voldoende grond om de z.g.n. simplex abstentio onwettig te achten.

Of er evenwel geen reden was voor tuchtoefening blijke bij het materiele deel.

Het wegblijven van de vergadering.

In het oorspronkelijke besluit, 29 April 1938 door de Kerk van Appingedam met die van Delfzijl genomen, staat als eerste grond voor de z.g.n. simplex abstentio vermeld:

ten eerste: eigenmachtige handelingen, waardoor de rechte verhoudingen, bepaaldelijk tot de algemeene en bijzondere vergaderingen geheel verstoord zijn.

De Gen. Synode van 1940 stelde hiervoor in de plaats.

a. het wegblijven van Ds. G. van de bijzondere vergadering op Soemba.

Over dit wegblijven is breedvoerig gehandeld in Hoofdst. I van dit rapport. Daarnaast moge hier verwezen.

Rp. de J. geeft geen aandacht aan Ds. Goossens „verwijzing naar drie met name genoemde gevallen van „systematische absentie ter vergadering”. Voorts beperkt het zich tot vluchtige opmerkingen over wat Ds. G. tot rechte waardeering van zijn wegblijven van de vergadering aanvoert en zegt: ... maar het feit, waar het om ging, was toch een zich losmaken van de vergadering met als reden „de deformatie van het zendingswerk”. Of er metterdaad van zulke deformatie viel te spreken en of dit dan reden kon zijn om voorlopig niet ter vergadering te komen, neemt Rp. de J. niet in beschouwing en zoo gaat het hier aan de hoofdvraag voorbij.

Overeenkomstig het in Hfdst. I van dit rapport betoogde acht Uw comm. Ds. G. zijn wegblijven van de vergadering geen scheurmaking. Hij bleef zich immers ook beroepen op zijn Kerkeraad te Appingedam. En zoo leverde dit wegblijven geen reden tot tuchthandeling.

Conclusie:

Er was voor de voorgaande Synoden en er is voor Uw Synode grond om Ds. G. ter zake van zijn wegblijven van de Vergadering van scheurmaking vrij te spreken en de wegens zijn wegblijven van de Vergadering toegepaste tuchtoefening onwettig te verklaren.

KERKINSTITUEERING TE KANANGGAR.

De Synode van Sneek-Utrecht verklaarde de z.g.n. simplex abstentio gewettigd wegens:

b. de kerkinstituëering te Kananggar.

Hoewel in andere woorden wordt ook in het oorspronkelijke besluit van 29 April 1938 hiernaar verwezen.

In hoofdst. I van dit rapport is over deze zaak breed gehandeld. Ook nog in hoofdst. II B, in fine. Daarnaar moge ook hier verwezen.

In Rev. vz. wijst Ds. G. er op, dat de Bijzondere Vergadering art. 19 Z.O. schond door het voor instituëering benoedigde advies te weigeren, niet omdat zij meende, dat dit niet kon worden gegeven (zij had tegen instituëering geen bezwaar) maar omdat zij, waar Ds. G. „zich van haar afscheidde in dit eene punt niet wilde doen alsof alles nog in orde was”. Voorts wijst Ds. G. op het traineeren der zaak van uit Holland. En hij betoogt, dat de instituëering te urgenter werd wegens de verontwaardiging in Oost-Soemba over het doen der Vergadering in de kwestie L.D. Gah. Ook wijst hij op de te voren gehouden bidstond „opdat geen scheuring zou ontstaan”.

Rp. d. J. (pag. 19) conformeert zich in dezen aan het oordeel van Dr. Bergema, dat het op pag. 9/10 weergeeft. Deze schrijft, „dat de vergadering in Mei '37 beter had gedaan althans een poging te wagen tot een onderzoek met het oog op de instituëering van Kananggar”. En hij oordeelt dat dit toen de eerste maal het verzoek van de zendende kerk van Appingedam binnenkwam om te trachten zulk een onderzoek in te stellen „nog wel mogelijk” was geweest”. Maar dit verzuim, in feite niet minder dan een overtreden van Z.O. art. 19 gaat hij dan vergeoelijkend voorbij om het Ds. G. zeer zwaar aan te rekenen, dat hij zonder advies der bijz. verg. Kananggar instituëerde en alzoo tegen de letter van art. 19 Z.O. handelde. Dit oordeelt Dr. Bergema een duidelijk begin van openbare scheurmaking en hij meent, dat de kerkeraad alleen reeds hierom aanstonds tot schorsing van Ds. G. volgens art. 80 K.O. had kunnen overgaan.

Uw commissie heeft haar oordeel over de instituëering van Kananggar reeds doen blijken. Zij meent, dat Ds. G. door de schending van dit artikel door de Bijz. Verg. en kerkeraad van Appingedam verhinderd werd het te houden. Zij laat de verklaring van Ds. G. d.d. 23 April 1940, dat hij „zijn overtreding van art. 19 Z.O.” betreurt dan ook voor zijn rekening. Wel wil zij hier nog opmerken, dat Ds. G. al ging hij voort met de instituëering zich over het hem en de gemeente van Kananggar aangedane ongelijk aanstonds op de classis Appingedam had moeten beroepen.

Zegt Rp. de J., dat Ds. G. met instituëering had moeten wachten op het advies der naderende Javacommissie dan moet dit ontkend. Ds. G. kon niet weten, dat de Javacommissie in dezen eenige bevoegdheid had.

En zegt Rp. d. J., dat de kwestie Gah hier niet van invloed had mogen zijn, dan valt op te merken, dat deze invloed wel niet kon worden ontgaan.

Tegenover de conclusie van Rp. de J., dat het door Ds. G. ter zake aangevoerde geen aanleiding geeft tot inwilliging van het revisie-verzoek, oordeelt Uw comm., dat de instituëering van Kananggar geen reden tot tuchtoefening opleverde. De Kerk van Appingedam dit toch doende, zou straffen voor een zonde, waaraan zij en de vergadering zelf eerst schuldig was!

Conclusie:

Er was voor de voorgaande Synode en er is voor Uw Synode grond om Ds. Goossens ter zake van de instituëering van Kananggar vrij te spreken en de deswege op hem toegepaste z.g.n. simplex abstentio ongegrond te achten.

SCHORSING.

Hierover is reeds uitvoerig gehandeld in dit rapport Hfdst. II C. Daarnaast moege ook hier verwezen.

Ds. G. voert in zijn Rev. vz. aan dat hem deze schorsing werd meegedeeld bij telegram van 3 Juni 1938 zonder eenige vermelding der gronden; dat hierbij art. 23 Z.O. is geschonden, zijnde de kerken van Oost-Soemba niet gehoord;

dat hem later slechts de gedrukte tekst van het besluit met een kort zakelijk briefje van een paar regels alleen door den scriba van Appingedam is toegezonden;

dat de gronden hem niet duidelijk konden zijn;

dat een tweede schorsing als verlengstuk van een eerste niet mogelijk is;

Voorts verwijst hij naar hetgeen hij inbracht tegen de bekrachtiging der z.g.n. simplex abstentio, met name dat ook deze schorsing door een daartoe onbevoegde vergadering gedaan werd met verwaarloozing van het audi et alteram partem en met geheimhouding van vele stukken, rapporten, brieven, mededeelingen.

Rp. de J. gaat voorbij aan de klacht van Ds. G., dat hem zijn schorsing zonder vermelding harer gronden werd meegedeeld. Ter zake van de schending van art. 23 Z.O. verwijst het naar wat het bij de „simplex abstentio” opmerkte, wat Uw commissie eveneens doet. Ter verklaring van het toezenden van slechts de gedrukte tekst van het schorsingsbesluit vermeldt het een mededeeling van Ds. Lammertsma, dat zijn scriba in dien tijd te zeer met werk bezet was om een brief te schrijven en dat hij ook anders een man van weinig woorden was. Letterlijk schrijft Rp. de J. pag. 19: „Ds. L. geeft toe, dat het beter ware geweest dat ook het begeleidend schrijven namens den kerkeraad aan Ds. Goossens door praeses en scriba ondertekend ware geworden. Dat dit niet geschied is, zou zijn oorzaak ook hierin gehad kunnen hebben, dat hij (Ds. L.) afwezig was.”

Rp. de J. begrijpt niet, dat de gronden Ds. G. niet duidelijk waren.

Intusschen is niet vermeld in welk feit de „openbare scheurmaking” was begaan.

Het oordeel Uwer commissie inzake deze schorsing werd reeds gegeven sub C van hoofdstuk II van dit rapport.

Uw commissie kan dan ook slechts opmerken, dat er voor de voorgaande Synoden wel degelijk redenen waren en deze er voor Uw Synode zijn, om de schorsing niet gegrond te verklaren. Al aanstonds niet omdat zij op onjuiste wijze (schending van art. 23 Z.O., onbevoegde vergadering, onverhoord, enz.) werd gedaan.

OPENBARE SCHEURMAKING.

Dit is de eerste grond voor het schorsingsbesluit van Juni 1938.

De Generale Synode van Sneek deze schorsing wettig achtende, voegde hier nog bij: ... door de facto, met de kerken van Oost-Soemba zich ten aanzien van het kerkverband voorzoover dit op Soemba bestaat in een aparte positie te stellen.

In zijn Rev. vz. beklagt Ds. G. zich over de vaagheid van deze voor zijn schorsing aangevoerden grond. Waarin bestond zijn openbare scheurmaking?

In zijn weglifven van de vergadering?

In zijn hulpverleening bij de institueering van Kananggar?

In zijn niet opvolgen van de terugroeping?

Hij veronderstelt dan dat het tweede werd bedoeld, en vraagt of de hier door hem tegen art. 19 Z.O. gemaakte fout, die hij erkent, mede gelet op alle omstandigheden, waaronder zij werd begaan, een genoegzame basis is voor schorsing.

Rp. de J. vraagt inzake de door de Gen. Synode van Sneek gegeven toevoeging: „Zou dit voor ieder, die met de „zaak Goossens” in aanraking kwam duidelijk zijn en voor hemzelf niet?”

Intusschen kan niet ontkend, dat er voor de door Ds. G. gestelde en hierboven weergegeven vragen reden is.

Uw commissie sprak ten aanzien van de institueering van K., waarop hier volgens Ds. G. gedoeld is, haar oordeel reeds uit, immers, dat deze geen grond voor tuchttoefening oplevert.

BESLISTE WEIGERING om zich te voegen naar wat door de kerk, die hem beriep en uitzond en de met haar samenwerkende kerken hem is opgedragen.

Dit is de tweede voor schorsing aangevoerde en door de Synode van Sneek-Utrecht wettig geachte grond.

Maar Ds. G. vraagt in zijn Rev. vz., wat hiermee wordt bedoeld?

Zijn tegen advies van A. in hulpverlening bij inst. van K.?

Zijn weigering om zich te voegen naar de z.g.n. simplex abstentio?

Hij vermoedt het laatste. Maar wijst er dan op, dat hij zich bij zijn weigering zich naar deze simplex abstentio te gedragen aanstonds beriep op art. 23 Z.O., art. 31 K.O. Instructies.

Rp. d. J. schrijft pag. 20: „Opmerkelijk is zijn (ds. G.) redeneering, indien zijn opvatting bij de formeele grieven tegen de z.g.n. simplex abstentio tot uiting gebracht juist is, behoefde ondergeteekende zich naar die opdracht niet te gedragen . . . Uw comm. (nog steeds Rp. d. J.) merkt hiertegen op, dat ook als zijn opvatting juist geweest was hij zich naar de gegeven opdracht had moeten gedragen om zoo mede te werken tot het wederkeeren van de rechte verhoudingen.”

Het zal voor Uw Synode geen betoog behoeven, dat deze redeneering van Rp. d. J. niet is overeenkomstig het recht en den plicht die art. 31 K.O., waarop Ds. G. zich beriep schenkt.

Als grond voor schorsing is deze „besliste weigering” ondeugdelijk, omdat er niet duidelijk mee wordt aangewezen wát er mee wordt bedoeld, en dat het hier een ongeoorloofde weigering geldt. Ziet deze formuleering op het verzet van Ds. G. tegen de z.g.n. simplex abstentio dan geldt, wat reeds is gezegd: dat hij deze niet voor vast en bondig mocht houden.

Conclusie:

Er was voor de voorgaande Synoden en er is voor Uw Synode grond om de toegepaste schorsing onwettig te verklaren, wegens haar onjuiste wijze en wegens de ondeugdelijkheid der voor haar aangevoerde gronden.

DE AFZETTING. Ook hierover werd reeds gehandeld hfdst. II D. Daarnaast zij hier verwezen.

Terecht betoogt Ds. G. in zijn Rev. vz. dat simplex abstentio en schorsing formeel en materieel onjuist waren en er daarom geen afzetting kon volgen.

Hier moge dan met enkele opmerkingen worden volstaan.

Tegenover de klacht van Ds. G., dat de classis Appingedam hem onverhoord afzette, schrijft Rp. d. J. „Het is volkomen waar, dat zooals hij zegt, hij door de classis niet gehoord is, maar de reden daarvan, zoo is door Ds. J. H. Broek Roelofs medegedeeld op de vergadering van de Gen. Syn. van Sneek op 18 Maart 1940, lag mede in de houding, die door Ds. G. werd aangenomen op de vergadering der classis, waar de afzetting heeft plaats gehad (23 Maart 1939). Ds. G. wilde niet erkennen, dat hij op die vergadering verschenen was als geschorst predikant. Van hem werd niet geëischt op dat moment, dat hij de schorsing gerechtvaardigd zou achten, maar wél dat hij zich eraan onderwierp.

Zoodra hij daaraan voldeed zou heel de kwestie met hem besproken worden en zou hem volle gelegenheid gegeven zijn om zijn zaak te verdedigen. Doch dat wilde Ds. G. niet. Hij was er beslist niet toe te bewegen. Daarom was de classis genoodzaakt om tot afzetting over te gaan. Tevens kon de afzetting moeilijk langer uitgesteld worden met het oog op de belangen van Oost-Soemba. De menschen aldaar werden nog steeds door Ds. G. geïnstrueerd”.

Dit betoog zal bij geen Synode, die nog iets van art. 31 K.O. weet, een goed onthaal vinden!

Voor het overige meent Uw commissie ten einde Uw Synode niet onnoodig op te houden aan het voor en tegen deze afzetting aangevoerde te moeten voorbijgaan. Immers indien, gelijk betoogd werd, de schorsing geen goede reden had dan a fortiori ook de afzetting niet!

Eindconclusie.

Er was voor de voorgaande Synoden overvloedig reden om de op Ds. Goossens toegepaste tucht onwettig te verklaren.

De Synode van Groningen dient, het betreurende dat dit niet eerder is geschied de op Ds. Goossens toegepaste tuchttoefening onwettig te verklaren.

J. VAN BRUGGEN.

IV. Conclusie:

Uw commissie adviseert U het volgende besluit te nemen.

„De Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, Ao. Di. 1946 te Groningen vergaderd,

KENNIS GENOMEN HEBBENDE VAN

het tot de voorloopige Synode van Enschede 1945 gerichte verzoek van Br. S. J. P. Goossens (lid der kerk van Amersfoort) zijn zaak, bekend onder den naam „Zaak S. J. P. Goossens” en behandeld op de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland te SNEEK, April 1940 opnieuw ter hand te nemen,

OVERWEGENDE

1. dat Ds. S. J. P. Goossens zich terecht verzette tegen de aanstelling van een ongedoopten heiden in dienst der zending;
2. dat het wegblijven van Ds. S. J. P. Goossens van de Algemeene vergadering op Soemba, sinds Nov. 1936, gezien de feiten, geen schismatiek karakter droeg;
3. dat de voortgaande weigering der Bijzondere Vergadering op Soemba zich naar art. 19 Z.O. te gedragen, het Ds. S. J. P. Goossens niet mogelijk maakte art. 19 Z.O. terzake van de institueering te Kananggar te houden.
4. dat de „Javacommissie” (naar opzet en bevoegdheid een niet-Gereformeerde figuur) in een ten deele onjuist telegram aan den Kerkeraad te Appingedam een verkeerd advies uitbracht;
5. dat de terugroeping van Ds. S. J. P. Goossens in feite niet anders was dan een schorsing volgens art. 79 K.O. en dat deze voorbarig, onjuist en op ondeugdelijke gronden geschiedde;
6. dat de ook als schorsing aangediende schorsing van Ds. S. J. P. Goossens door de Classis Appingedam voorbarig, onjuist en op ondeugdelijke gronden geschiedde;
7. dat de afzetting van Ds. S. J. P. Goossens door dezelfde Classis eveneens voorbarig, onjuist en op ondeugdelijke gronden geschiedde;

SPREEKT UIT

1. dat de op Ds. S. J. P. Goossens toegepaste tuchtmaatregelen van schorsing en afzetting en vanwege de onjuiste wijze en vanwege de ondeugdelijkheid der aangevoerde gronden onwettig zijn;
2. dat het diep te betreuren is dat Br. S. J. P. Goossens door deze onwettige, maar met macht gehandhaafde tuchtmaatregelen zoo langen tijd in de uitoefening van zijn ambt is verhinderd geworden;
3. dat het diep te betreuren is, dat noch de synode van Sneek—Utrecht, noch die van Utrecht 1943 e.v. aan de zendende kerk heeft geadviseerd, Br. S. J. P. Goossens in zijn ambt te herstellen; en met advies om anderen in hun plaats te benoemen de Particuliere Synodes van Groningen, Drenthe en Overijsel e.a. over de handelingen der Deputaten voor de Zending op Soemba inlichtte;
4. dat derhalve Br. S. J. P. Goossens (tot 23 Maart 1939 missionair predikant van de Gereformeerde Kerk van Appingedam en de samenwerkende Kerken in Nederland e.a., die overeenkomstig het „Accoord van Samenwerking” arbeiden voor de Zending op Soemba) in zijn ambt en eere van Dienaar des Woords bij De Gereformeerde Kerken in Nederland dient hersteld te worden.

EN BESLUIT

1. te adviseeren aan de zendende Kerk van Zwolle (in plaats gekomen van de zendende Kerk van Appingedam) Br. S. J. P. Goossens, tot 23 Maart 1939 missionair predikant van de Gereformeerde Kerk van Appingedam en de samenwerkende Kerken in Nederland, c.a., die overeenkomstig het „Accoord van Samenwerking” arbeiden voor de zending op Soemba, te herstellen in zijn ambt als Dienaar des Woords bij De Gereformeerde Kerken in Nederland;
2. te verzoeken aan de zendende Kerk van Zwolle aan br. S. J. P. Goossens van den dag van ambtsherstel af, met hulp van de Deputaten voor de Zending uit te keeren het hem toegezegde verlofstractement;
3. op te dragen aan de Deputaten voor de Zending, met Ds. S. J. P. Goossens in overleg te treden over de vergoeding der door hem geleden financiële schade, zulks voor zoover noodig en mogelijk en hem deze schadevergoeding uit te keeren;
4. in hun ambt te erkennen de ambtsdragers van Inheemsche Kerken op Soemba, die wegens hun weigering om de schorsing en afzetting van Ds. S. J. P. Goossens te erkennen, uit hun ambt zijn ontzet;
5. van dit besluit onder toezending van het Rapport over deze zaak kennis te geven aan Br. S. J. P. Goossens, den Goeroe Indjil K. Tanahomba, de Inheemsche Kerken op Oost-Soemba, de Eerwaarde Raden der Gereformeerde Kerken van Zwolle en Amersfoort, de nog synodocratisch gebonden Deputaten voor de Zending op Soemba, den Hooggeleerden Heer Prof. Dr. J. H. Bavinck en den Weled. Zeergel. Heer Dr. F. L. Bakker.”

Namens Commissie IV,
J. VAN BRUGGEN,
Alg. Rapporteur.

BIJLAGE XIX.

RAPOORT inzake de stukken betreffende de Inheemsche
Kerken van Oost-Soemba.

In handen van Uw Commissie werden gesteld de navolgende stukken:

1. afschrift van de volmacht van de kerken van Oost-Soemba d.d. 8 Februari '46 voor Ds. S. J. P. Goossens en Goeroe Indjil K. Tanahomba, als bijlage bij het schrijven van Ds. S. J. P. Goossens en K. Tanahomba d.d. 9 April 1946 aan den raad der Gereformeerde Kerk te Groningen als roepende kerk van de Generale Synode te Groningen 1946, inhoudende het verzoek, dat de kerken van Oost-Soemba in hun personen tot de bezittingen der Generale Synode zullen worden toegelaten;
2. afschrift en vertaling van een brief van K. Tanabomba d.d. 2 November 1945 aan den kerkeraad te Kananggar;
3. origineel en vertaling van een brief van de kerken op Oost-Soemba (in synodocratisch verband) d.d. 12 Februari 1946 aan de Geref. Kerken (onderh. art. 31 K.O.) in Nederland;
4. brief en vertaling van de kerken op Oost-Soemba, die verband willen oefenen met de vrijgemaakte kerken in Nederland d.d. 8 Februari 1946 aan de Geref. Kerken in Nederland (onderhoudende art. 31 K.O.);
5. brief van Ds. W. v. Dijk d.d. 12 Februari 1946 aan Prof. Dr. K. Schilder met als bijlage een vertaling door Ds. W. v. Dijk van een brief van de kerken op Oost-Soemba (in synodocratisch verband) d.d. 12 Februari 1946 aan de Geref. Kerken (onderhoudende art. 31 K.O.) in Nederland.

Uw commissie gaat uit van de Synode-beslissing van 6 Juni j.l. inzake de quaestie Goossens—Oost-Soemba.

De bedoelde Synode beslissing bevat o.m.:

- a. de erkenning van de kerken van Oost-Soemba, die zich vrijmaakten volgens art. 31 K.O. (besluit sub 4, 5);
- b. de erkenning van het recht der Kerken van Oost-Soemba om Ds. Goossens in

haar midden zijn ambt te laten blijven uitoefenen (besluit sub 4), waaruit volgt:

- c. de erkenning, dat Ds. Goossens — althans sinds zijn door Oost-Soemba niet-erkende schorsing — ambtelijk verbonden was aan de Kerken van Oost-Soemba.

Uw commissie maakt eenige opmerkingen vooraf over het nauwe verband van beide vragen, welke aan de orde komen, nl. die van het eventueele kerkverband en die van de verstrekte volmacht. De vraag is wat eerst aan de orde gesteld moet worden. Uit de volmacht en uit het begeleidend schrijven blijkt echter hoe de instruerende kerken zelf denken over het toekomstige gewenschte contact, gezien de huidige situatie. Het zal daarom aanbeveling verdienen eerst na te gaan uit de stukken:

- I. hoe de huidige kerkelijke situatie wordt voorgesteld in die stukken;
- II. vervolgens ons af te vragen hoe Oost-Soemba de toekomstige relatie wenscht te zien, waarna
- III. op grond van een en ander een oordeel moet gevormd worden over de verstrekte volmacht;
- IV. stelt Uwe commissie eenige richtlijnen voor een voorloopige regeling voor de samenleving van onze Kerken met Inheemsche van Oost-Soemba.

I. *De huidige situatie van de Inheemsche Kerken op Oost-Soemba.*

K. Tanahomba heeft in zijn brief d.d. 2 November 1945 de kerken van Oost-Soemba ingelicht over de kerkelijke situatie in ons land en verhaald van de vrijmaking naar art. 31 K.O. Hij gaat dan aldus voort: „Deze kerken willen de zaken van Oost-Soemba opnieuw regelen, ja zij zijn ook reeds begonnen met die regeling in de Generale Synode zelf, die op 9 October 1945 begon te vergaderen. Zij is begonnen een commissie te benoemen, die met ons moet spreken over de zaken van de kerken op Oost-Soemba. Deze kerken begeeren zeer om op Oost-Soemba als zendingsterrein samen te werken met de kerken van Oost-Soemba, daarom denken wij, dat het, opdat wij de regeling met die Synode krijgen, goed zal zijn dat gij aan ons een volmacht zendt die ongeveer aldus luidt:”

Hij zet dan uiteen, dat er, hoewel verschil is in het ontstaan der kwesties, in de belangrijke hoofdzaken overeenkomst is, dat is de zaak van het *recht* en de *macht in de kerk*. Het kan dan ook blijken uit het dossier van de dusgenaamde zaak-Goossens, dat het metterdaad in den kern der kwestie over dezelfde vragen loopt op Oost-Soemba als hier te lande.

Ds. W. v. Dijk en zijn beide goeroes (Dara en Kanatalo) hebben blijkbaar gemeend dezen brief van K. Tanahomba *tegen* dezen goeroe en *tegen* de kerken van Oost-Soemba te kunnen gebruiken. Zij spreken nl. van een „onruststokenden” brief.

Aan Uw commissie is de kerkrechtelijke positie wel duidelijk van K. Tanahomba. Hij was en is nog steeds de wettige — door de Synode in zijn ambt erkende — goeroe Indjil van de geïnstitueerde kerk van Kananggar; tevens is hij de gevolmachtigde Afgevaardigde van de Kerken van Oost-Soemba. Hij is dus een voorganger en leider, die zijn kerk(en) niet alleen mag, doch zelfs *mòèt* inlichten en leiding geven en haar *móét* adviseeren betreffende de dingen, die z.i. in de gegeven omstandigheden behooren gedaan te worden.

Natuurlijk noemen synodocraten zulks: onrust stoken; evenals de synodocraten in Nederland alle leiding, die uitgaat van de door God geroepen ambtsdragers der Geref. Kerken, vrijgemaakt naar art. 31 K.O., revolutie en onruststoken noemen.

Het is voorts van beteekenis hoe de afgevaardigden van Oost-Soemba in hun begeleidend schrijven d.d. 9 April 1946 aan de kerk van Groningen de positie van de Inheemsche kerken teekenen. In hun eerste overweging deelen zij mede, dat de kerken van Oost-Soemba staan op den grondslag van Gods Woord, de Drie Formulieren van Eenigheid en de Dordtsche Kerkenordering. Ze herinneren er in hun tweede overweging aan hoe deze kerken tegen haar eigen begeerte in buiten het synodocratische kerkverband zijn geplaatst; terwijl zij zich gronden op art. 31 K.O. En spreken in hun derde overweging over de verhooring van het gebed der kerken op Oost-Soemba, dat de Heere onze oogen heeft geopend en ons vrijgemaakt heeft.

In haar schrijven d.d. 8 Februari 1946 aan onze kerken, per adres Prof. Dr. K. Schilder spreken de Inheemsche kerken van Oost-Soemba ook over haar verdrukking van de zijde der Generale Synode, terwijl zij haar dankbaarheid uit-

spreken over het feit, dat er kerken in Holland zijn welke trouw vasthouden aan Gods Woord, de K.O. en de Z.O.

In het schrijven van de kerken op Oost-Soemba, behoorende tot de algemeene zending, d.d. 12 Februari 1946, wordt ook de kerkelijke situatie uiteengezet. Herinnerd wordt aan de vereeniging van de gemeenten van Oost-Soemba in het jaar 1942 in rust en vrede tot dit jaar 1946. Het trekke Uw aandacht, dat hier met geen woord gerept wordt over de Japansche tyrannie, welke juist in deze jaren viel en over het door Japansche druk gevoerde eenheidsstreven, waarvan mededeeling gedaan is in de Reformatie van 9 Maart 1946. Opmerkelijk is ook dat dit verhaal gesteund wordt in de briefcoupure van Ds. W. v. Dijk aan zijn broeder Ds. D. v. Dijk te Groningen, en door dezen laatste gepubliceerd in de Gereformeerde Kerkbode (van het Noorden), tweede jaargang, no. 15 op denzelfden datum 9 Maart 1946. Van BEIDE zijden gelijklopende berichten. Deze kerken deelen nu mede, dat er „een groot gedeelte van de gemeenten van Oost-Soemba is dat van vroeger tot heden toe bestendig de algemeene zending als haar eigen zending heeft erkend, ja ook de classis, of haar synodes met alle predikanten door haar gezonden blijft erkennen en ontvangen als zijn predikanten.” Ze deelen dan mede, dat slechts enkelen van de gescheurde gemeenten van Oost-Soemba en geenszins alle gemeenten in haar geheel de volmacht opstellen en verzenden. Ze spreken haar bezorgdheid uit over de eventueele terugkeer van dhr. Goossens.

Of hier van „Kerken” kan gesproken worden, is een vraag op zichzelf. Wij meenen die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Veeleer moet hier van secte gewaagd worden.

In elk geval staat vast, blijkens bekomen inlichtingen, dat de zoo nadrukkelijk genoemde „twee zelfstandige gemeenten, nl. die van Melolo en Petawang” op een zeer eigenaardige wijze aan haar kerkeraden zijn gekomen. In 1938 werd nl. door Ds. W. v. Dijk de groep van L. D. Gah, die nagenoeg uitsluitend uit gecensureerden en afgesnedenen bestond, om zich heen verzameld en tot „de” kerk van Melolo geproclameerd.

Hij benoemde — zonder het stellen van een dubbeltal — een kerkeraad, die uit de volgende personen bestond:

A. Hé, die door Ds. W. v. Dijk juist was meegebracht uit Pajeti om in Melolo als goeroe-indjil te werken. Deze was dus kersversch „van buiten ingevoerd”, zelfs niet eens lid van de Kerk van Melolo (art. 19 Z.O.).

Een zekere *Titus*, eveneens geen lid van de kerk van Melolo. Deze was pas benoemd tot goeroe a. d. school te Melolo ter vervanging van Gah. Daartoe was hij overgeheveld uit Karita (Midden-Soemba), alwaar zijn verblijf onmogelijk was geworden, omdat hij in voortdurend overspel leefde en zijn vrouw in den steek had gelaten.

Niet lang na zijn benoeming tot „ouderling” stierf hij aan een venerische ziekte.

Een andere *Titus*, de eenige, die inderdaad lid van de Kerk te Melolo was. Deze man had echter een 20 jarige gevangenschap-in-verbanning achter den rug als straf voor een door hem gepleegden moord. Zijn historie is als volgt: Titus hield van een meisje, dat evenwel, onder invloed van haar ouders, met een ander zich had verloofd. Deze verloofde en ook Titus waren beide leden van de jongelingsvereeniging te Melolo. Op een vergadering van die vereeniging vroeg Titus aan dien verloofde, of hij met hem een luchtje ging scheppen.

Titus begaf zich echter even naar huis... om een mes te halen. Volgens gingen zij samen wandelen. Buiten de kampong doorstak Titus zijn makker.

Ithalaoe, een Ambonnees, werd eenigen tijd later als schoolopziener van Waingapoe naar Melolo overgeplaatst. *Terstond* werd hij als ouderling aan de reeds benoemden toegevoegd.

Zoo is de geschiedenis van het ontstaan van de „zelfstandige kerk” van Melolo (in synodocratisch verband). Mutatis mutandis ging het in Petawang evenzoo.

Aangenomen echter, dat we hier van kerken mogen spreken — dan blijkt uit den brief van 12/2/46, dat deze brief wel pretendeert „namens” die kerken geschreven te zijn, doch geenszins „op last” van die kerken. Hij is niet onder teekend door een voorzitter en scriba van een plaats-gehad-hebbende vergadering dier „kerken”, doch slechts geschreven en geteekend door twee „voorgangers der gemeente”, in hun qualiteit van „goeroe-indjil”.

In dit verband heeft ook de dateering 12/2/46 iets te zeggen. Blijkens berichten

aan de beide afgevaardigden van de kerken van Oost-Soemba hebben de vrijgemaakte kerken van Oost-Soemba op 6 Februari vergaderd en tot het zenden van een volmacht besloten.

Op 7 Februari — de datum, door Dara en Kanatalo in hun schrijven genoemd — hebben deze beide goeroes tot hun schrik geconstateerd, dat het „kwaad” ten volle besloten was. 7 Februari wordt door hem genoemd als de fatale datum der vernieuwde scheiding. Waarschijnlijk hebben zij tot op dien dag, evenals Ds. W. van Dijk, gehoopt het „gevaar van her-splitsing” te kunnen bezweren (zie brief-coupure W. van Dijk in Geref. Kerkbode voor het Noorden).

Tusschen 7 en 12 Februari liggen hoogstens 5 dagen. In dien korten tijd zouden dan „de gemeenten van Oost-Soemba, waaronder twee zelfstandige gemeenten”, namens welke Dara en Kanatalo schrijven, moeten vergaderd hebben.

Ds. W. van Dijk in zijn brief dd. 12 Febr. 1946 aan Prof. Dr. K. Schilder spreekt van het groote gevaar voor Oost-Soemba van door strijd en haat en verdachtmaking enz. geheel te gronde gaan, indien het uitzenden van den vroegeren missionairen predikant van Appingedam voor Oost-Soemba S. J. P. Goossens werkelijkheid wordt.

Ds. W. van Dijk schrijft op dienzelfden 12den Februari te *Pajeti* zijn brief aan Prof. Schilder. Dan is hij dus reeds in het bezit van den brief van Dara en Kanatalo.

Daar uit niets blijkt — noch uit den brief van Ds. W. van Dijk, noch uit den brief van beide goeroes — dat er een vergadering van „kerken” is geweest, ligt voor de hand aan te nemen, dat Ds. W. van Dijk met zijn beide goeroes is overeengekomen al het mogelijke te doen om de „dreigende ramp” (terugkeer van Ds. G. en voortgaande vrijmaking op Soemba) te voorkomen.

Te meer opvallend is het daarom, dat Ds. W. van Dijk, zoowel in zijn brief aan Prof. Schilder als boven zijn vertaling van den brief zijner goeroes, die beide goeroes als „*Afgevaardigden*” van de „Zendingsgemeenten” betitelt!!

Deze goeroes zouden — zoo zij zich als zoodanig benoemd wisten — zeker zélf wel in hun schrijven zich aldus aangediend hebben.

Het onderschrift, dat Ds. W. van Dijk onder zijn brief aan Prof. Schilder plaatst, versterkt onze overtuiging, dat hij slechts met de beide goeroes overleg heeft gepleegd t.a.v. het verzenden van brieven naar de Geref. Kerken in Ned. (art. 31). Hij noemt slechts „bovengenoemde broeders” als degenen, met wie hij over bepaalde brieven gesproken heeft.

Ook in ander opzicht is bedoeld onderschrift leerzaam, wijl het licht verschaft over de huidige kerkelijke situatie op Oost-Soemba en over de houding, die Ds. W. van Dijk aanneemt, t.a.v. de wettige Kerken van Oost-Soemba.

Immers leert ons dit onderschrift, dat Ds. W. van Dijk zich wel terdege er van bewust is, dat er in Oost-Soemba „kerken” zijn, die „*zich hebben afgescheiden van de Zending*”. Deze bekentenis was hem spontaan als vanzelf uit de pen gevloeid... doch toen hij zulks ontdekte, heeft hij haastelijk het woord „kerken” doorgestrept en geschreven „personen”.

Bovengenoemde onwillekeurige bekentenis van Ds. W. van Dijk wordt gesteund door enkele uittalingen in den brief van Dara en Kanatalo, cf. alinea 4, 5 en 7.

Immers als er, volgens al. 4, een groot gedeelte v. d. gemeenten van Oost-Soemba is, dat tot op vandaag toe „de algemeene Zending” met haar „Classes en Synodes” enz. blijft erkennen, *dan moet er toch een ander gedeelte zijn, dat zulks niet doet!* Nog sterker wordt het bestaan van de vrijgemaakte Kerken van Oost-Soemba bewezen in alinea 7.

In alinea 5 wordt dan ook toegegeven: *dat er inderdaad door een gedeelte van de gemeenten van Oost-Soemba een volmacht opgesteld is!*

Derhalve: niet alleen het bestaan van vrijgem. kerken in Oost-Soemba doch ook het opstellen van een volmacht door die kerken wordt hier *geverifieerd*.

Of die kerken nu 90%, 50% of slechts ongeveer 10% (het Nederlandsche percentage) van het totaal der christenen (van alle gading) uitmaken, doet niet ter zake. Die kerken zijn er dan toch! En daaronder bevinden zich 3 geïnstitueerde Kerken, n.l. die van Melolo en Pctawang, maar ook de kerk van Kananggar, die immers den brief van goeroe K. Tanahomba ontvangen heeft en dien op 6 Februari op de vergadering der Kerken van Oost-Soemba ter tafel heeft gelegd.

Zooals gezegd: over het percentage twisten wij niet. Het gaat toch om de vraag welke kerken leven in gehoorzaamheid aan Gods Woord? Met welke kerken kunnen, mogen en moeten de Geref. Kerken in Nederland (art. 31) gemeenschap hebben?

Toch is het niet ondienstig, ter beoordeeling van de huidige kerkelijke situatie op Oost-Soemba, de onzuiverheid der mededeeling van Dara en Kanatalo (gedekt door het gezag van Ds. W. van Dijk) aan te duiden.

In de eerste plaats dient opgemerkt, dat de Japanners ook de secte van Ama Ratoe bij de z.g. zendingsgemeente hebben gevoegd. Door Ds. W. van Dijk werd zulks geconsolideerd. Ama Ratoe is thans ouderling.

Ten tweede: uit ons ter beschikking gestelde gegevens blijkt, dat terstond na de capitulatie van Japan de vrijmaking opnieuw ter hand genomen werd en nog steeds doorgaat. Ruim 50% van het leden-aantal hebben zich thans reeds vrijgemaakt.

Ten derde ontvangen 201 heidenen catechetisch onderwijs van de vrijgemaakte kerken, en bereiden zich voor den doop.

De vrijgemaakte Kerken van Oost-Soemba kunnen dus niet weggecijferd worden. Evenmin als de door Dara en Kanatalo verzwegen Japansche dwang.

De synodocratische brieven uit Oost-Soemba bereiken het omgekeerde van wat ze bedoelen.

Want Uw commissie constateert op grond van de ingekomen stukken, dat er op ons zendingsterrein Oost-Soemba inheemsche gemeenten zijn, welke behooren tot de door haar gequalificeerde algemeene zending en erkennen alle predikanten gezonden van classis en synodes. We kunnen spreken van inheemsche kerken op Oost-Soemba in synodocratisch verband. Voorts constateert uw commissie dat er ook gemeenten zijn, welke zich hebben vrijgemaakt naar art. 31 K.O. welke Ds. S. J. P. Goossens zijn blijven erkennen als missionair predikant en welke nu contact zoeken met de Gereformeerde Kerken in Nederland (onderhoudende art. 31 K.O.).

Tenslotte constateert uw commissie dat de wettigheid en betrouwbaarheid van de volmacht door bedoelde brieven worden geverifieerd.

Verder zou Uw commissie nog willen wijzen op den angst, die in de besproken brieven tot uiting komt, angst voor den terugkeer van Ds. Goossens en die hen er toe brengt, zooals goeroe K. Tanahomba terecht opmerkte, om op Pelagiaansche wijze te veronderstellen, dat het geloof van „dit domme volk” zou kunnen verloren gaan.

Ook doet het wonderlijk aan, dat die beide goeroes, die zoo hartelijk met de Japanners samenwerkten bij de eenmaking op kerkelijk terrein en die de goddelooze secte van Ana Ratoe (met Ana Ratoe als ouderling) in hun gemeente opnamen, tegen wier „soepel” christendom, Ds. Goossens en goeroe K. Tanahomba, met de kerken van Oost-Soemba zich steeds gekeerd hebben, thans in hun brief spreken van gevaren voor het christelijk leven. Waar de angst voor vrijmaking hen al niet toe drijft!

Nog steeds handelende over de huidige kerkelijke situatie op Oost-Soemba maken wij nog melding van het feit, dat de miss. predikanten L. P. Krijger, P. J. Lambooy en van Berge en de goeroe Indjil S. J. Piry onlangs als *synodocratisch-gebonden* uit Holland vertrokken zijn en inmiddels op Soemba zijn aangekomen. Tesamen met Ds. W. van Dijk zijn zij een krachtige actie begonnen tot liquidatie van de vrijmaking in Oost-Soemba. De kerken van Oost-Soemba die met onze kerken in Nederland in gemeenschap begeeren te leven, hebben dus vandaag een zwaren strijd te voeren. Gode zij dank doorstaan zij de beproevingen in de kracht van het geloof.

Het laatste bericht dienaangaande bereikte de afgevaardigden van Oost-Soemba (afkomstig uit synodocratischen kring op Soemba) en behelst de mededeeling, dat Ds. Krijger en Piry „dengan hempa” (d.i. ledig) uit Oost-Soemba zijn teruggekeerd.

II. *De door Oost-Soemba gewenschte verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland (art. 31 K.O.).*

Uw commissie wil nu voorts uw aandacht vragen voor de verzoeken van de vrijgemaakte kerken op Oost-Soemba, waarin zij zich uitspreken over de toekomstige eventueele verhouding tot onze kerken.

In de volmacht aan Ds. S. J. P. Goossens en Goeroe Indjil K. Tanahomba machtigen deze kerken hen alle zaken van de inheemsche kerken van Oost-Soemba te behandelen. In haar brief dd. 8 Februari 1946 stellen deze kerken dan allereerst aan de orde,

„wij, inheemsche kerken van Oost-Soemba, begeeren opgenomen te worden in de gemeenschap van de Geref. Kerken in Nederland, die zich vrijgemaakt hebben.”

Waar nu de quaestie van het kerkverband aan de orde gesteld wordt is het goed te lezen de vierde en vijfde overweging van de afgevaardigden in hun schrijven dd. 9 April 1946.

4. De Kerken van Oost-Soemba waren er zich reeds in 1938 van bewust, dat haar verhouding tot de Geref. Kerken in Nederland voorheen onvoldoende geregeld was en dat de haar van Godswege toekomende rechten in de Zendingsorde slechts spaarzaam tot uitdrukking kwam.

Als gevolmachtigden dier Inheemsche Kerken van Oost-Soemba beseffen wij dan ook volkomen, dat ons bovenstaand verzoek eenige overweging vereischt, als zijnde een novum in het Geref. kerkelijk verkeer.

Wij vertrouwen evenwel, dat u overeenkomstig Gods Woord (in Christus is noch Griek noch Jood) den juisten weg zult vinden.

5. Wij begrijpen eveneens, dat wij — zoolang de verhouding tot de inheemsche Kerken van Oost-Soemba niet definitief geregeld is, door Uw Kerk niet uitgenoodigd kunnen worden om als leden der Synode zitting te nemen; doch wij meenen, dat wij — als gevolmachtigden van Kerken, die met U één zijn in belijdenis en kerkelijke ordening — ter Synode kunnen toegelaten worden in geen mindere positie dan die der afgevaardigden van andere „buitenlandsche” Kerken, (die immers uitgenoodigd zullen worden.)”

De vraag om „gemeenschap” sluit e.v. kerkverband niet uit, doch laat de wijze waarop de gevraagde gemeenschap moet geoefend (e.v. geregeld) worden nog in 't midden.

Wèl ligt in de woorden (letterlijk vertaald): „Wij, Kerken van Oost-Soemba, begeeren binnen te gaan binnen de gemeenschap der vrijgemaakte Geref. Kerken” de sterke begeerte uitgesproken naar een zéér nauwe relatie, naar de kristalliseering van de geestelijke gemeenschap in een zichtbare manifestatie daarvan.

De vraag, hoe nu de verhouding tot de Kerken van Oost-Soemba gedacht moet worden, is niet gemakkelijk te beantwoorden.

Eenerzijds meent Uw commissie, dat het geen aanbeveling verdient de Kerken van Oost-Soemba organisatorisch in te schakelen in het Nederlandsche kerkverband. Als wij in Christus het rasverschil uitschakelen, zouden de Kerken van Oost-Soemba, evenals de kerken van de classis Batavia en van de classis Bentheim en Oost-Friesland, zonder meer in het kerkverband opgenomen kunnen worden; er zijn echter practische bezwaren, die hier niet nader uitgewerkt worden.

Anderzijds, zou een relatie, zooals die bestaat met enkele buitenlandsche kerken (b.v. met die van Amerika) *véél te los* zijn. Zulk een relatie zou niet in overeenstemming zijn met de betrekkingen, die er onder leiding Gods tusschen de Kerken van Oost-Soemba en de Nederlandsche Kerken bestaan hebben. De Kerken van Oost-Soemba zijn door God op zeer bijzondere wijze op den weg van de Geref. Kerken (art. 31) geplaatst. Ook zou zulk een losse relatie niet voldoen aan de innige begeerte van de kerken van Oost-Soemba, zooals die in haar brieven tot uitdrukking komt.

Een derde *modus* dient er dus gevonden te worden, die tusschen beide eerstgenoemde in staat. Die *modus* kan niet zijn: een terugkeer tot de verhouding van vóór 1938. Dat zou neerkomen op een opnieuw-in-bezit-nemen — op hiërarchische grondslag — van „kerkelijke koloniën”, welke dan als z.g. „Zendingsgemeenten” onder de voogdij van „moederkerken” en hare deputaten zouden bemoederd en bevaderd worden. Deze verhouding was geheel tegen Gods Woord, tegen de in 1896 aangenomen „beginsele en grondtrekken der Zending”, tegen de K.O. (art. 85).

Het conflict op Soemba heeft geleerd tot welke zondige consequenties die onschriftuurlijke en hiërarchische oude verhouding voeren kan. Wij denken b.v. aan het met macht en geweld opleggen van een consulent aan de inheemsche geïnstitueerde gemeenten, aan het „afzetten” van de kerkeraden door dien consulent, aan het her-dooopen door den consulent van kinderen, die door Ds. G. — op verzoek en in opdracht van de Inheemsche Kerken — reeds waren gedoopt.

Die oude verhouding werd door de Generale Synode van Sneek 1939 nog méér hiërarchisch toegespitst, toen zij — vóór zij een beslissing nam in de zaak-Oost-Soemba-Goossens — zéér bewust in art. 23 Z.O. wijzigingen aanbracht, die het recht en de roeping der Inheemsche Kerken, haar van Godswege toekomend, nog meer beknotten en nog grootere machtsusurpatie van de missionaire predikanten en de zendende Kerken mogelijk maakten. Uwe commissie moge hier verwijzen naar het schrijven van Ds. S. J. P. Goossens aan de Generale Synode van Sneek d.d. 28 Augustus 1939.

De oude verhouding, welke ongeveer inhield, dat de z.g. „Zendingsgemeenten” door middel van de missionaire predikanten indirect met onze kerken verband oefenden, kwam neer op de feitelijke overheersching dier Inheemsche Kerken door de vergadering van missionaire predikanten namens de kerken in Nederland welke harerzijds door middel van deputaten het zendingswerk regelde.

In het conflict op Soemba kwam het fatale van dezen gang van zaken duidelijk uit voor de oogen van hen, die zien wilden. Want in werkelijkheid hebben de Kerken in Nederland ook indirect geen verband geoeft met de Kerken van Oost-Soemba. De Soemba-deputaten lieten de kerken onkundig van de zaken op Soemba en van wat er met de inheemsche Kerken te doen was. Zij rapporteerden in hun rapporten van 1936 en 1937 niets over de reeds in April 1936 gerezen moeilijkheden. Eerst in hun rapport van 22 Juni 1938 geven zij de Kerken gelegenheid tot „indirect-verband-oefenen” door mededeeling te doen over hetgeen zich op Soemba heeft afgespeeld, doch... dan is het reeds te laat, dan is de scheuring reeds een *feit*, dan is Ds. Goossens reeds geschorst (3 Mei 1938).

Er moet dus een derde modus, waardoor direct-verband-oefenen mogelijk is, gevonden worden. Het oude en ondeugdlijke mag niet terugkeeren.

Uwe commissie merkt op, dat de Kerken van Oost-Soemba een ANDERE verhouding wenschen dan die van voorheen. Zij willen als zelfstandige, gelijkgerechtigde kerken, naar Gods Woord, met de kerken in Nederland samenleven. Zij willen niet maar in correspondentie staan met de kerken in Nederland, doch in gemeenschap met haar leven en met haar samenwerken op het zendingsterrein Oost-Soemba. Zij zien het terrein Oost-Soemba als het zendingsterrein der Gereformeerde Kerken (onderhoudende art. 31) in Nederland, alwaar deze kerken samen met haar en in gemeenschap met haar arbeiden zullen. Zij vragen daarom, dat Ds. Goossens door de kerken in Holland gezond wordt als predikant van de „vrijgemaakte zending voor haar zendingsterrein in Oost-Soemba”.

In dit laatste verzoek ligt implicite de derde modus van samenleven en samenwerken, waarnaar Uwe commissie zocht, reeds besloten. Immers, indien aan dat verzoek voldaan wordt, dan krijgen we dit schema:

De kerken in Holland zenden een missionair predikant.

Zij doen dat in overleg met (i.e. op verzoek van) de Inheemsche Kerken.

De Inheemsche Kerken aanvaarden dien predikant en geven hem consent (art. 15 K.O.) om in haar midden ambtelijk te arbeiden.

De missionair predikant verricht zijn werk namens de kerken in Nederland in overleg en samenwerking met de Inheemsche Kerken.

Uwe commissie is van meening, dat er, overeenkomstig dit schema een voorloopige regeling moet komen, welke dan nader — liefst door afvaardiging van enkele gedeputeerden naar Oost-Soemba — met de Kerken van Oost-Soemba besproken dient te worden.

Er staan toch enkele feiten vast:

1. Er zijn Kerken in Oost-Soemba, die met de Geref. Kerken in Nederland (art. 31) op denzelfden grondslag staan, t.w. Gods Woord, de drie Formulieren van Eenigheid, de K.O.

2. Deze kerken hebben zich vrijgemaakt naar art. 31 K.O.

3. Een eigen kerkverband is aanwezig. Immers: deze kerken hebben sinds 1938 een eigen kerkverband gevormd, door den nood der omstandigheden daartoe gedrongen.

Zij hebben bewust steeds de eenheid van dat kerkverband uitgedrukt in haar naam: „De Inheemsche Kerken van Oost-Soemba”, onder welke naam zij haar correspondentie voerden.

Dat kerkverband kwam en komt in Oost-Soemba, uit in het gemeenschappelijk vergaderen van die kerken middels afgevaardigden van 3 geïnstitueerde Kerken en van de overige nog niet geïnstitueerde gemeenten.

Door deze kerkelijke vergadering (die nog niet de noodzaak heeft gevoeld om zich formeel met de naam „classis” of „synode” te tooien) werd in 1938 besloten tot vrijmaking van hiërarchische besluiten.

Door deze vergadering werd Ds. Goossens in zijn ambt erkend, ondanks zijn schorsing, en werd aan Ds. Goossens opdracht gegeven tot voortzetting van zijn ambtswerk. Door deze vergadering werd een nieuwe volmacht opgesteld voor K. Tanahomba en Ds. Goossens.

Het bestaan van een eigen inheemsch kerkverband kan niet ontkend worden. Het gaat niet aan, van deze kerken, die nog jong en in kerkelijke gebruiken nog onervaren zijn, doch die in den dienst van Christus de kruitdamp reeds geroken hebben, op formalistische wijze te eischen, dat zij in alles een beeld

zouden vertoonen van een classis of synode in Holland, welke een kerkelijk verleden hebben van 3½ eeuw.

Het wezen van een kerkverband is er in Oost-Soemba. Voor het wêlwezen daarvan hebben de Kerken in Ned. haar hulp te bieden.

Laten wij bedenken dat deze kerken zooveel jaren zonder Hollandsche leiding zijn geweest en dat zij zich nochtans — dank zij Gods Woord en Geest — gehandhaafd hebben door nood en stormen heen. En dat zij zich vandaag, ondanks de bestorming door synodocraten — blank en bruin — nóg handhaven.

Het lijden en de verdrukking, door wereld en „kerk” (synodocratisch) haar aangedaan, is veel grooter geweest en veel smartelijker dan wat onze kerken in Nederland te verduren hebben gehad. Het is wonderlijk in onze oogen — dat deze vrijgemaakte kerken op Oost-Soemba nog léven! Dat haar kerkverband er nog is! Dat de goeroes, zonder tractement, nog steeds hun dubbelzwaren arbeid verrichten en als goede krijgsknechten van Christus verdrukking verdragen.

De vrijgemaakte Geref. Kerken hebben iets goed te maken t.o.v. de Kerken van Oost-Soemba. Zij hebben goed te maken, wat de ongedeelde Geref. Kerken aan die kerken misdaan hebben. Het is Gods leiding, dat zij het nu kunnen en mógen goed maken. Laat ons letten op de leiding Gods:

In Oost-Soemba leven vrijgemaakte kerken — onder het kruis — die God smeeken: Schenk ons de gemeenschap van de vrijgemaakte kerken in Nederland, opdat zij met ons het Zendingswerk in Oost-Soemba krachtig voortzetten.

In Holland leven vrijgemaakte Geref. Kerken, die den Heere smeeken: Geef ons ruimte en mogelijkheid om Uw Zendingsbevelen te kunnen volbrengen!

Waar nu de „oude” verhouding tot de inheemsche kerken van Oost-Soemba als onschriftuurlijk moet worden afgewezen, en een „los” verband (als met buitenlandsche kerken) een miskenning zou beteekenen van historische, door God gelegde banden, terwijl een organisatorisch opnemen in het eigen vaderlandsche kerkverband om praktische redenen niet aanbevelingswaardig is, zoo blijft er maar één weg over, die gevolgd kan worden: te voldoen aan het verzoek der kerken van Oost-Soemba en uit te spreken, dat bij besluit Uwer Synode van 6 Juni 1946 de gevraagde gemeenschap met onze kerken is tot stand gebracht, en dat de wijze waarop deze gemeenschap wordt geoefend eerst in een voorloopige en zoo spoedig mogelijk in een definitieve regeling dient te worden vastgelegd.

III. *De volmacht voor Ds. S. J. P. Goossens en Gr. K. Tanahomba.*

Reeds werd opgemerkt, dat gr. K. Tanahomba niet alleen gerechtigd was tot het vragen van een volmacht, maar dat hij ook verplicht was zulks te doen.

Wij hebben reeds aangetoond, dat de volmacht de facto wordt geverifieerd door de brieven van Dara, Kanatalo en Ds. W. van Dijk.

De handteekeningen zijn geplaatst door den voorzitter en den scriba van de vergadering van de Kerken van Oost-Soemba (vergaderd 6 Febr. 1946 nl. door W. Goreh (goeroe-Indjil te Petawang) en E. H. Radjah (ouderling te Melolo) en niet slechts „namens” niet-in-vergadering-bijeen-geweest-zijnde-kerken „door tusschenkomst van 2 voorgangers-goeroes-Indjil” (zooals Dara en Kanatalo hun brief teekenden).

Betreffende de verhouding van Ds. Goossens t.o.v. de Kerken van Oost-Soemba zij opgemerkt, dat het kerkrechtelijk mogelijk en verantwoord is, dat ook Ds. Goossens tot gevolmachtigd afgevaardigde van de Kerken van Oost-Soemba benoemd werd.

Zelfs vóór de scheuring in 1938 zou zulks principiëel juist zijn geweest. Wij mogen verwijzen naar S.O.S. p. 130, 4e alinea: De afz. vergad. op M. Java was van oordeel, dat de miss. Dn. d. W. geacht worden „eenerzijds ambtelijk verbonden te zijn aan de kerk, die hen zendt, en anderszijds te behooren bij de inlandsche gemeenten, die zij vergaderen en aan wie zij Woord en sacramenten bedienen.”

Feitelijk is de verhouding v.d. miss. pred. tot de Inheemsche (m. n. de geïnstituëerde) kerken nooit voldoende doorgedacht. Ds. Goossens gevoelde reeds in 1931 dat de attestaties van hem en zijn gezin behooren te berusten bij de geïnstituëerde kerk van Melolo. Later heeft hij, na een synodeuitspraak, zijn attestatie wel naar de kerk van Appingedam gezonden, doch hij en zijn gezin werden niet geschrapt uit het lidmatenboek van Melolo. Evenals b.v. (naar verluidt)

Ds. K. van Dijk, was hij lid van de Inheemsche kerk ter plaatse waar hij woonde en arbeide, en tevens van de zendende kerk.

De Kerk van Appingedam kwam er toe om Ds. Goossens in 1938 te verbieden zijn ambtswerk in het midden der gemeente van Oost-Soemba uit te oefenen, zij schorste hem met behulp van de in art. 79/80 K.O. genoemde kerkelijke instanties en deed alsof er geen geïnstitueerde Kerken van Oost-Soemba en geen art. 23 Z.O. bestonden. De Kerken van Oost-Soemba echter, vasthoudende aan haar recht en roeping (art. 23 Z.O., art. 31 K.O., art. 15b K.O.) „hebben Ds. Goossens verzocht zijn ambt te blijven uitoefenen, dat hij ontving van Christus” (telegram van Kerken van Oost-Soemba aan Appingedam c.s. dd. 7 Mei 1938).

Uit 't een en ander volgt:

1. Vóór 1938 was Ds. Goossens in zekeren vorm reeds ambtelijk verbonden aan de Kerken van Oost-Soemba.
2. Hij was en is nog steeds lid der kerk van Melolo.
3. Sinds 1938 is hij duidelijker dan te voren, immers op grond van een expressis verbis door de Kerken van Oost-Soemba bekend gemaakte uitspraak, ambtelijk verbonden aan de Kerken van Oost-Soemba waarbij dan nog komt, dat
4. Uwe Synode, door de afzetting van de ambtsdragers (dat zijn de kerkeraden v.d. Kerken van Oost-Soemba) niet te erkennen, reeds heeft uitgemaakt, dat de kerken van Oost-Soemba den juisten schriftuurlijken weg bewandeld hebben door vast te houden aan haar recht en roeping, ook t.a.v. de positie van Ds. Goossens in haar midden.
Hiermee is de vraag beslist, of Ds. Goossens door de Kerken van Oost-Soemba kan afgevaardigd worden.
Door hen, op grond van de volmacht, toe te laten tot de Synode, hetzij als adviseerende of als stemhebbende leden, zouden de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken in Nederland een stap doen, die in dit „Indonesisch” tijdsgewricht van geweldige beteekenis zou zijn.
Uwe Synode kan thans een daad verrichten, waarmee zij voor God en de menschen demonstreert, dat zij ernst maakt met de vrijmaking naar Gods Woord, door zich vrij te maken van onschriftuurlijke vooroordeelen t.a.v. Inheemsche Kerken. Door zulk een daad zou de belijdenis „In Christus is noch Jood, noch Griek” daadwerkelijk tot gelding zijn gebracht.

IV. Contact met de Inheemsche Kerken van Oost-Soemba.

Uwe synode zou de kerk van Zwolle eenige richtlijnen kunnen geven voor een VOORLOOPIGE REGELING der samenleving met de kerken van Oost-Soemba. Deze zou o.a. de volgende elementen moeten bevatten:

- a. er zou terstond een visitatieregeling moeten getroffen worden;
- b. eveneens een wederzijdsche afvaardiging;
- c. de beroeping en uitzending van miss. pred. en andere dienaren naar N.O.I. geschiede in onderling overleg. De arbeid dezer dienaren geschiede namens de kerken in Ned. in overleg en samenwerking m. d. kerken van Soemba.
- d. kerkinstituering op Soemba geschiede volgens art. 38 K.O.
- e. de opleiding tot goeroe-indjil, de medische dienst enz. worde ten spoedigste ter hand genomen, met inachtneming van het sub. c genoemde;
- f. t.a.v. het sub 4 vermelde kan samenwerking met de Chr. Geref. zending, die op Celebes werkt, gezocht worden;
- g. er verschijne een officieel kerkblad van de Kerken van Oost-Soemba, dat met de kerkelijke bladen in Ned. artikelen uitwisselt, opdat ook op deze wijze de kerkelijke samenleving geïntensiveerd worde.

Resumeerend komt Uwe commissie tot Uwe vergadering met het volgende voorstel:

De Generale Synode, vergaderd te Groningen Ao. Di. 1946,
OVERWEGENDE:

1. dat zij reeds op 6 Juni 1946 de Kerken van Oost-Soemba, vrijgemaakt naar art. 31 K.O. erkend heeft;
2. dat daarmee is uitgesproken dat deze Kerken behooren tot het verband onzer Kerken;
3. dat evenwel tot dusver de verhouding tusschen de Kerken in Nederland en de zelfstandige inheemsche Kerken op Soemba zeer onvoldoende geregeld was,

wat ook op Soemba terdege wordt beseft, en wat ons blijkt uit het niet ver-
tegenwoordigd zijn van die kerken op onze Synodes;

4. dat deze Kerken aan Ds. S. J. P. Goossens en Goeroe K. Tanahomba een be-
hoorlijk onderteekende wettige volmacht hebben verleend;
5. dat deze afgevaardigden als zoodanig toelating tot de vergaderingen onzer
Synode hebben gevraagd;

BESLUIT:

1. deze afgevaardigden tot de zitting der Synode toe te laten met adviseerende
stem;
2. aan de Kerk van Zwolle op te dragen in overleg met hen een Voorloopige
Regeling te ontwerpen betreffende de verhouding tusschen de Kerken in
Nederland en de zelfstandige Inheemsche Kerken op Soemba, voor welke rege-
ling sub 7 eenige richtlijnen worden gegeven;
3. Deputaten te benoemen, om in overleg met door de Kerken op Soemba aan
te wijzen deputaten voorstellen te ontwerpen ter definitieve regeling dezer
verhouding door een volgende Synode;
4. reeds thans de Kerken in Oost-Soemba geestelijke en stoffelijke steun te ver-
leenen zooveel in ons vermogen is;
5. mede met het oog daarop den terugkeer van Goeroe K. Tanahomba naar
Soemba met den meesten spoed te bevorderen;
6. aan het verzoek der Kerken van Oost-Soemba om Ds. S. J. P. Goossens zoo
spoedig mogelijk te doen terugkeeren naar Soemba, eveneens te voldoen door
de Kerk van Zwolle te verzoeken hiertoe het noodige te willen verichten;
7. aan de Kerk van Zwolle op te dragen de navolgende elementen op te nemen in
de door haar op te stellen Voorloopige Regeling:
 - a. Een visitatie regeling;
 - b. wederzijdsche afvaardiging;
 - c. beroeping en uitzending van missionaire Predikanten en andere dienaren
naar N.O.I. in onderling overleg. De arbeid dezer dienaren geschiede
namens de Kerken in Nederland in overleg en samenwerking met de
Kerken op Soemba. Noch in Holland, noch op Soemba worden beslissingen
inzake de leer en de kerkelijke bepalingen genomen zonder wederzijdsch
overleg; attestaties van Missionaire Dienaren berusten op Soemba;
 - d. de opleiding tot Goeroe Indjil, de medische dienst etc., met inachtneming
van het sub c genoemde; ten aanzien hiervan kan eventueel samenwerking
met de Chr. Geref. Zending, die op Celebes werkt, gezocht worden;
 - e. het uitgeven van een officieel kerkblad van de Kerken van Oost-Soemba,
dat met de kerkelijke bladen in Nederland artikelen uitwisselt, opdat ook
op deze wijze de kerkelijke samenleving geïntensiveerd worde;
 - f. in acht nemen van art. 38 K.O. ten aanzien van Kerkinstituering op
Soemba;
 - g. regeling voor tuchttoefening op missionaire dienaren op Soemba.

Rapporteur,

D. K. WIELENGA.

BIJLAGE XX.
(Afschrift)

SOERAT KOEASA.

Bagi kedoea oetoesan Geredja² S. Timoer jaitoe:

1. Ds. S. J. Paul Goossens,
miss. pred. v. Oost Soemba.
2. Gr. Indj. K. Tanahoamba.

Kami Raad² Geredja Boemipoetera v. O.S. memberi hak dan koeasa sepenoeh-penoehnja kepada kedoea oetoesan kami (seperti tertera diatas) akan membitjarakan segala perkara Geredja² boemipoetera v. O.S. kehadapan madjelis Synode Generaal dari Geredja² Gereformeerde Kerken in Nederland onderhoudende art. 31 K.O.

Namens de Kerkeraden van O.-S.,
o.l. Praeses: (w.g.) W. COREH.
Scriba: (w.g.) E. H. RADJAH.

MELOLO, O.-S., 8 Febr. 1946.

(Vertaling)

VOLMACHT voor de beide afgevaardigden der Kerken
van Oost-Soemba n.l.:

1. Ds. S. J. Paul Goossens,
miss. pred. v. Oost-Soemba.
2. Goeroe-Indjil K. Tanahoamba.

Wij, Raden der Inheemsche Kerken van O. Soemba, geven de volste bevoegdheid en volmacht aan onze beide afgevaardigden (zooals hierboven vermeld) om ter Vergadering der Generale Synode v. d. Geref. Kerken in Ned., onderhoudende art. 31 K.O., alle zaken van de Inheemsche Kerken v. O.S. te behandelen.

Namens de Kerkeraden van O.-S.,
o.l. Praeses: (w.g.) W. COREH.
Scriba: (w.g.) E. H. RADJAH.

MELOLO, O.-S., 8 Febr. 1946.

BIJLAGE XXI.

RAPPORT over de werkzaamheden van de deputaten
voor de Zending onder heidenen en mohammedanen,
benoemd door de Voorloopige Gen. Synode te
Enschede in Oct. '45.

Aan de Gen. Synode van de Geref. Kerken in Nederland, vergaderende te Groningen op 24 April 1946 en volgende dagen.

Door de voorloopige Synode te Enschede '45 werd besloten deputaten voor de Zending te benoemen, met opdracht:

1. uitgaande van het recht onzer kerken op de bestaande zendingsterreinen, contact op te nemen met de zendingsdeputaten van de Geref. Kerken in Syn. verband;
2. voor zooveel mogelijk in samenwerking met de roepende kerken de broeders in Indië te informeeren over de noodzaak der vrijmaking en dringend tot vrijmaking op te wekken en voorts te overwegen of iemand naar Indië gezonden kan worden te dezer zake;
3. een schrijven te doen uitgaan tot alle kerken om het zendingswerk in gebed en offer te gedenken;
4. in alle zendingszaken diligent te zijn.

Ter uitvoering van de hun verstrekte opdracht hebben deputaten het volgende verricht:

ad 1: bij schrijven van 27 Nov. '45 werd tot de Zendingsdeputaten van Geref. Kerken in Syn. verband het verzoek gericht om een samenspreking over een tusschen „de Geref. Kerken in Nederland” eenerzijds en de Geref. Kerken in Nederland (onderh. art. 31) anderzijds te treffen regeling van den zendingsarbeid in Indië. Omdat nog geen antwoord ontvangen was, werd dit verzoek op 12 Febr. '46 herhaald. Daarop werd bij schrijven van 12 Mrt. het volgende antwoord ontvangen: Deputaten van de Gen. Syn. van de Geref. Kerken in Nederland voor de Zending onder heidenen en mohammedanen hebben volgens opdracht der buitengewone Gen. Synode, gehouden Jan.—Maart '46 te Utrecht, de eer U op Uw schrijven d.d. 27 Nov. '45 het volgende te antwoorden: uitgaande van de juistheid van het persverslag van de voorloopige Synode Uwer

kerkgroep, waarin o.a. staat: „De Synode besloot deputaten te benoemen, die als opdracht ontvangen: 1. uitgaande van het recht onzer kerken op de bestaande zendingsterreinen contact op te nemen met de zendingsdeputaten van de Geref. Kerken in syn. verband” kunnen wij op Uw verzoek om een samenspreking over eene tusschen de Geref. Kerken in Nederland eenerzijds en de Geref. Kerken in Ned. (onderh. art. 31 K.O.) anderzijds te treffen regeling van den zendingsarbeid in Indië niet ingaan, daar wij het door Uwe Synode genoemde recht op de zendingsterreinen ten eenenmale ontkennen. Mocht dit persverslag onjuist zijn, dan zullen wij dit gaarne van U vernemen, omdat dan de deur om met U een samenspreking te hebben over de zendingsaangelegenheden, vanzelfsprekend openstaat.

Vanzelfsprekend is toen geen smenspreking gehouden.

Het komt Uwe deputaten voor, dat de Synode, voor zij aan haar deputaten opnieuw opdracht zou verleenen om besprekingen als bovenbedoeld met deputaten van de Gen. Syn. in Syn. verband te gaan voeren, zich wel realiseren moet de feitelijke toestand op de Zendingsterreinen. Wat Java aangaat, is uit de Pers gebleken, dat de Javaansche Kerken zich van de Kerken in Nederland hebben geëmancipeerd en de zendingsarbeid in eigen handen hebben genomen. Voor de van de Kerken in Nederland naar Java gezonden zendingsarbeiders blijft er geen andere plaats over dan die van specialisten-adviseurs. Recht te laten gelden op de zendingsterreinen beteekent voor Java dus niet anders dan recht te laten gelden op de zendingsgoederen. Op Soemba staan de zaken anders. De moeilijkheden, waarvoor wij hier geplaatst zijn, hangen saâm met wat wij met één woord zouden willen noemen: „de zaak-Goossens”. Een definitieve houding met betrekking tot Soemba zal eerst dan zijn te vinden, wanneer deze zaak is opgelost. En in het algemeen zal de Synode onder het oog moeten zien, zoowel met betrekking tot Java als Soemba of het blijven vasthouden aan de beide terreinen ons niet voor financieele onmogelijkheden zou plaatsen, wanneer die beide terreinen ons eens zouden worden toegewezen. Deputaten zouden U, gelet op dit alles, in overweging willen geven, de vraag onder de oogen te zien of het niet aanbeveling zou verdienen, dat onze kerken, ofschoon vasthoudende aan het recht op de bestaande terreinen, zouden omzien naar een nieuw zendingsterrein. Alleen in geval alle zendingsarbeiders op Soemba zich zouden vrijmaken, zou misschien dit eiland als zendingsterrein door onze kerken kunnen worden vastgehouden.

Afgezien van elke verdere ontwikkeling der zaken meenen deputaten, dat de Synode antwoord zal hebben te geven op de vraag of niet uit onze handhaving van ons recht op alle zendingsterreinen voortvloeit, dat wij aan alle daar arbeidenden onmiddellijk hun salaris aanbieden.

Parallelen met de handelingen van deputaten inzake het contact met de depp. voor de zending van de Geref. Kerken in Syn. verband loopt, wat zij hebben gedaan met betrekking tot ons deelnemen aan den arbeid van de Ned. Zendingraad. Daarover kan worden gerapporteerd, dat zij contact hebben opgenomen met Dr. Brouwer te Oegstgeest, ten einde in de toekomst tot de vergaderingen van den Ned. Zendingraad te worden uitgenoodigd. Voorzoover hun bekend heeft die zendingraad sedert dien niet vergaderd. Zij hebben althans voor zoo'n vergadering geen convocatie ontvangen. Gaarne zullen deputaten van de vergadering van de Synode opdracht ontvangen, hoe zij zich in het vervolg met betrekking tot den Zendingraad hebben te gedragen. Deputaten zelf zijn van oordeel, dat medewerking zich zal hebben te bepalen tot het bezetten van een luisterpost op de vergaderingen.

ad 2: op de eerste vergadering van Zendingdeputaten werd aan den eersten scriba, br. C. C. de Vries, opgedragen, een circulaire te ontwerpen, die zou kunnen dienen om de broeders in Indië te informeeren, en op te wekken zich vrij te maken. Toen de tweede vergadering gehouden werd, was de scriba met dit werk niet gereed. Wel had hij een ontwerp gemaakt, doch dit bevredigde hemzelf niet. Intusschen was de situatie gewijzigd, doordat bekend geworden was, dat uit Indië brieven ontvangen waren, afkomstig van de zendingsarbeiders op Soemba en van de classis-contracta van Batavia. Deze brieven, handelende over de kerkscheuring in Nederland, waren gericht aan de Gen. Synode van de gebonden kerken, terwijl de zendingsarbeiders van Soemba een gelijkluidend schrijven gezonden hadden aan de Gen. Synode van de vrijgemaakte kerken. Dit laatste schrijven was geadresseerd aan Ds. D. van Dijk, met het verzoek voor doorzending te willen zorgen. Daardoor hebben zij van dit schrijven kennis kunnen nemen. Aan hun praeses is toen verzoekt een voorloopig antwoord voor de arbeiders op Soemba te ontwerpen, terwijl in hun vergadering besproken is,

wat in dat antwoord zou behooren te staan. De algemeene opinie was evenwel, dat het eigenlijke antwoord slechts door de Gen. Synode kon worden gegeven. Bedoeld schrijven van Ds. Van Dijk is bereids naar Soemba verzonden. Een afschrift daarvan treft U hierbij aan.

ad 3: een afschrift van het rondschrĳven aan de kerken wordt eveneens als bijlage aan dit rapport toegevoegd.

ad 4: om te kunnen weten, over welke zendingsarbeiders onze kerken kunnen beschikken, zoodra zij uitzicht hebben op een eigen zendingsterrein, werd in „de Reformatie” van 19 Jan. '46 een oproep geplaatst, waarin de leden der kerken, die liefde en roeping gevoelen om te zijner tijd in dienst der zending te worden uitgezonden, uitgenoodigd werden om zich bekend te maken. Hierop hebben zich 6 broeders en 8 zusters gemeld, n.l. 2 onderwijzers, een onderwijzeres, 3 verpleegsters, 4 broeders, die niet gestudeerd hebben, terwijl de drie overige zusters geen bijzondere bevoegdheden bezitten. Een dezer laatste behaalde bij Prof. Bavinck het zendingsdiploma voor den arbeid onder vrouwen en meisjes. Er hebben zich geen theologen of medici aangemeld. Voorts valt mee te deelen, dat tot heden slechts 4 kerken de opbrengst der zendingscollecten aan den quaestor der Gen. Deputaten hebben overgemaakt. Het zal noodig zijn, dat de kerken, die nog zendingsgelden onder zich hebben deze ten spoedigste aan den quaestor der deputaten zenden. Deputaten toch zijn van oordeel, dat, zoolang de toestand op zendingsgebied van onze kerken nog zoo weinig geregeld is, het de voorkeur verdient, de zendingsgelden saâm te brengen op één centraal punt: bij den quaestor van Deputaten der Gen. Synode. In verband met het feit, dat onze kerken, als niet alle teekenen bedriegen, wel niet over alle zendingsterreinen, die zij tevoren hadden, de beschikking zullen houden, ja, de mogelijkheid zelfs bestaat, dat zij naar geheel nieuwe terreinen zullen hebben om te zien, zal de Synode de vraag moeten overwegen, welke kerk of kerken als zendende kerk zullen hebben op te treden. Intusschen zullen de zendende kerken, die zich vrijgemaakt hebben, zich hebben te verstaan met hun dienaren op de zendingsvelden, om hen van de situatie alhier op de hoogte te stellen en hen op te wekken tot vrijmaking.

Deputaten eindigen dit rapport met de bede, dat de Heere onze kerken getrouw make in het vervullen van haar zendingsroeping en dat Hij haar daartoe spoedig een arbeidsveld en de noodige bekwame godvruchtige arbeiders schenken wil. Voorts bidden zij U bij Uw beraadslagingen en besluiten de leiding toe van den Heiligen Geest, opdat Gods Naam verheerlijkt worde, Zijn koninkrijk kome en Zijn wil geschiede ook in Ned. Indië.

Namens de Zendingsdeputaten voornoemd,
D. VAN DIJK, Voorz.
C. C. DE VRIES, Scriba.

GRONINGEN, Mei '46.

BIJLAGE XXII.

Aan allen, die arbeiden in de zending van de Gereformeerde Kerken op Soemba.

GRONINGEN, Febr. '46.

Geliefde Broeders en Zusters!

Uw schrijven aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland (houdende Art. 31 K.O.), kwam in mijn bezit.

Als straks, in April, weer een Generale Synode dezer Kerken zal zijn saamgekomen, hoop ik, Uw schrijven daar ter tafel te brengen.

Ondertusschen willen wij niet nalaten U reeds voor dien tijd eenig antwoord op dit schrijven te doen toekomen.

Als ik zeg „wij”, dan zijn daarmee bedoeld de, door de Generale Synode, van de Gereformeerde Kerken (houdende Art. 31 K.O.), in November j.l. benoemde Deputaten voor de zending.

U zult ons niet kwalijk nemen, dat wij, als Deputaten van Uw schrijven, nog eer het op de Synodetafel is geweest, hebben kennis genomen.

De inhoud van Uw schrijven is van dien aard, dat wij het vrijwel in alles, wat gij daarin zegt, met U eens zijn.

De hoofdgedachte waardoor Uw schrijven werd gedragen is immers deze, dat de verschillen, dat in den boezem van de Gereformeerde Kerken waren openbaar geworden, niet van dien aard waren, dat een scheuring deswege noodzakelijk en dus noodzakelijk mocht worden geacht.

Welnu daarover zijn wij het hartelijk met U eens. Deze scheur is voor God niet te rechtvaardigen.

En nu kunnen wij ons voorstellen, dat gij vraagt: „maar broeders waarom hebt gij dit dan gedaan, waarom hebt gij U dan vrijgemaakt.”

Welnu ons antwoord daarop is: „omdat men ons tot dezen stap heeft gedwongen; wij hebben niet anders gekund.”

Kort willen wij U noemen de gronden, waaarop wij dit zeggen laten rusten:

a. Niet wij zijn het, die de „meeningsgeschillen” op de Synode hebben gebracht. Wij zijn altijd van oordeel geweest, dat de geschillen zich bewegen binnen de grenzen der confessie.

Al meenden wij ook, dat bij sommigen voorstellingen bestonden, die door de woorden der confessie niet werden gedekt, nochtans zagen wij daarin geen reden tot aanklacht; wij achtten hun zienswijze te dragen, mits wij maar vrijheid hadden onze zienswijze daartegenover te stellen en broederlijk te strijden, om zoo, mocht het zijn, nog eens tot eenheid van inzicht te geraken.

b. Op de Synode van 1936 heeft Prof. Greijdanus uitdrukkelijk gewaar-schuwed tegen het instellen van een commissie, die tot opdracht zou hebben de zaken, waarover de strijd liep te bestudeeren en daarover op de volgende Synode te rapporteeren en advies uit te brengen.

Hij achtte deze dingen niet rijp voor een kerkelijke uitspraak.

c. Toen in 1942 eindelijk een reeks uitspraken was gereed gekomen heeft Prof. Schilder zeer dringend gevraagd met de behandeling daarvan niet door te gaan, maar te wachten tot na den oorlog, opdat hij (wien de Duitschers een schrijf-verbod hadden opgelegd) gelijk met de anderen, aan de publieke bespreking zou kunnen deelnemen.

d. Op de Synode van 1943, waar bezwaarschriften tegen de synodebesluiten en de daarop van Synode wege gegevens „Toelichting” waren binnengekomen, hebben Ds. D. v. Dijk en Ds. B. A. Bos eer het praeadvis over die bezwaarschriften in bespreking werd gegeven, voorgesteld heel deze zaak van de tafel te nemen (en dus ook de binding aan de genomen leerbesluiten op te heffen) en met de bestudeering van de aan de orde zijnde punten voort te gaan, vermijndend in zijn strijd wat onnoodig zou kwetsen, op hoop, dat God te eeniger tijd, eenheid van inzicht mocht geven.

e. In December '43 heeft Prof. Schilder (die zich toen van de Duitschers schuil moest houden) nog eens dringend gevraagd (en Ds. D. v. Dijk heeft daar-van een voorstel gemaakt) de zaken niet af te handelen, maar te wachten tot dat er gelegenheid zou zijn geweest om inzonderheid het dogmenhistorisch gedeelte van het Praeadvis aan een wetenschappelijke critiek te onderwerpen.

f. Voordat Ds. D. v. Dijk van de Synode werd verwijderd heeft hij, met grooten ernst, er bij de Synode op aangedrongen toch niet door te gaan met het nemen van een definitieve beslissing, maar een commissie te benoemen om nog eerst ernstig studie te maken van twee punten, waarop z.i. de strijd zich had toegespitst en waarover naar zijn meening nog geen voldoende klaarheid en zekerheid was verkregen, n.l. den zin van den aanhef van de verklaring van 1905 over „het houden over wedergeboren en in Christus geheiligd” en Art. 31 van de Kerkenordening.

Al deze bezwaren hebben de Synodes evenwel terzijde geschoven; zij hebben doorgezet tot het einde.

En wat houdt dat in?

Van de zijde van de Synodes wordt telkens gezegd: er is niets anders gebeurd, dan dat zij nog eens uitdrukkelijk hebben gehandhaafd de verklaring van 1905 over „doop en wedergeboorte”.

Daarom, zegt men, is het zoo dwaas, dat de bezwaarden, die tot nu zich rustig hebben gehouden onder 1905, nu dat op eenmaal niet meer kunnen,

Maar zoo staan de zaken toch niet.

a. 1905 is nooit bedoeld en gebruikt als een belijdenis-uitspraak, met confessioneele binding, zoodat elk, die daarvan afweek werd geacht met de belijdenis in strijd te zijn, zoodat voor hem geen plaats was in het ambt.

Het was een verklaring, die gerust moest stellen de conscientien van hen, die onrustig waren over de leeringen van Kuyper. Deze leeringen, die inderdaad moeilijk met de confessie waren te rijmen, werden daardoor van hun scherpe kanten beroofd en binnen bepaalde grenzen besloten.

b. De laatste Synodes hebben aan 1905 een zin gegeven, die zeker nooit door Lindeboom c.s. zou zijn aanvaard.

„Houden voor wedergeboren en in Christus geheiligd” moet volgens de Synode

worden opgevat in den zin van: „deelachtig zijn het onvernietigbare werk van den Heiligen Geest, waardoor de mensch uit den dood overgaat in het leven”.

Maar het blijkt hoe langer hoe duidelijker, dat een groot deel van de vaders van 1905 deze uitdrukking hebben opgevat in den zin: „te houden voor kinderen des Verbonds”, geen heidenkinderen, geen jodenkinderen, kinderen des Heeren aan wie Hij in zijn Belofte het heil heeft gegeven.

Verder hebben de laatste Synodes aan het houden voor wedergeboren ten grondslag gelegd de verbondsbeschouwing, dat alleen aan de uitverkoren kinderen de volle verbondsbefofte toekomt, in de tweede plaats, dat de sacramenten verzegelen de inwendige, aanwezige genade.

In het rapport over een samenspreking met Candidaat Schilder, wien het preekconsent is ontnomen omdat hij met de besluiten der Synode niet kon instemmen, is duidelijk gezegd, dat deze candidaat afweek van de belijdenis, omdat hij niet geloofde, dat de sacramenten inwendige, aanwezige genade betekenden en verzegelden.

Welnu deze beide dingen zijn door Lindeboom en de zijnen steeds afgewezen. (Zie de V stellingen in 1905 aan de Synode gezonden).

Nu staan de bezwaarden op het standpunt, dat alle kinderen der geloovigen bondelingen zijn in den vollen zin, dat de Heere hun allen het heil in de belofte geeft, op conditie van geloof en bekeering, en de sacramenten hun, die ze ontvangen, verzegelen dat de Heere hun het heil, dat die sacramenten beteekenen in de belofte even zeker heeft gegeven, als zij die uiterlijke teekenen ontvangen.

En ziet, nu eischte de Synode, dat wij in onze ambtelijke bediening, niet alleen in de prediking, maar ook op de catechisatie, zelfs op cursussen en vereenigingen niets zouden leeren, dat met die besluiten (zoals de Synode ze wilde verstaan hebben) niet ten volle in overeenstemming was.

Later heeft men, officieus, daarvan gemaakt, dat wij niets zouden leeren, dat met die besluiten in strijd was.

Wat moesten wij doen?

Wij konden toch niet beloven, dat wij zouden leeren in strijd met eigen overtuiging?

Ons eigen inzicht konden wij niet leeren, omdat wij daardoor in strijd zouden geraken met de Synodebesluiten. Het eenige wat overbleef zou dan moeten zijn, dat wij met betrekking tot Verbond en sacrament ons neutraal zouden houden.

Maar behalve, dat dit met betrekking tot zulke gewichtige stukken onmogelijk en voor God ongeoorloofd is, had de Synode zelf dit onmogelijk gemaakt door onder 1e. van haar uitspraken over Genadeverbond en Zelfonderzoek uit te spreken, dat het Genadeverbond van zulk een beteekenis is, dat niet alleen de prediking, maar heel de ambtelijke arbeid daarvan dient uit te gaan.

Nog eens vragen wij: „wat moesten wij toen doen?”

Er zijn niet weinigen geweest, die de dingen zagen zoals wij, en die toch, zonder zich vrij te maken zijn doorgegaan met te preeken en te arbeiden tegen de besluiten der Synode in.

Ook hebben kerkeraden en meerdere vergaderingen zulks toegelaten. Zelfs de Generale Synode heeft, na eerst aan Candidaat Schilder het preek-consent te hebben ontnomen, na in een brief van Juni 1944 de ambtsdragers te hebben bezworen zich aan de Synodebesluiten te houden, zulks oogluikend toegelaten.

Maar hadden wij in dien weg mogen gaan?

Is dit ridderlijk; is dat eerlijk; beteekent dat geen devaluatie van de belijdenis der Kerk, houdt daarmee de Kerk niet op Belijdeniskerk te zijn, wanneer haar ambtsdragers zich niets aantrekken van besluiten van de Generale Synode, die deze beschouwd wil zien als confessioneele uitspraken, die zij heeft genomen onder aanwijzing van den Naam des Heeren, zeggende: „zoo zegt de Heere”, en wanneer de Synode zelf dit toelaat?

Natuurlijk hadden wij ook ons ambt kunnen neerleggen en als gewone leden der Kerk rustig kunnen gaan leven.

Maar mochten wij neerleggen het ambt, dat wij van Christus hadden ontvangen?

Mochten wij de gemeente, na haar eerst geleid te hebben in den weg, dien wij zagen als den weg des Woords, loslaten en overgeven aan een prediking, waarvan wij de overtuiging hadden, dat zij Gods Volk niet bracht den vollen rijkdom van het Woord, ja, haar op sommige punten op een dwaalweg voerde?

Zoo bleef ons geen anderen weg over dan dien van de „vrijmaking”.

Wij konden niet anders.

Maar daaruit vloeide voort, dat wij ook de gemeente moesten opwekken zich vrij te maken en zich te blijven stellen onder ons opzicht en tucht.

O, broeders en zusters, denkt niet, dat deze daad ons gemakkelijk is gevallen.

De „vrijmaking” heeft ons strijd gekost en heeft ons pijn gedaan. Wij hebben er onder geleden en wie weet wat wij er nog door zullen moeten lijden. De kans is niet gering, dat wij kerkgebouwen en goederen er door zullen verliezen, zooals niet weinigen van ons die nu reeds verloren hebben om te moeten saâmkomen in garage's en schuren en schoollokalen, als kleine groepjes.

Daar zijn onder de „vrijgemaakte” dienaren, die elken Zondag viermaal moeten preeken, soms vijfmaal. Wij moeten reizen en trekken, arbeiden boven onze krachten.

Families en gezinnen liggen uit elkaar, verlovingsen worden verbroken.

Wie jarenlang vrienden waren loopen elkander voorbij zonder een groet.

Zouden ons deze dingen geen pijn doen?

Maar wij konden niet anders.

De schuld dezer scheuring ligt bij hen, die de basis van het Gereformeerd Kerkelijk leven zóó verengden, dat daarop geen plaats was dan voor hen, die één bepaalde Theologische constructie als de waarheid aanvaardden.

Of deze scheur weer geheeld zal worden?

God weet het; ons begeeren, ons gebed gaat daar naar uit.

Maar hoe dat ook gaan zal, wij staan vrij voor onzen God.

Ook zegent Hij ons zeer.

Daar is in de vrijgemaakte Kerken een offervaardigheid, die ons telkens verstedt doet staan.

Daar is leven. Daar is een waarachtig begeeren om heel het leven te brengen, tot in zijn diepten, onder de heerschappij van het Woord.

Daar vaart door deze Kerken een Reformatorische wind, krachtig en zuiverend.

Ook de zending heeft de liefde van de broeders en zusters.

Hoe het met de zending gaan zal?

Welk terrein, welke gelegenheden wij daarvoor zullen krijgen, wij weten het niet.

Maar, weest er zeker van, ons gebed gaat elken Zondag voor U op; wij leven met U mee.

Van harte hopen wij, dat in onze vrijgemaakte Kerken de gemeente duidelijker, overheerschender dan tevoren zal leeren zien, dat Zending de roeping is, die zij van Christus wege in deze wereld heeft. Wij zijn hartelijk blij, dat de Heere het met U, arbeiders op Soemba in den bangen oorlogstijd zoo wel heeft gemaakt, Hij trooste die onder U die bedroefd zijn en sterke U allen tot Uw taak.

Hij zij met U.

*Namens de Deputaten voor de Zending, van de
Generale Synode van de Gereformeerde Kerken
(onderhoudende art. 31 K.O.).*

BIJLAGE XXIII. RAPPORT over „het Zendingsrapport en de kwestie „Zendingsblad”.

Aan de Gen. Synode van de Geref. Kerken in Nederland, vergaderende te Groningen op 24 April 1946 en volgende dagen.

Commissie IV kreeg opdracht te rapporteeren o.a.:

1e. over „het Rapport over de werkzaamheden van de Deputaten voor de zending onder Heidenen en Mohammedanen, benoemd door de Generale Synode te Enschede in October 1945 (zie agendum: 7 d.).

2e. over het verzoek van de Particuliere Synode van het Noorden, gericht tot Uw Synode om aan haar Deputaten voor de zending op te dragen geregeld artikelen over de Zending aan de bestaande kerkelijke bladen te doen toekomen; omdat zij van oordeel was, dat de lectuur over de zending wellicht meer de aandacht zou trekken, indien zij door de plaatselijke en regionale bladen werd geboden, dan wanneer zij afzonderlijk werd uitgegeven. Bovendien achtte deze Particuliere Synode thans, nu er aanvankelijk weinig of niets voor de Zending kan worden gedaan buiten het eigen land, de tijd voor een apart Zendingsblad nog niet gekomen. (Zie Agendum: 8 F 1).

3e. over het voorstel van den Raad der Geref. Kerk te Enschede: „Dat Uw Synode zoo spoedig mogelijk een eigen orgaan voor de zending zal doen uitgeven (Zie Agendum: 8 F 2).

Inleiding.

Dat Uw Commissie pas nu haar Rapport aan Uw vergadering kan voorleggen heeft verschillende oorzaken. Om te beginnen kwam het Rapport van de Deputaten voor de zending laat in handen Uwer Commissie; bovendien nog zonder de daarin vermelde bijlagen, ook zonder het financieel verslag van den Quaestor, al konden al de ontbrekende stukken ons successievelijk ter hand worden gesteld.

Van veel meer beteekenis was echter het feit, dat we ons rapport niet konden afwerken, voordat de zaak „Oost-Soemba-Goossens” in Commissie IV was afgehandeld; waarmee geen dagen, maar weken gemoeid waren.

Verder zij opgemerkt, dat dit Rapport het „Zendingsrapport” niet streng op den voet volgt, maar wel de verschillende zaken, hier ter sprake gebracht, aan de orde stelt.

en eindelijk wil Uwe Commissie er haar groote vreugde over uitspreken, dat onze „vrijgemaakte kerken” als vanouds, de zaak der Zending hebben aan de orde gesteld, en daaraan haar volle aandacht hebben geschonken; en alzoo de roeping van Christus’ wege om het Evangelie te prediken aan alle creaturen blijven verstaan en aanvaarden. En dus Deputaten benoemden, ten einde maatregelen te beramen, opdat dit levenswerk der kerk krachtig zou kunnen worden voortgezet.

Wat ter uitvoering van het zendingswerk noodig is.

Om zending te kunnen „drijven” hebben we noodig:

a. een zendingsveld; beter nog, een volk, aan ’t welk we de boodschap des vredes hebben door te geven.

b. mannen, die bereid, bekwaam en geschikt zijn, om aan dat volk in zijn eigen taal de groote werken Gods te verkondigen;

c. mannen en vrouwen, die bezig kunnen en willen zijn in de hulpdiensten;

d. contact met andere zendings-corporaties;

e. geld, om den arbeid te kunnen financieren;

f. een kerk in het Moederland, die haar zendingroeping verstaat, die luistert, die bidt, die offert.

Aan deze ontwerpen hebben Uwe deputaten blijkens hun Rapport hun aandacht gewijd.

a. Zendingveld.

De eerste vraag, die uw deputaten zich gesteld hebben is deze: „hoe vinden we een zendingsveld?” Of eigenlijk hebben ze zich op het standpunt geplaatst: wij, vrijgemaakte kerken, zijn de wettige voortzetting der Geref. Kerken, alles wat toebehoorde aan de Geref. Kerken van voor 1942, komt rethens ons toe; dus ook de Zendingsevelden van Midden-Java ten Zuiden, en Soemba.

En staande op dat recht, hebben ze zich gewend tot de Zendingdeputaten der nog niet-vrijgemaakte Geref. Kerken, en aan hen een samenspreking gevraagd, om zoo mogelijk een regeling te treffen van den Zendingarbeid in Indië; al in 1945; toen daarop geen antwoord kwam, opnieuw in Februari 1946; en dan komt er namens de toen vergaderende buitengewone Generale Synode, Maart 1946 antwoord; aldus: „zoolang U meent *recht* te hebben op de zendings-terreinen der Geref. Kerken in Indië, weigeren wij met U samen te spreken.”

Vanzelf viel toen de deur dicht. Want afstand doen van dat recht konden en wilden de Deputaten niet. Maar daaruit volgt dan ook, dat we, ofschoon recht hebbende op al de Zendingsterreinen op Midden-Java ten Zuiden en op Soemba, de beschikking over geen enkel terrein hebben; en dus het eigenlijke zendingswerk niet kunnen voortzetten.

Uw deputaten adviseeren niet: stelt niet weer pogingen in het werk om tot samenspreking te komen.” Ook niet: „Probeer het nog eens weer!”

Wel voeren zij een tweetal argumenten aan, waaruit geconcludeerd zou kunnen worden, dat het niet wenschelijk geacht moet worden aan deze Zendingsterreinen vast te houden.

1e. Wat Java aangaat, is uit de pers gebleken, dat de Javaansche kerken zich van de kerken in Nederland hebben geëmancipeerd en den zendingsarbeid in eigen handen hebben genomen. Voor de van de Kerken in Nederland naar Java gezonden zendingsarbeiders blijft er geen andere plaats over dan die van specialisten-adviseurs Op Soemba staan de zaken anders. De moeilijkheden hier hangen samen met de zaak-Goossens.

2e. Als onze kerken aan beide terreinen op Java en Soemba blijven vasthouden en deze zouden willen blijven bearbeiten, komt de vraag op of dit ons niet voor financiële onmogelijkheden zou plaatsen.

Uw Commissie erkent het gewicht van deze argumenten. Toch, wat het eerste argument betreft, is de verandering van de situatie op het zendingsterrein van Midden-Java-ten Zuiden alleen bekend uit persberichten (bv. artikelen van Prof. Dr. Bavinck in Geref. Weekblad en zijn rede op de Synode der synodalistische kerken, die naderhand gepubliceerd werd). Daarom verdient het o.i. aanbeveling deze aangelegenheid nog nader te onderzoeken. De definitieve status van Indië t.o.v. Nederland is ook nog niet geregeld. Het zal in elk geval noodig zijn, dat deputaten eerst contact zoeken (zulks in samenwerking met de zendende kerken) met de zendingsarbeiders en hun de vraag stellen of zij voor onze kerken in de zendingsarbeid willen blijven werkzaam zijn.

Intussen is er echter de mogelijkheid, dat onze kerken de arbeid op Soemba reeds direct kunnen gaan voortzetten. Nu Ds. Goossens wederom door de kerk van Zwolle in zijn ambt is ontvangen, zal zijn heruitzending door haar zo spoedig mogelijk geregeld moeten worden.

Blijkt het onmogelijk den zendingsarbeid op Java voort te zetten, en zou het wenschelijk blijken te zijn naast het terrein op Soemba nog op een ander terrein den zendingsarbeid ter hand te nemen, dan zou omgezien kunnen worden naar zulk een terrein, waarop dan onze kerken hetzij zelfstandig hetzij eventueel in samenwerking met andere zendings Corporaties (b.v. de Chr. Geref. Kerk) kunnen gaan arbeiden.

De te benoemen deputaten zullen in deze zaak een zoo ruim mogelijk mandaat dienen te ontvangen.

In elk geval lijkt het Uw Commissie gewenscht, dat Uw vergadering uitspreekt, dat, zoolang onze kerken geen ander terrein bearbeiten dan dat op Oost-Soemba, alle kerken met de zendende kerk van Zwolle op dat terrein zullen samenwerken. Zoodra ook op een ander terrein kan gearbeid worden zal eventueel een andere kerk (of kerken) kunnen optreden als zendende kerken.

b. Zendingsarbeiders.

c. in Hoofd- en hulpdienst.

Allereerst is hier, èn door de Synode van Enschede, èn door haar Deputaten, gedacht aan onze Missionairs, die daar reeds arbeiden. Zoo gaf deze Synode aan haar Deputaten opdracht, hen, in samenwerking met de roepende (bedoeld zal zijn: de zendende) kerken zooveel mogelijk te informeeren over de noodzaak der vrijmaking (uit de opdracht is niet met zekerheid op te maken of hier is bedoeld: de reeds geschiedte vrijmaking, of: de nog te geschieden vrijmaking; waarschijnlijk de eerste); voorts hen tot vrijmaking op te wekken; en eindelijk te overwegen of iemand naar Indië gezonden kan worden te dezer zake.

Uw commissie moet tot haar spijt constateeren, dat de Deputaten niet aan deze opdracht voldaan hebben; althans blijkt dit niet uit hun Rapport.

Zij hebben zich niet met de zendende kerken, zelfs niet met de vrijgemaakte zendende kerken (zooals Groningen, Zwolle enz.) in verbinding gesteld, om in samenwerking met dezen de missionairs te informeeren; ze hebben hen evenmin zonder die zendende kerken geïnformeerd.

Ook is Uw commissie uit niets gebleken, dat de Deputaten hebben overwogen, of iemand te dezer zake naar Indië kan worden gezonden. Wel heeft de secretaris der Deputaten een concept-brief opgesteld, die aan de missionairs moest worden verzonden; maar die hemzelf niet bevredigde. De opdracht van het College der Deputaten, een andere brief te ontwerpen, is tot nu toe niet uitgevoerd. Zeer zeker zal het feit, dat de Secretaris gedurende de laatste weken in 's lands dienst was, hiervan mede oorzaak zijn.

Hoe het zij, het valt te betreuren, dat deze opdrachten niet volvoerd zijn, want 't beteekent stagnatie bij het op gang brengen van de zendingsactie.

Uw commissie stelt daarom voor deze opdracht aan Deputaten te vernieuwen, behalve wat betreft het zenden van iemand naar Indië te dezer zake, gezien het feit, dat verschillende missionairs zich reeds in 't land bevinden en nog steeds meerderen aankomen.

Zoo de zaken nu staan, weten we van geen enkelen Missionair dat hij zich vrijgemaakt heeft en onze kerken in het werk der zending wil dienen.

Vandaar dat de Deputaten, blijkens hun rapport, in de Reformatie van 19 Januari 1846 een oproep hebben geplaatst voor broeders en zusters, die begeeren voor den arbeid der Zending te worden opgeleid en dan daarvoor te worden uitgezonden; met het resultaat, dat zich gemeld hebben 6 brs. (t.w. 2 onderwijzers en 4 brs. die niet gestudeerd hadden) en 8 zrs. (nl. 1 onderwijzeres, 3 verpleegsters, een zuster, die bij Prof. Bavinck het zendingsdiploma behaalde voor den arbeid onder vrouwen en meisjes, en drie zusters, zonder een bijzondere bevoegdheid.)

Het stelt teleur dat geen enkele theoloog, en geen enkele medicus zich meldde. Misschien wachten deze tot onze Geref. Kerken een eigen terrein hebben.

Uit de mondelinge Toelichting van een der Deputaten bleek Uw commissie, dat de deputaten op geen enkele wijze met hen, die zich gemeld hebben, in contact zijn getreden, wat Uw commissie ten zeerste betreurt. Zolang we geen voldoende inzicht hebben in de behoefte aan arbeiders op Soemba, en we geen zekerheid hebben, of iemand der tegenwoordige missionairs zich bij ons zal voegen voor andere terreinen, zal het de vraag zijn, of een nieuwe oproep moet worden geplaatst. In ieder geval zal er met de gegadigden moeten worden gesproken of gecorrespondeerd.

(Een bijzondere plaats neemt natuurlijk Ds. S. J. P. Goossens in, over wien Uw Synode afzonderlijk is gerapporteerd).

In dit gedeelte van het Rapport, handelende over de „Zendingsarbeiders”, wil Uw commissie ook de zaak der Vooropleiding ter sprake brengen, die eveneens reeds de aandacht had der Synode van Enschede, en die daarvoor zelfs Deputaten benoemde. Van een hunner vernamen wij, dat ze nog niet vergaderd hadden, en daarom ook niets hadden te rapporteeren; wijl zij van de zendingsdeputaten over deze zaak nog geen enkel concreet gegeven hadden ontvangen. We kunnen niet anders dan, U voor stellen, opnieuw Deputaten te benoemen, met de opdracht, de zaak der Vooropleiding in studie te nemen en dienaangaande maatregelen te nemen.

Eindelijk wil Uwe Commissie nog mededeelen, dat de Zendingsarbeiders op Soemba een schrijven hebben toegezonden aan de Generale Synode onzer kerken, geadresseerd aan Ds. D. v. Dijk, handelende over de kerkscheuring in Nederland. Hoewel gericht aan de Synode kwam het in handen der Deputaten, die er zoodoende kennis van hebben kunnen nemen, en hun Praeses, Ds. D. v. Dijk hebben verzocht, een voorloopig antwoord-schrijven te zenden aan de arbeiders op Soemba. Uw commissie heeft hiervan een afschrift, gevoegd bij het rapport, ontvangen. Ze stelt voor deze handeling der Deputaten goed te keuren, hoewel ze meent dat, meer dan in dit antwoord geschiedde, de nadruk had moeten worden gelegd op de roeping en plicht tot vrijmaking; in dit antwoord werd nl. meer de noodzaak der vrijmaking aangetoond.

d. Contact met andere Zendings-Corporaties.

Wat deze zaak betreft, hebben Uwe Deputaten (en Uw commissie gaat daarmee geheel accoord) zich gesteld op het standpunt reeds ingenomen door de Generale Synode der Geref. Kerk van Arnhem 1930; t.w. dat de Geref. Kerken prijsstellen op contact en een zeker verband in zendingszaken met die zendingscorporaties, die op rechtgeloofig standpunt staan, en zich zouden kunnen aansluiten bij den Ned. Zending Raad, indien deze een geheel eigen, zelfstandig instituut vormde; dat ze zich echter niet kunnen aansluiten bij den Ned. Zending Raad, omdat deze lid is van den Internationalen Zendings-Raad, die zonder nadere keur alle zendings-corporaties wil vereenigen, en onjuiste opvattingen heeft inzake de taak der Zending op sociaal en politiek gebied. Wel stelt Uwe commissie voor, dat Uwe Deputaten a. d. Ned. Zendings-Raad, zoodra ze tot een vergadering daarvan worden toegelaten, (waarom ze reeds verzocht hebben), zullen vragen, dat het hun worde toegestaan enkelen hunner aan te wijzen om als buitengewone leden zitting te nemen in dezen Zendings-raad, opdat deze aan diens arbeid deelnemen, zonder dat daardoor de Geref. Kerken in eenig opzicht door de besluiten van den Raad worden gebonden, of daarvoor verantwoordelijk zijn, en, zolang de medewerking duurt, een evenredig deel van de kosten van den Raad betalen uit de Generale kas.

e. Financiën.

Allereerst wil Uwe commissie memoreeren, dat ze de boeken van de Penningmeester (blijkbaar bekleedt br. C. C. de Vries in het College van Deputaten zoowel de functie van Scriba als die van Quaestor) heeft nagezien, met de stukken heeft vergeleken, en in orde heeft bevonden; daarom stelt ze voor, hem dank te zeggen voor het gevoerde financieel beheer en hem decharge te verleen over het tijdvak 26 November tot 23 April 1946.

Het totaal der inkomsten bedroeg f 1197.05 (zijnde toegezonden collecten van 4 kerken); het totaal der uitgaven (administratie- en bureaustkosten, en onkosten zendingslectoraat) f 211.77, zoodat er is een batig saldo van f 985.28.

Uw commissie ondersteunt gaarne het voorstel der Deputaten dat er van de Generale Synode, door middel van haar Deputaten, een oproep uitga tot alle kerken om alle zendingsgelden, die zij in kas hebben en nog zullen krijgen, voor-

loopig via de classicale quaestoren op te zenden aan den Quaestor der Generale Deputaten. Voorloopig: als er meer zendende kerken optreden, zal een nieuwe regeling worden ontworpen.

Ook zou Uwe commissie aan Uwe Vergadering willen voorstellen, dat ze Deputaten opdrage, een schrijven tot de kerken te richten, waarin ze worden opgewekt:

- 1e. met milde hand te geven voor den arbeid der zending;
- 2e. in elk geval de Pinkstercollecte te doen houden, met nog een collecte op den Ien Advents-Zondag of Ien Kerstdag;
- 3e. een Zendings-commissie in het leven te roepen, die (behalve dat ze in 't algemeen arbeid om de belangstelling in en de kennis van de zending te bevorderen, een regelmatige inzameling van giften voor de zending organiseere (als vaste bijdragen, met busjes en dgl.)

Wel is er momenteel niet veel geld noodig, maar zoodra we in de gelegenheid zullen zijn een of meer missionairs uit te zenden, is er in eens zeer veel geld noodig. Daarom is het raadzaam, reeds nu een kapitaaltje te vormen.

Te meer dringt dit, als we bedenken, dat we een missionair dienaar, of andere(n) zendingsarbeider(ster), die tot op heden zich stelde achter de gebonde kerken, maar die zich vrijmaakt en zich weer beschikbaar stelt voor ons zendingswerk, van stonde aan zullen hebben te salarieeren.

Uwe Commissie gaat niet accoord met de suggestie Uwer Deputaten alsof we alle zendingsarbeiders hun tractement zouden moeten aanbieden, als uitvloeisel van onze pretentie, dat ze feitelijk in dienst onzer kerken staan.

f. *Het Thuisfront.*

In opdracht van de Synode van Enschede hebben Uw Deputaten een schrijven verzonden aan al de plaatselijke kerken, welk schrijven als bijlage bij het rapport was gevoegd.

Uw commissie kan niet anders dan Uw vergadering voorstellen, Deputaten daarvoor hartelijk dank te zeggen. Toch zal met één zoo'n circulaire niet kunnen worden volstaan. De kerken behooren geregeld te worden ingelicht over en opgewekt tot den arbeid der zending.

Uw commissie stelt daarom voor, het verzoek van de Part. Synode van het Noorden in te willigen en dus haar Deputaten op te dragen op geregelde tijden b.v. eens per maand, een zendingsartikel in de plaatselijke of regionale kerkbladen te doen plaatsen.

Mochten deze kerkelijke bladen, vanwege de papierschaarschte niet over voldoende ruimte beschikken, om bedoelde artikelen te plaatsen, dan zou overwogen kunnen worden, dat Deputaten b.v. elk kwartaal een rondschriften aan de kerken zenden, zooals ze nu reeds éénmaal gedaan hebben.

Overigens zal het wel niet mogelijk zijn *alle* belangrijke zendingsaangelegenheden op deze wijze voldoende onder de aandacht van al de leden onzer kerken te brengen. Om aller belangstelling en meelevens in de zaak der zending te bevorderen zal het wenschelijk zijn, dat een, zij het dan voorloopig ook bescheiden, zendingsblad voor onze kerken opnieuw verschijnt.

Uw commissie spreekt den wensch uit, dat de initiatieven, die deputaten blijkens hun rapport in deze zaak namen, tot een goed resultaat zullen leiden en dat binnenkort weer een orgaan voor dit doel zal uitgegeven worden.

Uw commissie is van meening, dat we niet zullen voortgaan met het uitgeven van een Zendingskalender; omdat de ondervinding heeft geleerd, dat deze als propaganda-middel (dit woord genomen in den goeden zin) van weinig of geen waarde is.

Wel wil Uw commissie er met allen ernst op wijzen, dat èn de Dienst des Woords, èn de Catechisaties, èn de Jeugdvereniging, èn de school èn de pers een taak hebben om in de gemeente kennis van en de liefde tot de zending aan te kweeken en te bevorderen, en dat de kerkeraden, zoover het op hun weg ligt en zooveel in hun vermogen is, zullen hebben toe te zien, dat deze taak worde volbracht.

Onze gemeenten dienen te worden zendingsgemeenten, in dien zin, dat ze hebben mee te leven met de Zending (en er dus van op de hoogte behooren te zijn); dat ze blijmoedig offeren voor de zending en aanhouden in het gebed voor de zending.

Resumeerende komt Uwe Commissie tot de volgende conclusies:

1. Niet opnieuw een samenspreking te zoeken met de Deputaten der zending van de niet-vrijgemaakte Geref. Kerken, tot het treffen van een regeling van

den zendingsarbeid in Indië, gezien het antwoord dezer Deputaten op het tot hun gericht verzoek tot samenspreking.

2. Niet afzonderlijk te gaan procederen over de Zendingsgoederen uit praktische overwegingen.

3. Onmiddellijk contact op te nemen met de zendingsarbeiders op Midden Java-ten Zuiden en Soemba en hen op te wekken tot vrijmaking, opdat zij zoo mogelijk den arbeid aldaar voortzetten in dienst en voor rekening van onze kerken.

4. De zendingsarbeiders, die tot op heden door de kerken werden betaald, zoodra zij zich vrijmaken, en onze zending blijven dienen, voor rekening te nemen van onze kerken.

5. Te bepalen dat voorloopig al de zendende kerken met haar ressorten met de zendende kerk van Zwolle zullen samenwerken.

6. De handelingen der Deputaten goed te keuren, onder dankzegging voor den arbeid door hen verricht.

7. Het financieel beheer goed te keuren en den quaestor, met dank voor het door hem gevoerde beheer, decharge te verleen.

8. Opnieuw Deputaten voor de Zending te benoemen en hun op te dragen:

a. in samenwerking met de zendende kerken te verrichten hetgeen uit conclusie 3 en 4 voortvloeit;

b. de pogingen, reeds begonnen tot het verkrijgen van zendingsarbeiders, zoowel voor hoofd- als hulpdienst, voort te zetten;

c. samenwerking te zoeken met den Zendings-Raad, zooals bedoeld in Artikel 227 v. d. Acta der Gen. Synode der Geref. Kerken, van 1930 te Arnhem;

d. de kerken op te wekken tot offervaardigheid voor de zending; tot het houden van één of meer collecten, in elk geval van de Pinkstercollecte en een collecte in den adventstijd; en tot het organiseeren van een geregelde inzameling van zendingsgeldten;

e. er bij de kerken op aan te dringen, dat ze voorloopig de door haar verzamelde zendingsgeldten via de classicale Quaestor overmaken aan den Quaestor der Generale Deputaten.

f. de kerken te adviseeren, dat ze arbeiden en toezien, dat èn door de prediking, èn door de catechisaties, èn door den Jeugdvereenigingsarbeid, èn door de scholen, èn door de pers onze gemeenten zullen zijn en steeds meer worden zendingsgemeenten;

g. zoo spoedig mogelijk te komen tot de uitgave van een zendingsblad;

h. een officieel antwoord te richten aan de Zendingsarbeiders op Soemba;

i. in alle Zendingszaken diligent te zijn.

9. Opnieuw Deputaten te benoemen, die de zaak der „Voor-opleiding in studie zullen nemen, en dezen te machtigen dienaangaande maatregelen te nemen.

Namens Commissie IV,

J. VAN DIJK, Rapporteur.

BIJLAGE XXIV.

MAKASSAR, 4 Januari 1946.

Aan de Generale Synode der Geref. Kerken in Nederland, houdende art. 31 Kerkenorde. p/a de Weleerw. Heer Ds. D. van Dijk, Groningen.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders,

Ondergeteekenden, allen arbeiders in de zending der Gereformeerde Kerken op het eiland Soemba, met U staande in de gemeenschap des geloofs, gevoelen zich in hun geweten gedrongen het hierna volgende voor U uit te spreken.

Tot onze groote droefheid hoorden wij na onze bevrijding uit de Japansche interneering van de scheuring die gedurende den oorlog in onze kerken is ontstaan. Onze verslagenheid daarover was daarom te grooter, omdat wij met hoop waren beziel, dat de jaren van oordeel, lijden en strijd tot dieper geloofsleven en tot krachtiger besef van eenheid zouden hebben geleid.

Wij wisten, dat ook in onze kerken verschillende stromingen bestonden, maar wij hoopten, dat gedurende den oorlog, waarin ons veel werd ontnomen, maar waarin wij ook door den gemeenschappelijken nood hechter aan elkander werden verbonden; waarin Gods Geest ons drong tot dichter leven bij Hem, die de Bron is van ons geestelijk bestaan, ook de gemeenschap der heiligen, het besef

van saamhoorigheid, het elkaar noodig hebben als broeders en zusters in Christus ook bij verschil van mentaliteit en confessioneel gevoelen zou zijn verdiept en versterkt.

God heeft in dit opzicht in ons kamp wonderen gewerkt, die ons met groote dankbaarheid vervulden en het was onze bede dat ook de berichten uit het vaderland ons daarvan zouden doen hooren. Uw Vergadering zal het verstaan hoe diep teleurgesteld wij waren, ja geheel verslagen, toen het voor ons haast onaanvaardbare bericht begon door te dringen, dat de kerken die ons hebben uitgezonden, die ons lief zijn en waartoe wij van harte behooren door tweespalt waren gescheurd.

Broeders, meen niet, dat wij in hoogheid zouden willen oordeelen over wat in onze Kerken is gebeurd in de jaren van de duitsche bezetting. Niet alleen ontbreken ons voor ons oordeel de voldoende gegevens, maar ook hebben wij in deze jaren waarin God ons van onzen arbeid heeft weggenomen, te zeer eigen tekortkomingen en zonden gezien, dan dat wij nu over onze broeders en zusters zouden mogen oordeelen. Eer bevangt ons een gevoel van gemeenschappelijke schuld om vroegere verhoovaardiging op onze kerken, die immers de belijdenis handhaafden waar anderen die verzaakten, over onze zending, die zoo schriftuurlijk was en zoo goed georganiseerd in onderscheiding van die van vele anderen. Zie broeders, wij gelooven en belijden met diepe verootmoediging, dat God deze scheuring als een oordeel over onze kerken heeft doen komen om de zonde door ons allen begaan. Nu heeft Hij door Zijn Geest in andere kerken een verdieping van geestelijk leven gewekt en een dichter leven bij Zijn Woord welke voor onze kerken, die in deze jaren zoo jammerlijk zijn gescheurd diep beschamend zijn. In ons leeft de stemming die Daniël dreef tot gebed voor zijn volk en als bij hem gaat ons gebed uit tot onzen God om genadig herstel. Want onze God is ontfermend en gaarne vergevend en Hij doet ons niet naar onze zonden.

Wij weten dat de verschillen, die tot scheuring hebben geleid in vele opzichten diepgaand zijn; wij hebben gehoord dat bij meerderen een haat en verbittering heerscht, die een verbreding van de ontstane scheur doet vreezen. Maar wij weten ook, dat onze God machtig is in Zijn genade te doen wat ons menschen onmogelijk is. Wij hebben gebeden tot Hem, die een eeuwig verbond met ons heeft opgericht en die trouwe houdt in eeuwigheid, ook waar zij ontrouw zijn en van den rechten weg zijn afgeweken, opdat Hij in Zijn groote genade deze ramp van ons mocht wegnemen.

Want wij zijn diep overtuigd, dat inzonderheid voor dezen tijd van godsdienstige en moreele ontredering, waarin het bijzonder voor vele jonge menschen zoo waar is om den weg te vinden, de Kerk behoort te zijn een gemeenschap der heiligen in een wereld van haat, een lichtend licht in de duisternis, en het klare Evangelie van liefde en vrede, van genade en redding te doen uitgaan tot allen die in den geestelijken nood van dezen tijd dreigen om te komen. Maar dit kunnen wij niet, wanneer wij innerlijk vertoerd worden door een onderlinge verdeeldheid en strijd, welke naar onze diepe overtuiging voor God niet verantwoord zijn. Wij vreezen, dat het rumoer van deze verdeeldheid de boodschap van het Evangelie voor veler ooren onverstaanbaar zal maken.

Wij gedenken hier ook bijzonder de opdracht van onzen Heiland tot prediking van het Evangelie aan de volken die Hem nog niet kennen en aan de nog jonge christelijke kerken op het zendingsveld. En wij denken met huivering aan de mogelijkheid, dat waar God onze kerken in de toekomst, nu de moeilijkheden niet minder maar meer zullen zijn, roept tot nog grooter overgave aan dezen dienst, onze kerken bezig zijn hun kracht in onderlinge verdeeldheid te verteren. De akker is zoo groot en samenbinding en inspanning van alle krachten zal zoo zeer vereischt zijn.

Bovendien, de teekenen wijzen er op, dat op het Zendingsveld bij de jonge christelijke kerken een krachtige drang tot meerdere aaneensluiting, tot nauwere eenheid zich openbaart om gezamenlijk de verantwoordelijke roeping te vervullen, die God hun in deze landen geeft. Onze verdeeldheid zal hen met droefheid en verbazing vervullen en gevaar doen ontstaan voor vervreemding van de kerken die hun het Evangelie hebben gebracht.

Broeders, wij meenen om Christus' wil deze gedeeldheid onzer kerken niet te kunnen, niet te mogen aanvaarden en daarom tot de Synodale Vergadering van beide groepen deze zelfde bede te moeten richten:

In de belijdenis van onzen Heere Jezus Christus, die het Hoofd en de eenheid der Zijnen is,

geloovig luisterend naar Zijn hoogepriesterlijk gebed om de eenheid der Zijnen, waarin voor ons allen een roeping is geweest,

met U zoekende de openbaring van Christus' heerlijkheid in deze wereld, door onzen Heiland bij Zijn bede uitdrukkelijk genoemd,

gedachtig aan de taak door onzen Koning aan onze kerken opgedragen in de verkondiging van Zijn Evangelie onder alle volken en de schade die nieuwe verdeeldheid moet toebrengen aan het werk der Zending, de verwarring in het geestelijk leven van de kerken op het zendingsveld, die deze scheuring niet zullen kunnen verstaan, de mogelijke vervreemding van de kerken door wie het Evangelie tot hen kwam,

kunnen wij niet anders dan in den Naam van onzen Heere Jezus Christus, om Zijns werks wil U bidden te besluiten, dat deze scheuring, die broeders van hetzelfde huis verdeelt, te niet gedaan moet worden.

Wij erkennen, dat wij van het feitelijk gebeuren te weinig kennis hebben, dan dat wij daarop nu zouden kunnen ingaan. Maar wel willen wij het voor Uwe Vergadering uitspreken, dat naar ons gevoelen de zaak tusschen de broeders thans in geding geen reden tot scheiding mag zijn. Onze Heere Jezus Christus zelf is de eenheid van al de Zijnen, zoo mogen wij ook alleen uit elkander gaan om Christus wil, daar waar aan Zijn eer en Zijn werk wordt tekort gedaan. Wij zijn overtuigd — ook bij erkenning van bestaande verschillen — dat dit bij geen van beide groepen der broeders het geval is.

Wij kunnen ons niet scharen bij een der beide groepen; wij behooren bij U allen. Gij behoort om Christus' wil bijeen.

Het is onze oprechte bede, dat onze Heere Jezus Christus door Zijn Geest, die eenheid onder U herstelle.

Uw broeders in Christus,

L. ONVLEE.

J. BERG.

T. J. MOBACH.

H. BERGEMA.

J. A. VELLENGA.

P. J. LUIJENDIJK.

Dat Ds. W. van Dijk en Br. Krijger niet teekenden ligt in het feit dat zij reeds naar Soemba zijn vertrokken. Wij zijn overtuigd dat zij met deze bede aan onze kerken van harte instemmen. L. O.

BIJLAGE XXV.

RAPPORT inzake een schrijven van zendingsarbeiders Soemba.

In handen Uwer commissie werd gesteld een brief der „arbeiders in de zending der Gereformeerde Kerken op het eiland Soemba”, gedateerd Makassar 4 Jan. 1946, ondertekend door de broeders: L. Onvlee, J. Berg, T. J. Mobach, H. Bergema, J. A. Vellenga, P. J. Luijendijk met de bijvoeging: „Dat Ds. W. van Dijk en Br. Krijger niet teekenden ligt aan het feit dat zij reeds naar Soemba zijn vertrokken. Wij zijn overtuigd dat zij met deze bede aan onze kerken van harte instemmen. L. O.”

In dit mede aan U gerichte schrijven wordt diepe droefheid uitgesproken over „de scheuring die gedurende den oorlog in onze kerken is ontstaan.” Met dit uitspreken van hun droefheid bedoelen deze broeders, naar zij voorgeven, allerm minst in hoogheid te oordeelen, daar zij te zeer zien eigen zonden en tekortkomingen en hun bovendien ook voldoende gegevens voor een oordeel ontbreken. Verder zijn zij bevreesd, dat, vooral ook tot schade van de zending, onze kerken bezig zijn haar kracht in onderlinge verdeeldheid te verteren en dat, door onze verdeeldheid, het gevaar zal ontstaan, dat de jonge christelijke kerken in welke „een krachtige drang tot meerdere aansluiting, tot nauwere eenheid zich openbaart” vervreemden zullen van de kerken, die haar het Evangelie hebben gebracht.

Daarom meenen deze broeders „tot de Synodale Vergadering van beide groepen deze zelfde bede te moeten richten:

In de belijdenis van onzen Heere Jezus Christus, die het Hoofd en de eenheid der Zijnen is,

gehoovig luisterend naar Zijn hoogepriesterlijk gebed om de eenheid der Zijnen, waarin voor ons allen een roeping is geweest,

met U zoekend de openbaring van Christus' heerlijkheid in deze wereld, door onzen Heiland bij Zijn bede uitdrukkelijk genoemd,

gedachtig aan de taak door onzen Koning aan onze kerken opgedragen in de verkondiging van Zijn Evangelie onder alle volken en de schade die nieuwe verdeeldheid moet toe brengen aan het werk der Zending, de verwarring in het geestelijk leven van de kerken op het zendingsveld, die deze scheuring niet zullen kunnen verstaan, de mogelijke vervreemding van de kerken door wie het Evangelie tot hen kwam,

kunnen wij niet anders dan in den Naam van onzen Heere Jezus Christus, om Zijns werks wil U bidden te besluiten, dat deze scheuring, die broeders van hetzelfde huis verdeelt, te niet gedaan moet worden.

Wij erkennen, dat wij van het feitelijk gebeuren te weinig kennis hebben, dan dat wij daarop nu zouden kunnen ingaan. Maar wel willen wij het voor Uwe Vergadering uitspreken, dat naar ons gevoelen de zaak tusschen de broeders thans in het geding geen reden tot scheiding mag zijn. Onze Heere Jezus Christus zelf is de eenheid van al de Zijnen, zoo mogen wij ook alleen uit elkander gaan om Christus' wil, daar waar aan Zijn eer en Zijn werk wordt tekort gedaan. Wij zijn overtuigd — ook bij erkenning van bestaande verschillen — dat dit bij geen van beide groepen der broeders het geval is. Wij kunnen ons niet scharen bij een der beide groepen; wij behooren bij U allen. Gij behoort om Christus' wil bijeen.

Het is onze oprechte bede, dat onze Heere Jezus Christus door Zijn Geest die eenheid onder U herstelle.

Uw broeders in Christus" enz.

Uw commissie oordeelde, dat een antwoord op dit schrijven, een bede bevattend, vereischt was. En naar onze gedachte zou een antwoord het volgende kunnen bevatten:

1. Een dankbetuiging voor de ontvangst van bedoelde brief, als droefheid uitsprekend over de ontstane scheur en vrees voor de te verwachten gevolgen op het zendingsveld, als getuigend van liefde voor Christus en Zijn Kerk en van begeerte naar de eenheid der Zijnen, onder opmerking, dat wij met deze dankbetuiging niet bedoelen uit te spreken, dat wij de in dit schrijven gegeven probleemstelling aanvaarden.

2. Meedeeling van de volledige bescheiden, die onze Synode besloten heeft te zullen geven op het verzoek tot samenspreking van de zijde der synodocratisch gebonden kerken met de belofte hun toe te zullen zenden de eventueele correspondentie, die gevoerd zal worden tusschen de deputaten voor samenspreking door beide Synodes aangewezen. Immers deze broeders verklaren, dat hun voor de vorming van een oordeel over hetgeen in onze kerken geschied is de genoegzame gegevens ontbreken en wij kunnen in de door God geëischte vorming van dit oordeel hen het beste dienen door hun voor te leggen de genoemde officieele stukken.

Op grond van het bovenstaande stelt Uw commissie voor, dat U als volgt besluit:

De Synode enz. kennis genomen hebbende van het schrijven der „arbeiders in de zending der Gereformeerde Kerken op het eiland Soemba", Makassar 4 Jan. 1946, besluit:

1. Dit schrijven te beantwoorden.
2. Dit antwoord te laten bestaan uit:
 - a. Een dankbetuiging in bovenvermelden zin voor de ontvangst van genoemd schrijven.
 - b. Een overlegging van de volledige bescheiden, die de Synode besloten heeft te zullen geven op het verzoek tot samenspreking van de zijde der synodocratisch gebonden Geref. Kerken.
 - c. Een belofte de eventueele correspondentie, die tusschen de deputaten voor samenspreking door beide Synodes aangewezen, gevoerd zal worden, toe te zullen zenden.
3. Deputaten voor samenspreking aangewezen te belasten voor de vervulling van deze belofte zorg te dragen.

Namens Commissie II,

D. ZEMEL, Rapporteur.

BIJLAGE XXVI.

VOORBURG, 22 Juni 1946.

*Den Weledl. Zeergel. Heer Dr. L. Onvlee, eerste onder-
teekenaar van „de arbeiders in de zending der Gerefor-
meerde Kerken op het eiland Soemba”.*

Hooggeachte Broeders,

De Synode onzer Kerken droeg mij op U hartelijk te danken voor het schrijven d.d. 4 Januari 1946 tot haar gericht, in welk schrijven U droefheid uitspreekt over de kerkelijke scheuring, en uiting geeft aan Uw vrees voor de te verwachten gevolgen hiervan op het Zendingsveld. Uw schrijven getuigt van liefde voor Christus en Zijn Kerk en van een begeerte naar de eenheid der Zijnen. Hoewel de Synode de in Uw schrijven gegeven probleemstelling niet kan aangaarden, waar het haar voor alles gaat om de geestelijke eenheid des geloofs in den band der waarheid en zij overtuigd is dat de zaak van onzen Heere op deze aarde alleen gediend kan worden door de handhaving van waarheid en recht, gevcelt ze met U de hartelijke droefheid over de geslagen breuk en begeert ook zij de eenheid van allen die van Christus zijn, en voor Zijn Woord onvoorwaardelijk willen buigen.

Waar U zelf memoreert dat U van het feitelijk gebeuren te weinig kennis draagt om het volledig te kunnen beoordeelen, gaan hierbij de volledige bescheiden, welke de synode besloten heeft te zullen geven op het verzoek tot samenspreking dat van de zijde der gebonden kerken tot haar kwam. We verzoeken U dringend hiervan ernstig kennis te nemen en het antwoord der synode biddend te overwegen, waar U in deze bescheiden vindt een ernstig pogen om in den weg van waarheid en recht en daarom ook in gebondenheid van Gods Woord, de Belijdenis en de Kerkenordering mede te werken tot de wegneming van de door haar betreunde scheuring.

Tevens besloot de synode aan haar deputaten voor de samenspreking opdracht te geven, de eventueele volledige correspondentie, die tusschen de deputaten voor samenspreking door beide synodes aangewezen, gevoerd zal worden, ook U toe te zenden.

Geve de Heere U de genade in de huidige kerkelijke kwesties een diepgaand onderzoek in te stellen bij het licht van Zijn Woord, en Uw houding daarin te bepalen voor het aangezicht van Hem, die Zijn Kerk Zich kocht met Zijn bloed, en in Zijn Hoogepriesterlijk gebed geworsteld heeft om de bewaring van Zijn Kerk in de waarheid.

Namens de Synode,

(w.g.) B. A. BOS, 1e Scriba.

BIJLAGE XXVII.

BATAVIA, 11 Januari 1946.

AFSCHRIFT.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in
Nederland.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders,

De raad der Gereformeerde Kerk te Batavia — in dezen mede sprekend namens de mission-dienaren des Woords Dr. F. L. Bakker en Ds. Joh. Verkuyl, die tijdelijk alhier vertoeven — gevoelt zich gedrongen U het volgende te schrijven.

Door particuliere correspondentie en door mededeelingen van broeders, die kortgeleden uit Nederland hier aangekomen zijn, hebben wij kennis gekregen van de scheur, die door onze Nederlandsche Gereformeerde Kerken getrokken is. Eenig officieel schrijven hieromtrent heeft ons niet bereikt, zoodat een oordeel over de oorzaken van deze scheuring en over de gronden, die tot afzetting van ambtsdragers geleid hebben, ons niet past. Ook willen wij ons niet aanstellen alsof de eenheid der kerk in haar openbaring ons meer ter harte zou gaan dan U. Maar wij kunnen niet nalaten U te doen weten, hoe wij door het bericht van deze scheuring ontroerd zijn.

De nood van den tijd heeft hier in Indië allen, die den Christus der Schriften als hun Heer en Heiland belijden, veel dichter bij elkaar gebracht dan dit voorheen het geval was, en is een machtige prikkel geweest tot het zoeken van eenheid op kerkelijk gebied. Ook was het ons een groote vreugde te vernemen, dat eveneens onder de inheemsche en chineesche christenen deze drang naar eenheid en het besef van haar noodzakelijkheid sterk was gegroeid; zóó zelfs, dat er kerkengroepen zijn, die, hoewel uit verschillende zendingsactie ontstaan, zich thans in één verband vereenigd hebben.

Onze hoop en onze bede was, dat ook in Nederland de ontzaglijke beproeving van het onbeschrijfelijke corlogsgleed althans deze vrucht voor het kerkelijk leven gedragen zou hebben, dat vroegere gescheidenheid zou zijn opgeheven en dat eindelijk samengekomen zou zijn, wat reeds lang bijeen hoorde.

En nu was het eerste groote nieuws over onze kerken: scheuring! De indruk hier was verbijsterend. Wij schaaamden ons voor God en menschen. Wat hadden wij te antwoorden aan hen, die — vaak niet zonder nauwelijks verholten spot — bij ons informeerden naar onze kerken in Nederland? En met bezorgdheid zagen wij tegemoet, welke de reactie zou zijn bij de inheemsche en chineesche christenen, wanneer het gerucht van deze droeve gebeurtenis ook tot hen zou doordringen.

Helaas, deze bezorgdheid is reeds gebleken niet ongegrond te zijn. Hoe uiterst moeilijk ook — door de benauwende omstandigheden waaronder wij hier nog leven — het contact met deze christenen is, het is ons niet verborgen gebleven, dat onder hen de vraag gaat leven of het dan toch wáár is, dat de Gereformeerden „scheurmakers” zijn. En de vrees is gewettigd, dat bij de niet tegen te houden beweging naar kerkelijke eenheid hier te lande, het Gereformeerde woord, waarnaar vroeger met ernst geluisterd werd, minder goede ingang vindt en zijn invloed verliezen zal.

Broeders, wij smeeken U, om de eer van Gods Naam en om het heil der kerk in deze landen, wilt toch alles, alles doen om deze breuk te heelen.

Neen, ook wij begeeren niet een eenheidsopenbaring ten koste van de waarheid; wij willen dit graag met klem verzekeren. Maar wij achten het gevaar niet uitgesloten, dat het streven om niet-centrale waarheden van ons christelijk geloof steeds scherper te willen formuleeren en goddelijke verborgenheden in woorden te willen uitdrukken, en dan deze formuleeringen en uitdrukkingen bindend te verklaren als leer der kerk, noodeloos de eenheid der kerk bedreigt. Wij zeggen dit met groote bescheidenheid; maar wij meenen dat niet alleen het belijden der waarheid, doch evenzeer het zoeken van de openbaring der eenheid goddelijke roeping is voor de kerk.

Broeders, wij bevelen U voor al Uw beradaslagingen en te nemen beslissingen Gode en den Woorde Zijner genade aan.

Wij willen ons verootmoedigen in schuldertekening voor Zijn heilig aangezicht, en bidden met U, dat HIJ zich over onze kerken ontfermen moge, opdat om onzent wil Zijn Naam niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde en Zijn heerlijik koninkrijk kome.

*Met de meest hartelijke broedergroeten
namens den raad voornoemd,*

(w.g.) J. UBELS, *Praeses.*

(W.g.) J. F. WILLEMS, *Scriba.*

BATAVIA, 20 April 1946.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken
(onderhoudende art. 31 K.O.) in Nederland.*

WelEerwaarde en Eerwaarde Broeders,

De kerkeraad der Gereformeerde Kerken te Batavia, in dezen handelend mede op uitdrukkelijk verzoek van de kerk te Semarang en overtuigd te spreken namens alle Gereformeerde Kerken in Indië, gevoelt zich geroepen zich met het volgende tot U te wenden.

Uit het schrijven, dat wij gericht hebben aan de jongste Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland, en waarvan afschrift aan Uw kerken werd toegezonden, kan U bekend zijn hoe wij in Indië verbaasd en bedroefd zijn over de scheur, die door onze kerken in Nederland getrokken is. Deze droefheid is zeer verzaard door de bezorgdheid over de schade, die deze scheuring dreigt te brengen aan de zaak van Gods Koninkrijk in deze landen.

Van meet af is ons gebed opgegaan, dat het den Heere behagen mocht zich te ontfermen, vergiffenis te schenken, en te hereenigen wat bijeen hoort.

Want het is ons niet mogelijk in te zien, dat deze scheuring gewettigd is. Wij zien hier het werk van den booze en de zonde der menschen. Ook onze eigen zonde. Want wij kunnen ons niet vreemd houden van de kerken in Nederland, en weten dat ook ons verootmoediging past.

Daarom was het ons een oorzaak van groote vreugde en dankbaarheid te vernemen, dat genoemde synode eenstemmig besloot zich tot U en tot de Christelijk Gereformeerde Kerken te wenden, opdat onder den zegen des Heeren hereniging zelfs in wijder verband tot stand komen mocht.

Broeders, wij smeeken U, wilt toch de uitgestoken hand aangrijpen. Wij weten uit het Woord Gods en uit eigen levenservaring hoe moeilijk het is, niet alleen anderer, maar ook eigen schuld te zien.

Moge God ook U genade geven Uzelf te verloochenen, het mindere minder te laten en het meerdere te grijpen.

Wat zou het heerlijk zijn, als de duivel zijn aanvankelijke winst weer verliezen moest en door Gods wondere macht uit zondige verdeeldheid een grootere eenheid voortkomen mocht. Laat het althans niet aan U liggen, zoo dit niet geschiedt.

Wij belijden, dat wij een God hebben, Die wonderen doet, en Die verwerkelijken kan wat bij menschen onmogelijk moet worden geacht. Daarom willen wij volharder in het gebed, uitziende naar de verhooring, tot glorie van Zijn heiligen Naam.

Moge bij al Uw beraadslagingen en beslissingen de Geest Gods U verlichten en leiden naar Zijn Woord.

*Met de meest hartelijke broedergroeten
namens de kerkeraad voornoemd,
(w.g.) J. UBELS, Voorzitter.
(w.g.) J. F. WILLEMS, Scriba.*

BIJLAGE XXVIII. RAPPORT betreffende het toezenden van een afschrift van den brief door den Kerkeraad van Batavia, gezonden aan de „Gen. Synode der Geref. Kerken”.

Te oordeelen had Uw commissie over het U toegezonden afschrift van den brief, die 11 Jan. 1946, door den , raad der Gereformeerde kerk te Batavia — in dezen mede sprekend namens de mission, dienaren des Words Dr. F. L. Bakker en Ds. Joh. Verkuy!” tijdelijk aldaar vertoevend, geschreven werd aan de „Generale Synode der Gereformeerde kerken in Nederland”.

In dit schrijven werden de volgende punten naar voren gebracht:

a. Daar deze kerkeraad slechts door particuliere berichten kennis had gekregen „van de scheur, die door onze Nederlandsche Gereformeerde kerken getrokken is” en eenige officieele mededeeling niet werd ontvangen, wil hij zich van „een oordeel over de oorzaken van deze scheuring en over de gronden, die tot afzetting van ambtsdragers geleid hebben” onthouden.

b. Getuigt hij van zijn verbijstering over de scheuring te meer, daar in Indië allen, die den Christus der Schriften als hun Heer en Heiland belijden, veel dichter bij elkaar zijn gebracht en van zijn bezorgdheid, die nu reeds niet ongegrond is gebleken, over de reactie op het droeve gebeuren in Nederland bij de inheemsche en Chineesche christenen.

c. Tenslotte wendt hij zich met deze woorden tot genoemde Synode: „Broeders, wij smeeken U, om de eer van Gods Naam en om het heil der kerk in deze landen, wilt toch alles, alles doen om deze breuk te heelen. Neen, ook wij begeren niet een eenheidsopenbaring ten koste van de waarheid; wij willen dit graag met klem verzekeren. Maar wij achten het gevaar niet uitgesloten, dat het streven om niet-centrale waarheden van ons christelijk geloof steeds scherper te willen formuleeren en goddelijke verborgenheden in woorden te willen uitdrukken, en dan deze formuleringen en uitdrukkingen bindend te verklaren als leer der kerk, noodeloos de eenheid der kerk bedreigt. Wij zeggen dit met groote bescheidenheid; maar wij meenen dat niet alleen het belijden der waarheid, doch evenzeer het zoeken van de openbaring der eenheid goddelijke roeping is voor de kerk.

Broeders, wij bevelen U voor al Uw beraadslagingen en te nemen beslissingen Gode en den Woorde Zijner genade aan.

Wij willen ons verootmoedigen in schulderkennis voor Zijn heilig aangezicht, en bidden met U, dat Hij zich over onze kerken ontfermen moge, opdat om onzent wil Zijn Naam niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde en Zijn heerlijk koninkrijk kome."

Uw commissie is van oordeel, dat hier een gelijke gedragslijn gevolgd kan worden als geschied is t.o.v. het schrijven der zendingsarbeiders in Soemba (zie betreffend rapport) zij het op grond van eenigszins andere overwegingen.

Zij meent, dat ook hier een antwoord niet achterwege mag blijven. Want al wordt ons ditmaal slechts een afschrift gezonden van een brief niet aan ons gericht, zoodat ons niets gevraagd wordt, wij hebben nochtans daardoor gelegenheid van de waarheid van Gods Woord en het recht des HEEREN getuigenis' te geven tegenover den Kerkeraad van Batavia, die wel van het droeve der scheur spreekt, doch zelf de scheur doortrekt door het verband met onze kerken te verbreken en een nieuw kerkverband aan te gaan met de gebonden kerken.

Zoo zou onze beantwoording kunnen beginnen met onzen dank uit te spreken, dat genoemd afschrift ons werd toegezonden met verwijzing naar hetgeen zoeven werd opgemerkt. Vervolgens zal de verdere inhoud van ons antwoord bepaald worden door de mededeeling van dezen kerkeraad, dat *officieele* inlichtingen hem over de scheuring in de Geref. Kerken in Nederland niet hebben bereikt. Vanzelf brengt dit voor ons de roeping mee deze leemte aan te vullen. Daarmee zou een aanvang gemaakt kunnen worden door de toezending van de volledige bescheiden, die onze Synode besloten heeft te zullen zenden op het verzoek tot samenspreking van de Synode der Geref. Kerken in synodocratisch verband. En als voortzetting zou kunnen dienen de overlegging van de eventueele correspondentie, die gevoerd zal worden tusschen deputaten voor samenspreking door beide Synodes aangewezen.

Gelet op het hierboven vermelde adviseert Uw commissie in dezer voege te besluiten:

De Synode enz. kennis genomen hebbende van de haar als afschrift toegekomen brief door den „Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Batavia" gezonden aan de „Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland" besluit:

1. Naar aanleiding van de toezending van voormeld afschrift een schrijven te richten aan den betreffende Kerkeraad.
2. In dit schrijven het volgende op te nemen:
 - a. Een dankbetuiging in den geest van het rapport voor de toezending van bedoeld afschrift.
 - b. Een overiegging van de volledige bescheiden die de Synode besloten heeft te zullen geven op het verzoek tot samenspreking van de zijde der synodocratisch gebonden Geref. Kerken.
 - c. Een belofte de eventueele correspondentie, die tusschen de deputaten voor samenspreking door beide Synodes aangewezen, gevoerd zal worden, toe te zullen zenden.
3. Deputaten voor samenspreking aangewezen te belasten voor de vervulling van deze belofte zorg te dragen.

Namens Commissie II,
D. ZEMEL, *Rapporteur.*

ADVIES betreffende schrijven van „kerkeraad der Gereformeerde kerken te Batavia".

Nadat Uw commissie haar rapport inzake het afschrift van den brief door den „Kerkeraad der Gereformeerde Kerk te Batavia" gericht aan „de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland" vastgesteld had, kwam bij haar in behandeling een missive van denzelfden kerkeraad, gedateerd 20 April 1946, aan U gezonden.

Daarin spoort deze kerkeraad U aan, waar de „Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland" besloten heeft zich te wenden tot de Christelijke Gereformeerde Kerk en U, de uitgestoken hand aan te grijpen.

Uw commissie is van oordeel, dat voor de beantwoording van dit schrijven volstaan kan worden met de verwijzing naar hetgeen geantwoord is op de toezending van het vermelde afschrift (zie betreffend rapport) en adviseert U alzoo te besluiten.

Namens Commissie II,
D. ZEMEL, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXIX.

VOORBURG, 22 Juni 1946.

*Aan den Raad der Gereformeerde Kerk te Batavia.**Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders,*

De Generale Synode droeg mij op U hartelijk te danken allereerst voor de toezending d.d. 23 Februari 1946 van een afschrift van een schrijven door U d.d. 11 Jan. 1946 gezonden aan „de Generale Synode der Gereformeerde kerken in Nederland”, en voorts ook voor Uw schrijven aan onze Synode d.d. 20 April 1946.

Al is het door U ons gezonden afschrift enkel bedoeld ter kennis neming van onze Synode van wat U aan de „Generale Synode der Gereformeerde kerken in Nederland” hebt geschreven, en wordt in dat afschrift van ons niets gevraagd, toch heeft onze Synode gemeend aan Uw schrijven niet stilzwijgend te moeten voorbijgaan, temeer omdat blijken den inhoud van bedoeld afschrift U Uw inlichtingen slechts „door particuliere correspondentie en mededeelingen van broeders, die kortgeleden uit Nederland” tot U gekomen zijn, hebt ontvangen, zonder dat „eenig officieel schrijven” over de droeve scheuring hier U heeft bereikt. Bovendien vraagt U onze Synode in Uw schrijven d.d. 20 April „de uitgestoken hand” van de zgn. Appèl Synode aan te grijpen.

Broeders, wij verstaan tenvolle dat U „door het bericht van deze scheuring ontroerd” zijt, en met U hebben wij gehoopt, gebeden en geworsteld dat „de ontzaggelijke beproeving van het onbeschrijfelijke oorlogsleed” degenen die van Christus zijn zou tezamensnoeren, in plaats van verdeelen. Maar al ons worstelen was schijnbaar tevergeefs en ons smeeken om althans de beslissing over zoo ernstige zaken uit te stellen tot na den oorlog is onbeantwoord gebleven.

Om U althans eenigszins in te lichten over de droeve scheur en tevens om ons ook tegenover U te verantwoorden ten opzichte van het verzoek om samenspreking dat van de zijde van de Deputaten der gebonden Kerken tot ons kwam, doen wij U toekomen de volledige bescheiden, die de Synode besloten heeft te geven op het verzoek tot samenspreking, en we spreken daarbij de wensch en bede uit, dat U deze bescheiden ernstig zult willen overwegen en zult willen toetsen aan het Woord des Heeren en de Belijdenisschriften onzer Kerken. Tevens berichten we U dat onze Synode besloot aan daartoe benoemde Deputaten op te dragen U de eventueele volledige correspondentie die tusschen de deputaten voor samenspreking door beide Synodes aangewezen, gevoerd zal worden, toe te zenden.

Hoewel we met groote dankbaarheid kennis namen van Uw medeleven moet het ons toch van het hart broeders, dat Gij wel van de droeve scheur spreekt, doch zelf deze scheur doortrekt door het verband met onze kerken, die op de oude belijdenis zijn blijven staan en aan de oude kerkregering zijn blijven vasthouden te verbreken, en een nieuw kerkverband aan te gaan met de gebonden Kerken. Daarom te meer wekken we U in den Naam des Heeren op de zaken die tot scheuring leidden ernstig te onderzoeken, bij het licht van Gods Woord, de Belijdenis en de Kerkenordering, en niet voorbarig een standpunt in te nemen.

De Heere schenke U daartoe getrouwmakende genade.

*Namens de Synode,**(w.g.) B. A. BOS, 1e Scriba.*

BIJLAGE XXX.

GRONINGEN, 19 April 1946.

*Aan de Generale Synode der Gereformeerde Kerken (art. 31), Groningen.**Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders,*

Door de Indische brieven aan de Synode gericht, bij vernieuwing bepaald bij den droevigen toestand in de Gereformeerde Kerken, hebben ondergeteekenden, leden dier Kerken, zich via de pers aldus gericht tot de leden der Gereformeerde Kerken in Nederland:

„Ondertekenaars, door het aangrijpend schrijven der Indische Kerken aan beide Synodes, opnieuw sterk onder den indruk gekomen van den

deplorabelen toestand in de Gereformeerde Kerken in Nederland, roepen U, leden dier Kerken, met den meesten aandrang op met hen, langs dezen weliswaar ongebruikelijken, maar door de ernst der zaak gewettigden weg, bij de beide Synodes der Kerken hartelijk adhaesie te betuigen aan de noodkreet uit Indië om eenheid der Kerk.

Laat deze actie door bijvalsbetuigingen Uwerzijds, door de eenvoudige daad van het zenden van naamkaartje of briefkaart aan een der onderteekenaars, onder Gods zegen worden tot een machtig getuigenis, tot een roep om eenheid, die veler bezwaren vermag te overstemmen."

Zij bieden U, bij dezen een lange lijst aan van belijdende leden der Gereformeerde Kerken, die door een spontane daad en veelal in aangrijpende bewoordingen hun bijval betuigen, daarbij een diskwalificatie van doel en handelwijze van welke zijde ook, niet achtende.

Moge deze roep U, leden der Generale Synode, wellicht ten overvloede, bewijzen dat ook binnen de grenzen van het Vaderland, de ernstige wil om één te zijn niet latent is, maar noopt tot een daad als deze.

De Heilige Geest Zelf, leide U en dwinge U met terzijdestelling van alle, door menschen gemaakte, hindernissen, dié besluiten te nemen en te bevorderen, die Deo Volente mogen leiden tot één zijn van hen, die in Christus een zijn.

JURRIEN VELDKAMP, Groningen.

R. WOLDRING, Haren.

JORRIT DE JONG, Groningen.

E. R. WIGBOLDUS K.zn., Groningen.

Mr. J. E. MULDER, Haren.

J. HUISJES, Haren.

JOH. BUITEN, Groningen.

BIJLAGE XXXI. RAPPORT betreffende schrijven van J. Veldkamp c.s.

Aan Uw commissie is opgedragen U van advies te willen dienen aangaande een schrijven van den Heer J. Veldkamp c.s., gedateerd Groningen 19 April 1946.

In dit schrijven wordt ons meegedeeld, dat de Heer J. Veldkamp met zes andere Heeren zich via de pers „tot de leden der Geref. Kerken in Nederland" gewend heeft met den volgende oproep:

„Onderteekenaars, door het aangrijpend schrijven der Indische Kerken aan beide Synodes, opnieuw sterk onder den indruk gekomen van den deplorabelen toestand in de Gereformeerde Kerken in Nederland, roepen U, leden dier Kerken, met den meesten aandrang op met hen, langs dezen weliswaar ongebruikelijken, maar door de ernst der zaak gewettigden weg, bij de beide Synodes der Kerken hartelijk adhaesie te betuigen aan de noodkreet uit Indië om eenheid der Kerk.

Laat deze actie door bijvalsbetuigingen Uwerzijds, door de eenvoudige daad van het zenden van naamkaartje of briefkaart aan een der onderteekenaars, onder Gods zegen worden tot een machtig getuigenis, tot een roep om eenheid, die veler bezwaren vermag te overstemmen."

Als resultaat van dezen oproep wordt thans een lijst van 1596 adhaesiebetuigingen op Uw tafel gelegd, ten bewijze mede, „dat ook binnen de grenzen van het Vaderland, de ernstige wil om één te zijn niet latent is".

De vraag overwegend of op dit schrijven nader moest worden ingegaan, kwam Uw commissie tot de slotsom, dat het tegenover deze actie onze plicht is te wijzen ten eerste op de waarheid, dat in de gegeven kerkelijke situatie Christus niet van ons vraagt op de één of andere manier adhaesie te verzoeken of te betuigen, maar eischt de daad der gehoorzaamheid in de vrijmaking van de onschriftuurlijke besluiten der Gen. Synodes der Geref. Kerken sinds 1942 en ten tweede op het feit, dat door de genade des Heeren de eenheid der kerk, welke is een eenheid in Christus, in gehoorzaamheid aan Zijn Woord, hersteld is in den weg der Reformatie, zoodat het het ambt is aller geloovigen zich te voegen tot deze vergadering, terwijl alle degenen, die zich van haar afscheiden of niet daar bijvoegen, die doen tegen de ordonnantie Gods. (N.G.B. art. 28).

Vervolgens heeft Uw commissie zich ingedacht, hoe het mogelijk zou zijn alle onderteekenaars en adhaesiebetuigers met dit antwoord te bereiken. Het leek ons niet onbillijk toe den Heer J. Veldkamp als eerstondergeteekende dit antwoord toe te zenden met het verzoek het te willen doorgeven aan zijn medeonderteekenaars en al degenen (1596), die adhaesie hadden betuigd.

In aansluiting hierop verzoekt Uw commissie U onderstaand besluit te willen nemen:

De Synode enz. kennis genomen hebbende van het schrijven van den Heer J. Veldkamp c.s. besluit:

1. a. Dit schrijven te beantwoorden,
b. aan het adres van den Heer J. Veldkamp.
2. In dit antwoord
 - a. Den eisch der vrijmaking in Christus' Naam te stellen.
 - b. Belijdenis te doen van de herstelde eenheid der Kerk, waarbij ieder zich te voegen heeft.
 - c. Den geadresseerde te verzoeken ons bescheid door te willen geven aan alle onderteekenaars en adhaesiebetuigers.

Namens Commissie II,
D. ZEMEL, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXII.

VOORBURG, 22 Juni 1946.

Den Weledl. Heer Jurrien Veldkamp c.s., Groningen.

Hooggeachte Heer,

De Generale Synode droeg mij op U en Uw medeonderteekenaars en adhaesiebetuigers, in antwoord op Uw schrijven d.d. 19 April '46, waarin U zich aansluit aan het „schrijven der Indische Kerken”, het volgende te berichten.

Naar het oordeel onzer Synode vraagt Christus in de gegeven situatie van het kerkelijk leven niet een actie waardoor adhaesie wordt verzocht of betuigd, maar houdt Hij ons aan het ambt der geloovigen dat ons verplicht zeer concreet na te gaan welke de oorzaken zijn voor de geslagen breuk, om daarna die oorzaken te toetsen aan het ons geopenbaarde Woord.

Een nagaan van de oorzaken doet ons steeds scherper zien, dat de uitwerpende Synodes en de haar volgende kerkeraden, en andere kerkelijke vergaderingen, meer macht en autoriteit toeschreven en toeschrijven aan bindend gestelde synodale uitspraken en ordinantiën, dan aan het Woord Gods; dat zij zelfs na herhaalde pogingen tot revisie voortgaan met het vervolgen van hen die heilig willen leven naar het Woord Gods (art. 29 N.G.B.); dat daar is een zich verharden in het kwaad, waarom het ambt aller geloovigen vordert alle menselijke vonden en wetten, om door dezen de consciëntiën te binden en te dwingen, te verwerpen (art. 32 N.G.B.), om alleen de hals te buigen onder het juk van Christus en zoo de eenigheid der Kerk te onderhouden als onderlinge lidmaten eenzelfden lichaams (art. 28 N.G.B.).

Door Gods genade mogen we getuigen, die eenheid der Kerk weer herkrege te hebben in een eenigheid des waren geloofs (H. C. Zd. 21), in het verenigd zijn met hart en wil in éénen zelfden Geest, door de kracht des geloofs (art. 27 N.G.B.), met allen die zich vrijmaakten van de zonden der Kerk, om biddend weer te keeren tot de volle gehoorzaamheid aan des Heeren Woord.

Van harte wekken we U op om met ons te gaan en te doen als wij, om der wille van onzen Heere Jezus Christus en om der wille van de Kerk die Hij Zich met Zijn bloed tot een eigendom kocht. Gehoorzaamheid blijft ook nu de eerste eisch. Ieder geloovige heeft zich bij de Kerk te voegen, terwijl zij die dat niet doen, doen tegen de ordinantie Gods.

Tenslotte mogen we U vriendelijk verzoeken dit ons antwoord door te geven aan Uw medeonderteekenaars en adhaesiebetuigers.

U toebiddende de Geest van Christus die gehoorzaam maakt,

Namens de Synode,
(w.g.) B. A. BOS, *1e Scriba.*

BIJLAGE XXXIII.

HILVERSUM, Februari 1946.

Aan de Deputaten der Gereformeerde Kerken volgens art. 31.

Gelijk U bekend is, zijn gedurende de oorlogsjaren op uitnodiging van den Raad voor „Kerk en Israël” verschillende vergaderingen gehouden met vertegenwoordigers van de navolgende kerkgenootschappen: Ned. Herv. Kerk; Geref.

Kerken; Geref. Kerken in H.V.; Chr. Geref. Kerk; Evang. Luth. Kerk; Herst. Evang. Luth. Kerk; Algem. Doopsgez. Societeit; Vrije-Evang. Gemeenten; Broedergemeente te Zeist, welke vele belangen van het Oude Volk hebben kunnen behartigen.

Deze vergadering stelt met eenparige stemmen voor, Uw sanctie aan de samenstelling van deze vergadering te willen verleenen en goed te vinden, dat zij den naam draagt van ó.C.I. (Interkerkelijk-Contact-Israël) en haar uitgangspunt vindt in het hierbijgaande concept.

Het is de bedoeling, dat iedere deelnemende Kerk zelf het aantal afgevaardigden bepaalt, waarvan zij één moet aanwijzen, die concludeerende stem heeft.

Zeër gaarne zien wij Uw antwoord hierop vóór 15 Maart a.s. bij ondergeteekende tegemoet.

Namens den Hervormden Raad voor Kerk en Israël.

W. TEN BOOM.

- Aan de:
1. Nederlandsche Hervormde Kerk.
 2. Gereformeerde Kerken in Nederland.
 3. Gereformeerde Kerk in Hersteld Verband.
 4. Gereformeerde Kerk volgens art. 31.
 5. Christelijk Gereformeerde Kerk in Nederland.
 6. Evangelisch Luthersche Kerk.
 7. Hersteld Evangelisch Luthersche Kerk.
 8. Algemeene Doopsgezinde Societeit.
 9. Vrije Evangelische Gemeenten.
 10. Remonstrantsche Broederschap.
 11. Evangelische Broedergemeente.

Teneinde eenheid te verkrijgen in de vragen de Kerk en het Jodendom betreffende, vormen vertegenwoordigers van de bovenvermelde Kerken een Commissie genaamd: I.C.I. = (Interkerkelijk-Contact-Israël).

Deze Commissie vindt haar uitgangspunt in de belijdenis:

Wij gelooven in „Jesus Christus en Dien gekruisigd”. (1 Cor. 2 : 2).

Aan de vergaderingen van deze Commissie zal worden deelgenomen door:

- 1e. officieel afgevaardigden namens de diverse kerkgenootschappen;
- 2e. de namens die kerken gekwalificeerde zendingsarbeiders onder Israël;
- 3e. de namens de vergadering bijzonder genoodigden.

Zij vindt haar taak in:

- 1e. onderlinge informatie over vraagstukken het Jodendom betreffende;
- 2e. het stichten van een of meerdere bureaux tot het verstrekken van informatie ter zake, aan de Kerken, Joden en andere belanghebbenden;
- 3e. het eventueel doen uitgaan van een gemeenschappelijk getuigenis in woord en geschrift inzake vraagstukken, welke de Christelijke Kerk als geheel raken;
- 4e. hulpverlening in die gevallen, waarin de bestaande kerkelijke instanties niet voorzien.

BIJLAGE XXXIV. **RAPPORT inzake deelneming aan de „I.C.I.” (Interkerkelijk-Contact-Israël).**

Aan Uw Commissie werd o.m. opgedragen te rapporteeren over het verzoek van den Hervormden Raad voor Kerk en Israël aan onze Kerken om deel te nemen aan de vergaderingen van de Commissie genaamd I.C.I. (Interkerkelijk-Contact-Israël). Deze commissie vindt, blijkens het bijgevoegde concept, haar uitgangspunt in de belijdenis: Wij gelooven in Jesus Christus en Dien gekruisigd” en vindt haar taak in:

1. onderlinge informatie over vraagstukken het Jodendom betreffende;
2. het stichten van een of meerdere bureaux tot het verstrekken van informatie ter zake, aan kerken, Joden en andere belanghebbenden;
3. het eventueel doen uitgaan van een gemeenschappelijk getuigenis in woord en geschrift inzake vraagstukken welke de Christelijke Kerk als geheel raken;
4. hulpverlening in die gevallen, waarin de bestaande kerkelijke instanties niet voorzien.

Uw commissie was van oordeel:

- 1e. dat de grondslag van het I.C.I. uiterst vaag is en ook vaag bedoeld is, gezien de lijst van de uitgenoodigde kerken;
- 2e. dat het streven van de Herv. Kerk om allerlei raden te vormen door onze kerken niet kan worden gesteund en ook uit dien hoofde medewerking met de I.C.I. onmogelijk is;
- 3e. dat ook het beoogde gemeenschappelijk getuigenis om verschillende redenen onaanvaardbaar is;
- 4e. dat de kerken de sociale verzorging der Joden aan andere instanties hebben over te laten.

Wel is Uw commissie van oordeel, dat onze kerken haar roeping dienen te verstaan t.a.v. de Zending onder de Joden.

Concludeerende stelt daarom Uw commissie voor:

- 1e. aan het verzoek tot deelneming aan het I.C.I. niet te voldoen;
- 2e. deputaten te benoemen, aan wie wordt opgedragen:
 - a. een onderzoek in te stellen naar de wijze, waarop de Zending onder de Joden behoort te worden voortgezet;
 - b. op de eerstkomende Gen. Synode hierover te rapporteeren en zoo mogelijk voorstellen te doen.

De Rapporteur,
W. NOORLAG.

BIJLAGE XXXV.

RAPPORT van de Deputaten voor de Geestelijke verzorging der Militairen.

*Aan de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken
(onderh. art. 31 K.O.) te Groningen.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders,

De Voorloopige Generale Synode in 1945 te Enschede gehouden benoemde als Deputaten voor de geestelijke verzorging der Militairen Ds. F. A. den Boeft, Ds. B. A. Bos, Ds. I. de Wolff en de brs. J. Bijlenga en J. Olthoff; met als hun secundi Ds. A. Bos, Ds. M. de Goede en br. H. Vogel.

Ze gaf de Deputaten de volgende welomschreven opdracht:

- a. contact te zoeken met predikanten, geschikt en bereid voor de functie van leger- en vlootpredikant, waarbij zij het getal tien niet zullen mogen overschrijden;
- b. deze predikanten in overleg met de kerken die ze dienen, voor te dragen bij de Overheid;
- c. aan de kerken duidelijk te maken de noodzakelijkheid van geestelijke verzorging der militairen en inzonderheid de garnizoenskerken op te wekken deze arbeid daadwerkelijk ter hand te nemen;
- d. aan de kerken te verzoeken namen op te geven van geloovige militairen en civiele broeders, vooral in Indië en het Buitenland, met wie contact zou kunnen worden gelegd voor de geestelijke verzorging van de militairen;
- e. onder de oogen te zien wat er gedaan zou kunnen worden om het verband van veldprediker en kerk nader te regelen;
- f. onder de aandacht van de betrokken autoriteiten te brengen, dat de rechtspositie van den veldprediker nog steeds niet is geregeld, en aan te dringen op een regeling, vooral berekking hebbende op het sterven en invalide worden in en door zijn dienstdienst;
- g. een collecte te doen houden voor dezen arbeid;
- h. aan de kerken aanwijzing te geven over een zgn. reisattestatie;
- i. er bij de kerken op aan te dringen hun predikanten voor dezen arbeid niet af te staan, dan met advies der deputaten.

Uw Deputaten hebben enkele malen vergaderd.

In hun eerste vergadering hebben ze de functies aldus verdeeld, dat Ds. den Boeft voorzitter is, Ds. Bos secretaris en br. Bijlenga Penningmeester. Bij hun besprekingen stuitten ze terstond op ernstige moeilijkheden, waarom besloten werd een onderhoud aan te vragen met den Legerpredikant in algemeenen dienst Kolonel de Kluis, welk onderhoud onmiddellijk werd toegestaan. De voorzitter en secretaris der Deputaten hebben de moeilijkheden met Kolonel de Kluis be-

sproken, en komen thans terstond tot Uw vergadering met het verzoek Ds. de Kluis uit te noodigen bij de bespreking van hun rapport aanwezig te zijn, om eventueel ook Uw vergadering nog nader te informeeren over de moeilijkheden van de geestelijke verzorging der militairen. Wanneer een dergelijk verzoek tijdig Kolonel de Kluis bereikt, zal hij stellig bereid zijn naar Groningen te komen en de noodzakelijkheid van den arbeid, alsmede de voor de hand liggende moeilijkheden nader uiteen te zetten.

De moeilijkheden, waarop Uw Deputaten terstond stuitten, zijn van zeer verschillenden aard. Allereerst — en dit is toch voor de hand liggend — verkeeren onze gemeenten nog overal in stadium van den opbouw, en is het voor bijna iedere gemeente schier onmogelijk zijn predikant of een zijner predikanten voor een betrekkelijk langen tijd af te staan. Met enkele predikanten hebben Uw deputaten contact gezocht. Ze volgen daarbij deze regel, eerst persoonlijk met deze predikanten over werk van de geestelijke verzorging te spreken, om zich daarna, als er bij de betreffende predikanten liefde tot het werk is, en zij ze geschikt achten, met hun kerkeraden in verbinding te stellen, en deze te trachten te overtuigen, van de noodzakelijkheid van het werk. Helaas had hun pogen tot nu nog geen resultaat. Met een enkele predikant zijn ze nog in correspondentie. Eén van de aanwezige reserveveldpredikers werd opgeroepen in actieven dienst. De toestand van zijn gemeente liet echter niet toe, dat hij op dit moment gemist kon worden. Door bemiddeling van zijn kerkeraad verkreeg hij een half jaar uitstel. Zoo verkeeren we nog steeds in het geval, dat we van onze kerken nog geen veldprediker hebben. In hun laatste vergadering besloten deputaten zich met een dringende oproep tot de kerken te wenden.

Een volgende moeilijkheid, met de eerste nauw verband houdende is de vraag, op welke wijze een predikant die tijdelijk als veldprediker kan worden opgeroepen, in zijn gemeente kan worden vervangen. In het algemeen kan worden gezegd, dat een reserve veldprediker voor den dienst in het binnenland ongeveer acht maanden zijn ambtelijk werk in de gemeente zal moeten onderbreken. Hij zal in dien tijd moeten vervangen worden, althans in een gemeente waar slechts één predikant is. Wordt hij echter naar Indië gezonden, dan zal hij minstens twee jaar uit zijn gemeente afwezig zijn. In dit geval wordt de moeilijkheid nog grooter.

Uit ontvangen inlichtingen bleek Deputaten, dat de Ned. Herv. Kerk deze moeilijkheden betrekkelijk gemakkelijk opheft. Een nieuw benoemde veldprediker krijgt de rang van Kapitein en als zoodanig een jaarwedde van f 4200,— verhoogd met 3% voor elk kind beneden de achttien jaar. Nu heeft de Ned. Herv. Kerk de regel dat de predikant voor zijn gezin de beschikking houdt over zijn pastorie, en ook het volle traktement aan hem wordt uitbetaald. Hij restitueert echter een bedrag van f 3000,— per jaar, uit welk bedrag dan de vervanger betaald wordt, wiens dienst beëindigd wordt, met zijn terugkomst.

Gaat hij daarentegen naar Indië, dan neemt hij eenvoudig afscheid van zijn gemeente, en wordt hij predikant in algemeenen dienst, en blijft dit, na zijn ontslag uit den dienst. Vanaf dat oogenblik valt hij dus voor rekening van de kerken in het gemeen.

Bij ons zal dat niet zoo gemakkelijk gaan.

Allereerst niet, omdat de Synode van Enschede het instituut van hulpprediker heeft afgeschaft en het zoo practisch onmogelijk is, dat een predikant volledig vervangen wordt. In zijn plaats kan ook geen andere predikant beroepen worden, omdat hij aan zijn gemeente moet verbonden blijven, en na de vervulling van zijn diensttijd van 8 maanden weer in zijn gemeente moet terug komen.

En voorts niet, omdat wij het instituut van predikanten in algemeenen dienst niet kennen, en dus een predikant die voor den tijd van twee jaar als veldprediker naar Indië gaat, na volbrachten diensttijd in dezelfde positie zou verkeeren als een candidaat, tenzij hij aan zijn gemeente verbonden blijft, welke dan echter practisch twee jaar van ambtelijken dienst verstoken is.

Zullen we als kerken dus aan onze roeping getrouw zijn en ook naar de mate van onze krachten medewerken bij de geestelijke verzorging der militairen, dan zullen hier nadere regelingen moeten worden getroffen.

Nog zijn we echter niet aan het einde der moeilijkheden. Uw Synode wilde gaarne ook het verband tusschen veldprediker en kerk nader geregeld zien. Hierbij zal echter voorop moeten staan dat hij niet het leger dient voor de leden onzer kerken alleen, maar dat hij in dienst staat van heel het legeronderdeel waarbij hij een plaats heeft gekregen. In het leger kan er dus niet apart gezorgd worden voor de leden onzer kerken alleen, hoewel het uiteraard van de grootste beteekenis is, welke richting een bepaald veldprediker is toegedaan.

Nu is het voor onze kerken, tenzij er nadere regelingen worden getroffen, zoo goed als onmogelijk, op de geestelijke verzorging als zoodanig invloed uit te oefenen. De verschillende Kerken kunnen dat wel doen, omdat ze zijn aangesloten bij het Interkerkelijk overleg, kortweg I.K.O. genoemd. Uit dit I.K.O. is weer een Contact-Commissie, kortweg C.C. genoemd, gevormd, welke Commissie de voordracht voor te benoemen veldpredikers weer doorgeeft aan den Legerpredikant in Algemeenen dienst, Kolonel de Kluis, bij wien, in overleg met het Departement van Oorlog de uiteindelijke benoeming ligt. Ook voor de geestelijke verzorging in het algemeen, staat de C.C. in verbinding met Kolonel de Kluis. Onze Kerken werken echter in het I.K.O. nog niet mee, en Uw vergadering zal derhalve hebben te oordeelen of het ook wenschelijk is, een deputaat aan te wijzen die in de C.C. zitting neemt, en deputaten te benoemen voor het I.K.O.

En daarmee zijn we er nog niet. Het leger toch, vooral in het Buitenland is een afgesloten geheel. In de oorlogsjaren zijn er in concentratie-kampen zgn. interkerkelijke gemeenten gevormd die bestuurd werden door een eigen kerkeeraad, en onder leiding stonden van een predikant. Zoo worden er thans voor de legeronderdeelen in het Buitenland zgn. veldkerkeraden gevormd onder leiding van den veldprediker, die dan het Woord bedient en ook de sacramenten uitreikt. Uiteraard is het bij die zgn. veldkerkeraden van de grootste beteekenis, welke veldprediker de leiding heeft. In elk geval zal Uw vergadering ook hierover nader hebben te handelen. Uw Deputaten zien groote gevaren, bijzonder wat betreft de sacramentsbediening. Anderzijds vergeten ze ook niet, dat onze jongemenschen als automatisch in de veld-gemeente zijn ingeschakeld, en willen ze er ook aan denken, dat die zoogenaamde kamp-gemeenten in den oorlogstijd onnoemelijk veel goeds hebben gedaan. Deze dingen zijn echter ernstig genoeg, om Uw vergadering te vragen, hierover de bespreking te openen en haar houding te bepalen.

Daarop volgen weer andere moeilijkheden. Hoe houden we contact met de jonge menschen onzer kerken, vooral die in het Buitenland zijn, en voor langen tijd uit hun eigen sfeer en kring zijn uitgelicht en blootgesteld zijn aan ontzaglijke gevaren. Welke die gevaren zijn, behoeven we niet in den brede te schilderen. Zooveel zij genoeg, dat ze naar de meening Uwer Deputaten niet gemakkelijk overschat kunnen worden. Als nu gedacht wordt aan het contact met onze mannen, ver van huis, dan ligt stellig de eerste verantwoordelijkheid bij de betreffende gezinnen. En zullen voorts ook de plaatselijke kerken moeten doen, wat mogelijk is. Maar stellig ligt hier ook een gemeenschappelijke taak. Uw deputaten meenen, dat er niet spoedig te veel voor onze mannen kan worden gedaan. Daarom besloten ze Uw vergadering voor te stellen, hen op te dragen, te trachten — door een beroep te doen op de kerkeraden — de namen en adressen en eventueele adreswijzigingen van al onze mannen te krijgen, die dienst doen in het leger in het Buitenland. Hiervan dient dan een kaartstelsel te worden aangelegd. Ze zouden voorts aan al die leden onzer kerken wekelijks een preek willen toezenden en wat andere lectuur, en wekelijks ook een brief. Ze zouden wenschen dat deze brief, die door verschillende predikanten geschreven zal moeten worden, zou bevatten het belangrijke nationale nieuws van een bepaalde week; het kerknieuws onzer kerken en voorts een hartelijk woord van medeleven en opbouw. De volgende brief zal steeds weer bij de voorgaande moeten aansluiten, zoodat onze mannen een doorlopend overzicht krijgen, en dus zoo goed mogelijk met hun land en kerk zullen kunnen meeleven.

Uw vergadering zal begrijpen, dat hieraan nog al eenig werk verbonden zit, vooral omdat het de bedoeling is onze menschen ook om antwoord te vragen, om zoo op hun persoonlijke vragen in te kunnen gaan. Er is geen sprake van, dat de secretaris der Deputaten al dit werk zal kunnen verrichten. Gelukkig vonden Uw Deputaten een Marva, nl. zr. Hageman bereid, dit werk eerst op te zetten. Ze achtten haar hiervoor bijzonder geschikt waar zij dergelijk werk in de oorlogstijd ook gedaan heeft met naar het buitenland weggevoerden, en dit deed met veel zegen. Bovenal ze heeft dit werk zeer lief. Op den duur zal zij dit echter ook niet kunnen doen. Daarom vragen deputaten machtiging om een secretaresse aan den secretaris toe te voegen, speciaal voor de administratie van dit werk. En ze stellen Uw vergadering voor, hiervoor een bedrag van f 50,— per maand uit te trekken, niet om het werk te betalen, wat tenslotte liefde werk is, maar om toch een kleine tegemoetkoming te geven.

In verband hiermee zal het Uw vergadering duidelijk zijn, dat het noodzakelijk is dat al onze kerken een collecte houden voor dit noodzakelijke werk. Tenslotte, wat de rechtspositie van den veldprediker betreft, deelde Kolonel de

Kluis hen mee, dat de veldprediker bij invalide worden of overlijden in of door zijn dienst voor rekening van de Staat valt. Of daarmee voldoende voor hem of zijn nagelaten betrekkingen gezorgd wordt, is een andere zaak. Zij zouden gaarne zien dat hij, waar hij toch tevens aan de kerken verbonden blijft, volledig door de kerken in het gemeen onderhouden werd naar art. 13 K.O., terwijl dan het door de Staat uit te keeren bedrag in mindering kan gebracht worden van het emeritaats- of weduwen en weezentraktement.

Aan het einde van hun rapport gekomen, zouden Uw deputaten Uw vergadering het volgende in overweging willen geven:

1. De kerken te adviseeren, bij een eventueele benoeming van hun predikant tot veldprediker, welke benoeming niet geschiedt buiten bewilliging van den kerkeraad, deze predikant aan de gemeente verbonden te doen blijven, en hem in het volle genot van zijn pastorie en traktement te laten, maar met hem een regeling te treffen, dat hij per jaar f 3000,— restitueert, uit welk bedrag een vervanger kan worden bekostigd.
2. Voor deze bijzondere gevallen toe te staan dat een candidaat in de Theologie tijdelijk hulpdiensten verleent, en de classes te verzoeken de betreffende kerkeraad in alles met raad en daad bij te staan, zòd dat er elke veertien dagen ambtelijke bediening des Woords is, in de vorm van liefdediensten, opdat zoo gezamenlijk de lasten worden gedragen.
3. Toe te treden tot het I.K.O. en tevens een deputaat aan te wijzen, liefst uit een der deputaten voor de geestelijke verzorging der Militairen, die zitting neemt in de C.C.
4. Zich uit te spreken over de zgn. veldkerkeraden en -gemeenten, en de te volgen gedragslijn in dezen uit te stippelen.
5. Deputaten te machtigen regelmatig lectuur te zenden aan onze mannen in het Buitenland, en voor de administratie van deze zaak goed te keuren, dat de secretaris der Deputaten de beschikking krijgt over een secretaresse, als in het rapport omschreven.
6. De kerken op te wekken alle medewerking te verleen en eens per jaar, en nu liefst spoedig, een collecte te doen houden.
7. Te besluiten dat een veldprediker, die aan een bepaalde Kerk verbonden blijft, als andere predikanten overeenkomstig art. 13 K.O. wordt geëmeriteerd, met dien verstande dat het emeritaats-traktement voor hem of zijn nagelaten betrekkingen door de kerken in het gemeen gedragen wordt, terwijl het eventueel door de Staat uit te keeren bedrag in mindering zal worden gebracht.
8. De handelingen der Deputaten goed te keuren.

Uw vergadering bij d ebespreking van deze ernstige zaken, de leiding des H. Geestes toebiddende,

Namens Deputaten,
B. A. BOS, *Secretaris.*

BIJLAGE XXXVI.

VOORBURG, 17 Mei 1946.

*Aan de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken
in Nederland (onderhoudende art. 31 K.O.), vergaderd
te Groningen.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

De door de voorloopige Generale Synode van Enschede benoemde Deputaten voor de Geestelijke verzorging der Militairen, hebben, mede als gevolg van de besprekingen op de vergaderingen Uwer Synode, de opdracht ontvangen, Uw vergadering te adviseeren met betrekking tot het instituut van veldprediker. En dan meer speciaal over de vraag of dit instituut thans al of niet te aanvaarden is.

Uw Deputaten hebben daartoe vergaderd, en zijn tot een eenstemmig oordeel gekomen.

Wanneer zij Uw vergadering gaan adviseeren, willen ze beginnen met er aan te herinneren, dat reeds op de voorloopige Synode van Enschede bezwaren werden naar voren gebracht tegen het instituut als zoodanig. Toen werd reeds gewezen op het gevaar van Staatsbemoeiing, welk gevaar in betrekking tot de

geestelijke verzorging van de militairen niet denkbeeldig werd geacht. Dit bezwaar werd zelfs door allen gedeeld. In het toen uitgebrachte rapport werd gezegd, dat er een tijd zou kunnen komen, dat we om des gewetens wil aan dit instituut onze medewerking niet meer zouden kunnen geven.

In tweeërlei opzicht is sinds de voorloopige Synode van Enschede de situatie belangrijk veranderd.

In de eerste plaats wisten we toen slechts van noodgemeenten, zooals die bestaan hadden in gevangenkampen in Duitschland tijdens den oorlog. Bovendien was deze zaak der noodgemeenten op geen enkele wijze geautoriseerd, en bestond er geen enkel voorschrift voor. Ze waren spontaan tot stand gekomen, krachtens de drang om in zeer moeilijke en gevaarvolle tijden elkaar op te bouwen in het geloof, en te versterken ook door het gebruik van het sacrament.

Nu is dat anders geworden.

Voor onze mannen en jongens die naar Indië, Engeland en straks naar Duitschland gaan, is er de kwestie der noodgemeenten, die, op welke wijze dan ook, daar een zeker „bestaansrecht” gekregen hebben. En we kunnen niet doen, alsof ze er niet zijn.

De bespreking ter Uwer Synode-vergadering heeft Uw Deputaten overtuigd, dat er aan het bestaan van vele noodgemeenten zeer ernstige bezwaren verbonden zijn. Het doen van belijdenis in een „gemeente” die staat op de basis van de Apostolische geloofsbelijdenis — wel is waar naar interpretatie van de Drie Formulieren van Eenigheid — blijft een groote moeilijkheid. De tucht, die noodig is om de tafel des Heeren heilig te houden, kan moeilijk geoefend worden. En het zal, naar de meening der Deputaten slechts in sporadische gevallen mogelijk zijn een noodgemeente te institueeren waarin het karakter van belijdenis en tucht, naar het Woord des Heeren kan worden vastgehouden en verwerkt.

In de tweede plaats willen de Deputaten U wijzen op de ontwikkeling van de Ned. Hervormde Kerk. Die ontwikkeling teekende zich tentijde van Enschede reeds af, maar heeft nu veel markanter vormen aangenomen. Het streven naar eenheid vóór alles, en het spreken over de belijdenis door rechtzinnigen en vrijzinnigen in één verband — (het optreden van Kraemer, Banning en Grave-meijer) — doet ons wel zeer sterk afwijzend staan tegenover het belijdeniskerk-willen-zijn, van de Ned. Hervormde Kerk.

Intusschen moeten we de moeilijkheden die Kolonel de Kluis met betrekking tot de Geestelijke verzorging der militairen heeft, ook niet gering achten. Hij heeft de geestelijke verzorging van *alle* protestantsche militairen te regelen. En zelf Hervormd, heeft hij geen bezwaar tegen het institueeren van noodgemeenten en de bediening van en het gebruik van de sacramenten in die gemeenten, en ook niet tegen belijdenis, daar afgelegd. Bovendien zijn er velen onder de Protestanten, die heel sterk het bestaan van noodgemeenten, met de mogelijkheid van bediening van Doop en H. Avondmaal, begeeren. Het aantal dat hiertegen bezwaren heeft is slechts klein. Zoo staat Kolonel de Kluis voor de moeilijkheid: mag ik er aan meewerken, dat tal van protestantsche jongens geestelijk niet krijgen, wat ze noodig hebben en begeeren, als een veldprediker principieel bezwaren heeft tegen de „noodgemeenten”, al zal hij die bezwaren stellig principieel willen waardeeren, en niet als onwil zien.

Dat alles neemt echter niet weg dat de Deputaten er van overtuigd zijn, dat onze predikanten, veldprediker zijnde, niet zullen en kunnen meewerken aan het vormen van de bedoelde noodgemeenten, zooals ze nu eenmaal zijn ingeburgerd. Van de kwestie van Kerk en ambt zullen we ons niet mogen afmaken met allerlei theoretische beschouwingen, maar we moeten met beide beenen op den bodem der werkelijkheid blijven staan. Onze predikanten, veldprediker zijnde, zullen telkens weer voor vele en moeilijke conflicten worden geplaatst. Wel zijn ze theoretisch door geen instructie gebonden hun medewerking te verleenen bij het institueeren van en den „ambtelijken” dienst in de noodgemeenten, maar zoowel Kolonel de Kluis als Overste Koningberger, de leiders van de geestelijke verzorging, dringen er dan toch maar heel sterk op aan dit wel te doen.

Daarom zullen onze kerken den betrokken autoriteiten klaar en duidelijk ons standpunt hebben te doen zien.

Een zekere oplossing zou er zijn, als wij onze predikanten alleen maar voor het werk in Nederland beschikbaar stelden. Maar dat is slechts een zeer gedeeltelijke oplossing, want bij de onzekere wereldsituatie kan een bataljon, dat vandaag in Nederland dienst doet, morgen naar Indië of elders worden overgeplaatst.

Het zal noodig zijn dat aan de betrokken autoriteiten wordt duidelijk gemaakt, dat naar ons oordeel de staat zich niet heeft in te laten met de wijze van geestelijke verzorging van de militairen, wijl zulks de taak der kerk is. Duidelijk zal gemaakt moeten worden dat de ontwikkeling van het politieke standpunt der Regeering ons in dit opzicht met groote zorg vervult, en we zullen geloovig getuigend, het recht van de kerk moeten vorderen, om te zorgen voor de prediking van het Evangelie ook onder de militairen. De Staat dient de kerk gelegenheid en mogelijkheid te openen om haar werk te doen, maar de kerk moet uitmaken hoe dat werk geschieden zal, waarbij de Staat haar met alle te dienste staande middelen behulpzaam heeft te zijn.

Thans behoort de geestelijke verzorging tot het domein van de Staat. We mogen dankbaar zijn, dat Kolonel de Kluis heel graag een sterk contact met de kerk wil onderhouden, maar toch zullen we met name twee dingen niet mogen vergeten: in de eerste plaats Kolonel de Kluis benoemt en regelt het werk; uiteindelijk heeft de kerk bij de benoeming en verdere regeling niets te zeggen; en de Kolonel doet dit als Staatsambtenaar. En in de tweede plaats: thans hebben we Kolonel de Kluis en zijn persoon geeft nog een zekere garantie, maar zijn functie kan ook op een ander persoon overgaan, en de ontwikkeling van Duitschland is er om te bewijzen hoe snel er in dit opzicht allerlei verschuivingen kunnen plaats hebben.

Zoolang de situatie is als thans, kunnen we alleen predikanten voor de functie van veldprediker beschikbaar stellen, onder voorwaarde, dat ze in geen enkel opzicht iets hebben te doen, wat tegen hun beginselen strijdt, ook al zouden ze daardoor in conflict komen met een belangrijk gedeelte van het bataljon, waarbij ze zouden dienen.

Als dit aan de betreffende autoriteiten wordt medegedeeld, zouden we daarbij tevens onze bezwaren — wat belijdenis en tucht en sacramentsbediening aangaat — tegen de noodgemeenten kunnen ontwikkelen.

Hebben zoo de Deputaten de positie van veldprediker in de huidige situatie nader belicht, hun rest nog ook iets te zeggen over de houding die h.i. onze militairen tegenover die noodgemeenten hebben aan te nemen.

Daarbij meenen Deputaten dat ze er van uit moeten gaan dat de noodgemeenten bestaan. Als het erom ging of noodgemeenten als instituut in het leven zouden moeten worden geroepen of niet, zou hun advies veel gemakkelijker zijn. De noodgemeenten zijn er. Van die realiteit meenen de deputaten te moeten uitgaan.

Nu zal niemand onzer het recht en zelfs de plicht willen ontkennen, dat belijders des Heeren, op een plaats waar geen kerkopenbaring is, zoo eenigszins mogelijk tot kerkinstituering moeten overgaan. Dat vloeit als vanzelf voort uit het ambt der geloovigen en uit de gemeenschap der heiligen, zooals deze zoo heerlijk door ons beleden wordt in antwoord 55 van den Catechismus. Ook lijkt het deputaten niet ongeoorloofd dat anderen, die met ons de eenigheid des waren geloofs deelachtig zijn, zich bij deze gemeente aansluiten. Deze veldgemeente zou voorts tot verkiezing van ambtsdragers kunnen overgaan, en indien dit noodzakelijk wordt geacht — iets wat door ons die er buiten staan zoo moeilijk kan beoordeeld worden — zou men zelfs in die noodgemeenten tot de ambtelijke bediening der sacramenten kunnen komen, desnoods doordat een der gekozen ambtsdragers daartoe tijdelijk werd geautoriseerd. Het bijzondere ambt komt toch uit het algemeen ambt der geloovigen voort.

Nu is het zeer goed denkbaar dat het getal van deze positief belijdende jongens te gering is om tot de instituering van een veldgemeente over te gaan. In dat geval moet het aan de verantwoordelijkheid van onze belijdende jongens worden overgelaten, of ze gastrecht zullen vragen in de bestaande noodgemeenten, echter steeds onder dit beding, dat zij hun belijdenis moeten beleven, en de tafel des Heeren moet heilig gehouden worden.

Tenslotte meenen Deputaten dat het ten hoogste tijd is dat de Kerken ernstig worden opgewekt, toch alles te doen wat mogelijk is voor onze jongens en mannen die thans buitenslands in het leger dienen en met name ook voor hen die dit zullen moeten doen. Hier ligt een groote en heerlijke taak ook voor onze predikanten, om met name op de catechisaties deze zaken ernstig te bespreken en behandelen, opdat toch onze jonge menschen zoo goed mogelijk zijn toegerust, om in de genade des Heeren straks te kunnen blijven staan, als van alle kanten de verzoeking komen.

De Deputaten meenen daarom te moeten eindigen met het volgende voorstel, dat mogelijk in plaats van conclusie vier zou kunnen worden gesteld, in de voorstellen der praeadviseerende commissie.

A. Ten aanzien van het instituut van Veldprediker adviseeren de Deputaten de

Generale Synode van Groningen uit te spreken:

1. dat de huidige ontwikkeling van de geestelijke verzorging in verband met de bestaande noodgemeenten in ons leger van dien aard is, dat onze veldpredikers daaraan niet kunnen medewerken, weshalve het voor onze predikanten onmogelijk wordt gemaakt, naar 't buitenland te worden uitgezonden;
 2. dat de Deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen, zoo noodig in samenwerking met de Deputaten voor Correspondentie met de Hooge Overheid, de bezwaren die er thans tegen de geestelijke verzorging der militairen bestaan hebben kenbaar te maken bij de bevoegde autoriteiten, en een zoodanige regeling trachten te verkrijgen dat het recht der kerken in de geestelijke verzorging der militairen gewaarborgd is;
 3. dat de Deputaten gemachtigd worden, om, indien de bezwaren vervallen zouden, predikanten voor de functie van veldprediker aan te zoeken, naar de richtlijnen, reeds door de voorloopige Synode van Enschede genoemd;
 4. dat aan Deputaten opgedragen wordt zeer diligent te zijn en geregeld, door publicatie in de groote kerkelijke pers, de kerken te informeerden over de ontwikkeling der geestelijke verzorging in ons leger.
- B. Ten aanzien van de houding die onze mannen en jongens tegenover de bestaande noodgemeenten hebben in te nemen, spreke de Synode uit:
1. dat het een ernstige taak der kerken is onze jongens gedurende de laatste twee jaar voorafgaande aan hun dienstplicht, bijzonder op catechisatie de ernstige gevaren onder het oog te brengen, die hun wachten, en hen grondig te onderwijzen opdat zij geestelijk toegerust in het leger komen.
 2. Dat onze kerken, afgezien van het werk dat deputaten doen, ernstig dienen te worden opgewekt, om geregeld contact te houden met haar doop- en belijdende leden die in ons leger, ook in het buitenland dienen.
 3. Dat de noodgemeenten zooals ze thans in ons leger georganiseerd worden ernstige bezwaren hebben, waarom onze mannen en jongens dienen te worden opgewekt zelf veldgemeenten te vormen, naar de richtlijnen in dit rapport aangegeven.
 4. Dat het, wanneer het onmogelijk is onderling een noodgemeente te vormen, voor de verantwoordelijkheid van de doop- en belijdende leden onzer kerken blijft, gastrecht bij bestaande noodgemeenten te vragen, echter steeds onder voorwaarde dat ze getrouw kunnen blijven aan de leer der godzaligheid waarin ze zijn onderwezen, of die ze hebben beleden, en de tafel des Heeren wordt heilig gehouden.

U bij Uw besprekingen de verlichting van den Heiligen Geest toebiddende,

namens Deputaten,
B. A. BOS, *secretaris.*

BIJLAGE XXXVII. **RAPPORT over de geestelijke verzorging der Militairen.**

*Aan de Generale Synode van De Gereformeerde Kerken
in Nederland, vergaderd te Groningen.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren en Broeders!

Aan Commissie IV zijn een tweetal Rapporten van Deputaten voor de Geestelijke Verzorging der Militairen ter hand gesteld, om daarover aan Uw vergadering te rapporteeren.

Het tweede rapport werd door Deputaten uitgebracht, omdat hun tusschen-tijds door Uw Synode als gevolg van de hier gevoerde discussies over de positie van de veldpredikers vooral in verband met de thans in het leger bestaande zgn. veld- of noodgemeenten, opdracht was gegeven hiernaar een nader onderzoek in te stellen.

Nadat dit tweede, door Deputaten uitgebrachte rapport in handen van Uw Commissie was gesteld, heeft één der leden Uwer Commissie, Ds. de Goede over de positie der veldpredikers nog een onderhoud gehad op het bureau van den Legerpredikant in alg. dienst te Den Haag met diens plaatsvervanger.

Uw Commissie is van cordeel, dat het het beste zal zijn éérs te handelen over dit tweede rapport van Deputaten, om daarna nog eenige opmerkingen te maken in verband met het eerste rapport.

Het tweede rapport van Deputaten loopt uit op een tweetal conclusies. De eerste spreekt over het veldpredikerschap, terwijl de tweede zich bezig houdt met de veld- of noodgemeenten.

Wat het eerste betreft: bij de bespreking van de vraag, of onze kerken, willen zij haar roeping, ook t.a.v. ons volk trouw blijven, het instituut van veldprediker zooals het hans functioneert, nog kunnen aanvaarden, dient alles te worden geconcentreerd op dit punt: heeft de staat of hebben de kerken bij de geestelijke verzorging der militairen zooals die thans geregeld is, de leiding?

Het is uitermate moeilijk op deze vraag een afdoend antwoord te geven. Bij de bovengenoemde bespreking, die Ds. de Goede ten bureele van den Legerpredikant in alg. dienst had, is gebleken, dat de verhoudingen t.a.v. de positie van den veldprediker nooit duidelijk en scherp zijn gesteld. Op papier is niets geregeld; de instructie voor veldpredikers wacht op het Departement van Oorlog op vaststelling, maar ook wanneer deze instructie uitgegeven zal zijn, is er nog allerlei zwevends in deze zaak. De plaatsvervanger van Kolonel de Kluis gaf deze omschrijving: een veldprediker is burger-ambtenaar, die in het leger diensten verricht, maar hij is dat als ambtsdrager. Men zou dus deze figuur krijgen: een veldprediker is een predikant, aan wien de kerken de vertrouwensopdracht geven in het leger de geestelijke verzorging ter hand te nemen. De staat aanvaardt hem te dien einde, heeft ook belang daarbij, maar hij blijft dienaar van de kerk, die hem voor dit werk afstaat en aan de in haar kring geldende normen en wetten onderworpen. Als ambtenaar in het leger krijgt hij een instructie van den legerpredikant in alg. dienst, als predikant blijft hij gebonden aan de kerk, die hem riep tot het ambt.

Hier spitst zich alles toe op de vraag naar de bevoegdheid.

Wanneer de legerpredikant in alg. dienst b.v. de thans, naar I.K.O.-model in zwang zijnde vorming van noodgemeenten stelt als *conditio sine qua non* voor het veldprediker-zijn (en zoo is in feite de toestand), heeft dan een Gereformeerde kerkeraad het recht tot zijn predikant, dien hij afstond voor het werk van veldprediker, te zeggen: de Gereformeerde Kerken hebben geen bezwaar tegen noodgemeenten, mits zij ontstaan door de werkzaamheid van het ambt der geloovigen in trouw aan de belijdenis, maar zij zijn bevreesd voor deze, van boven af opgelegde en naar eenheids-recept gemaakte noodkerken en op grond van Uw gebonden-zijn aan de belijdenis verwachten wij dit ook van U en daarom geven wij U een instructie mee, nl. dat ge U houdt aan Uw belijdenis en die niet op zij zet bij Uw veldpredikerschap — wij binden U dus?

Neen — zulk een lastgeving binnen de instructie van den legerpredikant is volgens de inlichtingen, ontvangen op het bureau te den Haag, ondenkbaar. Voor den veldprediker geldt zonder meer de lastgeving van zijn chef.

En die houdt — al is ze dan ook niet zwart op wit vastgesteld — o.m. in: dat al de veldpredikers, dus ook de Gereformeerde, een *opdracht* ontvangen tot vorming van noodgemeenten; dat is een essentieel deel van hun arbeid. Zij moeten (aldus de plaatsvervanger van Kolonel de Kluis) bij de vorming van noodgemeenten „ambtsdragers aanstellen met oplegging der handen” en voorts in die noodgemeenten allerlei *ambtelijken* arbeid verrichten.

Het gevolg hiervan is dus dat een Geref. veldprediker verplicht is noodgemeenten, die zich niet fundeeren op de belijdenis der Gereformeerde kerken, maar een zeer algemeene of breede basis hebben, te „dienen” en genoodzaakt wordt menschen tot de sacramenten toe te laten, die hij om Christus' wil in het vaderland er van verwijderd zou moeten houden.

Mede op grond van deze ontvangen inlichtingen heeft Uw commissie te meer de overtuiging gekregen, dat de door Deputaten getrokken conclusie t.a.v. het veldpredikerschap, zooals het thans geregeld is, juist is.

Uw commissie zou hierbij echter nog gaarne een opmerking willen maken.

Zij heeft betrekking op het I.K.O. en de C.C., waarover gesproken wordt in het eerste rapport van Deputaten.

Op de benoeming van veldpredikers kunnen de kerken niet individueel, maar alleen gezamenlijk invloed uitoefenen door middel van het z.g. Interkerkelijk Overleg. Uit dit I.K.O. wordt gevormd een Contact-Commissie (C.C.) voor militaire aangelegenheden.

Kolonel de Kluis doet niets zonder de C.C. uit het I.K.O. Wel is hij aan dit I.K.O. geen verantwoording schuldig, is dit dus niet zijn lastgeefster, maar het I.K.O. is zijn thuisfront: daar ontmoet hij de kerken, die toch in feite de geestelijke verzorging als haar taak moeten zien.

Behalve dat bedoelde C.C. de voordracht van de te benoemen veldpredikers doorgeeft aan den legerpredikant in alg. dienst, houdt zij zich ook bezig met de

in te stellen in de verschillende garnizoenskerken en pogingen te doen over de toestanden in het leger, voorzover het zich buiten 's lands grenzen bevindt, officieele gegevens te verzamelen, opdat zij, hiermede gewapend, bij de bevoegde instanties stappen doen, om zoo mogelijk verbetering te verkrijgen.

Dát er droeve toestanden heerschen moge o.a. blijken uit de mededeeling, Uw commissie gedaan door het Mil. Hospitaal te Utrecht: behandeld voor geslachtsziekten in de periode 1 Januari—1 Mei 1946 ruim 700 militairen, zijnde ongeveer de helft van het aantal dat zich aan een behandeling had behooren te onderwerpen. Dit cijfer spreekt te meer, waar het alleen voor Utrecht geldt.

Deputaten zullen het beste kunnen onderzoeken, inhoeverre ook van hoogerhand voorstellingen worden gearrangeerd en dansavonden ook georganiseerd die den toets der zedelijke normen niet kunnen doorstaan, waaraan de militairen verplicht zijn deel te nemen.

Zoodra deputaten voldoende bewijsmateriaal in handen hebben, zullen zij bij de bevoegde instanties een protest moeten indienen onder gelijktijdige publicatie daarvan in de pers. In dit protest zal er op gewezen moeten worden, dat, wanneer geen verbetering intreedt, de tijd voor de kerken zou kunnen komen, dat zij haar leden moeten opwekken tot dienstweigering, omdat men Gode méer gehoorzaam moet zijn dan den menschen.

Ook het kwaad, dat onze jongens dikwijls gedwongen worden op Zondag van hun verlof terug te keeren, zal de aandacht van deputaten vereischen, opdat ook daarin verandering kome.

Mocht Uw vergadering accoord gaan met de gedachte van Uw commissie t.a.v. I.K.O. en C.C., dan zouden deze zaken ook in samenwerking met andere kerkgemeenschappen ter bevoegder plaatse kunnen ter sprake gebracht worden.

Resumerende stelt Uw Commissie Uw vergadering voor:

- A. Ten aanzien van het instituut van veldprediker spreekt de synode uit:
1. dat onze kerken overtuigd zijn van de dringende noodzaak, dat de geestelijke verzorging der militairen ook mede door haar krachtig ter hand dient genomen te worden en daarom gaarne bereid zijn haar predikanten op te wekken zich voor dezen arbeid beschikbaar te stellen;
 2. dat echter uit besprekingen met officieele instanties is gebleken dat de huidige instructies voor veldpredikers van dien aard zijn (speciaal wat betreft de verplichting tot het vormen van- en het verrichten van ambtelijken arbeid in de z.g. veldgemeenten), dat deze arbeid in feite aan onze predikanten onmogelijk wordt gemaakt;
 3. dat de Deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen, zoo noodig in samenwerking met de Deputaten voor Correspondentie met de Hooge Overheid de sub 2 bedoelde moeilijkheden hebben kenbaar te maken bij de bevoegde autoriteiten en zoodanige regeling moeten trachten te verkrijgen, dat het recht der kerken in de geestelijke verzorging der militairen gewaarborgd is;
 4. dat, in verband met het sub 3 genoemde:
 - a. een der deputaten voor de geestelijke verzorging der militairen aangewezen wordt, die zitting neemt in de z.g. Contact-commissie;
 - b. een der deputaten voor Correspondentie met de Hooge Overheid en een voor de geestelijke verzorging der militairen (elk met een secundus) aangewezen wordt om aan de besprekingen in het I.K.O. deel te nemen; een en ander onder de beperkingen in bovenstaand rapport genoemd;
 5. dat de deputaten gemachtigd worden, om, terwijl zij pogingen aanwenden om de sub 2 bedoelde moeilijkheden te doen vervallen, predikanten voor de functie van veldprediker aan te zoeken, naar de richtlijnen, reeds door de voorloopige Synode van Enschede genoemd;
 6. dat aan Deputaten opgedragen wordt zeer dilligent te zijn en geregeld, door publicatie in de groote kerkelijke pers, de kerken te informeeren over de ontwikkeling der geestelijke verzorging in ons leger.
- B. Ten aanzien van de houding, die onze mannen en jongens tegenover de bestaande veld- of noodgeemeenten hebben in te nemen, spreekt de Synode uit:
1. dat het een ernstige taak der kerken is onze jongens gedurende de laatste twee jaar, voorafgaande aan hun dienstplicht, bijzonder op catechisatie de ernstige gevaren onder het oog te brengen, die hun wachten, en hen grondig te onderwijzen, opdat zij geestelijk toegerust in het leger komen;
 2. dat onze kerken, afgezien van het werk dat deputaten doen, ernstig worden opgewekt geregeld contact te houden met haar doop- en belijdende leden,

die in ons leger, ook in het buitenland dienen, o.a. door toezending van brieven en preeken, zoo mogelijk van eigen predikant(en);

3. dat tegen de veldgemeenten, zooals ze thans in ons leger georganiseerd worden, ernstige bezwaren bestaan, waarom onze mannen en jongens opgewekt worden zelf veldgemeenten te vormen, naar de volgende richtlijnen:
 - a. krachtens het ambt der geloovigen worde een veldgemeente gevormd door hen, die de belijdenis der kerk, vervat in de drie Formulieren van eenigheid, onderschrijving;
 - b. deze veldgemeente kan tot verkiezing van ambtsdragers overgaan en, indien dit noodzakelijk wordt geacht, (hetgeen ter beoordeeling staat van die veldgemeenten zélf) dat in haar midden tot de ambtelijke bediening der sacramenten wordt overgegaan, kan daartoe een der gekozen ambtsdragers tijdelijk worden gemachtigd door den kerkeraad van de betreffende veldgemeente;
4. dat het, wanneer het onmogelijk is onderling een veldgemeente te vormen, voor de verantwoordelijkheid van de doop- en belijdende leden onzer kerken blijft, gastrecht bij bestaande veldgemeenten te vragen, echter steeds onder voorwaarde, dat ze getrouw kunnen blijven aan de leer der godzaligheid, waarin ze zijn onderwezen, of die ze hebben beleden, en de tafel des Heeren heilig wordt gehouden;
5. dat de kerkeraden bij terugkeer van militairen naar hun woonplaats ernstig hebben te onderzoeken welke belijdenis is afgelegd door degenen, die in deze veldgemeenten voor 't eerst tot de tafel des Heeren werden toegelaten.

C. Ten aanzien van de verhouding tusschen een voor het veldpredikerschap afgestanen predikant en zijn kerkeraad, indien het mogelijk wordt, dat onze predikanten dit werk mede gaan behartigen besluit de Synode:

1. de kerken te adviseeren, bij een eventueele benoeming van haar predikant tot veldprediker, welke benoeming niet geschiedt buiten bewilliging van den kerkeraad, dezen predikant aan de gemeente verbonden te doen blijven en hem in het volle genot van zijn pastorie te laten en t.a.v. zijn tractement een nadere regeling met hem te treffen, waarbij rekening gehouden kan worden met hetgeen dienaangaande in het rapport is gezegd;
2. voor deze bijzondere gevallen de classes te verzoeken den betreffenden kerkeraad in alles met raad en daad bij te staan;
3. te bepalen, dat een veldprediker, die aan een bepaalde kerk verbonden blijft, als andere predikanten overeenkomstig art. 13 K.O. wordt gemeriteerd, met dien verstande, dat het eventueel door den staat uit te keeren bedrag in mindering zal worden gebracht van het emeritaats-tractement.

D. De Synode besluit voorts:

1. de kerken aan te bevelen, bij overgang van haar leden in militairen dienst, uitsluitend gebruik te maken van de bij dit rapport gevoegde reisattestatie;
2. de handelingen van deputaten goed te keuren;
3. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
 - a. te verrichten datgene wat sub A reeds als de taak van deputaten is genoemd;
 - b. inzonderheid de garnizoenskerken op te wekken den arbeid van de geestelijke verzorging onzer militairen daadwerkelijk ter hand te nemen;
 - c. aan de kerken te verzoeken namen op te geven van geloovige militairen en civiele broeders, vooral in Indië en het buitenland, met wie contact zou kunnen worden gelegd voor de geestelijke verzorging onzer militairen;
 - d. onder de aandacht van de betrokken autoriteiten te brengen, dat de rechtspositie van den veldprediker nog steeds niet afdoende is geregeld, en aan te dringen op een regeling vooral betrekking hebbende op het sterven en invalide worden tijdens of tengevolge van zijn dienst;
 - e. regelmatig lectuur te zenden aan onze leden in het buitenland, voor welken arbeid de secretaris der deputaten de beschikking krijgt over een administratieve kracht;
 - f. voor den sub e. bedoelden arbeid eens per jaar een collecte van de kerken te vragen;
 - g. een onderzoek in te stellen naar klachten over het dulden en bevorderen van wantoestanden op geestelijk-zedelijk gebied in het leger en bij ontvangen bewijs van de gegrondheid dier klachten daarover een protest

in te dienen bij de bevoegde instanties, opdat die wantoestanden voorzover de legerleiding hiervoor mede-verantwoordelijk zou blijken te zijn, worden weggenomen;

- h.* al datgene te verrichten, wat van belang geacht kan worden voor de geestelijke verzorging onzer leden in het leger en op de vloot.
4. Aan den kerkeraad te Kampen te berichten, dat zijn schrijven in handen is gesteld van deputaten voor nader onderzoek en afdoening en aan br. M. J. Valentijn te Alkmaar afschrift van dit rapport met de conclusies toe te zenden.

Uw vergadering in alles de wijsheid, die van boven is, toebiddende,

Namens Commissie IV.

H. VELTMAN, *Rapporteur.*

BIJLAGE bij het Rapport over de Geestelijke verzorging der militairen.

MODEL-ATTESTATIE.

De Raad van DE GEREFORMEERDE KERK te
verklaart hierdoor, dat
geboren:
door den Doop behoort tot de Gereformeerde Kerk te

en toegelaten is tot het Heilig Avondmaal.

Zij verzoekt iedere kerkvergadering, welke de Heilige Schrift als Gods Woord aanvaardt en de Sacramenten bedient naar de instelling van Christus, bovengenoemden broeder te willen ontvangen in haar gemeenschap.

Namens den Raad v.n.

, *Praeses.*
, *Scriba.*

TRANSLATION.

The Consistory of the Reformed Church at

herewith declares, that
born

through the Holy baptism belongs to the Reformed Church at

and has been admitted to The Lord's Supper.

The aforesaid Consistory requests any Church congregation, which accepts The Holy Scripture as the Word of God and administers the Sacraments in accordance with the institution of Jesus Christ, to receive the aforesaid brother in its community.

On behalf of the aforesaid Consistory,

, *President.*
, *Secretary.*

BIJLAGE XXXVIII. RAPPORT inzake de ambtelijke bearbeiding onzer Zeevarende leden, en de Evangelisatie onder Zeevarenden.

Aan Uw Commissie IV werd opgedragen te rapporteeren over:

- a.* het voorstel van de Particuliere Synode van het Noorden:
„De Generale Synode treffe maatregelen waardoor op goede wijze zal worden verzorgd:
1. de ambtelijke bearbeiding onzer zeevarende leden,
2. de evangelisatie onder zeevarenden.”
- b.* een schrijven van br. G. J. Drost (Ribeslaan 54 Rotterdam), waarin gevraagd wordt, teneinde een beter contact met de zeevarenden te onderhouden, het volgende voorstel onder Uw welwillende aandacht te brengen, nl. het meevaren van predikanten, waardoor het mogelijk zal zijn:

1. de geestelijke verzorging van bemanning en passagiers gedurende de zee-reis te behartigen,
2. geestelijk contact te verkrijgen in havens in het buitenland met aldaar wonende Nederlanders.

De onder a. en b. genoemde voorstellen zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. Speciaal vraagt echter Uw aandacht het onder b. genoemde voorstel van br. Drost, aangezien dit voorstel het meest verstrekkend is en nog al afwijkt van de tot dusver gevolgde gedragslijn, nl. het verspreiden van tractaatjes — die volgens br. Drost meer kwaad dan goed doen —; het zijn aangewezen op Radio-preeken — die, als de zeevarende geen radio heeft van geen beteekenis zijn —; en het bezoeken van schepen in de thuishavens — dat weinig of geen resultaat oplevert, omdat de zeeman of niet aan boord, of aan zijn werk is —.

Hoewel Uw Commissie niet voorbijziet, dat aan de uitvoering in vollen omvang van de voorstellen van br. Drost groote moeilijkheden verbonden zijn, meent ze toch, dat enkele door hem gewezen richtlijnen, ernstige overweging verdienen.

Uw Commissie is van oordeel dat hier in de eerste plaats een taak ligt voor de Kerken, waarvan de betreffende zeevarenden lid zijn. Deze taak is naar haar oordeel tweeledig:

- a. tijdens hun verblijf aan de wal, moet aan de zeevarende leden bijzondere aandacht besteed worden;
- b. tijdens de vaart moet het contact bewaard worden, door toezending van preeken, briefwisseling enz.

Toch meent Uw Commissie dat hier ook een taak ligt voor de Kerken in het gemeen. Ze is van oordeel dat het aanbeveling verdient, dat door één der havenkerken, in samenwerking met door Uw Synode te benoemen deputaten, een predikant beroepen wordt, die heel dezen arbeid en daarbij de evangelisatie onder de zeevarenden organiseert. Uw Commissie denkt vooral aan het opnemen van contact met de in buitenlandsche havensteden wonende Nederlanders, het zoeken van samenwerking met de kerken in het buitenland, die met onze kerken Correspondentie onderhouden, enz.

Deze predikant zou niet alleen zelf gedurig met de schepen moeten meevaren, doch ook predikanten moeten aanzoeken, die bereid zijn, om een reis van ten hoogste twee maanden mee te gaan, bijv. tijdens hun vacantie.

Zijn taak zou ook moeten zijn, met de betrokken groote havenkerken, de geestelijke verzorging op de groote visscherij te organiseren.

Speciaal voor 't leggen van contact met de rederijen — in verband met de bedoeling om mee te varen op de schepen — zal het noodig zijn, dat de te benoemen deputaten overleg plegen met andere kerken en organisaties, die ook dezen arbeid hebben ter hand genomen.

Resumeerende, stelt Uw Commissie Uw vergadering het volgende voor:

- A. De Generale Synode benoeme vijf Deputaten voor de geestelijke verzorging van en de evangelisatie onder de zeevarenden, met de opdracht:
 1. de plaatselijke kerken op te wekken specialen aandacht te besteden aan haar zeevarende leden, zoowel wanneer zij aan de wal zijn, als tijdens de vaart;
 2. contact te zoeken met een havenkerk, opdat deze kome tot het beroepen van een Dienaar des Woords, aan wien den arbeid onder de zeevarenden wordt opgedragen, naar de richtlijnen in dit rapport aangegeven, n.l.
 - a. het organiseren van heel de geestelijke verzorging onzer zeevarende leden en de evangelisatie onder de zeevarenden;
 - b. het contact opnemen met de in de buitenlandsche havensteden wonende Nederlanders;
 - c. het zoeken van samenwerking met de kerken in het buitenland die met onze kerken correspondentie onderhouden ten behoeve van onze zeevarenden;
 - d. het medevaren met de schepen, voor de geestelijke verzorging van de opvarenden als boven bedoeld;
 - e. het aanzoeken van predikanten, opdat zij een reis op een der schepen mede maken, b.v. tijdens hun vacantie, ter behartiging van dezen arbeid; en zoo voort;
 3. zich in verbinding te stellen met de daarvoor in aanmerking komende havenkerken inzake den geestelijken arbeid onder de visschers van de groote Visscherij;
 4. eventueel met andere kerken en organisaties, die ook de geestelijke ver-

- zorging der zeevarenden hebben ter hand genomen overleg te plegen, met het doel als in het rapport vermeld;
5. al datgene te doen, wat voor de geestelijke verzorging van en evangelisatie-onder zeevarenden noodig en gewenscht is;
- B. De Synode machtige de te benoemen deputaten voor dezen arbeid een bijdrage, zoo noodig een collecte, van de kerken te vragen.
- C. De Synode besluite van dit Rapport met zijn conclusies een afschrift te zenden aan br. G. J. Drost te Rotterdam (N).

Namens Uwe Commissie,
A. GERBER, *Rapporteur.*

BIJLAGE XXXIX. Radio Kerkdiensten.

In handen van Uwe commissie werd gesteld het rapport van deputaten, aangewezen tot verzorging van de Radiokerkdiensten uitgebracht ter vergadering van de Generale Synode te Groningen, en luidende als volgt:

„Daar de opdracht, aan deputaten bovengenoemd door de voorl. Gen. Synode van Enschede gegeven, luidde, dat wij diligent moesten zijn ter zake van radio-uitzending van Kerkdiensten, zoodra de belemmerende factoren, welke ons nu verhinderen mede te werken, zijn weggenomen,” zijn deputaten bijeen geweest op 14 Februari 1946, toen de N.C.R.V. weer in de aether was teruggekeerd.

Besloten is toen, na allerlei correspondentie met de leidende figuren van de N.C.R.V., mede op advies van Mr. v. d. Deure, den voorzitter van de N.C.R.V., om een request te zenden aan de Regeering met het doel te bepleiten, dat de N.C.R.V. de kerkdiensten van onze kerken technisch zou verzorgen en dat aan onze kerken ook zendtijd gegeven zou worden.

Tevens is de wenschelijkheid geuit, om zulk een request tegelijk in te dienen met de andere niet bij het I.K.R. aangesloten kerken, n.l. de niet-vrijgem. Geref. Kerken, de Chr. Geref. Kerken en de Vrij Evangelische Gemeenten.

Doch in den tijd, dat deputaten contact zochten met deze kerken, kwam het verzoek van Mr. v. d. Deure om ten spoedigste een schrijven te zenden aan de N.C.R.V., welke vereeniging reeds contact had met de Regeering, van de volgende inhoud:

Aan de Ned. Chr. Radio Ver. te Wageningen.

Hooggeachte Heeren en Broeders,

„Namens de Deputaten voor Radio Kerkdiensten in Nederland (onderh. art. 31) deel ik U beleefd mede, dat deze Gereformeerde Kerken in de toekomst hun Radio-Kerkdiensten als voor den oorlog wenschen uit te zenden door bemiddeling van en met technische verzorging door Uwe N.C.R.V. en er daarbij op te rekenen, dat de vóór den oorlog geldende regeling omtrent de aan iedere Kerk afgestane beurten gehandhaafd zal blijven.

Onze Kerken stellen zich dus tegenover Uwe Vereeniging op hetzelfde standpunt als de Roomsche-Katholieke Kerken tegenover de K.R.O.”

Deze brief is verzonden d.d. 8 April 46 en deputaten wachten verder af de dingen, die komen zullen. Medegedeeld kan nog worden, dat deputaten het voornemen hebben om een aantal van twaalf kerkdiensten te verzoeken, zulks in overleg met de N.C.R.V., die voor den oorlog zes en dertig Gereformeerde Kerkdiensten verzorgde.

w.g. namens deputaten,

D. VREUGDENHIL, *Secr.*

Uwe commissie stelt U voor:

1e de handelingen als in het rapport omschreven goed te keuren,

2e Opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:

a. Diligent te zijn ter zake van Radio Kerkdiensten,

b. Alles te doen wat in verband met Radio uitzending van Kerkdiensten te verrichten is.

Namens Uwe commissie IV

A. GERBEN, *rapporteur.*

BIJLAGE XL.

RAPPORT over eventueele verbetering van de Kerken- ordening.

Uw commissie III nam in behandeling het verzoek van br. J. E. van Buuren

te Groningen, dat, vergezeld van een toelichting, behelsde, dat de Generale Synode zou besluiten, een commissie te benoemen, om te onderzoeken, op welke wijze de Kerkenorde verbeterd kan worden, zoodat ze kort en duidelijk en in hedendaagsch Nederlandsch vertaald, voor elk gewoon lid der kerk verstaanbaar is, met behoeud van de Schriftuurlijke beginselen van de Kerkenorde, terwijl voorts gevraagd werd dat die te benoemen commissie zou beginnen, met eerst de meening van alle kerkeraden te vragen.

Bij dit verzoek betrok Uw commissie tevens in haar overwegingen de uitspraak van de Particuliere Synode van Zuid-Holland, die als volgt luidt:

- a. Dat het Gereformeerde Kerkrecht op grond van de Kerkenordening geenszins verward en tegenstrijdig moet worden geoordeeld,
- b. Dat de noodzaak van, zakelijke verbetering van de Kerkenordening geenszins gebleken is,
- c. Dat de Generale Synode thans niet tot redactiewijziging overga.

Met belangstelling nam Uw commissie kennis van het verzoek van br. van Buuren, in zoover daaruit blijkt, dat de Kerkenordening weer aandacht vindt. Al te veel en veel te lang toch is de Kerkenordening een stuk geweest, waarvan de leden der Kerken nog wel het bestaan kenden, maar van welks inhoud velen al heel weinig kennis hadden. Een gezin, waarin een exemplaar van de Kerkenordening aanwezig was, behoorde tot de uitzonderingen, we mogen misschien wel zeggen, tot de hooge uitzonderingen. Wanneer er nu van een broeder een verzoek komt met betrekking tot de Kerkenordening, is dat een reden tot blijdschap, omdat daaruit blijkt, dat de belangstelling voor de Kerkenordening en daarmee voor de wijze, waarop de kerkelijke samenleving is ingericht, weer levend wordt.

Nu schrijft br. van Buuren, dat het Gereformeerde Kerkrecht buitengewoon verward en tegenstrijdig is geworden. Wanneer we letten op de toepassing van het Kerkrecht in de historie, kunnen we inderdaad verwarring en tegenstrijdigheid constateeren. En het verblijdt Uw Commissie, wanneer er uit de kerken stemmen opgaan, die op deze verwarring en tegenstrijdigheid wijzen en om verbetering vragen. Deze verwarring en tegenstrijdigheid betreffen echter alleen de toepassing van het kerkrecht, naar het oordeel der commissie is er in de Kerkenordening zelf geen verwarring en tegenstrijdigheid te constateeren. De afwijkingen van de Kerkenordening in den loop der jaren zijn zoo duidelijk afwijkingen, dat men in vele gevallen de gevolgtrekking kan maken, dat ook de allerbeste formulering hier niet zou helpen, omdat men het Gereformeerde Kerkrecht zelf niet meer wil, doch een ander „recht" nastreeft.

Eveneens is Uw Commissie van oordeel, dat er over gebrek aan duidelijkheid bij de Kerkenordening geen billijke klachten kunnen worden ingebracht. Daarmee is niet verklaard, dat de Kerkenordening de volmaaktheid heeft bereikt, maar wel, dat op het oogenblik bij haar behoefte aan herziening niet wordt gevoeld. De Commissie kan zich dan ook geheel vinden in het oordeel van de Particuliere Synode van Zuid-Holland, ten opzichte van dit verzoek.

Verder zij opgemerkt, dat indien br. van BUUREN blijft bij zijn meening, dat de Kerkenordening herzien moet worden, hij zich tot zijn kerkeraad behoort te wenden, en zoo hij bij deze vergadering geen voldoening vindt, vandaar naar de classis en de Particuliere Synode heeft te gaan, zoodat deze zaak op normale wijze bij de Generale Synode kan komen. Daarbij is het dan gewenscht, dat br. van Buuren aangeeft welke zaken in de Kerkenordening naar zijn meening niet duidelijk zijn, en verheldering behoeven.

Uw Commissie adviseert tenslotte de Synode om met waardeering voor de belangstelling van br. van Buuren voor de Kerkenordening, toch niet aan zijn verzoek te volden, omdat de noodzakelijkheid tot wijziging van de Kerkenordening aan de Synode niet is gebleken, en om br. van Buuren van haar beslissing bericht te doen onder toezending van een afschrift van dit rapport.

Namens de commissie,

J. F. VAN HULSTEIJN, *Rapporteur.*

Weleerwaarde en Eerwaarde Heeren,

Aan Uw Commissie werd opgedragen te adviseeren o.m. over de volgende voorstellen:

a. van de Part. Synode van Zuid-Holland:

In verband met het verschil van opvatting in zake de singulariteit der gaven in art. 8 K.O. genoemd, spreke de Generale Synode uit, dat men zich bij examinate naar art. 8 K.O. dient te richten op het onderzoek, of de aldaar genoemde gaven of kwaliteiten inderdaad zoo bijzonder aanwezig zijn, dat de gaven of geschiktheden tot het predikambt *zonder* wetenschappelijke studie voorhanden zijn.

b. van de Classis Groningen:

Naar aanleiding van het voorstel van Zuid-Holland aangaande art. 8 benoeme de Generale Synode een Commissie, om de zaak en betekenis van art. 8 eens grondig te onderzoeken, daar de meeningen over deze materie zeer verdeeld zijn, met tijdige toezending der rapporten aan de Kerken.

Allereerst wil Uw Commissie herinneren aan het feit, dat de moeilijkheden bij de toepassing van art. 8 K.O. reeds verschillende keeren aanleiding hebben gegeven, dat deze zaak op het agendum der Generale Synode werd gebracht. Er werd over gehandeld op de voorloopige Synode van de Ned. Geref. Kerken, gehouden Utrecht 1888 (Acta 1890, 2de deel pag. 110), op de Generale Synode van Dordrecht 1893 (Acta art. 175), op die van Utrecht 1900 (Acta art. 96), op die van 's Gravenhage 1914 (Acta art. 108), op die van Utrecht 1923 (Acta art. 39).

De besluiten van 1893 gaven de regelen aan, waarnaar het onderzoek geschieden zal. Voorop werd gezet: De Gereformeerde Kerken erkennen geen anderen weg tot de Bediening des Woords dan die der Theologische Studiën, behoudens alleen de zeer zeldzame gevallen, waarin bij hooge uitzondering de Heere naar Zijn vrijmachtig welbehagen, langs anderen weg de noodige gaven verleent."

Volgens deze uitspraak is er dus geen sprake van, dat art. 8 bedoeld is als een middel, om de hand te lichten met de vereischten, waaraan iemand beantwoorden moet, die tot het predikambt zal worden toegelaten. Ook wie naar genoemd artikel der K.O. tot het ambt van Dienaar des Woords komt, moet aan de gestelde eischen voldoen, moet, zonder dat hij een theologische opleiding gevolgd heeft, bijv. even goed een goede preek kunnen maken als een ander, die wel zijn studiën voor het candidaatsexamen Theologie volbracht. De regel is, dat langs de weg van wetenschappelijke studie aan een inrichting voor Theol. Hooger Onderwijs de gevraagde bekwaamheden voor het predikambt worden verkregen. Maar er zijn uitzonderingen, zooals Hij wil en aan wien het Hem behaagt.

Dat wordt ook op het Convent van 1887 op de Generale Synode van 1888 uitgesproken, waarnaar de Generale Synode van 1914 verwijst. Immers uit de Acta van '87 en '88 blijkt, dat de Kerken toen van oordeel waren, dat

„de bepaling van art. 8 der K.O. geen uitvlucht is, om in een tijdelijk gemis van leeraren te voorzien, maar een eerbiediging van Gods vrijmachtige genade, om ook zonder studie aan enkele personen zóó bijzondere gaven van kennis des Woords en van welsprekendheid te verlenen, dat Hij buiten alle menschelijke berekening om, dezulken blijkbaar aan Zijne Kerk schonk als getuigen en vertroosters der zielen van wier aanzijn in de Kerken deze alsdan profijt mogen en behooren te trekken. En overmits de Heere in de schenking dezer gaven vrijmachtig is, zoo kan het zijn, dat Hij juist in tijden van gebrek aan lang voorbereide leeraars Zijne Kerken met zulke personen wil te hulp komen."

Wel werd er toen door de Ned. Geref. Kerken ook gewaarschuid tegen een lichtvaardig openen van genoemde weg. Want tenslotte wordt de eisch gesteld: „Opdat echter de verlegenheid niet voor singuliere gaven Gods doe aanzien, wat welbezien dien naam niet verdienen zou", moet een ernstig onderzoek ingesteld worden volgens de bekende bepalingen. En de Generale Synode van 1923 bepaalt ook, dat wie zonder gestudeerd te hebben tot het predikambt wensch tegelaten te worden, de in art. 8 K.O. genoemde gaven in bijzondere mate bezitten moet.

Trouwens de bepalingen van 1893 laten ook duidelijk uitkomen, dat met de grootste ernst moet worden gewaakt tegen een al te gemakkelijk openen van de deur naar het ambt, door middel van art. 8. Want aangaande de vraag, of werkelijk de noodige gaven aanwezig zijn bij degenen, die langs deze weg binnen willen, wordt gezegd: „Om dit te weten, zal de Particuliere Synode van hen, die zich hiertoe aanbieden, allereerst de noodige attesten van Kerkeraad en Classis onderzoeken ten aanzien van de in art. 8 K.O. geëischte eigenschappen. Vervolgens zal zij zelve te dien aanzien nader onderzoeken. Alleen indien de aanwezigheid daarvan boven allen billijken twijfel verheven blijkt, zal zij hen toelaten tot het praeparatoir examen."

Hieruit blijkt, dat er goed onderscheid moet worden gemaakt tusschen het onderzoek, of iemand werkelijk singuliere gaven bezit en het examen, dat later volgt na oefening in studie voor hem, aangaande wie de Particuliere Synode verklaard heeft, dat de gaven, in art. 8 K.O. genoemd, in bijzondere mate bij hem aanwezig zijn.

De bedoeling van eerstgenoemd onderzoek is niet, om te zien, of iemand groote kennis bezit, of iemand heel of half wetenschappelijk ontwikkeld is, maar wel, of hij krachtens een bijzondere gave bezit, wat God gewoonlijk slechts in den weg van langdurige en wetenschappelijke voorbereiding geeft. Prof. Dr. H. Bouwman zegt in zijn „Gereformeerd Kerkrecht”, deel I blz. 438 e.v. „Een persoon, die voldoen kan aan de eischen van art. 8, moet een natuurlijke visie hebben, een diep inzicht in het leven, in het wezen der dingen, zoodat hij intuïtief de groote levensgedachte der H. Schrift kan grijpen. Om die reden is het ook gewenscht bij dat onderzoek naar art. 8, den candidaat na een korte voorbereiding van b.v. één uur, alleen met behulp van een bijbel met kanteekening, te laten spreken over een tekst als Gen. 21:14, I Sam 3:18b, 2 Kron. 12:12, Jer. 37:21 en dergelijke. De personen, die een candidaat naar art. 8 onderzoeken, moeten dus zelf wel goede menschenkenners zijn, zullen zij het examen naar eisch afnemen, en zal het aan de kerkelijke vergaderingen duidelijk worden, dat de candidaat de gaven, vereischt voor een Dienaar des Woords, op een bijzondere wijze bezit.”

Uw Commissie verstaat volkomen, dat er ten opzichte van de toepassing in de praktijk tal van moeilijkheden zijn. Dat ook die toepassing in het eene ressort even anders wezen kan dan in het andere, is niet te voorkomen. Trouwens in hetzelfde ressort kan de toepassing in het eene en het andere jaar ook wel verschillen. Het is niet mogelijk een zoodanige regeling te treffen, dat alle praktische moeilijkheden daardoor worden opgelost.

Prof. Dr. H. Bouwman zegt ook (a.w. blz. 439): „Het maken van een breede reeks van bepalingen, om misbruiken op dit punt te voorkomen zal niet tot het rechte doel leiden. Op de Generale Synode van Utrecht (1905) werd gevraagd, of eene Part. Synode gehouden is, zoo menigmaal een onderzoek naar art. 8 der Kerkenordening en art. 179 der Acta van 1893 gevraagd wordt dit in te stellen, ook in die gevallen, waarin de broeder, die begeert onderzocht te worden, door haar of door een andere particuliere synode eenmaal of meerdere malen na onderzoek is afgewezen.” De Synode antwoordde: „dat elke particuliere synode geheel vrij is en blijft in de beoordeeling van de toelating van iemand, die naar art. 8 wensch onderzocht te worden, en er dus geen reden is, hieromtrent nadere bepalingen te maken.”

Hieraan dient nog te worden toegevoegd: dat de bepalingen, die er *zijn*, getrouw moeten worden nageleefd. Het spreekt wel vanzelf, dat de zekerheid van de aanwezigheid der singuliere gaven van *godzaligheid*, *oetmoedigheid* en *zedigheid* meest zal moeten berusten op het getuigenis van den kring, waaruit degene, die zich aanmeldde, voortkomt. Maar de gaven van *welsprekendheid* (wat iets anders is dan welbespraaktheid) van *goed verstand* (bevattingsvermogen) en niet het minst van *discretie* (vermogen om goed te onderscheiden) zullen door het onderzoek der Particuliere Synode duidelijk moeten uitkomen. Bij het onderzoek doen naar de gave der *discretie*, zal er bijzondere aandacht aan moeten worden gewijd, dat deze gave dusdanig aanwezig is, dat blijkt, dat de broeder, die onderzocht wordt, een diep inzicht heeft in de Heilige Schrift, waardoor hij den juisten zin ziet en waarheid van dwaling nauwkeurig kan onderscheiden. Van *al* de in art. 8 genoemde gaven geldt het, dat de aanwezigheid er van boven allen billijken twijfel verheven moet blijken.

Uw Commissie komt op grond van al het vorenstaande tot de conclusie, dat het niet noodig is, nog eens weer door middel van een commissie te doen overwegen, of er nadere uitspraken betreffende de toepassing van art. 8 K.O. moeten worden gedaan, zooals de classis Groningen wensch. Ook is het voldoende duidelijk, dat de uitspraak, welke de Particuliere Synode van Zuid-Holland vraagt, niet meer behoort te worden gedaan. Uit de reeks bestaande bepalingen blijkt, dat men zich bij examinatie naar art. 8 K.O. dient te richten op het onderzoek, of de aldaar genoemde gaven of kwaliteiten inderdaad zoo bijzonder aanwezig zijn, dat de gaven of geschiktheden tot het predikambt *zonder* wetenschappelijke studie voorhanden zijn.”

Uw Commissie adviseert U aan de Kerken aan te bevelen, bij de toepassing van art. 8 K.O. rekening te houden met de hoofdlijnen van dit rapport en ook

aan de Part. Synode van Zuid-Holland en aan de Classis Groningen in dien zin te berichten.

*Namens Commissie III,
J. SCHELHAAS Jzn, Rapporteur.*

BIJLAGE XLII.

HUIZUM, 3 Juni 1946.

Weleerwaarde en Eerwaarde Broeders,

Was ik in de gelegenheid geweest, deze week in Uw midden te zijn, ik zou het woord gevraagd hebben bij de bespreking van „Art. 13 K.O.”, zooals ik kortweg aan wil duiden, wat betrekking heeft op de verzorging onzer Emeritipredikanten enz.

Misschien is het geoorloofd, mij langs dezen weg in de bespreking te mengen. Ik zal het kort doen. Het is mij niet duidelijk, waarom de oplossing van deze kwestie zoo moeilijk, bijna onmogelijk, geacht wordt; terwijl onze K.O. zulk een duidelijke taal laat hooren:

1e De kerk, welke de geëmeriteerde, D. d. W. het laatst heeft gediend, heeft hem te verzorgen;

2e Zij heeft hem eerlijk in zijn nooddrift te verzorgen.

Hiermee zijn feitelijk alle vragen beantwoord.

De predikant, die met emeritaat gaat, weet, waaraan hij toe is; de gemeente, wier predikant met emeritaat gaat, weet eveneens waar ze aan toe is.

Het is eenigszins te vergelijken met de verplichtingen, die een man op zich neemt bij de huwelijksluiting ten opzichte van de verzorging van zijn vrouw; „(of gij belooft) haar trouwelijk te onderhouden?” wordt hem gevraagd; waarop hij, als regel bevestigend antwoordt; en waarop de vrouw het waagt, de toekomst met hem in te gaan; zonder dat de Kerkeraad eenige stipulaties maakt, omtrent de manier, waarop de man zijn verplichtingen heeft na te komen.

En als er dan eens een man mocht wezen, die hierin te kort komt; misschien meer dan één, dan zal geen kerkeraad het in zijn hoofd halen, nu wel voorschriften te maken; en die ook bindend te maken bij toekomstige huwelijken; alleen zal de Kerkeraad den echtgenoot, die zijn vrouw verwaarloost, ernstig op zijn plicht hebben te wijzen, en hem daarover te vermanen.

En mocht er eens een man wezen, die niet bij machte blijkt, voor zijn vrouw te zorgen, dan zal de kerkeraad hem, desnoodig wijzen, op de diakenen, die behooren te helpen, elken armen broeder, die niet in staat is, zijn gezin behoorlijk te onderhouden.

't Is maar een vergelijking.

De bedoeling is deze:

Zoo goed als een man, die een vrouw trouwt, weet, dat hij zijn vrouw heeft te onderhouden, ook al wordt ze oud of ziek; en dien plicht aanvaardt;

zoo goed weet ook een gemeente, die een dominee beroept, dat hij voor hem te zorgen heeft, ook al wordt hij emeritus; en aanvaardt de gemeente deze verplichting (onderhoudende Art. 13 K.O.).

Daar behoeven geen ellenlange rapporten over geschreven te worden.

En als een Kerk hierin haar roeping niet verstaat, dan dient ze daarover ernstig vermaand te worden.

En kan de gemeente het niet doen, dan staat „de weg van Art. 11” voor haar open.

Hiermee is toch de zaak opgelost.

Alleen nog een enkele opmerking.

Het niet-kunnen is heel betrekkelijk. Hoe zou een hééle gemeente niet in staat zijn, één enkel gezin, gezamenlijk te onderhouden, als die gemeente haar roeping verstaat en om des Heeren wil haar „Engel” (d.i. gezant haars Heeren) liefheeft; hoe zal het haar, omgekeerd, een eere zijn, een dienstknecht van haren Christus een onbezorgden levensavond te doen genieten (waarvan in afscheids-speeches wel eens sprake is).

Als wij niet wereldsch denken, maar uit het geloof leven dan is een gemeente niet te beklagen, die een emeritus te haren „laste” heeft (weer wereldsch uitgedrukt), maar te benijden. Denk maar aan dien beker waters!

De radicale oplossing van de Art. 13-moeilijkheden ligt in onze bekeering, in onze voortgaande vrijmaking.

We moeten het weer aandurven, elke gemeente afzonderlijk, het met den Heere te wagen; en elke dominee.

En dan zal de Heere ons niet beschamen.

Net zoo min, als onze vrijgemaakte predikanten beschaamd werden, toen ze het gewaagd hebben, met hun gedecimeerde gemeenten, zonder eenigen waarborg betreffende hun tractement. Dát is de weg.

Uw medelid,

J. v. DIJK.

BIJLAGE XLIII. RAPPORT inzake Artikel 13 K.O.

In handen van Uw commissie werd gesteld:

- a. het voorstel van de Particuliere Synode van het Noorden. Deze Synode besloot in haar vergadering van 21 Februari l.l. naar aanleiding van een brief, haar meldende het besluit der voorloopige Synode van Enschede, inzake haar vorigen brief over de uitvoering van artikel 13 K.O., aan Uw Synode te verzoeken, om inzake de uitvoering van artikel 13 K.O., nog slechts een voorloopige regeling te willen treffen, opdat de Kerken in staat gesteld worden, eer er een definitieve regeling wordt vastgesteld, daarover zich te beraden;
- b. van de Particuliere Synode van Zuid-Holland: de Particuliere Synode verzoekt de Generale Synode de kwestie van de thans te treffen regeling ter uitvoering van artikel 13 K.O. in behandeling te willen nemen, en aan de kerken aan te bevelen, te handelen naar de hoofdlijnen van het rapport, opgesteld door de commissie van de voorloopige classis Zuid-Holland van 13 October 1944;
- c. inzake artikel 13 K.O. stelt de Particuliere Synode van Overijssel en Gelderland het volgende voor:
 1. de Generale Synode ga niet in op de voorstellen in het rapport (Zuid Holland), en in dat van de classis Groningen, om de principieele en praktische bezwaren;
 2. de Synode adviseere de kerken, de uitvoering van artikel 13 K.O. te doen geschieden naar de bestaande regeling;
 3. zij geve advies, hoe groot het minimum-emeritaatsgeld behoort te zijn;
 4. zij bepale de verhoudingscijfers, volgens welke de ressorten der Particuliere Synodes elkaar behooren te steunen, (zoodra dit noodig is);
- d. van de Kerk van Bilthoven: de Kerkeraad van Bilthoven verzoekt Uw Vergadering ernstig, het advies van de Commissie uit Zuid-Holland niet te aanvaarden, aangezien het — hoe goed ook bedoeld — geen oplossing van dit moeilijk vraagstuk is;
- e. van de Kerk van Stadskanaal: de kerkeraad van Stadskanaal dringt er bij de Generale Synode op aan, in den geest van het voorstel van de Particuliere Synode van het Noorden te willen besluiten.

Afgezien van adhaesie-betuiging en ontradingsadvies en van de kwestie voorloopige of definitieve regeling, gaat het in deze stukken over de bestaande regeling, en over de regeling, voorgesteld door de Commissie van de (voorloopige) „classis Zuid-Holland”.

Uw Commissie is na ernstig beraad tot het inzicht gekomen Uw vergadering te moeten adviseeren, noch de bestaande regeling noch die van de Zuid-Hollandsche Commissie, noch eenige andere regeling, die boven het bepaalde in de kerkenordening uitgaat, bij de kerken aan te bevelen. Van dit gevoelen met een enkel woord rekenschap gevend, merkt Uw commissie ten aanzien van de bestaande onderlinge hulpverlening op, dat een zoodanige regeling aan te bevelen, niet op den weg der Synode ligt, aangezien dit geen zaak betreft, die volgens artikel 30 de kerken in het gemeen betreft.

Tegen het Rapport der Zuid-Hollandsche Commissie, hoe uitnemende gedachten dit overigens ook bevat, is bovendien onder meer nog aan te voeren:

- a. dat het woord „nooddrift” in artikel 13 niet, zooals het rapport meent, beteekent behoefte, waaruit dan geconcludeerd wordt, dat er geen sprake is van emeritaatsgeld als de emeritus ruimschoots in zijn levensonderhoud kan voorzien — maar dat dit woord beteekent *levensonderhoud*, en dat het niet de vraag is, of de *Dienaar* het emeritaatstractement wenscht te *ontvangen*, maar of het de roeping der *kerk* is, het *aan te bieden*;
- b. dat het niet juist is, als het genoemde rapport van de kerken, die *voorheen* door een *Dienaar* bearbeid waren, een emeritaats-tractement vraagt naar het (in den regel hogere) tractement van de emeriteerende kerk; een dergelijke verantwoordelijkheid hebben die kerken nooit aanvaard;

- c. dat de regeling geen uitkomst biedt in gevallen, waarbij de predikant slechts een kerk of twee kerken diende;
- d. dat een warnet van verbintenissen zou ontstaan, indien een kerk geregeld kandidaten beroept; stel, dat zij in veertig jaar acht kandidaten had en deze daarna om de vijf jaar van standplaats wisselden, dan zou zulke kerk met tientallen kerken een emeritaatsregeling hebben uit te voeren;
- e. dat voor ambts-invaliditeit de oorspronkelijk voorgestane regeling geen oplossing heeft; voor deze gevallen zou toch weer een algemeen fonds gevormd moeten worden, waarin alle kerken zouden moeten storten.

Afgezien van de bijzondere inhoud van dit voorstel is Uw commissie van oordeel, Uw vergadering te moeten ontraden, eenige regeling aan te bevelen, die uitgaat boven hetgeen in onze kerkenordering artikel 13, 11, 41 en 44 bepaald is.

De Kerken van Jezus Christus zijn niet als onmondige kinderen, die voor zich *laten* denken en *laten* zorgen, niemand verzwakke haar zelfstandigheid. Men belaste haar niet met een eindelooze reeks bepalingen, als adviezen bedoeld, maar die ongemerkt al meer het vrije leven der kerk drukken en belemmeren — niemand belage haar vrijheid. Met gebod op gebod en regel op regel *maakt* men het kerkelijk leven niet gezond en *houdt* men het niet gezond; hoe grooter het getal regelingen en bepalingen, hoe meer het gevaar dreigt, dat de zaak waar het om gaat, veruitwendigd wordt. *De vraag is hier: leven de kerken bij het Woord, zoeken ze het licht van het Woord? Indien neen, dan wordt de toepassing van artikel 13 een zaakje, indien ja, dan zal elke kerk het haar dure plicht achten den eens van God geschonken Dienaar eerlijk, dat is: met eere, en niet karig te verzorgen; ze zal het als een voorrecht zien, den getrouwen Dienaar een levensavond zonder financiële zorgen te bereiden.*

Op deze dingen kan naar het oordeel Uwer Commissie niet genoeg de nadruk worden gelegd. Het „zuchten” onder emeriteerings-„lasten” moet voorgoed onze kerken uit, de vreugde der geloofsgehoorzaamheid, waarbij het *moeten* is: *mogen*, en het *mogen* is: *moeten* — dient weer haar koninklijke intocht te houden.

En dan is een uitgebreid getal bepalingen niet noodig: onze kerkenordering, die zoo trouw het Schriftuurlijk licht weerkaatst, zegt ons genoeg.

Ze eischt in artikel 13, dat zoo eenige Dienaar door ouderdom, ziekte of anderszins onbekwaam mocht worden tot uitoefening van zijn dienst, hij niettemin eer en naam van een Dienaar zal behouden — hij is toch *voor zijn leven* geroepen; hij gaf zich immers *voor zijn leven* in dienst van zijn Zender — wie kan hem zijn titel ontnemen, wie durft hem zijn eere roven? Gelijk het voor de Gemeente een eere is, hem te onderhouden, is het voor hem een eere, zijn Koning te dienen zolang hij kan — is het niet meer in volledige dienst, dat misschien in een deel van het dienstwerk; en niet als de rust hem bekoort, b.v. na veertig jarigen diensttijd, maar als *onbekwaamheid* hem noopt, legt hij den herderstaf neer. Dan ontvangt hij van de kerk, die hij diende, zijn nooddruft. Dat is: wat hij nodig heeft, *levensonderhoud*. Is hij slechts zeer kort in het ambt dienstbaar geweest, en overvalt hem ziekte of ongeval, waardoor hij tot den dienst onbekwaam wordt, hij heeft recht niet op een aalmoes, maar op nooddruft, even goed als een Dienaar, die op hoogen leeftijd geëmeriteerd wordt. Die nooddruft zal voor den een ruimer moeten berekend worden dan voor den ander: de Heere schikt vaak de omstandigheden verschillend en maakt de behoeften niet altijd gelijk, en evenals de *Dienaar* eerlijk dient verzorgd, zoo hebben ook zijn *weduwe* en *kinderen* recht op *voldoend* levensonderhoud.

Want wat de Dienaar of zijn nabestaanden genieten, is voortgezet tractement, daarom spreke men niet van pensioen, of uitgesteld loon, maar van emeritaats-tractement. Dit tractement is het *eerste* honorarium, dat uitgekeerd moet worden. Eer men bij emeriteering kan denken aan een nieuwen predikant, heeft men te denken aan den predikant die men heeft: den emeritus. Hij heeft de oudste rechten, voor hem moet eerst gezorgd. En dat kan. Het emeritaats-tractement is doorgaans belangrijk lager dan het gewone tractement, kan een kerk dit laatste betalen, dan zeker het eerste. Het is dus niet juist, dat een kerk hulpbehoevend wordt door emeriteering, neen, ze wordt dit eventueel door de komst van den nieuwen predikant. Wanneer dus een Gemeente in zorgen komt, geschiedt dit niet door het emeritaats-tractement, maar de moeilijkheden komen dan, als men zorgen moet voor het tractement van den tweeden predikant.

Wanneer een kerk tot dit laatste niet in staat is, wordt ze hulpbehoevend. Een schande? Allermint. Dit niet-kunnen is geen schuld, maar lot, namelijk indien zulk een kerk niet nalatig is geweest in het treffen van voorzorgen. Ze heeft nu echter het recht, de hulp der zusterkerken in te roepen, die haar volgens

artikel 11 onzer kerkenordening, dat is naar de regel der liefde, hebben te helpen. Vanzelf dient die hulp niet te worden ingeroepen, als de Gemeente zelf niet het uiterste gdeaan heeft. En tot dat doen van het uiterste behoort ook, dat men het niet late aankomen op het moment, dat de tweede Dienaar zijn intrede doet, maar dat men zoo vroeg mogelijk en zoo veel mogelijk maatregelen neme, om bij de komst van dien tweeden Dienaar, niet verlegen te staan. Bijtijds zorgen, bijtijds voorzorgsmaatregelen nemen, wordt in Gods Woord nooit afgekeurd, maar aanbevolen.

Zoo vult artikel 11 artikel 13 aan. En wanneer de kerken zich houden aan hetgeen ze in de kerkenordening naar Gods Woord overeengekomen zijn, kunnen ze elke nadere „regeling” ontberen. Heeft een kerkeraad raad noodig? Artikel 41 wijst hem den weg. Dreigt bij eenige kerk verslapping in te treden? Artikel 44 noemt hen die geroepen zijn haar broederlijk te vermanen, en met raad en daad alles tot vrede, opbouwning en het meeste profijt te dirigeren.

Al deze dingen overwegende, meent Uw Commissie concludeerend Uw vergadering ten aanzien van art. 13 K.O. niets anders te moeten adviseeren, dan eenvoudig de kerken op te wekken, getrouw na te leven de Schriftuurlijke regelen, vervat in het gemeen accoord van kerkelijk handelen, namelijk onze kerkenordening.

Namens de Commissie,
H. MEULINK, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLIV. RAPPORT met betrekking tot het advies dat de Generale Synode van Commissie III heeft gevraagd inzake overgangsbepalingen voor de uitvoering van art. 13 K.O.

Met betrekking tot de uitvoering van art. 13 K.O. bevat het agendum van deze synode wat op de gedrukte agenda staat vermeld onder 8 G. 1, 2, 3, 4; meer niet. Commissie III heeft over dit gedeelte van het agendum rapport uitgebracht en aan de synode voorstellen gedaan. De synode heeft in haar 12e zitting op Donderdag 6 Juni deze voorstellen aangenomen en besloten:

- 1e. geen regeling voor de uitvoering van art. 13 K.O. bij de kerken aan te bevelen;
- 2e. de aanbeveling door vorige synoden gedaan van de regeling inzake de uitvoering van art. 13 K.O. niet meer voor haar rekening te nemen;
- 3e. zich er toe te bepalen de kerken op te wekken ten aanzien van de uitvoering van art. 13 K.O. de schriftuurlijke regelen in de kerken-ordening vervat en in het rapport naar voren gebracht na te leven.

Met het nemen van deze besluiten heeft de synode het agendum voorzoover het de uitvoering van art. 13 K.O. betreft afgewerkt. Desniettemin ontving commissie III met betrekking tot de uitvoering van art. 13 K.O. een nieuwe opdracht en moest de commissie zich met deze taak nog eens weer bezig houden. Deze nieuwe opdracht vindt U vermeld in art. 173 van de acta aan het slot van dit artikel onder 2e. Het luidt: „de commissie te verzoeken de synode te dienen van advies met betrekking tot overgangsbepalingen in verband met predikanten en hun nagelaten betrekkingen die thans reeds naar art. 13 K.O. verzorgd worden naar de regelingen die tot nu toe golden.”

Commissie III heeft zich afgevraagd of de synode hier niet een nieuw punt aan de agenda toevoegt. De commissie wil echter den nadruk leggen op het vragen van advies en dat dan zoo verstaan dat de synode vraagt. „Zijn we nu klaar met ons agendum voorzoover de uitvoering van art. 13 K.O. betreft of zijn we daar nog niet klaar mee?” De commissie wil hierover de synode gaarne advies geven.

In de opdracht wordt gesproken van overgangsbepalingen en van regelingen die tot nu toe golden.

Overgangsbepalingen. Zijn er overgangsbepalingen noodig? Overgangsbepalingen zijn noodig indien men komt van den eenen toestand in den anderen. Zijn de kerken nu wat de verzorging van de emeriti-predikanten en hun weduwen en weezen betreft in een nieuwen toestand gekomen? Zoo ja, wie heeft ze dan in dien nieuwen toestand gebracht? Heeft de synode dat gedaan door haar be-

sluiten genomen in haar 12e zitting? Of is er een nieuwe toestand gekomen door andere oorzaken?

Indien de synode de kerken in een nieuwen toestand heeft gebracht zou men met eenig recht van de synode overgangsbepalingen kunnen vragen. Maar indien de kerken al in een gewijzigden toestand zijn gekomen is dit niet te wijten aan de besluiten van de synode. Wat is er eigenlijk gebeurd toen de synode haar besluiten nam met betrekking tot de uitvoering van art. 13 K.O.? Dit is er gebeurd: Voorgaande synoden hebben aan de kerken den raad gegeven zoo noodig voor de verzorging van haar emeritipredikanten en de nagelaten betrekkingen van predikanten elkaar te helpen en voor die onderlinge hulp een regeling aanbevolen. Deze synode geeft dien raad niet maar wekt de kerken op ten aanzien van de uitvoering van art. 13 K.O. de schriftuurlijke regelen in de K.O. vervat en in het rapport naar voren gebracht na te leven. Deze synode geeft aan de kerken een anderen raad dan haar voorgangsters. Maar dat een synode aan de kerken een anderen raad geeft dan haar voorgangsters brengt de kerken niet in een nieuwen toestand. Wel zouden de kerken daardoor in een anderen toestand komen indien de raad van de synode aan de kerken voor de kerken wet was. Dan zouden de kerken door de besluiten van deze synode wat de uitvoering van art. 13 K.O. betreft voortaan onder een nieuwe wet moeten leven en zou men met recht kunnen zeggen dat de synode de kerken in een nieuwen toestand heeft gebracht en zou de vraag naar overgangsbepalingen billijk zijn. Maar de raad van de Synode aan de kerken is geen wet voor de kerken. Indien de kerken de raad van de synode als wet hebben gezien, hebben ze gedwaald en moeten ze zoo spoedig mogelijk van die dwaling terugkeeren. In de synode zijn alle kerken samen, maar door de adviezen die de synoden hebben gegeven, hebben niet alle kerken samen de verplichtingen van de afzonderlijke kerken overgenomen. Indien bij de kerken de meening is ontstaan dat nu de synoden adviezen hebben gegeven en de kerken deze adviezen hebben opgevolgd nu ook de emeriti-predikanten en de predikantsweduwen en weezen voor rekening komen van alle kerken samen, is die meening zeer onjuist. De verzorging van de emeritipredikanten en van de nagelaten betrekkingen van predikanten is en blijft de zaak van die kerken waaraan die predikanten verbonden zijn of geweest zijn.

Dat men de raad door een generale synode aan de kerken gegeven als wet voor de kerken ziet is een verschijnsel dat zich zelfs hier ter synode schijnt voor te doen. Immers in de opdracht aan commissie III wordt gesproken van regelingen die tot nu toe golden. Blijkbaar is men van oordeel dat die regelingen nu niet meer gelden. De commissie vestigt er de aandacht op — en zij doet dat met nadruk — dat door de besluiten die de synode genomen heeft in haar 12e zitting en die vermeld staan in art. 192 van de acta geen enkele regeling van haar kracht is beroofd. De synode zou tot zulk een berooving van kracht aan gemaakte overeenkomsten niet de bevoegdheid hebben. Zulks te doen is ook niet haar bedoeling geweest. Elke overeenkomst die een kerk met haar dienaar des Woords heeft aangegaan blijft van kracht en elke overeenkomst die een kerk heeft aangegaan met een andere kerk of met meer andere kerken blijft evenzeer van kracht. Maar dat zijn zaken tusschen die kerk en haar dienaar des Woords of tusschen die kerk en die andere kerk of die andere kerken met wie zij verbintenissen heeft aangegaan. De behartiging van deze zaken behoort niet tot de taak van de generale synode.

De synode heeft de kerken door haar besluiten niet in een nieuwen toestand gebracht. Daarom is hier geen reden te vinden om van de synode overgangsbepalingen te vragen.

Zijn de kerken echter niet door andere oorzaken in een anderen toestand gekomen zoodat het maken van overgangsbepalingen toch wenschelijk zou zijn? We denken aan de vrijmaking. De synode vraagt advies voor overgangsbepalingen met betrekking tot die predikanten en die predikantsweduwen en -weezen die thans reeds naar art. 13 K.O. verzorgd worden, niet met betrekking tot hen die in de toekomst alzoo verzorgd moeten worden.

De commissie geeft toe dat er kerken door de vrijmaking in moeilijkheden kunnen komen, bij de uitvoering van art. 13 K.O. De commissie merkt echter ook op dat geen enkele kerk met moeilijkheden in dit opzicht bij de generale synode is gekomen. De moeilijkheden kunnen echter komen. De kerken hadden een regeling aangegaan met andere kerken. Die andere kerken hebben zich niet

vrij gemaakt van de zondige besluiten van voorgaande synoden. 't Gevolg kan zijn dat de verwachte steun nu niet wordt ontvangen. Daarbij kunnen zich verschillende gevallen voordoen. 't Kan zijn dat de niet vrijgemaakte kerken nu haar financieele verplichtingen tegenover een vrijgemaakte kerk niet willen nakomen. 't Kan ook zijn dat die kerken haar verplichtingen wel willen nakomen maar dat de vrijgemaakte kerk van oordeel is geen steun van die kerken te moeten aannemen. Er kunnen ook moeilijkheden zijn doordat een kerk geen overeenkomst met andere kerken had aangegaan omdat zij zelf meende voldoende financieel krachtig te zijn om haar emeritus predikant en de predikantsweduwe en -weezen te kunnen verzorgen, maar nu door de vrijmaking zoo zeer is verzwakt dat ze het niet meer kan. Er kunnen nog wel meer moeilijkheden zijn. Wie zal alle moeilijkheden kunnen vinden? Uw commissie wijst er met nadruk op dat het niet de taak van een generale synode is maatregelen te treffen tegen alle moeilijkheden die zich bij de uitvoering van art. 13 K.O. kunnen voordoen. De verzorging van de emeritipredikanten en van de predikantsweduwen en -weezen is niet de taak van de generale synode maar de taak van die kerken aan wie die predikanten verbonden zijn of geweest zijn.

Er zijn ook emeritipredikanten en misschien ook wel predikantsweduwen en -weezen van kerken die zich niet hebben vrijgemaakt. Deze broeders en zusters kunnen daardoor in bijzondere moeilijkheden komen. Zij behooren tot de gedupeerden door de synodebesluiten. De vraag hoe met deze broeders en zusters moet worden gehandeld is een apart punt op het agendum. U vindt dit punt in de gedrukte agenda onder 8 M, 1, 2. De synode heeft dit punt reeds afgehandeld. De commissie ziet geen reden om de synode te adviseeren op haar besluiten met betrekking tot dit punt terug te komen.

De commissie geeft toe dat er zich moeilijkheden kunnen voordoen. Maar de commissie brengt onder de aandacht dat het met deze moeilijkheden niet zoo staat dat er nergens een uitweg te vinden zou zijn. Indien een kerk door de vrijmaking in moeilijkheden komt bij de uitvoering van art. 13 K.O. behoeft zij zich daarvoor niet te schamen. Is het niet veel meer een eere dat zij door de vrijmaking in den druk komt? En mag ze dan niet met eere aankloppen bij de zusterkerken om hulp in nood? Als ze in een toestand is gekomen dat ze hulp moet vragen om haar verplichtingen jegens haar dienaar des Woords of jegens de nagelaten betrekkingen van haar dienaar des Woords na te komen is ze hulpbehoevend geworden. Maar het is geen schande dat een kerk door de vrijmaking hulpbehoevend is geworden. En zou het geloof bij de vrijgemaakte zusterkerken zoo zwak zijn dat zij die hulp niet gaarne zouden geven?

Ter vergadering van de synode zijn bij de behandeling van de zaken van art. 13 woorden gesproken van krachtig geloof. Er is gesproken van blijdschap dat men eindelijk eens luisteren kan naar goede woorden waarnaar men tientallen jaren niet heeft willen luisteren. Een van de afgevaardigden ter synode merkte zelfs op dat heel de zaak van art. 13 wel had kunnen worden afgehandeld in een rapport van vijf regels als er maar geloof was. Deze woorden van geloof werden gesproken door afgevaardigden die geen zitting hebben in commissie III. De leden van commissie III waren aanvankelijk voorzichtig en durfden niet al te veel te vergen van het geloof. De meerderheid ter synode was van oordeel dat het geloof wel meer kan verdragen. De leden van commissie III hebben met blijdschap vernomen en waren aanstonds bereid tot het opstellen van een nieuw rapport dat meer in den geest van de synode was dan het eerste. Dat rapport vond instemming bij de synode en de voorstellen daarin gedaan heeft de synode aangenomen en tot besluiten gemaakt.

Met eenige bevreemding ziet nu commissie III zich door de synode voor de vraag geplaatst: „Hoe moet het nu wel met de broeders en zusters die thans reeds naar art. 13 K.O. verzorgd worden?” Is er dan alleen zooveel geloof met het oog op zaken die in de toekomst zullen komen en niet voor zaken waarvoor men vandaag wordt geplaatst?

De commissie adviseert de synode ook voor de moeilijkheden van vandaag wat de uitvoering van art. 13 K.O. betreft te blijven bij haar besluiten op Donderdag 6 Juni in haar zitting (12e) genomen. In die besluiten wijst de synode naar de schriftuurlijke beginselen in het toen uitgebrachte rapport naar voren gebracht. In dat rapport staat dit: „Het zuchten onder de emeritaatslasten moet voorgoed onze kerken uit, de vreugde der geloofsgehoorzaamheid waarbij het moeten is mogen en het mogen is moeten dient weer haar koninklijken intocht te houden.” Die koninklijke intocht moet niet pas worden gedaan wanneer in de toekomst zich gevallen zullen voordoen van verzorging van emeritipredikanten en weduwen

en weezen van predikanten, die koninklijke intocht moet nu worden gedaan nu men voor zulke verzorging staat. Laat de synode zich wel wachten door bepalingen — al waren het dan ook alleen maar overgangsbepalingen — dien koninklijken intocht belemmeringen in den weg te leggen.

De synode heeft advies gevraagd. Commissie III wil haar gaarne nog eens van advies dienen. Zij adviseert de synode dit:

De synode overweegt:

1e. De synode heeft door haar besluiten met betrekking tot de uitvoering van art. 13 K.O. (art. 192 van de acta) de kerken niet in een nieuwen toestand gebracht.

2e. De synode heeft door die besluiten geen enkele regeling of overeenkomst door eenige kerk gemaakt van haar kracht beroofd.

3e. De verzorging van emeritipredikanten en van weduwen en weezen van predikanten die thans reeds worden verzorgd behoort evenmin tot de taak van de kerken in het gemeen als de verzorging van emeritipredikanten en van weduwen en weezen van predikanten die er in de toekomst zullen komen.

4e. Het behoort niet tot de taak van de generale synode om te voorzien in de moeilijkheden die met betrekking tot de uitvoering van art. 13 K.O. zich zullen kunnen voordoen of zich nu reeds voordoen.

5e. Het is geen schande dat een kerk door de vrijmaking in financieele moeilijkheden komt en hulp van de zusterkerken moet vragen, ook niet wanneer zij die hulp moet vragen voor de verzorging van haar emeritus predikant of van de weduwe en weezen van haar dienaar des Woords.

De synode besluit:

Geen overgangsbepalingen te maken in verband met predikanten en hun nagelaten betrekkingen die thans reeds naar art. 13 K.O. verzorgd worden.

K. DOORNBOS, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLV RAPPORT over de afvaardiging naar de Generale Synode.

In handen van Uwe Commissie III werd gesteld een schrijven van de Classis Groningen van den navolgenden inhoud:

„De Classis maakt ernstige aanmerking op de afvaardiging in de Provincie Drenthe en Noord-Holland, die nimmer, als de Provincies Overijsel-Gelderland en Groningen-Friesland een dubbel ressort hebben gevormd, en toch uitkomen met tweemaal zooveel afgevaardigden als de K.O. voorschrijft. De Classis is echter van oordeel, dat met constateering van deze onregelmatigheid deze afvaardiging voor ditmaal worde geaccepteerd.”

De gedachtengang, die aan dit schrijven ten grondslag ligt, is klaarblijkelijk als volgt: Twee Particuliere ressorten zijn er, wier afvaardiging onregelmatig moet genocmd worden: Drenthe en Noord-Holland. Zij zonden immers vier afgevaardigden ter Generale Synode. Ditzelfde geschiedde weliswaar ook door Particuliere ressorten als Overijsel-Gelderland en Groningen-Friesland, maar voor deze afvaardiging was alleszins reden, aangezien zoowel Overijsel-Gelderland als Groningen-Friesland voorheen twee ressorten vormden. Komen zij met vier afgevaardigden uit, dan is dit niet in strijd met art. 50 K.O. maar dubbele afvaardiging van ressorten, die gelijk gebleven zijn, verdraagt zich met het bepaalde in art. 50 niet, zij het ook, dat men voor ditmaal in deze afvaardiging berusten kan.

Uwe commissie, terloops opmerkende, dat Drenthe niet, gelijk de Classis Groningen meent, een dubbel getal afgevaardigden deputeerde kan de zienswijze dezer Classis niet deelen.

Volgens de Classis komt b.v. aan het ressort Groningen-Friesland dubbele afvaardiging toe, op grond van hetgeen *was*.

Inzake afvaardiging is het echter niet de vraag wat *was*, maar wat *is*.

Gaat men uit van hetgeen *was*, dan moet er zijn niet alleen een dubbel *ressort*, maar moeten er ook twee Particuliere *Synoden* gevonden worden. Feit is echter,

dat er thans slechts één Part. Synode is. Nu kan men aanvoeren, dat dit slechts van tijdelijken aard is, dat het hier een noodmaatregel geldt, die in de toekomst *kan* en bij voortgang der reformatie onder den zegen Gods ook *zal* opgeheven worden. Maar evenmin als hetgeen in het verleden gevonden werd, kan hetgeen de toekomst mogelijk brengen zal, het feit teniet doen, dat thans de provincies Groningen en Friesland slechts één particulier ressort vormen met één Particuliere Synode.

Het verwijt van onregelmatigheden zou zich dus evenzeer moeten keeren tegen de ressorten Groningen-Friesland, Overijsel-Gelderland enz., als tegen Drenthe en Noord-Holland, hield men vast aan de gedachte: nooit meer dan twee Predikanten en twee ouderlingen uit elk Particulier ressort naar de Generale Synode. Ware deze regel gehandhaafd, dan had men thans een Generale Synode gehad van 28 afgevaardigden, een getal dat voor zulk een vergadering zeker buitengewoon gering moet worden geacht.

Terecht hebben daarom, naar het oordeel der Commissie, de meeste Particuliere ressorten thans dubbele afvaardiging toegepast, welke deputeering trouwens reeds door de Generale Synode aanvaard is.

Terwijl dus Uwe Commissie het bezwaar van de Classis Groningen niet deelen kan, acht zij het echter wel noodzakelijk, dat alle verschillen in aantallen afgevaardigden geweerd wordt.

In dezen overgangstijd echter was het zenden van meer afgevaardigden zeker niet ontoelaatbaar, gezien ook het feit, dat de K.O. zelve waakt tegen te kleine Synodale vergaderingen (naar art. 47 K.O.)

Conclusie:

De Generale Synode spreekt uit, dat ook inzake het getal der afgevaardigden van elke Part. Synode naar de Generale Synode de K.O. moet worden nageleefd en men keere ook nu reeds terug naar de normale afvaardiging van twee Dienaren en twee Ouderlingen volgens art. 50 K.O.

Namens Commissie III,

P. WAALEWIJN, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLVI. RAPPORT inzake het te laat ontvangen van het agendum.

In handen van Comm. III zijn gesteld de volgende stukken.

- a. van de Classis Noord-Brabant-Limburg, gedateerd 28-3-46 waarin Uw vergadering mededeeling wordt gedaan van de teleurstelling der classis over het feit, dat de kerken op dien datum de agenda voor de a.s. Gen. Synode nog niet hadden ontvangen. Hierdoor is geen der agendapunten op de vergaderingen van den Kerkeraden en van de classis besproken kunnen worden, hetgeen een goede behandeling der kerkelijke zaken op de a.s. Generale Synode belemmert, (volgt onderteekening van H. Veltman, praeses en L. Berk scriba).
 - b. van de *Kerk Maassluis*, gedateerd 27-4-46 waarin de Raad dezer kerk mededeeling doet van het feit, dat zij in zijn vergadering van 26 April 1946 geconstateerd moest worden, dat tot op dien datum nog geen agendum was ontvangen van de te houden Gen. Synode onzer kerken, welke op 24 April zou aanvangen. De kerkeraad had vorig jaar bezwaren tegen de wijze waarop de Gen. Synode werd samengeropen, maar rekening houdende met de bijzondere omstandigheden van ons kerkelijk leven, heeft hij zich daarbij neergelegd. De Raad dezer Kerk betreurt ten zeerste deze gang van zaken, zoodat er voor een kerkelijke behandeling van de agenda der Synode geen gelegenheid is geweest, en doet hiermede een ernstig beroep op Uw vergadering, de roepende Kerken voor de meerdere vergaderingen er op te wijzen, dat zij de volle verantwoordelijkheid dragen voor het tijdig in bezit zijn van de agenda voor de meerdere vergaderingen, opdat wij de eerste beginselen van Gereformeerde Kerkregeering niet verwaarloozen.
- De Raad gelezen hebbende het verslag van de gehouden Synodezitting, in het dagblad „Trouw” van 25 April, heeft zich met bezorgdheid afgevraagd, of het wel juist is, wat daar wordt weergegeven, n.l. „dat het *voorloopig* agenda definitief werd vastgesteld, en dit met tal van zaken werd aangevuld. (volgt onderteekening van G. M. Parre, scriba).

Allereerst wil Uwe Commissie met de meeste nadruk Uw vergadering er op wijzen, dat het hier een zaak betreft, die in onze Kerken van het hoogste belang moet worden geacht. Immers, deze aangelegenheid houdt rechtstreeks verband met de bevoegdheid van onze Gen. Synode, en sluit in zich de vraag, hoe ver de

bevoegdheid der Synode in deze gaat. Deze vraag beantwoordend, kunnen wij toch niet anders zeggen, dan dat deze zich niet verder uitstrekt dan tot datgene en tot die zaken, welke de kerken haar hebben opgedragen, om in behandeling te nemen. De Synode bezit niet de vrijheid en bevoegdheid, om daarbuiten om te gaan, en zaken te behandelen, die niet door de Kerken ter behandeling zijn opgedragen. Met nadruk wijst Uw commissie er op, dat tegen een overschrijden van deze bevoegdheid dient gewaakt te worden, als tegen een openbaring van hiërarchie. De fatale gevolgen hiervan hebben wij in de geschiedenis der Kerk, vooral in die der laatste jaren, maar al te vaak kunnen constateeren. Derhalve is het een verheugend feit, dat uit de kerken zelve, de oproep tot Uw vergadering komt, om alle zaken op kerkelijke wijze, dat is: in overeenstemming met de kerkelijke bepalingen, te behandelen.

Verder wil Uw commissie de aandacht er op vestigen, dat er in deze kerkelijke bepalingen zijn, ook uit vroeger eeuwen, die nooit zijn afgeschaffd, en derhalve nog steeds tenvolle geldig zijn. Dit in overeenstemming met art. 87 K.O. Zoo luidt de bepaling voorkomend in de Acta der Nat. Synode-Dordrecht 1578—Cap. II art. 26:

„Deze gemeente zal de plaats en den tijd des naasten Part. Syn. twee maanden te voren of daaromtrent, schriftelijk te kennen geven, en copie van alle zware zaken aan haar gezonden, aan een bestemde kerk van een iegelijke Classis, die tot deze Part. Synode behooren, verzenden, opdat een iegelijk zich rijpelijk daarop beraden mag.”

En art. 29 luidt als volgt:

„Deze voorgaande regel (nl. in art. 26) zal men ook in de Generale of Nationale Synode houden.”

Lettend op bovenstaande, moet het derhalve onjuist worden geacht, dat verschillende Kerken nog geen agenda ontvingen. Ongetwijfeld kan evenwel — en terecht — als verontschuldiging voor het te laat ontvangen van de agenda worden aangevoerd:

- a. het vlug op elkaar volgen van deze Generale Synode op de voorloopige van Enschede;
- b. de nog groote moeilijkheden, die een juiste en volledige adressering met zich brengt;
- c. het feit, dat het postale verkeer in dezen tijd nog veel te wenschen overlaat. Derhalve is het verre van Uw Commissie, de roepende Kerk in dezen te willen disqualificeeren.

Evenwel is zij — met het oog op de toekomst — van oordeel, dat de roepende Kerk in overeenstemming met de bovengenoemde, en nog steeds geldende bepaling verplicht is, *twee maanden* te voren een afschrift van *alle* punten van de agenda toe te zenden aan de andere Kerken, opdat elke Kerk zich rijpelijk daarover zal kunnen beraden.

Vervolgens wil Uw Commissie — naar aanleiding van het bericht in het dagblad „Trouw”, dat door de Kerk van Maassluis onder de aandacht van Uw vergadering wordt gebracht — opmerken, dat er nooit sprake *kan* zijn van een *voorloopig* agendum, aangezien dit wordt *vastgesteld* door de roepende Kerk. Dit sluit echter niet uit, dat, wanneer *nà* toezending der agenda, alsnog *stukken* binnenkomen, betrekking hebbende op reeds aanwezige *zaken*, deze *ook* behandeld worden. Evenwel is Uw Commissie van meening, dat ingekomen stukken, voorzover deze betrekking hebben op *nieuwe* zaken, *niet* in behandeling dienen genomen te worden, aangezien de Kerken niet in de gelegenheid zijn geweest, zich over deze zaken te beraden en uit te spreken.

Wat betreft de mededeeling in het dagblad „Trouw”, is Uw commissie van meening, dat hier sprake is van een onjuiste weergave der feiten. In plaats van „*zaken*” moet gelezen worden: „*stukken*”; en bedoeld zijn dan *stukken*, die betrekking hebben op aanwezige zaken.

Resumeerend kan Uw Commissie haar instemming betuigen met het schrijven van de Classis Noord-Brabant-Limburg en met dat van de Kerk van Maassluis; en adviseert zij Uw vergadering de volgende conclusies over te nemen:

- I. uit te spreken, dat het noodzakelijk is, dat de roepende kerk voor de Generale Synode, de agenda aan alle Kerken toezendt, uiterlijk *twee maanden* vóór de datum der te houden vergadering der Generale Synode, opdat de Kerken ruim gelegenheid hebben zich over de te behandelen zaken rijpelijk te beraden.

- II. uit te spreken, dat er in de toekomst niet meer gesproken worde van *voorloopige* agenda.
- III. inzake het bericht in „Trouw” uit te spreken, dat in plaats van „zaken” „stukken” diene gelezen te worden, aangezien *geen nieuwe zaken* zijn toegevoegd, doch slechts „stukken”, betrekking hebbend op reeds aanwezige zaken.
- IV. te besluiten aan de classis Noord-Brabant-Limburg en aan de Kerk van Maassluis schriftelijk mededeeling te doen van deze conclusies.

Namens Commissie III,
J. F. SOLLIE, *Rapporteur.*

BIJLAGE XLVII. INGEZONDEN MODELLEN VOOR ATTESTATIES.

GEREFORMEERDE KERK
van

.....

(onderhoudende Art. 31 K.O.)

Gezins-attestatie

....., den 19.....

De Raad van de Gereformeerde Kerk van verklaart, dat
broeder

geb. te

ged. te

bel. te

zuster

geb. bel.

ged. te

bel. te

voorzoover hem bekend, gezond zijn (is) in het geloof, en onergerlijk in den wandel

Hij beveelt voornoemde(n) broeder en zuster aan de Gereformeerde Kerk van aan, en verzoekt den Raad der Kerk, hem (hem, haar) onder Christelijk opzicht en tucht aan te nemen, tot het gebruik van de Heilige Sacramenten toe te laten, en in alle voorkomende gevallen met Christelijken raad en daad bij te staan.

De Kerkeraad voornoemd,

....., praeses (h.t.)

....., scriba

Adres in de nieuwe woonplaats:

.....

Opmerkingen:

(o.m. inzake het kerkelijk medeleven en mede-arbeiden):

.....

.....

.....

.....

Kinderen, uit dit huwelijk geboren:

Voornamen.	Geb.	Ged.	Plaats
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			

Bijzonderheden:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

GEREFORMEERDE KERK
van

.....

(onderhoudende Art. 31 K.O.)

Attestatie

....., den 19.....

De Raad van de Gereformeerde Kerk van verklaart, dat
broeder/zuster
geb. te
ged. te
bel. te

voorzoover hem bekend gezond is in het geloof en onergerlijk in den wandel.
Hij beveelt voornoemde(n) broeder/zuster aan de Gereformeerde Kerk van
..... aan en verzoekt den Raad dier Kerk, hem/haar
onder Christelijk opzicht en tucht aan te nemen, tot het gebruik van de Heilige
Sacramenten toe te laten, en in alle voorkomende gevallen met Christelijken raad
en daad bij te staan.

De Kerkeraad voornoemd,
....., praeses (h.t.)
....., scriba

Adres in de nieuwe woonplaats:
.....

Opmerkingen

(o.m. inzake het kerkelijk medeleven en mede-arbeiden):

.....
.....
.....
.....

GEREFORMEERDE KERK
van

.....

(onderhoudende Art. 31 K.O.)

Doopattest

....., den 19.....

De Raad van de Gereformeerde Kerk van
deelt u mede, dat naar het ressort uwer Kerk is vertrokken, het dooplid

.....

geb. te

ged. te

haar/zijn dagelijksche wandel was

De samenkomsten der gemeente bezocht hij/zij

Ter catechisatie kwam hij/zij

Wij verzoeken de Opzieners van de Gereformeerde Kerk van

hem/haar wel onder hun opzicht en tucht te nemen, en in de waarheid, die naar
godzaligheid is, te onderwijzen.

De Kerkeraad voornoemd,

....., praeses (h.t.)

....., scriba

Adres in de nieuwe woonplaats:

Bijzondere Opmerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....